

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HUNGAROLOJİ)
ANABİLİM DALI

MİKLÓS ZRÍNYİ ve SZİGETİ VESZEDELEM

Yüksek Lisans Tezi

Alpertunga Altaylı

Ankara- 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HUNGAROLOJİ)
ANABİLİM DALI

MİKLÓS ZRÍNYİ ve SZİGETİ VESZEDELEM

Yüksek Lisans Tezi

Alpertunga Altaylı

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Naciye Güngörmüş

Ankara- 2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BATI DİLLERİ VE EDEBİYATLARI (HUNGAROLOJİ)
ANABİLİM DALI

MİKLÓS ZRÍNYİ ve SZİGETİ VESZEDELEM

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Naciye Güngörmüş

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Tez Sınav Tarihi:

ÖNSÖZ

Şair Miklós Zrínyi'nin *Szigeti Veszedelem* (Sigetvar Tehlikesi) adlı eserini tez konusu olarak almamızın sebebi, Sigetvar (Zigetvar) kuşatmasının hem Türkler, hem de Macarlar açısından önemli olmasının yanı sıra, sadece tarih değil, aynı zamanda edebiyat ve edebiyat tarihi, hatta dil tarihi açısından da önemli bir eser olmasıdır.

Kaynakça taramaları aşamasında Sigetvar kuşatması hakkında Macar araştırmacılarının çok sayıda değişik yayınlarına rastlanılmıştır. Ancak, aynı olay Türk tarih ve edebiyatında Macarlara oranla özellikle edebiyatta pek ele alınmadığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızda, şair Miklós Zrínyi'nin eserlerinden örneklemeler verilirken Türkçe çeviriler ilk kez tarafımızdan yapılmıştır. Ancak, bu çeviriler eserin tamamının çevirisi olmayıp, konumuz açısından en önemli bölümler seçilerek hazırlanmıştır. Yapılan Türkçe çeviriler tırnak işareti içinde gösterilmiştir.

Tez konusu olan *Szigeti Veszedelem* adlı eser aslında 15 ana bölümden ve 1566 dörtlükten oluşmaktadır. Bu yüzden eserin tümünün çevirisini ayrı bir çalışma olarak uygun gördüğümüzden sadece en önemli bölümler çevrilmiştir. Türkçe kaynaklar araştırılırken çok az sayıda kaynağa rastlayabildik, ancak bu eserlerin neredeyse tamamının Osmanlıca olduğunu tespit ettik.

Bu tez çalışmamda konu seçiminden başlayarak bitimine kadar her konuda bilgi ve yardımını benden esirgemeyen, yol gösteren, büyük bir sabırla gitmem gereken yolda bana yön veren sayın hocam Prof. Dr. Naciye Güngörmüş'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
GİRİŞ.....	IV
I. BÖLÜM, ZRÍNYI AİLESİ.....	1
I-A) Zrínyi Ailesi Seceresi.....	2
I-B) Zrínyi Ailesi Hakkında Genel Bilgi.....	3
II. BÖLÜM.....	11
II-A) Sigetvar Kuşatması.....	12
II-B) IV. Miklós Zrínyi (1508-1566).....	19
II-C) VII. Miklós Zrínyi'nin Hayatı(1620-1664).....	24
II.C.1. Şairin Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Kültürel Değişim.....	27
II.C.2. Şairin Eğitimcileri.....	30
II.C.3. Şairin Eğitimi ve Gençlik Yılları.....	34
II.C.4. Şair Zrínyi'nin İtalya Seyahati.....	37
II.C.5. Miklós Zrínyi'nin Zrínyi Ailesinin Topraklarının ve Mülklerinin Başına Geçmesi.....	41
II.C.6. Miklós Zrínyi'nin Osmanlılarla Mücadelesi ve Viyana'nın Tutumu.....	45
II.C.7. Zrínyi'nin Katıldığı Savaşlar.....	49
II.C.8. Evlilikleri.....	52
II.C.9. Politik Faaliyetleri ve Tecrübeleri.....	54
II.C.10. Osmanlıya Karşı Hazırlık ve Hırvat Banlığı.....	57
II.C.11. Habsburgların Ticarete Sekte Vurması.....	59
II.C.12. Zrínyi'nin Genel Valilik Planları.....	62
II.C.13. Erdel ve Zrínyi'nin Habsburg Aleyhtarı Faaliyetleri.....	65
II.C.14. Zrínyi-Újvár.....	72
II.C.15. 1662 Meclisi; Montecucculi ve Sonraki Gelişmeler.....	74
II.C.16. 1664 Kış Seferi.....	78
II.C.17. Zrínyi'nin Son Planları ve Ölümü.....	82
III. BÖLÜM, ŞAİR MIKLÓS ZRÍNYI'NİN ESERLERİ.....	86
III-A) <i>Tábori Kis Tracta</i> (1646, Ordu İçin Küçük Taktikler).....	88
III.A.1. Ordu Teşkilatlanması.....	89
III.A.2. Ordu Donatımı.....	90
III.A.3. Ordugah.....	91
III- B) <i>Vitéz Hadnagy</i> (1650-1653, CesurTeğmen).....	93
III-C) <i>Mátyás Király Életéről Való Elmélkedések</i> (1656-1657, Kral Mátyás'ın Hayatı Hakkındaki Tefekkürler).....	96
III-D) <i>Török Áfium Ellen Való Orvosság</i> (1660, Türk Afyonuna Karşı Merhem)....	100
IV. BÖLÜM, SZIGETI VESZEDELEM ADLI ESERİN İNCELENMESİ.....	105
IV.1. Destanın Yazılış Amacı.....	106
IV.2. Destan konusunun Seçimi.....	115
IV.3. <i>Szigeti Veszedelem</i> 'den Önce Sigetvar Kuşatmasını Konu Alan Eserler.....	121
IV.4. <i>Szigeti Veszedelem</i> 'in Kaynakları.....	131
IV.5. Tarihi Şarkıların Destana Etkisi.....	134
IV.6. Macar Edebiyatının <i>Szigeti Veszedelem</i> 'e Etkisi.....	139
IV.7. Dünya Edebiyatındaki Destanların <i>Szigeti Veszedelem</i> 'e Etkisi.....	143
IV.8. Tarihi Kaynakların ve Tarihi Gerçeklerin Destana Etkisi.....	158
IV.9. Halk İnancı ve Sözlü Halk Edebiyatının Destana Etkisi.....	175
IV.10. <i>Szigeti Veszedelem</i> 'de Dini Konsept.....	181

IV.11. <i>Szigeti Veszedelem</i> 'deki Askeri Dersler.....	196
IV.12. Destanın İçeriği.....	213
SONUÇ.....	273
KAYNAKÇA.....	277
ÖZET.....	281
SUMMARY.....	282

GİRİŞ

Bir ulusun değerlerini, hatıralarını ve birikimini bize ulaştıran kaynakların edebiyattaki en güzel örneklerinden biri de destanlardır. Destanlar, ulusların yaşadığı büyük olayları idealize edilmiş kahramanlar ve doğaüstü gçlerle bezenmiş kurgular vasıtasıyla dile getirirler.

Ulusların başlarından geçen büyük olaylar dışında destanlar, o ulusun değer yargılarını, ideolojilerini, kültürlerini, inançlarını ve hedeflerini günümüz toplumuna yansıtan kültür hazineleridir. Sözlü halk geleneğiyle yoğrularak oluşan bu hazineler, aynı zamanda ait olduğu millete, hatta insanlığa ders ve oğt veren birer kitap niteliğindedir. Bir tarih ve kültür yaratma kaygısı taşımayan destanlar, büyük olaylar yaşamış ulusların gelecek nesillere bıraktığı kaynaklardır. Destan, bir milletin kültür zenginliğinin ve dolayısıyla büyüklüğünün de göstergesidir.

Destanlar, yalnızca kahramanlık hikayelerinin anlatıldığı yapıtlar olarak görülmemelidir. Bunlar adeta geçmişten geleceğe açılan kapılardır. Yaşanan büyük olaylardan çıkarılan sonuçların gelecek nesillere aktarılışıdır. Bu ders alma ve verme bilinci ise bireylerin ben duygusunu bırakıp, bilinçaltındaki toplumsal birlik ve beraberlik duygusunu idrakini sağlamaktadır (Yoldaşoğlu, 2000:7- 8).

Sözlü kültür birikiminin önemli bir bölümünü meydana getiren destanların oluşum ve erişim aşamaları bulunmaktadır. Bunların günümüze gelebilmeleri için çeşitli gereklilikler vardır. Bu gereklilikleri kısaca dile getirirsek: Kültür unsurlarının ve edebi verimlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı bir sözlü gelenek ortamı; sözlü gelenek ortamında genişleyen ve ana kurguyu oluşturacak esas olay; destanın geçtiği devirde yaşayan ve destanı oluşturan bir toplum; bu topluluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayacak bir hikaye toplumu ve son olarak bu olayın bir şair

tarafından edebi metin haline getirilmesi ve bunun yaşatılması (Oğuz, 1995: 177-178).

Toplumların unutulmaz hatıralarını bize yansıtan destanlar arasında bulunan kimi yapıtlar çok önemli olduklarından, kendilerinden sonra gelen destanlara da temel teşkil etmişler ve etkilemişlerdir, *İlyada*, *Aeneis*, *Gerusalemme liberata*, *Georgica* ve *Orlando Furioso* gibi destanlar Avrupa destan tarzının temellerini oluşturmuşlardır. Homeros, Tasso, Marino ve Vergilius Avrupa destan tarzını her yönde etkilemiştir. Homeros'un destanları arkaik dünya görüşünü yansıtırken, Vergilius'un *Aeneis*'i politik bir eser olup, Roma'nın politik misyonunu yaymak için yazılmıştır (Szörényi, 1993:6).

Ortaçağ Avrupa'sı destanlarında iki mitos doğmuştur. Bunlar Hıristiyan dini mitosu ve feodal milli mitosudur. Bu iki mitos ise beraberinde iki farklı destan tipini getirmiştir: Karoling ve Brton. Karoling epik kahramanı efendisine daima sadık, feodalizme ve Hıristiyanlığa ise ölesiye bağlıdır. Brton tipi destanlar ise yuvarlak masa şövalyelerinin epik hikayelerinden oluşmaktadır. Şövalyelerin krallarına olan bağlılıkları daha gevşek olup ön plana çıkarılmaya çalışılan öğeler arkadaşlık ve özgürlüktür. Bunlarla birlikte aşk, macera ve saray yaşantısı da önem taşımaktadır (Szörényi, 1993: 6- 7).

Çalışmamızın temelini oluşturan *Szigeti Veszedelem* adlı destanın yazarı Miklós Zrínyi'nin örnek aldığı İtalyan destan tarzı ise 15. yüzyılda ortaya çıkmıştır. O dönem, şövalye hayatı sonbaharını yaşamaktadır. Karoling ve Brton tipi destan motifleri ve temaları birbiriyle karışmıştır. Destan kahramanları din ve aşk uğruna büyük maceralar yaşar; ejderhalarla ve büyücülerle savaşırlar. Ferrara, çok küçük bir yer olmasına karşın kültür tarihi açısından son derece önemlidir. Şehri yöneten

d'Este ailesi kan ve kültür bakımından Fransa'ya bağlıdır. Bu nedenle Fransız-Briton kültürü ile temas halindedirler. Bu kültür ülkesi Ferrara'da yeni tarz destan örneğinden bir asır içinde üç tane oluşmuştur: Matteo Maria Boiardo'nun *Orlando Innamorato*'su (Aşık Orlando), Ludovico Ariosto'nun *Orlando Furioso*'su (Köpüren Orlando) ve Torquato Tasso'nun *Gerusalemme liberata* (Kurtarılmış Kudüs) adlı eseri (Szörényi, 1993: 7).

Bahsettiğimiz bu destanların ilk ikisinde daha ziyade aşk ve şövalye konuları hakimdir. Yapıtlarda maceralarla dolu olaylar ve saray hayatı olduğu kadar, Rönesans'ın gelişmiş dönemindeki modern insan da yansıtılır. *Gerusalemme liberata*, ise doruktaki Rönesans'ın aynası gibidir. Dünyanın merkezinde bulunan Rönesans adamı çok yönlü aksiyon ve maceralarla doludur. *Gerusalemme liberata* ve *Orlando Furioso* Rönesans'ın ve de dünya edebiyatının en büyük eserleri arasında gösterilmektedir.

Tarihi, ideolojik, sosyal gelişme ve büyüyen Osmanlı tehdidi ile Avrupa'da, başta Macaristan ile sıkı ilişkiler kuran Venedik'te zaferleri, yenilgileri, şehir kuşatmalarıyla savunmalarını anlatan çok sayıda zafer şarkısı ile ölen kahraman için yakılmış ağıt tarzında eserler yazıldı. Edebi değerleri fazla olmayan bu türler, ileride oluşacak epik eserleri etkilemişlerdir. Söz konusu edebi akıma reformasyon, anti-reformasyon, mutlak monarşi ve millileşme akımı damgasını vurmuştur. Dönemin bitmeyen milli ve dini savaşları tüm bu tarz eserlere aktarılmıştır. Eserlerde Hz. İsa'nın Savaşçısı'nın (Miles Christi), Hz. İsa'nın Kahramanı'nın (Athleta Christi) din uğruna verdiği savaş ön plana çıkmıştır. Bu dönemde kahraman ve aziz kavramları birbirine çok yakınlaşmıştır (Szörényi, 1993: 8).

Hız. İsa, artık 16. yüzyıldan itibaren destan kahramanlarından biri durumuna gelir. Marco Girolamo Vida 1527'de *Christias* adlı destanını yazar. Pierre Ransard ise eserinde Hz. İsa'yı *Hıristiyan Herkülü* olarak adlandırır. Eserlerde Hz. İsa'nın yolunda gitme ve onun uğruna ölümü göze alma temaları işlenmiştir.

Klasik Yunan ve Latin yazarların etkisiyle 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar Avrupa'da İtalyan edebiyatındaki Hümanizm örnek teşkil eder. Ariosto'nun etkisi nedeniyle edebi tarzların birbirinden ayrılması için kurallar konur ve bunları takip etmenin gerekliliği vurgulanır.

Şövalye epiğinin doğması özellikle Fransa'da milli dil ve düşüncenin yayılmasına olanak sağlamıştır. Tasso, Hıristiyan Destan tarzının temelleri atan yazar olarak kabul edilir. Bu tarzın üç önemli gerekliliği vardır: *Imitatio*¹, *norma*² ve *romanzo*³ geleneği.

Tasso, destan yazarlarına eserlerinde tarihi konuları işlemeyi önermiştir. Bu konular öncelikle Hıristiyan dini için önemli olmalıdır. Hikayeye Hıristiyanlığın azizleri, Tanrı, melekler ya da kötü karakterler olarak büyücüler ve zebaniler katılmalı; doğaüstü olaylar bu karakterlere yüklenmelidir. Yazar, çok eski ya da çok yeni olayları konu almamalı ve Klasik Yunan ile Roma mitoloji kahramanlarını kurguya katarak bu unsurları Hıristiyan gelenekleri ve kurgularıyla biçimlendirmelidir. Öncelikle destan konusunun eğitici, öğretici, aynı zamanda da eğlenceli olması gereklidir. Yazar, gerçekte olan olayların kronolojisini değiştirme hakkına sahiptir, ancak bunu yaparken konu ve işlenen aksiyonlarda birlik sağlamalıdır. Destandaki en önemli unsurlardan biri de aşktır. Destan kahramanının iki önemli özelliği olması şarttır: aşk ve hiddet (Szörényi, 1993: 8).

---

¹ İlk destanlarda bulunan ana unsurları takip etmek.

² Destan tarzının kurallarını eserde yerine getirmek.

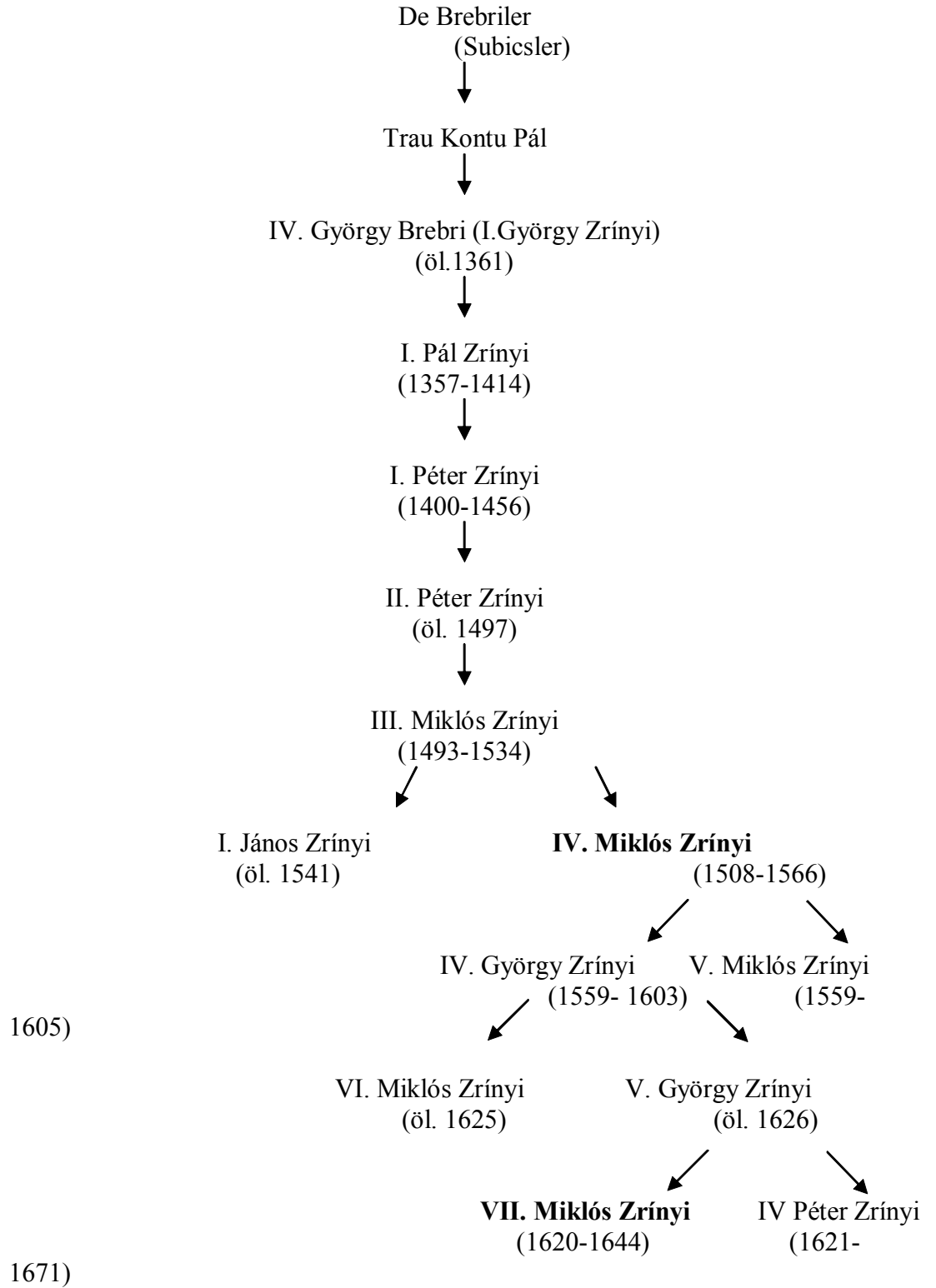
³ Hıristiyan sovalye edebiyatının düşüncelerini yansıtmak.

İşte çalışmamızın ana konusu olan *Szigeti Vesedelem*'i yazan Miklós Zrínyi, bahsettiğimiz bu destansı özellikler ve dünya edebiyatı epik eserleriyle İtalya'daki öğrenimi sırasında karşılaşır. Burada Rönesans ve Reform'u öğrenen Miklós Zrínyi İtalyan kültürüne ve eğitimine hayranlık duyar. Rönesans'ın büyük yazarları arasında sayılan Tasso (*Kurtarılmış Kudüs*) ve Machiavelli'den (*Kral Seçimi, Serf Ordusu*) büyük ölçüde etkilenir. Bu etkiler ve bilgi birikimi sayesinde, *Szigeti Vesedelem* adlı büyük Macar destanını yazar. Destanın konusu, 5 Ağustos 1566'dan 8 Eylül 1566'ya kadar süren Osmanlı'nın kuşatma altına aldığı Sigetvar kalesinin savunmasıdır. Şair, eserde büyükbabasını yücelterek vatanperverliğin nasıl olması gerektiğini göstererek ulusuna öğütler verir.

Eserde işlenen ana sorunlar Habsburgların siyasi entrikaları, din savaşları ve Osmanlı tehdididir. Macar ulusunun bunlara karşı alacağı tedbirler sıralanmakta ve Macar milli bilinci uyandırılmaya çalışılmaktadır. Eserle, özgürlük ve milli bütünlük gibi önemli kavramlar konusunda gelecek nesillerin bilinçlendirilmesi hedeflenmiştir.

I. BÖLÜM
ZRÍNYI AİLESİ

I-A) ZRÍNYI ÁILESI SECERESI

I-B) ZRÍNYI AİLESİ HAKKINDA GENEL BİLGİ

Gerek Macar tarihinde, gerekse Macar edebiyatında son derece önemli bir rol oynamış olan Miklós Zrínyi'nin ailesinin soyu, Dalmaçya kökenli feodal bir aile olan De Brebiri ailesine dayanmaktadır. Kaynaklarda De Brebiriler'e Subics denildiği de görülmektedir (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 708; Benda, 1993: 6). Daha sonra Hırvatlaşan Brebiri ailesi üyeleri evlilik yoluyla 13. yüzyılda büyük bir güce sahip olurlar. Trau, Sebenico ve Spalato banlıklarını alarak Slav topraklarına yayılırlar ve Árpád ailesiyle de akraba olurlar. Mutlak hâkimiyet kurmak için yaptıkları faaliyetler nedeniyle 1322'de Károly Róbert (1308-1342) ve daha sonra 1340'lı yılların sonunda, Büyük Lajos (1342-1382), Hırvatistan ve Dalmaçya'da bulunan küçük krallıklarla birlikte bu ailenin de gücünü kırar. Güçlü Macar krallarına karşı Brebiri kontları 14. yüzyıldan başlayarak Macaristan'ın eski Dalmaçyalı rakipleri ve Venedik Cumhuriyeti'yle ilişki kurarlar. Bu ilişkiler sonucunda aile üyelerinden Trau Kontu Pál Brebiri, 1314 yılında kendisi ve gelecekteki nesli adına Venedik patrikliğine getirilir. Pál'in oğlu György Brebiri ise, Macar Kralına bağlılık yemini ederek Büyük Lajos'tan Hırvatistan'ın iç bölümlerinde yer alan Zrin veya Zerin kalesini; daha sonra da bu kalenin yakınlarındaki Stupnica'yı ve Pedoly kalesini alır. Bu tarihten itibaren Brebiri adını bırakarak yerleştikleri kalenin adı olan Zerin'i soyadı olarak kullanmaya başlarlar (Kempelen, 1932: 201-202).

György Brebiri, ya da yeni adıyla I. György Zrínyi 1361'de ölür. Tek oğlu olan I. Pál Zrínyi'nin velayeti Kral Büyük Lajos tarafından Bertalan Blogay ve oğlu István'a verilir. Kraliçe Mária, I. Pál Zrínyi'nin tüm ihtiyaçlarının karşılanması için Zagreb'e bir emir gönderir ve böylece I. Pál Zrínyi, krala ve kraliçeye sadık birisi olarak yetişir (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 708).

Zrínyi üyeleri, Brebiri oldukları dönemde sahip oldukları gücü artık gerilerde bırakırlar. Topraklarının büyüklüğü diğer Hırvat aileleri olan Frangepanların ve Korbóvialarının çok altındadır. Kral Sigismund (1387-1437) döneminden başlayarak yeni bir tehlike olan Osmanlı akınları topraklarının daha da küçülmesine neden olur. Osmanlı akınları Hırvat sınırlarına kadar dayanır. 1400 yılında I. Pál Zrínyi Osmanlı akınlarına karşı ailenin mülklerini korumak için silahlı mücadeleye giren ilk Zrínyi'dir (Perjés, 1965: 11). Zrínyilerin bu mücadelesi Osmanlıların Macaristan'dan çekilmesine kadar devam edecektir.

Hayatının sonuna kadar krala ve kraliçeye sadık kalan I. Pál Zrínyi, 1414 yılında Zagreb'de ölünce Zagreb yakınlarındaki Remete Manastırı mezarlığına gömülür. 1400 yılında doğan oğlu I. Péter Zrínyi, başlangıçta Ban Hervoja'nın ateşli bir taraftarı olarak Kral Sigismund (Zsigmond)'a karşı savaşır. Hervoja'nın ölümünden sonra Sigismund'a boyun eğmek zorunda kalır ve 1420'de kral kendisini affeder (Benda, 1993: 7). Brebiri ailesinin Dalmaçya kolunun son üyesi olan Jakab'ın çocuğu olmaz ve tüm mallarını 1414'de I. Péter Zrínyi'ye devreder. I. Péter Zrínyi'nin oğlu II. Péter Zrínyi, Osmanlıların 1458'de Hırvatistan'a yapmaya başladığı akınlarla ilgilenir. Kendisi, birçok Hırvat beyi gibi János Hunyadi (1446-1453)'nin ölümünden sonra tahta çıkan V. László (1452-1457)'yu kral olarak tanımaz. Zrínyiler politika sahnesine bu karşı koyuşlarıyla çıkmıştır. II. Péter Zrínyi 1497'de ölür (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 708; Perjés, 1965: 11).

II. Péter Zrínyi'nin ölümünün ardından oğlu III. Miklós Zrínyi (1493-1534)'nin velayetini Máté Berojevics üstlenir. III. Miklós Zrínyi 1509'da Iván Karlovics'in kız kardeşi Ilona ile evlenir. Kendisi aynı zamanda Sigetvar kahramanı

Miklós Zrínyi ve ağabeyi I. János Zrínyi'nin babasıdır. Iván Karlovics'le topraklarını birleştirir. Iván vâris bırakmadan ölünce de topraklar Zrínyilere geçer.

Zrínyiler hiçbir zaman Osmanlılarla uzlaşma yoluna gitmezler. Yalnızca III. Miklós Zrínyi Osmanlılarla bir anlaşma yaparak bağlılığını bildirir. Bu nedenle vatana ihanetle suçlanır ve sonunda suçlu bulunarak mülk ve para cezasına çarptırılır. Fakat daha sonra Kral, Zrínyi ailesinin şimdiye kadar gösterdiği sadakat ve yararlılıklardan dolayı onu affeder. Miklós Zrínyi bu olaydan kısa bir süre sonra Habsburglarla gizlice anlaşarak Macarlara ait Gondánszk ve Lesnyicze kalelerini Ferdinand'ın hizmetine verir. Lesnyicze madeninin vergisi konusunda Ferdinand'la müzakerelerde dahi bulunur. Bunlara karşılık Avusturya'dan toprak takası yapılmasını ister. Böylece Osmanlılardan daha uzak ve güvenli topraklara gidecek, yani Alman hâkimiyetine girecektir. İstekleri ve icraatları arasında bir tezat mevcuttur. Zira, aynı madenlerle ilgili olarak Kral Lajos'la da bir sözleşme yapmıştır. Kral, bu madenlerin geliriyle Osmanlılarla yaptığı savaşların giderlerini karşılamak istiyordu(Perjés, 1965: 11; Benda, 1993: 8-9).

III. Miklós Zrínyi'nin tek amacı Osmanlı istilasından kaçarak daha kuzeye gitmek ve Hırvatistan'da daha güvenli topraklara yerleşmektir. Ban János Korbáviai'nin elinde bulunan ve Osmanlıların henüz ulaşamadığı Auránia Manastırı'na bağlı olan birçok kaleyi ele geçirir. Osmanlı tehdidi altındaki kaleleriniyse vergisini vermek şartıyla Osmanlılarla anlaşarak elinde tutmaya çalışır (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 708). Osmanlılar tarafından bunun en karlı yanı, bu topraklardan hiç kayıp vermeden iç bölgelere geçme fırsatının doğmasıdır. Bununla III. Miklós Zrínyi topraklarını ve mülklerini korumuş; Osmanlı ise ülkenin içlerine doğru ilerleme fırsatı bulmuş olur.

III. Miklós Zrínyi, 1534 yılında Zrin kalesinde ölür. Oğulları I. János Zrínyi ve Sigetvar kahramanı IV. Miklós Zrínyi bu tarihten itibaren toprakların ve mülklerin başına geçerler. I. János Zrínyi'nin 1541 yılında ölmesiyle idarenin tümü IV. Miklós Zrínyi'ye geçer (Klaniczay, 1964: 12; Benda, 1993: 9).

Tezimizin ana konusunu oluşturan Sigetvar (Zigetvar-Szigetvár)⁴ Destanı'nın baş kahramanı olarak adını tarihe yazdıran IV. Miklós Zrínyi 1508'de doğar. Macarların ulusal kahramanı IV. Miklós Zrínyi 1542'de Hırvat banı olur. O, Zrínyi soyadıyla ban olan ilk kişidir. 1543'de Katalin Frangepan ile evlenir. Bu evlilikle Zrínyilerin toprakları daha da genişler. Viyana Kralı I. Ferdinand (1526-1564), Osmanlılara karşı gösterdiği yararlılıklar nedeniyle IV. Miklós Zrínyi'ye 50 bin forint ile tüm Muraköz bölgesini, Strigó ve Csákvár kalelerini verir (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 709; Csánki, 1896: 446-449).

IV. Miklós Zrínyi, I. Ferdinand tarafından verilen Csákvár'ı yeniden yapılandırır. Csákvár'ın güçlendirilmesi için buraya bir savunma kulesi inşa ettirir. Kule inşasıyla birlikte Csákvár'ın adı da Csaktornya şeklinde değiştirilir ve burası Zrínyi ailesinin yeni yönetim merkezi olur⁵. Aile bu tarihten itibaren armasını değiştirir. Eski armada bulunan iki siyah kartal kanadını yeni armanın sağ tarafına, Csaktornya'daki kuleyi ise armanın sol tarafına yerleştirirler (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 710; Benda, 1993: 27).

IV. Miklós Zrínyi, topraklarını ve mülklerini korumak için Osmanlılarla sürekli mücadele eder. Osmanlı akınlarına karşı akınlarla cevap verir. Ayrıca Viyana

---

⁴ Tezimizin konusu *Szigeti Veszedelem* (Siget Tehlikesi) adlı eserde olaylar Szigetvár'da geçmektedir. Bu yer adının Türk kaynaklarında Zigetvar kullanımı yaygın olmakla birlikte Macarca fonetik esas alınarak bu çalışmamızda *Sigetvar* kullanımı tercih edilmiştir.

⁵ Csákvár adının Csaktornya şeklinde değiştirilmesinin sebebi buraya inşa edilen savunma kulesidir. Şehrin yeni isminde bulunan *tornya*, Macarca kule anlamına gelen *torony* kelimesinin çekimli halidir.

Sarayı ile de bazı srtmeler yaşamaktadır. Osmanlılarla askeri, Viyana ile siyasî mücadele halindedir.

IV. Mikls Zrnyi, I. Ferdinand ile olan srtmesinden dolayı önce banlık görevinden, ardından 1566'da Sigetvar komutanlığından istifa eder (Benda, 1993: 73). Osmanlıların Macaristan'a büyük bir orduyla geldiğini duyduğunda ise Sigetvar'ın komutasını tekrar eline alır. 1566'da Sigetvar kuatmasında kalesini Osmanlılara karşı savunurken arpma sırasında ölür. Bu tarihten itibaren Macarların ulusal kahramanı olur.

IV.Mikls Zrnyi'nin oğlu IV.György Zrnyi, babasının Viyana sarayı ve Osmanlıya karşı olan tutumunu aynen devam ettirir. Bu arada da Viyana Sarayı'na güvenilemeyeceğini de öğrenmiştir (Klaniczay, 1964: 15).

Babasının yakın dostu György Thri'nin yanında yetişen IV. György Zrnyi çok iyi bir eğitim alır. Seçkin ve iyi bir asker olarak anıldığı halde bu seçkin özelliklerini genellikle kullanamaz. Çünkü Sigetvar'dan sonra sınır boylarında büyük bir savaş olmamıştır. 15 Yıl Savaşı çıktığında ise artık savaamayacak kadar yalıdır.

IV. György Zrnyi, uzun yıllar Kanije kalesini savunur. Zorlu Tunaötesi generalliği yapar. Bu hizmetleri Viyana Sarayı tarafından dllendirilmediği gibi dikkate dahi alınmaz. Kralın tek isteği IV. György Zrnyi'nin hiçbir şeye müdahale etmeden kalesinde oturmasıdır. Diğer taraftan Osmanlı akncılarının Macar köylerine saldırması halinde IV. György Zrnyi'nin karşılık vermesi de kesinlikle yasaklanır. Ama o da birçok Macar komutan gibi bu yasağa uymaz. Bunun zerine Viyana Sarayı, kalelere Macar olmayan komutanlar atar. Bu yabancı komutanlar Saray'ın tüm emirlerine uyduğundan Viyana doğru bir hamle yapmış olur. Zrnyi topraklarının savunmasında kilit rol oynayan Kanije kalesi; György Thri, IV.

György Zrínyi ve János Bornemisza tarafından en zor şartlarda dahi savunulmuş ve korunmuştur. Ancak Viyana'nın atadığı komutan Paradeiser, kaleyi savunma gereği bile duymadan Osmanlılara teslim etmiştir (Klaniczay, 1964: 15-16).

Viyana Sarayı'nın Macar askerlere maaş ödemeyi kesmesi, tüm Macar beylere için olduğu gibi Zrínyilere de çok büyük bir maddi külfet yaratır. IV. György Zrínyi, hem kendi askerlerinin, hem de Macar Kralının paralı askerlerinin maaşlarını ödemek zorunda kalır.

Bu arada, Viyana askerler için yardım yapacağı yerde Zrínyilerin topraklarını ele geçirmeye çabalar. 1586'da IV. György Zrínyi, asılsız suçlamalarla Viyana'ya mahkemeye çağırılır; fakat György Zrínyi kendisi için hazırlanan bu tuzağa düşmez (Klaniczay, 1964: 16).

Zrínyi toprakları büyük gelir getiren arazilerdi ve üzerlerinde iyi organize olmuş üretim çiftlikleri mevcuttu. Ayrıca, toprakların güneybatı yönünde uzayıp giden büyük bir alanda o dönem çok iyi gelir getiren sığır ticareti yapılıyordu.

IV. György Zrínyi, Bocskay'ın bağımsızlık savaşında Viyana'nın yanında yer alır ve savaş bitmeden 1603 yılında ölür. IV. György Zrínyi'nin Miklós Zrínyi (-, 1625) ve György Zrínyi (-, 1626) adında iki oğlu vardır. Şair Miklós Zrínyi'nin babası V. György Zrínyi, Péter Pázmány'ın şahsi çabaları sonucu 1619'da Katolik olur ve Viyana'ya bağlılık yemini eder. Révai'de her iki kardeşin de 1619'da Pázmány'ın etkisiyle Katolik olduğu yazmaktadır (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 709). Klaniczay'a göre ise, şairin amcası VI. Miklós Zrínyi hayatının sonuna kadar Protestan olarak kalmış ve Bethlen'in yanında yer almıştır (Klaniczay, 1964: 17). Katolik olan V. György Zrínyi'ye Viyana tarafından bağlılığının ödülü olarak 1622 yılında Hırvat banı unvanı verilir. Bu unvanı büyük kardeşin alması gerekirken

Protestan kalmayı tercih eden VI. Miklós Zrínyi Viyana'nın Katolik mezhebine geçen kardeşi V. György Zrínyi'yi seçmesiyle, bu unvandan mahrum olmuştur. V. György Zrínyi ülkenin batı tarafındaki aristokratlarla birlikte Gábor Bethlen'e⁶ karşı savaşır ve Wallenstein'in ordusuna katılır (Klaniczay, 1964: 17).

O dönem diğer Macar aristokrat aileleri gibi Zrínyiler de Rönesans akımından etkilenir. Örneğin IV. Miklós Zrínyi savaşçı karakterinin yanı sıra 16. yüzyıl Rönesans aristokrasisinin önemli temsilcilerindendir (Klaniczay, 1964: 17-18).

Zrínyiler, 16. ve 17. yüzyılda Macar soylu aileleri arasında kendilerine önemli bir yer edinmişlerdir. Aile, yine bu dönemde şöhretinin ve malvarlığının zirvesindedir. Diğer Macar aristokrat aileleri gibi, Zrínyiler de Mohaç sonrası dönemde ülkedeki anarşik ortamı kullanarak topraklarını genişletmişlerdir. Macaristan'ı topraklarına katan Viyana Sarayı ülkeyi mutlakıyetçi krallık sistemiyle yönetmektedir. Bu sebeple, toprak zengini bazı aileler gibi Zrínyiler de Viyana yönetimine karşı çıkarak daima huzursuzluk yaratmışlardır. Zrínyilerin bu tutumu, 1620'li yıllarda Katolik mezhebine girmeleriyle son bulur. Bu tarihten itibaren Zrínyiler artık Viyana'nın ve Katolik mezhebinin en büyük savunucusu olurlar. 1530'lu yıllardan itibaren, topraklarını ve mülklerini Osmanlılara karşı savunmak için onlarla aralıksız bir mücadeleye girerler. Yaptıkları sınır savaşlarıyla ülkenin en

---

⁶ **Gábor Bethlen** (d. 1580 - ö. 1629), II. Ferdinand (1619-1637) ile mücadelesi sırasında Ağustos 1620- Aralık 1621 arasında Macaristan kralı unvanını taşımıştır. Erdel Prensi Gábor Báthory ile görüş ayrılığına düşünce Osmanlılara sığınır. I.Ahmed (1603-1617) kendisine bir ordu ile birlikte Erdel prensi unvanını da verir. Báthory'nin yenilmesinin ardından 1613'de Kolozsvár'da toplanan Meclis tarafından prens ilan edilir. II. Ferdinand'a karşı giriştiği bağımsızlık savaşında Macar kralı seçilir (20 Ağustos 1620). Fakat Katolik Macarların Protestan bir kralı kabul etmeyeceklerini bildiğinden taç giymeyi reddeder. II. Ferdinand ile 1606 Viyana Antlaşması'nı yeniden onaylar ve Protestanların ibadet özgürlüğünü güvence altına alır. Daha sonra, II. Ferdinand'la birleşerek Macaristan'ı Osmanlı egemenliğinden kurtarma planları yapar. Viyana bu ittifaka yanaşmayınca Alman prensleri ile birleşerek 1626'da Habsburg yönetimi altındaki toprakları işgal eder. Giriştiği savaşta yenilince 1626'da Bratislava Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalır. Daha sonra, sağlığının kötüleşmesi sebebiyle yeni bir askerî harekâta girişemez. 15 Kasım 1629'da Gyúlafehérvár'da ölür (Révai Nagy Lexikona, c.3, 1911: 243-244; Ana Britannica, c.4, 1987: 75).

önemli aileleri arasında ilk sıraya yerleşirler. Topraklarını genişleten aile, gelirin büyük bölümünü ülke savunmasına harcar. Toprakların genişlemesi beraberinde askerî savunma ihtiyacını da getirdiğinden, harcamalar da giderek artar. Askerlerin bakımı, maaşları ve silahları toprakların geliriyle sağlanır. Böylece topraklarını savunurken ülke savunmasına da büyük katkı sağlayan ailenin ünü gittikçe büyür. Zrínyilerin Osmanlılara karşı topraklarını savunma mücadelesi kendilerinin Macar tarihinde büyük ve önemli bir yer edinmelerini sağlamıştır.

II. BÖLÜM

II-A) SİGETVAR KUŞATMASI

1562 yılında Osmanlı-Avusturya antlaşması imzalanmıştı. 8 yıl süreli bu antlaşmaya göre İmparator I. Ferdinand, Erdel'i Osmanlılara bırakıyor ve elindeki Macaristan toprakları için yıllık 30 bin duka vergiyi kabul ediyordu. Bir süre sonra hudutlarda ve Macaristan'da bazı anlaşmazlıklar çıktı. Avusturya bu anlaşmazlıkları bahane ederek gerekli vergiyi iki yıl üst üste göndermedi. 1564'de I. Ferdinand öldü. Sadrazam Semiz Ali Paşa, Avusturya elçisinden birikmiş vergiyi ve geriye kalan 6 yıllık antlaşma süresinin yenilenmesini istedi. Yeni İmparator II. Maximilian ise paranın ödenmesini, anlaşmazlıkların çözülmesine bırakmayı uygun gördü. Bu arada Osmanlı himayesinde bulunan Erdel Beyi, İmparatorla aralarında anlaşmazlık konusu olan Zatmar (Szatmár)'ı zaptetti. İmparator da Erdel'e saldırarak Tokaj ve Szerencs taraflarını aldı. Budin Beylerbeyi, Erdel Beyi'ne yardım etti. Bu meseleleri görüşmek için gelen Avusturya elçisine Sadrazam barışın 8 yıl uzatılabileceğini, ancak Osmanlı'nın Tisza nehri ötesindeki bütün topraklarını korumak arzusunda olduğunu bildirdi. Elçinin yeni talimatlar almak üzere Viyana'ya döndüğü sırada yeni bir savaşa taraftar olmayan Veziriazam Semiz Ali Paşa öldü ve 1565'te yerine Sokulu Mehmed Paşa getirildi(Öztuna, 1989: 126; Gökbilgin, 1966:4; Csánki, 1896: 449).

Yeni sadrazam, Avusturya elçisinden Tokaj ve Szerencs'in iadesini istedi. 1566 başlarında İmparator, Hosszúthoty'yi elçi olarak İstanbul'a gönderdi. Yeni elçi birikmiş olan vergileri getirmediği gibi, Kruppa kalesinin Avusturya'ya geri verilmesini istedi. Bu sebeple, Avusturya'ya karşı Sokullu'nun da teşvikiyle, savaş açıldı.

Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) yaklaşık on yıldır sefere çıkmıyordu. Oğulları Şehzade Mustafa, Şehzade Cihangir ve Şehzade Bayezid ile Hürrem Haseki'sinin ölümleri nedeniyle iyice sarsılmıştı. Kanunî, uzun yıllardır Rumeli Beylerbeyliği yapmış olmasına ve Macaristan'ı iyi tanımasına rağmen, başkomutanlığı sadrazama emanet etmedi. Bu suretle gamlı, yorgun ve hasta olan Kanunî sefere çıkmaya karar verdi. Padişah, bu seferinde, ilk defa arabayla seyahat etmiş ve yalnız şehirlerden ve halkın önünden geçerken at üstüne geçmiştir (Türk Ansiklopedisi, 1980: 10).

Seferden iki ay önce vezir Pertev Paşa, Vidin ve Semendire sipahileri, Eflak, Kırım, Boğdan kuvvetleriyle birleşerek hududa yakın Gyula (Göle, Güle) ve Zatmar ile Tokaj'ı almak için önden gönderilir. 1 Mayıs 1566'da İstanbul'dan hareket eden anaordu, 3 Haziran'da Filibe'ye, 19 Haziran'da Belgrad'a, 29 Haziran'da ise Belgrad'ın karşısındaki Zemlin'e ulaşır. Kanunî, Eğri (Eger) yerine Sigetvar (Szigetvár)'a gitmek konusundaki kesin kararını da burada verir. Bu kararı almasındaki sebepler arasında Sigetvar kalesi komutanı Miklós Zrínyi'nin askerleriyle birlikte Siklós'ta bir Osmanlı birliğini imha etmesini; Tırhâlâ Sancakbeyi Mehmed Beyi, oğlunu ve muhafızını Siklós civarında öldürmesini ve Mehmed Bey'in yanında bulunan 17 bin dukayı almasını sayabiliriz⁷ (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 4; A Magyar Nemzet Története, c.5, 1897: 374).

---

⁷Yaptığımız çalışmalarda karşımıza çıkan bir mektup bu bilginin kuşkulu olduğuna kanaat getirmemize neden olmuştur. Şöyle ki; 1 nisan 1566 tarihli Arslan Paşa'nın katibi Yahya Yazıcı tarafından Komárom(Komar) komutanı János Pethő'ye gönderilen mektupta geçen "...*imparatorun ilk kale işgalinin Sigetvar, ikincisinin Komárom(Komar) olacağını bilmez...*"sözünden de anladığımız gibi Kanuni, zaten Sigetvar'a sefer yapacaktır. Ayrıca Szolnok'taki Potur Hasan (Hazon) Bey'in, Macar kamplarını vurmak ve Eğri (Eger) kalesini yakmak için Kanuni'den yanına 5 bey istediğini, bu nedenle Seged, Hatvan, Novegrád (Nógrád), Széchény ve Fülele beylerinin yanına verildiği bilgisini de vermiştir (Takáts, 1915: 21).

Peçevi (1574- 1650) ise bu olayı şöyle anlatmaktadır: “...melunlar Sigetvar ile Şikloş arasında Puşta adındaki köye gelince, Şikloş Kalesi önünde bu kadar asker topluluğu bulunduğunu reayadan haber alırlar. Bunun üzerine, amaç İslam padişahından haber almak olduğuna göre, en doğru haber bunlarda olur, bunlardan alınacak ganimetler de çoktur düşüncesiyle hemen Şikloş’a doğru yürürler. O gece Allah’ın takdiri ile öyle bir şiddetli yağmur yağar ki Peçuy beyinin karakola koyduğu askerlerden her biri başını bir çalıya sokup görevini bir yana iter ve düşmanda kımıldanacak hal yok sanırlar...Melunlar ise sabaha karşı sözü geçen sancak beyini baskına uğratırlar ve kendisiyle oğlunu şehit ederler. Askeri bozguna uğratıp mallarını yağma ve tahrip ederler... İşte bu acı haber padişahın kulağına ulaşınca Eğri üzerine gidilmekten vazgeçilerek...” (Peçevi, 1992: 291-292).

Nihayet Erdel Kralı II. János’un da orduya katılmasıyla 5 Ağustos’ta Sigetvar kuşatması başlar. 13 Ağustos’ta Eski Sigetvar, 19 Ağustos’ta Yeni Sigetvar şehirleri işgal edilir. Fakat Sigetvar kalesi savunulduğundan bunların bir önemi yoktur (Türk Ansiklopedisi, 1980: 12;). Macar kaynakları bu olayı şöyle anlatmaktadır: “Kuşatmanın 4. günü (9 ağustos) Miklós Zrínyi yeni Szigetvar’ı terk etmek zorunda kalır. Buradaki evleri yaktıktan sonra 800-900 adamıyla Eski kaleye çekilir. 19 Ağustos’ta Eski kaleyi savunamayacaklarını anlayınca kalan 600 adamıyla iç kaleye çekilir. Bu mücadeleler sırasında kuşatma komutanı Ali Portuk ölür ve yerine Seyfettin paşa getirilir” (A Magyar Nemzet Története, c.5, 1897: 376).

Kuşatma sırasında Sigetvar kalesi komutanlığında Miklós Zrínyi bulunmaktadır. Kendisi, kahramanlıklarıyla Macaristan’da adından söz ettirmiş ve hem Macar tarihine, hem de edebiyat tarihine adını yazdırmıştır. Miklós Zrínyi, Kuşatmadan önce Sigetvar kalesini sağlamlaştırmış ve güçlü bir müdafaa ordusu

hazırlamıştır. Osmanlı ordusu yaklaşırken istihkamların ortasına büyük bir haç koydurmuş; Osmanlı padişahının ihtişamına mukabele anlamında kale duvarlarına da kırmızı çuha geçirmiştir (İslam Ansiklopedisi, c.11, 1990: 147-148).

Osmanlılar ve kale savunucuları arasında şiddetli çarpışmalar yaşanır. Büyük kayıplar verilir. Kale, savunmanın güçlü ve dirençli olmasından dolayı alınmamaktadır. 2 Eylül'de kaleye üç hücum yapılır. Bu taarruz şiddetli bir yağmur altında yapıldığından, arazi bataklık haldedir. 5 Eylül'de dış kale düşer, iç kale ise savunmaya devam etmektedir. Dış kalenin düşmesi bir yeniçeri bölükbaşısının fedakarlığına bağlanır. Öleceğini bildiği için abdest alıp vasiyetini yazan bu fedai merdivenle kaleye tırmanmış, mazgallardan birine kumbara sokmuş, kumbaranın fitilini ateşlediği sırada, tüfek kurşunlarıyla öldürülmüştür (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 12). Buna göre kumbara ateş almış ve büyük bir gedik açılmıştır. Kale ancak bu gedikten girmek suretiyle düşürülebilmektedir. Macar kaynakları bu patlamaya bir kadının dikkatsizliğinin neden olduğunu söylemektedirler (A Magyar Nemzet Története, c.5, 1897: 377).

Zrínyi'nin amacı, bütün askerleriyle beraber ölmek ve Osmanlılara mümkün olduğunca çok zayıt verdirmek ve vakit kaybettirmektir. Zira, Zrínyi hâlâ Kral Miksa'nın yardımı geleceğini ummaktadır. Dış kale düştükten sonra iç kalenin savunulmasının hiçbir anlamı yoktur. Sokullu'nun sır katibi Ahmed Feridun Bey Latince, Almanca, Hırvatça ve Macarca beyannameler yazdırır ve bunları okla iç kaledeki düşman askerinin içine attırır; bu beyannamelerde, savunmanın ölüm olduğu, kumandanları Zrínyi'nin kendilerini delice ölüme sürüklediği izah edilmektedir (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 12). 6 Eylül'de iç kale ateşe verilir. Ölümü bekleyen Zrínyi, hâlâ savunmaya devam etmektedir. Kale savunmasını

Peçevi Şu sözlerle anlatmaktadır: “*Kale içindeki lanetliler de bir bölük dinsizlerdi. Bunlar o kadar çaba gösterdiler ki birbirinin üstüne can vermeye koŐarlardı. Kısacası her taraf öyle oldu ki palankanın kazığı ve çubuğu kimi ateşle yandı, kimi kesildi; ancak engel olarak dolma duvardaki toprak ve döküntü kalmıŐtı*” (Peçevi, 1992: 294).

lm bekleyen Zrnyi yalnız değildir. Kanunî de aynı vaziyettedir. Hastalığına rağmen ata binerek kuşatma alanını teftiŐ etmek isteyen Kanunî, çadırına döndüğünde yatağa düşer. Hastalığı Őiddetlenir; fakat buna rağmen, yine de devamlı yatmayarak, kuşatma işleriyle meşgul olmaya çalışır. Kuşatma Kanunî’yi çok yormuştur. Kendisi, veziriazama gönderdiği tezkeresinde Şöyle demektedir: “...*zira bu kale benim yüreğimi yakmuŐtur; dilerim Hakdan ateŐlere yana*” (İslam Ansiklopedisi, c.11, 1997: 148).

Türk kaynaklarına göre Kanunî Sultan Süleyman kale alınmadan bir gece önce ölür. Kanunî’nin ölümü birçok Macar kaynağında “4 eylldeki büyük saldırının da Macarlar tarafından geri püskürtülmesi dolayısıyla Kanuni çok öfkelenir. Bu nedenle beyin kanaması geçirir ve 6 eylülde de ölür” Şeklinde gösterilmektedir (Benda, 1982:396; Szilgyi, 1897: 378; Csnki, 1896: 452). Kanunî’nin ölümü herkesten gizlenir ve gerekli kiŐilere Sultan hayattaymıŐ gibi davranmaları emredilir. Bu olay, Sultan Selim ordunun başına gelinceye kadar saklanabilmiŐtir. Kale alındıktan bir müddet sonra Sultan Süleyman’ın iç organları o civara defnedilir. Buraya, sonradan Budin Beylerbeyi Sokulu Mustafa Paşa mermerden muhteşem bir türbe yaptırır ve burası asırlar boyunca Sigetvar’da Sultan Süleyman türbesi olarak ziyaret edilir (İslam Ansiklopedisi, c.11, 1997: 148). Bu türbe, Şair Mikls Zrnyi’nin 1663-64’de düzenlediği kış seferinde yanında bulunan Alman askerleri

tarafından yağma edilip yıkılmak istenmiş, fakat Şair sert önlemler alarak onları bundan men etmiştir (Klaniczay, 1964: 756).

Sultanın ölümünün sabahında iç kale fethedilir. Zrínyi'nin yanında yalnız 600 askeri kalmıştır; bunlar kılıçtan geçirilir ya da esir alınır (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 12). Zrínyi, kimi Türk kaynaklara göre kaleden çıkma hareketleri sırasında vurulmuş (Meydan Larousse, c.11, 1990: 55), kimilerine göreyse esir alınmasına rağmen Türk esirlerine korkunç işkenceler yaptığı gerekçesiyle Sokullu'nun emriyle idam edilmiştir (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 12). Mustafa Paşa'nın Kral Miksa'ya gönderdiği 1 Kasım 1566 tarihli bir mektup, Zrínyi'nin idam edilmiş, ya da ölümünden sonra kafasının kesilmiş olduğunu göstermektedir: “...*merhum Zrínyi (Szryny) Bey meselesinin halledilmiş olduğunu zati alinizin bilgilerinize sunmak isterim. Kendisi bizim iyi bir komşumuzdu. Onun ölümüne hâlâ üzülmekteyim. Onun başının kazıkta durmamasına çalıştım. Duyduğum saygıdan onun vücudunu gömdürttüm. Böyle bir kahramanın vücudunu kuşların yemesi yazık olurdu...*”(Takáts, 1915: 22). Mektubun devamında Zrínyi'nin kafasının alınması için fidyeler verildiği ve sonunda da alındığı yazılıdır. Paşa, kendisine gönderilen kafayı kırmızı bir kadifeye koyarak Győr karargah komutanı Kont Salm'a bir notla gönderir. Salm'a gönderdiği notta şöyle demektedir: “*En cesur komutanımızın kafasını gönderiyorum. Vücudunu da bulduran Mustafa Paşa 1 Kasım'da onu gömdürür. Kafasını ise Miklós Zrínyi'nin oğlu György Zrínyi Győr'den alarak Csaktornya'da gömdürür*” (A Magyar Nemzet Története, c.5, 1897: 377).

Peçevi, kale kumandanı Miklós Zrínyi'nin ölümünü şöyle anlatmaktadır: “...*Zerenski Miklós diye tanınmış ve kahramanlığı ile ün salmış bir kafir olan kalebeyi, ne hale düştüğünü anlayınca, başına turna telleri taktı, kumaş giysilerini*

giydi ve cebine yüz altın koyarak boynunu kesen gaziye armağan olsun dedi. Kafirlerin yazdıklarına bakılırsa, onun atalarından kalma bir kılıcı vardı; onu kuşandı ve İslam askeri üzerine atıldı. Karşı taraftan bir gazi göğsüne bir tüfek vurdu, ondan sonra başına bir ok isabet etti ve pis canını cehennem zebanisine yolladı” (Peçevi, 1992: 294).

Zrinyi'nin ölümünü Macar kaynakları şöyle aktarmaktadır: “Zrinyi tören kıyafetlerini giydi, parasını askerlerine paylaştırdı, kralın bayrağını Miklós Juranics'e verdi, kale kapısını açtırdı ve düşmanın önüne atıldı. Tüfeğiyle bir Türk komutanını öldürdü, daha sonra da kılıcıyla Türkler arasına daldı. Türkler, Zrinyi'nin Sultan'ın adına teslim olmasını istediler; fakat o, kılıcını sağa sola savurarak teslim olmayacağını, inancı ve kralı için öleceğini haykırıyordu. Bu sırada kendisine bir mermi isabet etti. Ölümcül bir yara alan Zrinyi yere kapaklandı. Türkler hemen üstüne atıldılar ve kafasını keserek kazığa geçirdiler” (A Magyar Nemzet Története, c.5, 1897: 377).

Miklós Zrínyi, Kanunî Sultan Süleyman gibi bir hükümdara karşı yaptığı bu savunmayla büyük ün kazanır ve asırlarca unutulmaz. 20. yüzyılın başlarında iki Avusturya-Macaristan kruvazörüne, “Zrínyi” ve “Szigetvár” adları verilir (Türk Ansiklopedisi, c.29, 1980: 12). Sigetvar kuşatmasında gösterdiği başarı onu Macarlar açısından unutulmaz kılar. Bu olay edebiyata da yansımış bir konudur. Hakkında pek çok eser yazılır. Tezin ilerleyen bölümlerinde bu eserlere geniş ölçüde değinilecektir. Bu olayın işlendiği en büyük ve en önemli eser, kale komutanının soyundan olan ve kendisiyle aynı adı taşıyan Miklós Zrínyi'nin yazdığı *Szigeti Veszedelem*'dir. Tez konusu olarak seçilen bu eser ilerleyen bölümlerde ayrı bir başlık halinde ayrıntılarıyla incelenecek ve değerlendirilecektir.

II-B) IV. MIKLÓS ZRÍNYI (1508-1566)

Tez konusu olan *Szigeti Veszedelem*'de kale komutanı olarak geçen komutan IV Miklós Zrínyi, III. Miklós Zrínyi'nin oğludur. 1508 yılında doğan IV. Miklós Zrínyi'nin doğum yeri kesin olarak bilinmemektedir. 1534'de ölen babası gibi, Sigetvar kahramanı IV. Miklós Zrínyi de daha çok toprak ve mülk edinme çabasını devam ettirir. Bunun için her türlü yola başvuran IV. Miklós Zrínyi, bu toprakları zor kullanıp şiddet uygulayarak ve cinayetler işleyerek kazanır (Perjés, 1965: 11; Klaniczay, 1964: 11-13; Hóman-Szekfü, 1935: 192). Sonunda elde ettiği bu topraklarla Zrínyileri ülkenin en zengin soylu ailesi yapar.

Ancak Katzianer'i⁸ öldürmesi daha fazla güç ve prestij kazanmasını sağlar. Katzianer, Ferdinand'ın komutanıdır. 1537'deki savaşta başarısız olduğundan Viyana'nın gözünden düşer ve Hırvatistan'a taşınır. Burada Kral Lajos lehine çalışmalar yaparak Habsburg aleyhtarı propagandalar yürütür. IV. Miklós Zrínyi ve ağabeyi János Zrínyi, Katzianer'le yakın ilişki kurar ve Kosztanicza (Kostajnica) kalesini kendisine verir. Buraya yerleşen Katzianer ordugâhını da bu kaleye kurar. Ama yaptığı bu hareket aynı zamanda onun sonu olur. IV. Miklós Zrínyi tarafından 1539 yılında öldürülür. Bir kaynağa göre IV. Miklós Zrínyi, Katzianer'i bir öğlen yemeği sırasında gizlice bıçaklayarak öldürmüştür (Klaniczay, 1964: 12). 16. yüzyıl tarih yazıcılarının bu olayı değişik şekillerde açıkladıkları görülür. Ferenc Forgách'a göre, IV. Miklós Zrínyi'den hiçbir kötülük beklemeyen Katzianer'in ölümünün tek

---

⁸ **János Katzianer**, I. Ferdinand'ın komutanıdır. Doğum tarihi bilinmeyen Katzianer 1539 yılında öldürülür. 1527 yılında Nagyszombat'ı, Nyitra'yı, Galgóc'ü ve birçok kale ve şehri ele geçirmiştir. 1529'da Viyana'yı Osmanlılara karşı savunurken büyük yararlılıklar göstermiştir. Bu başarılarının mükafatı olarak ise tüm Macar ordularının başkumandanlığına getirilir. Macarlara yaptığı şantajlar ve kötü davranışları nedeniyle Macarların nefretini kazanır. 1537 yılında Szendrő Paşası, Katzianer'in 24 bin kişilik ordusunu bozguna uğratar. Bu çarpışmadaki korkaklığı ve ihaneti yüzünden yargılanır. Viyana'ya götürülen Katzianer burada zindana atılır. Arkadaşlarının yardımıyla zindandan kaçar ve Zrínyilere sığınır. Fakat IV. Miklós Zrínyi, Ferdinand'ın isteği üzerine Katzianer'i öldürür ve başını Viyana'ya gönderir (Révai Nagy Lexikona, c.11, 1914: 362).

sebebi hazinesidir (Illés-Illyés, 1997: 860). Zira, Katzianer hazinesini önceden Kosztanicza'ya göndermiştir. IV. Miklós Zrínyi, onu öldürerek yalnız hazinesine değil, bizzat Kral Ferdinand'dan aldığı kalelere de sahip olur. Kral Ferdinand kendisi için büyük bir tehlike olan Katzianer'i öldüren IV. Miklós Zrínyi'ye şükranlarını sunmak için Katzianer'in kalelerini ona verir. IV. Miklós Zrínyi, böylelikle Kral Ferdinand'ın hem sevgisini hem de maddi desteğini kazanır. Artık Ferdinand'ın sadık adamı olduğundan, elinde bulunan toprakları kaybetme ihtimali de kalmaz ve bu arada Auránia Manastırı'na bağlı kamulaştırılmış toprakların mülkiyet hakkını da elde eder.

Aile, IV. Miklós Zrínyi ve ağabeyinin elde ettikleri topraklarla Hırvatistan'da Frangepanlardan sonra ikinci sıraya yerleşir. Kardeşler, yine de büyük bir hırsla daha fazla toprak elde etmek için çabalamaktadır. Ancak bu mal ve toprak edinme hırsı yalnız onlarda değil dönemin tüm soylularında görülmektedir. Nitekim yine böyle bir hırsla I. János Zrínyi 1539 ve 1541 yılları arasında Zagreb Başpiskoposluğu'nun topraklarına saldırır; fakat çıktığı son savaşta hayatını kaybeder. Onun intikamını almak için Zagreb'e saldıran IV. Miklós Zrínyi, din adamlarının evlerini dahi yağmalamıştır (Hóman-Szekfü, 1935, c. 3: 192).

Ağabeyinin ölümünden sonra toprakların tek sahibi olan IV. Miklós Zrínyi, arazisini daha da genişletmek için Katalin Frangepan ile evlenir. Bu evlilikle Frangepan topraklarının büyük bölümü Zrínyi topraklarına katılır. Ardından, Hırvat Banı Péter Keglevics'in Saray'la olan sürtüşmesini fırsat bilerek onun Muraköz'deki topraklarını ele geçirir (Klaniczay, 1964: 12; Hóman-Szekfü, 1935, c. 3: 192-193).

IV. Miklós Zrínyi'nin sahibi olduğu topraklarda serflerin ve orta sınıfın durumu hiç de iyi değildir. Herkes bu durumdan şikayetçidir. Sigetvar komutanlığı

sırasında halkın şikayetleri ve IV. Miklós Zrínyi tarafından hazine mallarının yağmalanması yüzünden 1565’de Viyana Sarayı onun hakkında soruşturma başlatır. Siget halkı ve çevre köylerin şikayet mektuplarında IV.Miklós Zrínyi’nin gümrük harçlarını on kat arttırdığından ve Sigetlilere karşı güç kullanıldığından yakınılır. Siget halkının Osmanlılardan bile bu kadarını görmediği de yazılır (Klaniczay, 1964: 13).

IV. Miklós Zrínyi, gençliğinden itibaren Osmanlılarla karşı savaşmış, hatta 1529’daki Viyana kuşatmasına da katılmıştır. Bu kuşatmadaki yararlılıklarından dolayı da V. Károly tarafından bir at ve altın para ile ödüllendirilmiştir (Benda, 1993: 11). Osmanlılarla olan bu mücadelesi, ölümüne kadar devam edecektir.

Askerî açıdan diğer Macar beylerinden çok üstün olan Sigetvar Komutanı, hiçbir zaman Osmanlılarla uzlaşma yoluna gitmez. Babasının ölümünün ardından ağabeyiyle beraber mülklerinin yönetimini ele alan Miklós Zrínyi, Osmanlılara vergi vermeyi reddeder. Osmanlı topraklarına çeşitli akınlar yapar (Benda, 1993: 11).

1540 yılında Osmanlılarla yaptığı ilk ciddi çatışmayı kazanır. Zrin kalesini kuşatan Osmanlılara karşı direnmiş ve sonra karşı atağa geçerek onları yenmiştir. İki yıl sonra Pest kuşatmasında gösterdiği yararlılıklarla ünü daha da artar. Bir süre sonra, kral kendisini Hırvat banı yapar ve 1542’de ve onu Macaristan’ın güneybatı bölümünün savunması için görevlendirir (Perjés, 1965: 12; Klaniczay, 1964: 13).

Habsburglar, yüzyılın sonlarına doğru Macar aleyhtarı saldırgan bir tavır takınırlar. Kral Ferdinand’la iyi ilişkileri olan IV. Miklós Zrínyi, buna bir anlam veremez. Sarayla arasında sürtüşmeler ortaya çıkar; fakat o savunduğu konularda Kralın tenkitlerine rağmen geri adım atmaz. 1556 yılından sonra Viyana, her ne pahasına olursa olsun, Osmanlılarla anlaşma yapılması taraftardır. Macar beylerinin

büyük çoğunluğu ise Osmanlıların Macaristan'dan çıkarılmasını istemektedir. Macar beyleri, kralın Viyana merkezli yönetimi amaçlayan teklifinde kendi imtiyazlarının tehlikeye düştüğünü anlarlar. Kralın bu teklifine en uygun cevabı IV. Miklós Zrínyi 17 Şubat 1559'daki meclis toplantısında yazdığı bir mektupla verir. Mektupta şöyle demektedir: *“Ben bugüne kadar çok meclis toplantısı gördüm, ama anlıyorum ki şu ana kadar gördüklerimin bir anlamı yokmuş. Siz saygıdeğer kral bize ne olursa olsun hiçbir şekilde kabul edemeyeceğimiz öneriler sunuyorsunuz. Bize böyle öneriler sunmaya devam ederseniz, hiçbir karar almadan meclisi dağıtırız. Siz saygıdeğer kralımızın bizden istediği şeylerin kabulünün, özgürlüğümüzün ve ayrıcalıklarımızın sona ermesi anlamına geldiğine inanıyoruz”* (Klaniczay, 1964: 14).

IV. Miklós Zrínyi, konumu ve yükümlülükleri bakımından Viyana Sarayı'yla birçok kez ters düşer. Bu dönemde Viyana Sarayı, Macar askerlerinin maaşlarını ödememe kararı alır. Bu kararın ardından IV. Miklós Zrínyi 1557 yılında Hırvat banlığından istifa eder. Sonra Sigetvar kale komutanlığı ve Tunaötesi (Transdanubya) başkomutanlığından da aynı sebepler yüzünden istifa etmek ister. 1563'te Genel Vali Tamás Nádasdy'nin ölümünün ardından bu mevkiinin bir türlü doldurulamaması Viyana'nın düşmanlığını kat be kat artırır. Forgách'a göre IV. Miklós Zrínyi bu makama kendisinin getirilmesini istemektedir (Klaniczay, 1964: 14-15).

IV. Miklós Zrínyi ve Viyana arasında bu çekişmeler yaşanırken Kanunî Sultan Süleyman da ordusunu toplayarak yola çıkmıştır. Kanunî'nin Sigetvar kalesine yönelerek kaleyi kuşatma altına aldığı sırada Kral Miksa da Komárom (Komar)'da kendi komutası altında bir ordu toplamaktadır. Macar ordusunun büyük bölümü de bu güç içindedir. Macar beyleri, harekete geçilmesi konusunda krala ısrar

ederler; fakat Miksa harekete geçmediği gibi, devriye gezilmesini de yasaklar. Kral ikna edilebildiğinde ise kale çoktan düşmüştür. Kral, Osmanlıların geri çekildiğinden emin olana kadar bekler ve çekildiklerine dair kesin bir haber geldiğinde harekete geçer (Klaniczay, 1964: 15; Perjés, 1965: 12; Benda, 1993: 75). IV. Miklós Zrínyi kuşatma sırasında askerleriyle birlikte ölmüştür. Kendisi artık Macar tarihinde “Sigetvar Kahramanı” olarak anılacaktır.

II-C) VII. MIKLÓS ZRÍNYI'NİN HAYATI (1620-1664)

IV. Miklós Zrínyi'nin oğlu IV. György Zrínyi'nin torunu olan VII. Miklós Zrínyi, 1 Mayıs 1620'de dünyaya gelmiştir. Kaynaklara göre VII. Miklós Zrínyi'nin nerede doğduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Bu konuda değişik görüşler mevcuttur. Kaynaklar şairin doğduğu yeri Ozaly ya da Csaktornya şeklinde gösterirler. Károly Széchy, bu yerin Ozaly olduğunu bildirmekte ve kanıt olarak Zrínyi ailesinin toprak paylaşım geleneğini göstermektedir. Széchy'e göre, Miklós Zrínyi'nin Ozaly'da doğduğu ihtimali oldukça yüksektir. Zira, o dönemde V.György Zrínyi'nin ağabeyi VI. Miklós Zrínyi, ailenin Macaristan'daki yönetim merkezi olan Csaktornya'da yaşıyordu. Ağabeyi Csaktornya'da, şairin babası V. György Zrínyi ise ailenin toprak paylaşım geleneği gereği Ozaly'da bulunuyordu. Bu paylaşım geleneğine göre büyük kardeş Muraköz bölgesindeki Csaktornya'nın, küçük kardeş ise ailenin Adriyatik denizi kıyısındaki merkezi olan Ozaly'ın yönetimini üstlenirdi. Fakat, V.György Zrínyi ve VI. Miklós Zrínyi'nin 1616'da topraklarını ne şekilde paylaştıklarına dair yazılı bir kaynak bulunmamaktadır. Bu paylaşımın bir benzeri ilerleyen yıllarda şair Miklós Zrínyi ve kardeşi Péter Zrínyi arasında da yapılmıştır (Négyesy, 1914: 6; Klaniczay, 1964: 39; Perjés, 1965: 33).

Sándor Takáts'ın araştırmaları, şairin doğum yeri konusundaki tartışmalara yeni bir boyut getirmiştir. Bu araştırmalar, şairin babası V. György Zrínyi'nin yazdığı tüm mektupların Csaktornya'dan gönderildiğini göstermektedir. Ozaly çıkışlı tek bir mektup dahi yoktur (Takáts, 1917: 101). Bu bulgular ışığında iki kardeşin topraklarını paylaştıktan sonra da Csaktornya'da bir arada oturdukları ihtimalinin ortaya çıktığı söylenebilir. Bu yönden bakıldığında, şairin Csaktornya'da doğmuş olma ihtimali yüksektir.

Şairin amcası VI. Miklós Zrínyi'nin Mayıs 1625'te ölmesiyle mülklerin ve toprakların tümü baba V. György Zrínyi'ye geçer. Bu tarihten itibaren aile topraklarının yönetimini Csaktornya'dan yürütür. Şairin çocukluk yılları da burada geçer.

Macar tarihinde Zrínyilerin yüzyıllardır elde ettiği başarılar, şaire daha doğumundan itibaren ün ve asalet getirmiştir. Ülkesinde taşıdığı soyadın büyük önemi ve saygınlığı bulunmaktadır. Şairin büyük büyükbabası IV. Miklós Zrínyi, Sigetvar kalesini Osmanlılara karşı savunurken ölmüş; büyükbabası IV. György Zrínyi ise ülkenin başkomutanlığını alarak ailenin ününü arttırmıştır. Şairin babası Hırvat Banı V.György Zrínyi ise, 30 Yıl Savaşında yardıma gittiği Kral II. Ferdinand (1619-1637)'ın sadık adamları arasındadır. Ayrıca kendisi Başpiskopos Péter Pázmány ile de sıkı dostluk ilişkileri içindedir (Klaniczay, 1914: 17; Révai Nagy Lexikona, c.19: 709; Magyar İrodamı Lexikon, c.3, 1965: 597; Négyesy, 1914: 6).

Şairin yaşadığı Csaktornya kalesi Macar soylularının uğrak yeridir. Soylular burada ülkenin kötü durumunu ve Osmanlılarla yapılan mücadeleleri konuşarak birbirleriyle fikir alışverişi yaparlar. Kalenin duvarlarında kazanılmış savaşları anlatan figürler çizilidir. Zrínyi burada babasının gördüğü itibarın ve saygının farkına varır. Yine bu dönemde ailesinin kahramanlık şarkılarını dinler ve bu konudaki kitapları okur. Bunlar, kişiliğinin şekillenmesinde büyük rol oynar (Négyesy, 1914: 7).

Miklós ve Péter Zrínyi henüz çok küçükken anneleri Magdolna Széchy'yi kaybederler. Babaları ise annelerinin ölümünden yalnızca birkaç yıl sonra 1626'da İmparatorluk için çıktığı Gábor Bethlen'e karşı yapılan savaşta Wallenstein'in ordusundayken hastalanır ve aynı yılın sonunda genç yaşta ölür. Zagreb piskposu,

1652 yılında yayınlanan *Memoria Regum et Banorum* adlı çalışmasında Habsburgların Macar politikasını eleştirmiş Zrínyi ailesini de övmüştür. Ayrıca V. György Zrínyinin ölümüne dair bir iddia da ortaya atmıştır. Bu iddiaya göre V. György Zrínyi hastalığı sebebiyle değil, Wallenstein'in kendisini zehirlemesi sonucu ölmüştür (Klaniczay, 1914: 366).

II.C.1)Şairin Çocukluk ve Gençlik Yıllarındaki Kültürel Değişim

1620 yılında doğan Miklós Zrínyi, 1645-1646 kışında hayatının en büyük edebî eseri olan *Szigeti Veszedelem*'i yazar. Ancak bu zamana kadar geçen yıllar onun bir erkek, bir asker ve bir şair olarak olgunlaştığı yıllardır. Bu dönem, Macar barok sanatının başlangıcıyla aynı döneme rastlar. Rönesans'ın yerini alan barok kültürü, Zrínyi'nin gençlik yıllarında onu oldukça etkiler (Klaniczay, 1964: 19; Négyesy, 1914: 8- 9).

Cizvitlerin antireformasyonu gerçekleştirmeleri ve Macar aristokrat sınıfındaki değişim, Macaristan'da barok kültürünün oluşmasında büyük rol oynar. 17. yüzyılın başlarında Habsburg yönetiminin yardımıyla genişleyen antireformasyon ve Cizvit tarikatları Protestan Macar aristokrasisini karşısına alır. Zrínyi'nin doğduğu yıllarda ise babası Katolik olmuştur. Bu yıllarda Habsburglar, antireformistler ve büyük toprak sahibi Macar aristokratları aralarındaki çekişmeleri sona erdirmiş görünürler. Onlar arasındaki yakınlaşma da Macar barok tarzının oluşumunu sağlar. Şair Zrínyi'nin fikirlerini ve kişiliğini anlamak için Protestan olan ve Habsburglarla silahlı mücadeleye giren Macar aristokrasisini ve bunun Viyana Sarayı'yla bağlantılı Cizvit antireformasyonu arasındaki ilişkiyi anlamak gerekir (Klaniczay, 1964: 21; Négyesy, 1914: 7).

Habsburg Sarayı'nın gücü, 15 Yıl Savaşını bir türlü sonuçlandıramaması, István Bocskay'ın⁹ Habsburglara karşı verdiği bağımsızlık savaşının etkisi ve

---

⁹ **István Bocskay**, (d. 1557, Kolozsvár; ö. Aralık 1606, Kassa) Erdel prensi. Koyu bir Protestan olan Bocskay, Habsburgların Protestanlara karşı takındığı sert tavır karşısında Osmanlılardan yardım istemiş ve Osmanlıların Habsburg kuvvetlerini Erdel'den çıkarmasına yardım etmiştir. Ödül olarak Macar Meclisi'nde Erdel prensi seçilmiş ve I. Ahmed (1603-1617), Bocskay'ın prensliğini kabul ettiğini göstermek için ona süslü bir taç göndermiştir. Viyana Kralı Rudolf'la Viyana Antlaşması'nı yapmıştır. Bunun sonucunda Erdel ve Macaristan'daki Protestan Macarların anayasal ve dinsel hakları ve ayrıcalıkları Habsburg yönetimi tarafından yeniden kabul edilmiştir. Ayrıca Bocskay, Erdel prensi olarak tanınmış ve Erdel halkının kendi prensini seçme hakkı onaylanmıştır. Kısa bir süre sonra da Osmanlılarla Viyana Barışı'nın hükümlerini onaylayan Zitvatoruk (1606) Antlaşması imzalanmıştır. Bocskay, 1606'da beklenmedik bir şekilde ölmüştür. Ölümünün nedeni olarak katibi Mihály Kátay'ın kendisini zehirlediği fikri ileri sürülmüştür (Ana Britannica, c.4, 1987: 356; Révai Nagy Lexikona, c.3, 1911: 429-430).

ülkedeki iç huzursuzluklar ve karışıklıklar nedeniyle azalmıştı. Antireformasyon, Cizvit akımı ve aristokrat sınıfının çıkarlarının birleşmesi yalnız Viyana'nın gelişimine neden olmamış; aynı zamanda aristokrat sınıfın da barok stilini ve kültürünü ortaya çıkarmıştır. Bu büyük etki, beraberinde büyük değişiklikler de getirmiştir. Bu durum, yönetici sınıfın hayat görüşünü, bilgisini, zevklerini ve uğraşlarını etkileyerek onların ekonomik ve sosyal hayatta gelişmesini sağlamıştır (Klaniczay, 1964: 21).

Rönesans ve Reform yıllarında durmaksızın mal, mülk, rütbe ve güç elde etmeye uğraşan aristokrasi, 17. yüzyıl başlarında artık ekonomik ve sosyal durumun korunmasına çalışır. Anarşik oluşumlar yerine, düzen ve istikrar için savaş verilmeye başlanır. Bu eğilim Viyana'yla yapılan anlaşma ve 1608'de çıkarılan yasalarla daha da güçlenir. Bu tarihten itibaren aristokrat kesimde büyük değişimler olur. Bundan önce savaşlar ve karışıklıklarla topraklarını ve mülklerini arttırmaya çalışan aristokrat sınıfı, yerini barış ve güven içinde yaşayarak servetini arttıran, zenginlikten zevk almayı bilen bir aristokrasiye bırakır. Üretim çiftliklerinin artması, Osmanlılarla 50 yıllık uzun barış döneminin gelmesi ve çeşitli hakların elde edilmesiyle, aristokratlar kültürel anlamda büyük değişim ve gelişim gösterir. Geç Rönesans dönemini yaşayan saraylar 17. yüzyıl başlarında artık en iyi dönemlerini yaşamaya başlarlar. Bu değişimlere artık cevap veremeyen Rönesans kültürü yerini 1610'lu yıllarda barok kültürene bırakır. Bu değişimin en yoğun yaşandığı dönem ise 1620'li ve 1630'lu yıllar olur. Bahsettiğimiz bu dönemler, Zrínyi'nin gençlik yıllarına rastlamaktadır. 1616'da Başpiskoposluk görevine getirilen Péter Pázmány ve 1625'de genel vali seçilen Miklós Eszterházy¹⁰ bu geçiş dönemindeki Macar barok kültürünün öncüleridir. Bu iki kişinin yaptığı çalışmalarla kilise, Cizvit akımının

---

¹⁰ **Miklós Eszterházy** (1582-1645), Protestanlığı savunan Gábor Bethlen ve I.György Rákóczi'ye karşı çıkmış; Macaristan'ın Osmanlı hakimiyetinden kurtulabilmesi için Habsburgların tarafında yer alınması gerektiğini savunmuştur. II.Ferdinand tarafından onurlandırılan Miklós Eszterházy 1625'de Sopron'da toplanan Meclis'te Genel vali seçilmiştir (Ana Britannica, c.8, 1988: 314; Révai Nagy Lexikona, c.6, 1912: 732).

etkisine girer. Habsburg yanlılığı işlenir. Katolik barok saray kültür ve edebiyatı doğar. Dönemin aristokrat gençleri bu Katolik saray kültürünün etkisiyle büyürler (Klaniczay, 1964: 22; Ravazdi, 1982: 10).

II.C.2) Şairin Eğitmenleri

V.György Zrínyi 1626 başlarında Wallenstein'in Yukarı Macaristan'daki (Bugünkü Slovakya) ordularına katılmak üzereyken 2 Şubat'ta Pázmány'a topraklarının, mülkünün ve çocuklarının velayetini kendisine emanet ettiğini bildiren bir mektup gönderir: “ *Benim yetim oğullarımı zati aliniz beyefendiye emanet ediyorum; zati aliniz bizim koruyucumuz olun ve bize merhamet edin.*” (Klaniczay, 1964: 23; Perjés, 1965: 15; Négyesy, 1914: 7). Bu sözlerle V.György Zrínyi'nin Pázmány'a ne kadar güvendiğini açıkça görebiliriz. Mektupta Pázmány'a yalnızca aile dostu olarak değil, mahvolmuş ve yıkılmış Macaristan'ın düzelmesi ve iyi bir yere gelmesini isteyen bir kişi olarak hitap edilmektedir.

V. György Zrínyi 14 Aralık 1626'da Pázmány'ın Pozsony'daki konağına yazdığı vasiyetnamesinde, Krala ve Kiliseye sadakatini bildirir. Vasiyetname şöyledir: “*Çocuklarımı merhametli Roma, Macaristan ve Lehistan'ın Kralı yüce Ferdinand Hazretlerinin koruyucu vesayetine ve himayesine emanet ediyorum. Ve sizden tüm kalbimle, Avusturya Sarayı'na olan sadakatimi, yurduma olan sevgimi ve dinî niteliklerimi dikkate alarak iki yetim çocuğumu himaye etmenizi ve onların merhametli velisi olmanızı rica ediyorum. Onlara Tanrı korkusunu ve Katolik mezhebini öğretiniz. Onları Tanrı'nın, Kilisenin, zati alinizin ve yurdumuzun hizmetinde çalışacak, yararlı işler yapacak kişiler olarak yetiştiriniz*” (Klaniczay, 1964: 23).

Mektupta çocukların Avusturya Sarayı'na ve Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı kişiler olarak yetiştirilmesi istendiği görülür. Baş vasinin Kral, ondan sonraki vasinin de Pázmány olması isteniyordu. Pázmány'ın çocukların eğitimiyle ilgilenmesi yazılmıştı. Ayrıca Hırvat başkomutan Zsigmond Trautmansdorf, Zagreb

Başpiskoposu Péter Domitrovics, Hırvat Banlığı naibi István Patacsics ve Kraliyet İstinat Mahkemesi yargıcı Tamás Mikulics de vasiler meclisi üyesi olmuşlardı. V. György Zrínyi, çocuklarının kendisinin izinden gitmesini isteyerek, onların Habsburg Sarayı'na ve Katolik Kilisesi'ne bağlılıklarını devam ettirmelerini vasiyet etmiş ve velayetlerini Pázmány'a bırakmıştır (Klaniczay, 1964: 23; Négyesy, 1914: 7).

Pek çok araştırmacı, çocukların eğitimi ve yetiştirilmesinde en etkili ismin antireformasyonun lideri ve barok kültürünün en önemli uygulayıcısı olan Péter Pázmány olduğunu söylemektedir. Şairin doğum yeri konusunda olduğu gibi, bu konuda da bazı çelişkiler karşımıza çıkar. Klaniczay'a göre Pázmány'ın Zrínyi üstünde etkisi olmuştur; fakat bu etkinin ölçüsü ne kadardır? Pek çok kaynakta anlatıldığı gibi, Macar Klerikal tarih yazıcılarından Vilmos Fraknói ve Sándor Sík'e göre de bu etkinin ölçüsü çok büyüktür. Kaynaklar, ulusal şair Zrínyi'nin eğitmeninin Katolik Kilisesi'nin Macaristan'daki yenileyicisi Péter Pázmány olduğunu kabul ederler. Bu iki araştırmacı Pázmány'ın şaire olan etkisini biraz da abartırlar. Fakat onlar Zrínyi'nin okul yıllarında ne babasının, ne Kral'ın, ne de Pázmány'ın istediği gibi yetiştirilmediğinden bahsetmemektedirler (Klaniczay: 24).

Kaynakların bir bölümü ise, Zrínyi'ye etki eden diğer eğitmenler üzerinde durarak, bu kişilerin şaire Pázmány'dan daha büyük etki yaptığını ileri sürmektedir. Bu kaynaklara göre, Pázmány'ın Zrínyi'yle ilişkisi yalnızca onun Nagyszombat'daki bir yıllık eğitimi sırasında olmuştur.

Tákats Sándor şairin hayatını araştıran herkesin babasının vasiyetini kaynak göstererek, onun büyümesi ve eğitimiyle ilgili her konuyu Pázmány'a dayandırdıklarına dikkat çeker. Zira bazı olaylar durumun böyle olmadığını göstermektedir. Baba V. György Zrínyi'nin ölümünden sonra Kralın başkanlığında

bir vasi konseyi oluşturulur. Kral, Pázmány yerine Piskopos István Sennyeyi'yi baş vasi olarak görevlendirir. Pázmány'ın ismi iki kardeş ile ilgili hiçbir resmi yazıda geçmemektedir; hatta Kral 2 Ocak 1627'de Zrínyi mülklerini yöneten Ferenc Batthyány'ı¹¹ baş vasi Sennyeyi'in talimatlarına uyması konusunda uyarır. (Klaniczay, 1964: 25; A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 160)

Pázmány'ın 1630'lu yıllardaki iki mektubu günümüze kadar ulaşmıştır. Bu mektuplar Pázmány'ın Zrínyi'nin eğitimiyle ilgili sorunlarla ilgilendiğini ve onun Zrínyi'nin İtalya'ya yaptığı yolculuklar konusunda talimatlar verdiğini göstermektedir (Klaniczay, 1964: 25; Négyesy, 1914: 8).

Kaynaklar Zrínyi'nin eğitiminde ve yetiştirilmesinde Piskopos Sennyeyi'in büyük payı olduğuna değinmektedir. Kaynaklarda Pázmány'dan daha sabırlı olduğu anlatılan Sennyeyi de Klerikallerin temsilcisidir. Kendisinin Protestanlarla ilişkisi olduğuna da değinilir. İlişki içinde olduğu kişilerin en önemlilerinden biri de Protestan olan Ferenc Batthyány'ın karısı Éva Poppel'dir (Klaniczay, 1964: 25).

Batthyányler ve Zrínyiler birçok kez yakın akrabalık ilişkileri kurarlar. Zrínyi yetimlerinin annelik görevini Csaktornya'dan fazla uzak olmayan Nagyszombat'daki Éva Poppel üstlenir. Kaynaklar Éva Poppel'den iyi yetiştirilmiş bir yurtsever olarak da bahseder (Klaniczay, 1964: 25). Kendisi Bethlen'in bağımsızlık savaşında kocasını Bethlen'in yanında yer almaya ikna eder. Ancak kocası Viyana Sarayı'nın etkisiyle Katolik olur; Éva Poppel ise ölene kadar Protestan olarak yaşar.

János Pállfi 1626 ve 1633 yılları arasında Tunaötesi Protestanlığının lideridir. Aynı zamanda, bu yıllarda Batthyánylerin Némethújvár'daki sarayının da vaizidir.

---

¹¹Burada adı geçen Ferenc Batthyány, herhangi bir aristokrat aileden değildir. Kendisinin Éva Poppel'in kocası Ferenc Batthyány ile de isim benzerliği dışında hiçbir ilgisi yoktur.

Bu yıllar, Zrínyi kardeşlerin Éva Poppel'in yanında kaldığı yıllardır. Bethlen yanlısı ve Protestan olan Poppel, Zrínyi kardeşlere sevgi ve şefkat göstererek onlarla ilgilenir. Kardeşler mektuplarında Poppel'den “anne” diye söz ederler; hatta Poppel'in kızının kocasına da “enişte” diye hitap ederler (Klaniczay, 1964: 26; 21.Századi Enciklopédia, 2002: 97).

Gerek Piskopos Sennyeyi, gerekse Éva Poppel, Miklós Zrínyi'nin yetiştirilmesinde büyük rol oynar. Öyle ki onların ısrarları sonucu Kral, henüz 9 yaşındayken Miklós'a baronluk unvanı verir. Bu unvan onun ileride alacağı büyük rütbelerin ilkidir. Baron unvanını almasıyla Miklós Zrínyi'nin önünün açılacağını bilen Poppel ve Sennyeyi, Krala bu nedenle ısrar etmişlerdir (Klaniczay, 1964: 26).

II.C.3) Şairin Eğitimi ve Gençlik Yılları

V. György Zrínyi'nin ölümünden sonra çocukların vasileri Eylül 1627 yılında Sennyeyi başkanlığında toplanarak, çocukları Graz'daki Cizvit okuluna göndermeye karar verirler. Graz, Habsburg İmparatorluğu'ndaki en etkin Cizvit kentidir. Pázmány'ın kendisi de burada ders vermiştir. Katolik Kilisesi, Graz'daki Cizvit okulunda Habsburg yanlısı öğretileri ve çağdaş barok kültürünü öğrencilere yoğun bir şekilde aşıyordu. Katolik mezhebindeki aristokratlar da çocuklarını eğitilmeleri için Graz'a gönderiyorlardı (Klaniczay, 1964: 26; Négyesy, 1904: IV).

Vasiler, çocukları kendi fikirlerine göre eğitilmeleri için Graz'a göndermekle iyi bir karar aldıklarını düşünürken, Éva Poppel buna şiddetle karşı çıkar; hatta çocukların Graz'a gitmesine bir süre için engel olur. Zrínyi mülklerinin idaresini üstlenen Ferenc Batthyány, vasilerin talimatlarına rağmen, çocukları Ozaly kalesine yerleştirir ve çocuklar burada Latince öğrenmeye başlar. Sennyeyi, Zrínyi kardeşlerin Ozaly'a yerleştirilmelerine karşı çıkar. Kral, vasilerden Zagreb Piskoposu'nun ve Trautmonsdorf'un isteği üzerine, 22 Mart 1628'de iki Cizvit rahibin çocuklara ders vermek üzere Ozaly'a gitmesi talimatını verir. Fakat o tarihte eğitim yılı başlamış olduğundan ders verecek Cizvit öğretmenler bulunamaz. Bu nedenle çocukların Graz'a gönderilmesi planına geri dönülür. Tüm bunlar olurken de o yılki eğitim yılı biter (Klaniczay, 1964: 27).

Zrínyi kardeşler, Graz'daki eğitimlerine Kasım 1628'de ikinci sınıftan başlarlar. Burada geçirdikleri üç yıl içinde klasikleri okudukları gibi; İncil'i, hatta Latin ve Yunan gramerlerini, tartışma ve hitap biçimlerini de öğrenirler. Okuldaki dinî törenlere de katılırlar. Ne konuda eğitim aldıkları ve Cizvit rahiplerin tek tip eğitim verdiği bilindiğinden, aldıkları dersler konusunda bir şüphe bulunmamaktadır.

1632-1633 yılları arasında Graz'a gitmeyip, evlerinde kalan Zrínyi kardeşlerin eğitimiyle ise o dönem Tamás Mikulics meşgul olur.

1633'de kardeşler eğitimleri için Viyana'ya giderler. Viyana'daki renkli ve eğlenceli hayat onlara Graz'daki soğuk ve katı eğitimden daha cazip gelir. Okuldan çok, oradaki yaşantıdan etkilenirler. Gençlerin eğitimden soğudukları Kral'ın, Sennyei'in ve Pázmány'ın gözünden kaçmaz. Viyana'da onlara göz kulak olmakta zorlandıklarından, Kasım 1633 tarihinde onları Nagyszombat'daki Cizvit okuluna gönderirler. Fakat çocukların ısrarıyla, bir sonraki eğitim yılında onları tekrar Viyana'ya, üniversite niteliğindeki Nutio Hungarica'ya gönderirler (Szörényi, 1993: 3; (Klaniczay, 1964: 27; Perjés, 1965: 15).

Viyana Üniveristesi'nin Macar öğrencileri arasında her yıl 27 Ocak'ta yapılan geleneksel Aziz László gününde yapılan konuşmalarla Aziz László¹² yüceltilirdi. O yıl Miklós Zrínyi, üniversite rektörünün, öğretmenlerinin ve Kral'ı temsilen orada bulunan Viyana Piskoposu'nun önünde büyük beğeni toplayan etkili bir konuşma yapmıştır (Perjés, 1965: 15; (Klaniczay, 1964: 28).

Miklós Zrínyi'nin Latince yaptığı bu konuşma kendisinin ilk edebî eseri kabul edilmektedir. Konuşmasında, Aziz László'yu büyük bir asker olarak tanıtmaya ve onun bu yönünü övmeye çalışmıştır. Onun yiğitliğinden, komutanlığından, mütevazılığından ve tebdili kıyafetle halk arasına karışmasından bahsetmiş; dindar

---

¹² **Aziz László** (1077-1095), 27 Haziran 1040 yılında doğdu, 29 Temmuz 1095'de öldü. 27 Haziran 1192'de aziz olarak kabul edildi. Macaristan'da monarşiyi güçlendirdi. 1077'de kral olan Aziz László Macar tarihinin en sevilen kralı olmuştur. Transilvanya'da kazandığı topraklarla ülkenin sınırlarını genişletmiş; 1091'de Hırvatistan'ı işgal etmiştir. Piskopos atama yetkisi konusunda çıkan anlaşmazlıkta Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'yla uzlaşmacı bir politika gütmüş; fakat Papa'nın yanında yer almıştır. Öte yandan, topraklarında yaşayan Protestanlara karşı çok acımasız davranan Aziz László, 1091'de Zagreb Paşpiskoposluğu'nu kurarak Hırvatistan'a Katolikliği getirmiştir. Egemenliği altındaki topraklarda düzeni sağlayan ayrıntılı bir yasa sistemini yürürlüğe koymuştur. 1095 yılında I. Haçlı Seferi'ne hazırlandığı sırada ansızın ölmüştür. (Ana Britannica, c.14, 1989: 308-309; Révai Nagy Lexikona, c.12, 1915: 514-515).

yönünü ise üstünkörü geçerek, onun yurtseverliğini ve askerî disiplinini ön plana çıkarmaya çalışmıştır (Klaniczay, 1964:28-29; Szörényi, 1993: 3).

Kardeşler, henüz o yılki eğitim yılı bitmeden Csaktornya'ya geri dönerler. Zrínyi, burada geçirdiği eğitim yılının başında okula gitmek istemediğini ve eğitimden soğuduğunu öğretmenlerine bildirir. Bunu öğrenen Pázmány, bu konuda Krala danışır. Kral, Zrínyilerin Nagyszombat'a gönderilmelerine ve öğrenimlerine burada devam etmelerine karar verir. Kardeşler, 3 Kasım 1634'de Nagyszombat'ta öğrenimlerine tekrar başlarlar. Eğitim yılının sonuna kadar da burada kalırlar. Pázmány, eğitim yılının tamamını yanında geçiren Miklós Zrínyi'yle bizzat kendisi ilgilenir (Négyesy, 1904: IV).

Miklós Zrínyi, okul yaşamı boyunca eğitimin sıkıcılığından yakını ve her fırsatta sözkonusu ortamdan kurtulmaya çalışır. Pázmány'ın kendisi de, Zrínyi'nin karakterinin filozofluğa ve eğitime uygun olmadığını söylemiştir. Fakat Zrínyi, Pázmány'ın bu fikrinin aksine, 6 dilde konuşabilen ve 8 dilde okuyabilen dönemin en iyi yetişmiş, en bilgili şairi ve yazarları arasında gösterilmektedir. O, ilgi alanındaki tüm kitapları toplar ve hayatı boyunca da okuyup kendini eğitmeye devam eder. Pázmány, Zrínyi'nin eğitimi konusunda yanılmıştır. Sorunun Zrínyi'de değil, Nagyszombat'daki, Graz'daki ve Viyana'daki eğitimde aranması gerekirdi. Zrínyi eğitimden sıkılmış olsaydı hayatı boyunca kendini eğitmek için bu kadar çaba harcamazdı. Bu nedenle Zrínyi eğitimden değil, Cizvit okullarının katı sisteminden sıkılmış olmalıdır (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 160; Klaniczay, 1964: 30; Perjés, 1965: 14; Hóman-Szekfű, 1935, c. 4: 147).

II.C.4) Şair Zrínyi'nin İtalya Seyahati

27 Temmuz 1635'de Kral tarafından Zrínyi kardeşlerin eğitimleri için yurtdışına gönderilmesine karar verilir. Gidilecek ülke konusunda hiçbir tartışmaya ve seçeneğe mahal verilmez. Zira, Katolik aristokratların 17. yüzyılın ilk yarısında yurtdışına seyahat ettikleri tek yer İtalya'dır. Négyesy, Kral'ın kardeşlerin İtalya'ya gönderilmesi kararında Pázmány'ın etkisi olduğunu söyler. Ona göre kardeşler, Piskopos Senkviczy refakatinde İtalya'ya gönderilmiştir (Négyesy, 1914: 8). Klaniczay ise Pázmány'ın etkisine hiç değinmeyerek, kararın kardeşlerin akrabalarının ısrarı ve Sennyei'in aracılık etmesiyle alındığını söylemektedir (Klaniczay, 1964: 31).

Zrínyi, Pál De Dreberi'nin soyundan geldiğinden, zaten İtalya seyahatini istemektedir. De Breberi 1314'de Venedik patriklik unvanını aldığından, bunda Zrínyilerin de hakkı bulunmaktadır.

Zaten De Breberi soyundan gelen Márton Zrínyi, 15. yüzyılın sonunda Venedik'e geri döner ve burada İtalyan Sdrin ailesini kurar. Venedikli Sdrinler ile Macar Zrínyiler birbirleriyle her zaman temas halindedirler. Zrínyi'nin amcası ve birçok akrabası da eğitimlerini Padova'da görmüşlerdir. Bu ilişkinin en büyük delili, Venedik Senyörü'nün¹³ Zrínyi'nin babasının cenaze törenine davet edilmesi ve onun da Signoria da Girardini Jeromos'u bu törene göndermesidir. Kardeşler Senyör'ün bu hareketine, 29 Eylül'de gönderdikleri bir teşekkür mektubu ile karşılık verirler. Bu samimi ilişkiler ticaret alanında da görülmektedir (Klaniczay, 1964: 31).

1636 yılında hazırlıklar tamamlanarak İtalya'ya hareket edilir. Kral, Roma ve Venedik elçilerine İtalya'ya giden Zrínyi'ye yardımcı olmaları konusunda bir de

---

¹³ **Senyör**: Ortaçağ İtalya'sındaki şehir devletlerinde en yüksek rütbeli kişiye verilen unvandır.

mektup gönderir. Zrínyi'nin 8 aylık İtalya seyahati hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca birkaç kaynak belli olaylarla bu konudan bahsetmektedir.

Zrínyi, ilk olarak Roma'ya oradan da Napoli'ye gider. Roma'ya dönene kadar Eskiçağ eserlerini ve Roma İmparatorluğu'nun tarihini öğrenir. Kendisi Papa VIII. Orbán ile de görüşür. Papa, yazdığı şiir kitabının bir nüshasını Zrínyi'ye armağan eder. Zrínyi, Roma'dan Floransa'ya ve Pisa'ya gider. İtalya'daki zamanının büyük çoğunluğunu Venedik'te geçirir ve Venedik barok kültürüyle tanışır. Venedik'teki pırlıtlı yaşam, opera, tiyatro ve müzik kendisini derinden etkiler (Négyesy, 1914: 8-9; Klaniczay, 1964:32-33).

Ünlü *Monteverdi Operaları*'nın kahramanı Ariade ve Orpheus'un etkisi şiirlerine de yansımıştır. Öyle ki şairin ünlü *Fantásia Poetica*'sı âdeta bir opera niteliğindedir. Modern İtalyan Edebiyatı da şairin ilgisini çeker. Tasso'nun destanının, Marino'nun pastoral şiirlerinin, Machiavelli'nin politik ve savaş bilimi eserlerinin üzerindeki etkisi büyüktür. Şair burada Pizsa de Compa'nun freskinde işlenen "ölümün zaferi" ile karşılaşır. Bu freskin *Szigeti Veszedelem*'de etkisi görülmektedir. Zrínyi'nin kütüphanesindeki İtalyan şair ve yazarların eserlerinin fazlalığına bakıldığında, şairin burada geçirdiği 8 ayı çok iyi değerlendirdiği söylenebilir. Bu eserlerin şairin üzerinde yaptığı etkiyse görmezlikten gelinemeyecek kadar büyüktür (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 160; Négyesy, 1914: 9; Klaniczay, 1964: 34).

Zrínyi'nin İtalya seyahati, kütüphanesini oluşturmasında büyük rol oynamıştır. Macar kütüphanecilik tarihinde önemli bir yeri olan Zrínyi Kütüphanesindeki kitapları, Şair kendi el yazısıyla gruplandırarak, 11 bölüme

ayırmıştır. Zrínyi'nin kataloğunda 400 basılı eserle 16 el yazmasının adı geçmektedir; ancak bu sayıdan daha fazla eser olduğu bilinmektedir. Zrínyi kitaplarını iki farklı şekilde ciltlettirmiştir. Tarih ile ilgili kitaplar ve klasik yazarların eserleri deri ciltle, siyasî ve askerî kitaplar ise beyaz parşömen ciltle kaplanmıştır (Perjés, 1965: 210-211).

Hollandalı gezgin Tollius bu kütüphaneden “Ünlü Kütüphane” diye söz etmektedir. Çünkü o dönemde kütüphanenin büyüklüğü ve ünü her yere yayılmıştı. Kütüphanedeki kitapların çoğunluğunu edebî, askerî ve siyasî kitaplar oluşturuyordu. Bu türlerin dışında değişik kategorilerde kitaplar da bulunuyordu. Bunları kısaca şu şekilde sıralıyabiliriz: Ptolomaeus'un *Geographia*'sı; Plinius'un *Historia Naturalis*'i; Sebastianus Münster'in *Cosmographia Universalis*'i; Palladio'nun klasik mimariyle ilgili eseri olan *L'architettura*'sı; büyük oryantalist Athanasius Kircher'in çalışmaları; Dekartçı Regius (Le Roy)'un *Philosophia Naturalis*'i; Kristof Kolomb ve Ameriko Vespuçi'nin yolculuğu hakkındaki kitaplar; Marko Polo'nun kitabı; Çin, Hindistan ve Meksika tarihi hakkındaki kitaplar; Amerikan bitki örtüsü ve hayvan türlerinin anlatıldığı kitaplar; matematik, astronomi, anatomi, tıp, zooloji, botanik, hukuk, arkeoloji, numizmatik ile ilgili kitaplar; sözlükler, Calepinus ve Albert Molnár'ın sözlükleri; retorik el kitapları; dilbilgisi kitapları; Beyerlinck'in ansiklopedik bir eseri olan *Magnum Theatrum Vitae Humanae*'si, Amsterdam'daki Blaeu Matbaasının dünyaca ünlü atlası; yemek kitapları; bahçe bakımı, bağcılık, at yetiştiriciliği ile ilgili kitaplar ve Osmanlı İmparatorluğu ile Türk tarihi hakkındaki kitaplar (Klaniczay, 1964: 607-608).

Zrínyi Kütüphanesi'ndeki kitapların büyük çoğunluğu Latince ve İtalyanca'dır. Ancak Macarca, Hırvatça, Almanca, Türkçe, Fransızca ve İspanyolca

eserler de bulunmaktadır. Kütüphanede bu dillerde kitap bulunması, Zrínyi'nin söz konusu dilleri bildiğini ihtimalini de güçlendirmektedir. Gezgin Tollius'a göre Zrínyi Macarca, Hırvatça, Almanca, Latince, İtalyanca ve Türkçe konuşabiliyordu. Ancak ünlü dilci Gyula Németh *Szigeti Veszedelem*'de kullanılan Türkçe cümlelerin şeklinden yola çıkarak, şairin Türkçe'yi çok iyi bilmediğini öne sürmüştür. Zrínyi'nin okuduğu kitaplarda düştüğü notlar Latince, Macarca ve İtalyanca'dır. Bu da şairin söz konusu dilleri iyi bildiğini göstermektedir (Klaniczay, 1964: 607; Ravazdi, 1982: 6).

II.C.5) Miklós Zrínyi'nin Zrínyi Ailesinin Topraklarının ve Mülklerinin Başına Geçmesi

Miklós Zrínyi, İtalya seyahatinden sonra daha deneyimli ve kültürlü biri olarak Csaktornya'ya döner. Bu sırada II. Ferdinand ölmüştür. Csaktornya'ya dönmesinden kısa bir süre sonra onu yanına çağıran Pázmány, Zrínyi'ye mülklerinin ve topraklarının yönetimini verir. Kısa bir süre sonra da ölür.

1641'de Péter Zrínyi evlenir ve Ozaly'a taşınır. Topraklar ve mülkler iki kardeş arasında bölünür. Miklós Zrínyi büyük kardeş olduğundan Csaktornya'da kalır. Csaktornya kalesini sağlamlaştırır ve süslü bahçelerle donatır. Burada nadide eserlerin toplandığı bir koleksiyon ve kütüphane düzenleyerek de kaleyi bir kültür merkezi haline getirir. Küçüklüğünden beri ailesinin kahramanlık hikâyelerini dinleyen Zrínyi, kalede büyük bir kültür ortamı yaratmasına karşın ülkenin içinde bulunduğu durumdan dolayı savaş alanlarında olmayı istemektedir (Négyesy, 1914: 9).

Zrínyi toprakları ve mülkleri velayet altında bulunduğu 10 yıl içerisinde azalmıştır. Toprakların velayetini elinde bulunduranlar kimi zaman toprakları kendi arazilerine katmışlar; kimi zamanda da mülklerin ya da toprakların başkalarının eline geçmesine göz yummuşlardır. Zrínyi serveti bu süre içinde birilerine yaranılmak için çarçur da edilmiş; Zrínyi'nin bu konuda Kral III. Ferdinand'a yaptığı başvurularsa sürekli kendi aleyhine sonuçlanmıştır (Klaniczay, 1964: 35).

Bu olayların ardından, topraklarının yanı sıra büyük bir maddi gelir getiren sığır yetiştiriciliği ve ticareti de Zrínyilerin elinden alınır. Bu konuda da şikayetlerde bulunan Miklós Zrínyi hiçbir sonuç elde edemez. 1637 ve 1638 yıllarında toplanan Macar Meclisi'nin Miklós Zrínyi lehine aldığı karar da Viyana Kamarası'nın Macar yasalarını tanımaması nedeniyle geçersiz sayılır (Klaniczay, 1964: 38).

Destekçileri ve koruyucuları olan Kral II. Ferdinand, Sennyei, Pázmány ve son olarak da Éva Poppel'in ölmeleri Zrínyilerin işini daha da zorlaştırır. Zira artık onları destekleyen güçlü kimse kalmamıştır. Kardeşler, bu kötü duruma rağmen, yılmadan tüm zorluklara karşı mücadele etme kararı alırlar. Fakat bu kararı uygularken diğer toprak sahiplerinin haklarını gözettileri söylenemez. Zira 1640'da Purgstal beyleri, 1641'de Modrus Piskoposu, 1642'de ise Miklós Frangepan kendilerinden şikayetçi olur. Saray da her defasında bu şikayetleri haklı görerek Zrínyi kardeşleri ikaz eder (Klaniczay, 1964: 38-39; Négyesy, 1914:9).

Zrínyiler gelirlerini arttırmak için topraklarını genişletmek yerine, ellerindeki toprakların ve mülklerin gelirlerini artırma yoluna giderler. Bunu gerçekleştirmek için ne gibi çalışmalar yaptıkları bilinmemekle beraber bunların işe yaradığı görülmektedir. Zira topraklar birkaç yıl içinde eskisi kadar gelir getirmeye başlamıştır (Klaniczay, 1964: 39).

Kardeşler mallarını bölüşürler. Ana malları madenler, üzüm bağları, tuz depoları ve kereste elde etmek için ekilmiş ormanlar oluşturmaktadır. Gurzdansko'daki gümüş madenleri ise 1578'de Osmanlıların eline geçmiştir. Değirmenler, balık üretme çiftlikleri, derebeylik idaresindeki otlak ve yaylalar da gelir getiren toprak ve mülkler arasındadır. Buccari, Porta re, Czirkvenicza, Szelcze limanlarındaki depolar ve bu limanlardaki gemiler de ticaret için Zrínyilere büyük gelir sağlamaktadır (Klaniczay, 1964: 39-40; A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 160; Szörényi, 1993: 3).

Zrínyiler topraklarındaki serflere iyi davranırlar ve onları gözetirler. Zrínyi bu konuda yakın arkadaşı Ádám Batthyány'ye çok sert bir mektup bile yazar. 1642'de yazdığı mektupta kendisine “*Ben emrimdekilere kimsenin eziyet etmesine izin*

vermem” demektedir. Zrínyi, ayrıca kendi topraklarında kral adına toplanan yüklü ek vergileri de yasaklar (Klaniczay, 1964: 40).

Miklós Zrínyi, köylülerin her sorunuyla ilgilenerek bunlara çözüm bulmaya çalışır. Karşılaştığı en büyük sorun ise Osmanlı akıncılarının yaptığı akınlardır. Geniş topraklarını korumak, Miklós Zrínyi için büyük bir maddi külfettir. Kral tarafından oluşturulan ve cüzi bir maaşa bağlanan uç kalelerdeki askerler de Osmanlı akınlarını durduracak güçte değildir. Bu nedenle, Zrínyiler gibi Osmanlı tehlikesini hisseden büyük toprak sahipleri de topraklarını savunmak için kendi askerî teşkilatlarını kurarlar. Bu da kendilerine büyük bir maddi yük getirir. Şair Zrínyi de kendi ordusunu kurmak için büyük paralar harcar. Bu orduyu geliştirmek için ise yeterli parası yoktur. 1640’lı yıllarda Zrínyiler, Batthyányler ve diğer büyük toprak sahipleri güçlerini birleştirerek askerî yerleşim birimleri kurmaya çalışırlar (Klaniczay, 1964: 40-41). Bunlara Hajdú¹⁴ yerleşim birimleri de denmektedir.

Hajdúlar, ya da Zrínyi’nin kendilerine taktığı isimle “Özgür Delikanlılar”, sayıları her geçen gün artan asker topluluklarıdır. Hajdúlar topraklarını kaybeden, esaretten kaçan, ya da uç kalelerdeki maaşlarından memnun olmayan savaşçı askerlerdir. Bunlar yiğit savaşçı olmalarına karşın başı boş gezen, yağma yaparak yaşayan ve kendi halklarının çıkarlarını gözetmeyen bir gruptur. Miklós Zrínyi, ülkenin batı bölümlerinde hajdúlara toprak tahsis eden ilk kişiler arasındadır. Muraköz’e yerleştirilen ve disiplin altına alınan bu askerler, Zrínyi’ye çok iyi hizmet

---

¹⁴ 16. ve 17. yüzyılda ekonomik şartlardan ve çaresizlikten dolayı bir araya gelmiş Macar askerlere verilen genel isimdir. Bu askerlerin büyük bölümü Boeskey tarafından Hajdú bölgesine yerleştirilmiş ve onun bağımsızlık savaşına katılmışlardır. Askerî hizmet kapsamında toprak ve imtiyaz hakkı tanınarak hajdúların yerleştirilmesi konusundaki ilk planları yapan Boeskey, bu planlarını Tiszaötesi’nde hayata geçirmiştir. Daha sonra da Rákoczipiler, kendi topraklarının Hajdú birimlerini kurmuşlardır (Klaniczay, 1964: 41).

ederler ve katıldıkları savaşlarda büyük yararlıklar gösterirler (Klaniczay, 1964: 41-42).

II.C.6) Miklós Zrínyi'nin Osmanlılarla Mücadelesi ve Viyana'nın Tutumu

Miklós Zrínyi mülklerinin başına geçtiğinde Osmanlı askerleri artık Zrínyi topraklarının 40 km kadar yakınına gelmiştir. Bu mesafe, atla 1-2 saat içinde kat edilebilecek bir mesafedir. Csaktornya'ya en yakın Osmanlı birliği ise kuzeydoğu tarafında bulunan Kanije kalesindedir.

Miklós Zrínyi, 1640 yılında Légrad ve Muraköz komutanlığına atanır. Bu yıllar Osmanlılarla barış yılları olmasına karşın, küçük çaplı yağma ve çatışmalar devam etmektedir. Kanije Paşası ve Muraköz'deki Macar beyleri arasında sık sık çarpışmalar yaşanır. Kanije'deki Osmanlılar baskınlarıyla Muraköz'ü; Zrínyi ve askerleri de aynı şekilde Kanije ve çevresini tehdit ederler. Viyana ve İstanbul ise, aralarındaki anlaşmanın bozulmaması için bu karşılıklı çarpışmaları görmezlikten gelmektedir (Négyesy, 1914: 10; Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 597-598).

Osmanlılar, Tunaötesi'nin güney bölümündeki toprakları ele geçirerek ülkenin batı sınırına yaklaşmaktadır. Kanije ile Stájer Cumhuriyeti'ni sadece Zrínyi'nin toprakları ve kaleleri ayırdığından ve Muraköz civarı, Avusturya'ya gitmenin en kestirme yolu olduğundan, yoğun bir şekilde Osmanlı akınlarına hedef olmaktadır (Klanczay, 1964: 42).

Zrínyi toprakları ülkenin en stratejik ve en önemli toprakları konumundadır. Bu nedenle, Zrínyiler ve Kanije kalesindeki Osmanlılar arasında çarpışmalar hiç durmaz. Miklós Zrínyi'nin babası V. György Zrínyi'nin ölümü ve çocuklarının henüz çok küçük olması bu iki ezeli rakibin mücadelesini bir müddet azaltmıştır; fakat Miklós Zrínyi'nin İtalya'dan dönerek mülklerini devralması çatışmaları yeniden başlatır.

Zrínyilerin Osmanlı topraklarına yaptıkları devamlı akınların Viyana'yla Osmanlı arasındaki barış zamanına rastlaması sonucu, Osmanlılar bu saldırılar hakkında Viyana'ya şikayet mektupları gönderir. Hatta Kanije Paşası, Temmuz 1640'da Genel Vali Eszterházy'ye yazdığı şikayet mektubunda, Zrínyilerin Kanije'ye gelip koyun sürülerini çaldıklarından, mahkumları serbest bıraktıklarından ve yağma yaptıklarından; hatta kendi atını çaldıklarından bahseder. Osmanlılar Ağustos ve Aralık aylarında Zrínyi'nin akınlarına karşılık verir. Zrínyi 1641'de Osmanlı topraklarına yaptığı akınları devam ettirir. Ne Osmanlı Zrínyi'nin akınlarını, ne de Zrínyi Osmanlı'nın akınlarını karşılıksız bırakır (Négyesy, 1914: 10; Klaniczay, 1964: 42).

Bu mücadele 16. yüzyılda da aynı biçimde yaşanmıştı. Çarpışmalar, Avusturyalıların tüm Macar uç kalelerindeki kumandanlıklara Almanları getirmesinin ardından durmuştu. Çünkü Alman kumandanlar Macar sınır halkının değil, Avusturya'nın çıkarlarını düşünüyor ve onlardan aldıkları emirleri uyguluyorlardı. O sıralar Avusturya ne pahasına olursa olsun Osmanlılarla olan barışı bozmak istemiyordu.

Viyana Sarayı'nın Alman kumandanları Macar uç kalelerine yerleştirmesinden sonra, buradaki Macar askerlerinin büyük bölümü memnuniyetsizlikleri sebebiyle başıboş dolaşmaya başlarlar. 17. yüzyılın ilk yarısındaki hiçbir kaynakta Macar askerlerinin Osmanlı'ya karşı bir varlık gösterdiğine rastlanmamaktadır. Zrínyi kardeşlerin topraklarındaki kalelerde düzenlemeye giderek askerî sistemi yenilemesi, Osmanlı akıncılarına karşı direnmesi ve hatta karşı akınlar düzenlemesi Osmanlıların Viyana'ya ve genel valiye, Macarlarla ilgili şikayetleri arttırır. Kral, Zrínyi kardeşleri Viyana Sarayı'na

çağırarak, kendilerini Osmanlıların akınlarına karşı Osmanlı topraklarına yaptıkları akınlar yüzünden sertçe uyarır ve eylemlerine derhal son vermelerini emreder. Zrínyi kardeşler 1638'de kral'dan Muraköz'ün savunmasını güçlendirmek için maddi destek isterler. Zrínyi Ailesi 1612 ve 1614'de de aynı isteklerde buldukları halde hiçbir sonuç alamamışlardı. 1638'de de aynı durum tekrarlanır ve Zrínyilerin bu isteği yine dikkate alınmaz (Klaniczay, 1964: 44).

Viyana Sarayı'nın bu tavrı Zrínyileri daha da kızdırır. Viyana'nın emirlerini dikkate almayarak, Osmanlılara karşı yürüttükleri mücadeleye devam ederler. Onların Osmanlı akınlarına karşılık vermeleri hiçbir yarar sağlamadığı gibi, Kanije kalesindeki Osmanlı güçlerinin Zrínyi topraklarına sayısız akınlar yapmalarına neden olur. Viyana ise, 1642'de Szöny barışını uzatmak için müzakerelere başlamıştır. Çünkü bu barış 30 Yıl Savaşı açısından Viyana'ya çok gereklidir. Zrínyi ise, 14 Nisan 1642'de yazdığı şikayet mektubunda, Viyana'ya Osmanlı kuvvetlerinin Şubat'ta 3, Mart'ta 2, barışın yapılmasının ardından Nisan başında bile bir kez savunmasız köylere saldırarak, insanları öldürdüklerini ve orman işçilerinin mallarını gasp ettiklerini bildirir. Kral'a şöyle yazmıştır: *“Zatı aliniz bu olaylara karşılık vermeyebilir; fakat bu nedenle biçare halk gündün güne kötü duruma düşmekte, evlerinde kalmaya cesaret edememekte, Muraköz bölgesinde bulunmaktan korkarak evlerini, mallarını, mülklerini terk ederek dağlara kaçmaktadır. Gayretli ve çalışkan askerler gece gündüz Mura hattını korumaya çalışıyorlar; lâkin kat etmeleri gereken mesafe çok büyüktür. Osmanlı akıncıları bizim karşılık vermemizi zati alinizin yasakladığını çok iyi bilirler ve bundan cesaret alarak saldırılarını arttırırlar. Biz yaptıklarının öcünü alabiliriz, lâkin siz yüce kralımız bunu şiddetle yasaklısınız. Bu saldırılara göz yummak ve kayıplarımıza ağlamaktan başka bir şey yapamıyoruz.*

Zatı aliniz de zamanında yardımda bulunmazsanız ya bu talihsiz halk mahvolacak, ya da sadece kendi güçleriyle ayakta durmaya çalışacaktır. Daha ne yapabiliriz? Bu konu hakkında zatı alinizin yüce kararını bekliyorum” (Klaniczay,1964: 45).

Zrínyi, mektubunda, Kral’a ülkenin durumunu düzeltmek isteyen bir asker edasıyla seslenmektedir. Halkın o anki ve gelecekteki durumundan duyduğu endişeyi dile getirir. Viyana’dan yardım ister. Kral’a ya bu yardımı göndermesini, ya da saldırılara kendi güçleriyle karşılık vereceklerini söyler. Osmanlılarla olan barışı bozmak zorunda olduklarını bildirir. Bunun Macar halkının yok olmaması için şart olduğunu öne sürer.

Kral, o dönem, Muraköz’deki köylerin sorunları yerine İsveçlilerin nasıl durdurulacağıyla ilgilenmektedir. Bir süre sonra Kral İsveçlilere karşı koymak için Zrínyi ve askerlerini göreve çağırır. Kral için Muraköz’deki halk değil, kraliyet çıkarları daha önemlidir (Klaniczay, 1964: 46).

II.C.7) Zrínyi'nin Katıldığı Savaşlar

30 Yıl Savaşının gidişatı, 1640 yılında Viyana'nın Osmanlılarla olan mücadelesini ikinci plana atmasına neden olur. İsveçliler, 1642 İlkbaharında Szilézia'da İmparatorluk ordusunu bozguna uğratarak ordu kumandanını esir alırlar. Habsburg İmparatorluğu yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle elindeki tüm askerleri İsveçlilere karşı kullanmaya karar verir. Toplanan kuvvetler içinde Macarlar da bulunmaktadır (Klaniczay, 1964: 48; A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 161).

18 Haziran 1642'de toplanan Viyana Meclisi, Genel Vali Miklós Eszterházy'yi Macar kuvvetlerinin toplanması ve harekete geçmesiyle görevlendirir. Askerlerini toplayan Zrínyi, Eylül ayında kuzeye doğru hareket eder. Bu savaşta Zrínyi, kitaplardan okuduğu teorik savaş bilgilerini hayata geçirme fırsatı bulur. Zrínyi'nin uzakta olduğu dönemde ise, topraklarındaki Osmanlı akınları devam etmektedir. Bu konuda Kral'a yazdığı mektubunda şöyle demektedir: *“Eğer biz bunlara karşılık verme cesareti gösterebilirsek ortada hiçbir sorun kalmayacaktır; fakat bu takdirde yaptıklarımızdan dolayı zati alinizin gazabına uğramaktan korkarım”* (Klaniczay, 1964: 46).

Zrínyi'nin Avusturya ordularına katılmak için emir alması ve güçleriyle orduya katılması, kendi topraklarının savunmasız kalmasına neden olur. Diğer Macar beylerin toprakları için de aynı durum geçerlidir. Çünkü tüm Macar beyleri güçleriyle kraliyet ordusuna katılmak için İsveçlilerle savaşmaya, yani Habsburg çıkarlarını korumaya gitmişlerdir. Bunun karşısında Zrínyi, Habsburgların sadece kendi menfaatlerini düşünerek Macarları hiçbir zaman önemsemediğini düşünmeye

başlar. Zrínyi ordudan ayrılarak topraklarına geri döner; fakat Kral derhal orduya katılması için emir gönderir (Klaniczay, 1964: 49).

Zrínyi, 1643 yazının sonunda istemediği halde 30 Yıl Savaşına katılır. Kral, binbaşı rütbesiyle onu Macar ve Hırvat askerlerinin komutanı yapar. Bu savaşta Jablunka geçidini tutar. Sonbaharda da Morvada ve Szilézia'da İsveçlilerle yaptığı çarpışmalarda büyük yaralılıklar gösterir. İsveçlilerin yenilip geri çekilmesi üzerine topraklarına geri döner ve 1644 yılının ilk aylarını burada geçirir (Négyesy, 1914: 10; Ravazdi, 1982: 4; Négyesy, 1914: 10).

Torstenson'un yeniden ilerlemeye başladığını haber alan Zrínyi tekrar harekete geçer. Zrínyi, Kral'ın istediği gibi bin askerle değil, üç bin askerle Szokolca'ya ilerler ve söylendiğine göre mükemmel bir taktikle Kral'ın gözleri önünde bir İsveç ordusunu yener. 1645'de İsveçlilerle yapılan anlaşmanın ardından Zrínyi Macaristan'a kahraman olarak döner (Négyesy, 1914: 10).

Zrínyi'nin katıldığı savaşlar arasında en önemlisi 1644 yılında patlak veren I. György Rákoczi¹⁵ bağımsızlık savaşıdır (Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 156). Çünkü Zrínyi bu sefer, daha önce olduğu gibi İsveçlilerle veya Osmanlılarla değil, kendi kanından olan Macarlarla savaşmak zorundadır.

Savaşmak istemediği için hastalığını bahane eder. Fakat sonunda gitmek zorunda kalır. Temmuz'da Köszeg'e, Ağustos'ta Nagyszombat'a geçer; yaz sonuna doğru ise Kral tarafından yapılan Szokolca'daki teftişe katılır. Krallık orduları sonbaharda Tisza'ya kadar ilerler. Atakları etkili olamayan János Kemény'in tugayı

I.György Rákoczi, (8 Haziran 1593- 11 Ekim 1648). Gábor Bethlen'in ölümünden sonra 1630 yılında Erdel prensliğine seçildi. Macaristan'a dinsel özgürlüklerin tanınmasını sağlamış ve Prensliği'ni fiilen bağımsız bir devlet konumuna getirmiştir. 1644'de İsveç'le birlikte Habsburg hanedanı III. Ferdinand'a savaş açmış ve Linz Barışı'yla (16 Aralık 1645) Macaristan'da yaşayan Protestanların dinsel özgürlüklerini kazanmasını sağlamıştır. (Ana Britannica, c.18, 1990: 278; Révai Nagy Lexikona, c.16, 1924: 52-53).

da geri çekilir. Zrínyi 1644 sonunda Nagyszombat'a; Ocak 1645'de ise askerlerinin bir bölümünü orada bırakarak Csaktornya'ya döner. Yolda Ádám Batthyány'dan Muraköz'ün savunulması için üç yüz atlı ister. 1645 yılının büyük bölümünü Osmanlı akınlarıyla mücadele ederek ve karşı akınlar yaparak geçirir. O sırada ayaklanma nedeniyle asker ihtiyacı olan Viyana, Zrínyi'ye askerleriyle birlikte derhal Köpcény'e gitmesi emrini verir (Klaniczay, 1964: 50).

Saray, Zrínyi'yi savaş alanlarına çekmekten vazgeçmemekte, Zrínyi ise her fırsatta isteksiz olarak katıldığı İmparatorluk akınlarından ayrılarak topraklarına geri dönmeye çabalamaktadır. O dönem Zrínyi'nin tek amacı, Osmanlı güçlerini Macaristan'dan çıkarmaktır. Bu isteği Viyana'nın çıkarlarıyla örtüşmemektedir. Bu nedenle Viyana ona sürekli İmparatorluk menfaati doğrultusunda emirler verir ve fikirlerini önemsemez. Hatta, planlarını hayata geçirmemesi için elinden geleni yaparak, türlü zorluklar çıkarır (Klaniczay, 1964: 48-49).

II.C.8) Evlilikleri

Zrínyi, Macar kralı ve Pázmány'dan sonra, ülkenin en önemli adamı olan Miklós Eszterházy'e büyük saygı duymakta ve sık sık Eszterházylerin evine gitmektedir. Evin oğulları László ve Pál ile de sıkı dostlukları vardır. Zrínyi, bu saygı duyduğu ailenin kızı Anna Júlia'ya aşık olur ve 1642'de Anna Júlia'ya olan ilgisini gösterir. 1642 ya da 1643 yılında Vali Eszterházy'nin evine kız görmeye gidilir. Çeşitli nedenlerden dolayı evlenemezler. Anna Júlia, 1644 yılı başlarında Kont Ferenc Nadasdy ile evlenir. Zrínyi, bu olayın üzüntüsüyle *Vadász és Echo* adlı idilini yazmıştır (Négyesy, 1914: 11).

Miklós Zrínyi, bu olayların ardından, 1645'de evleneceği Gáspár Droskovich'in kızı Eusébia'ya aşık olur. Bu aşkın verdiği ilhamla *Viola* idillerini yazar. Eusébia, önceleri Kont Farkas Erdödy'ye ilgi duyar. Eusébia'nın kuzeni Borbála Droskovics de Zrínyi'ye aşıktır. Eusébia'nın kalbini çalmak için çabalayan Zrínyi, sonunda amacına ulaşır ve 4 haziran 1645'de nişanlanırlar. Aynı yıl Kont Farkas Erdödy de Borbála ile evlenir. Eusébia, nişanlandıktan kısa bir müddet sonra Zrínyi'den soğur. İsveç savaşından geri dönen şairden ayrılmaya hazırlanır. Zrínyi ümitsizlikten ve acıdan ne yapacağını bilemez haldedir. Birliğiyle gidip Venedik'te hizmet etmeyi bile düşünür. *Arianna Sírása*'nın o sırada yazıldığı tahmin edilmektedir (Négyesy, 1914: 11; Szörényi, 1993: 3).

1645 sonbaharında barışırlar ve 11 Şubat 1646'da yeniden birleşirler ve evlenirler. Eşiyle arasındaki soğukluğun geçmesiyle birlikte, mutlu günler geri gelir ve 5 yıl boyunca mutlu bir hayat sürerler. Bu mutluluk, Nisan 1651'de yerini büyük bir acıya bırakır. Eusébia, çocuk doğurmadan ölmüştür. Zrínyi bu acı ölüm üzerine *Orpheus Keserve* adlı ağıtı yazar (Szörényi, 1993: 3).

1652'de L bl M ria ile ikinci evliliğini yapar. Ondan Izsak adında bir oğlu olur. Fakat acılar Zrinyi'nin peşini bırakmaz ve oğlu henüz çok küçükken ölür. Zrinyi, 1659'da, oğlunun ölümü üzerine bir ağıt yazar (Magyar İrodalımı Lexikon, c.3, 1965: 600; N gyesy, 1904: XVII).

II.C.9) Politik Faliyetleri ve Tecrübeleri

Osmanlı akınlarıyla mücadelesi ve 30 Yıl Savaşında yaşadığı deneyimler Zrínyi'yi büyük ölçüde etkiler. Ülkenin kötü gidişatının Osmanlıların ülkeden çıkmasıyla engelleneceği fikri kafasında iyice yer eder. Bunu sadece ülkenin kendi güçlerinin yapabileceğini düşünür. Fakat bu güç, I. György Rákoczi'nin bağımsızlık savaşında kullanılır. Macar kralı, ülkenin kaynaklarını Osmanlıyla mücadele etmek yerine, imparatorluk çıkarlarını korumak için harcar. Macar beylerinin kendisinden büyük yardımlar umduğu Viyana ise, sınır boylarındaki savunma hattını oluşturan kalelerdeki ordu sistemini pasifleştirerek yok etmeye çalışmaktadır. Osmanlı akınlara hiçbir şekilde karşılık verilemez. Péter Pázmány Osmanlıların ülkeden çıkarılması konusunda Habsburg İmparatorluğu'na güvenmektedir. Fakat 30 Yıl Savaşı ve I. György Rákoczi'nin bağımsızlık savaşı sırasındaki Viyana'nın tutumu, bu beklentinin bir ütopya olduğu gerçeğini ortaya çıkarır (Klaniczay, 1964: 52;).

1620'li yıllarda birçok Macar asilzadesi, Habsburgların Osmanlı politikasına karşı hoşnutsuzluklarını dile getirmeye başlar. Osmanlıyla savaşmama politikasını korumaksa, Genel Vali Eszterházy'ye düşer. Osmanlılarla barışın bozulmaması için bulunduğu konum gereği Zrínyileri defalarca uyarır. Habsburgların sadece kendi çıkarlarını korudukları açık bir şekilde ortaya çıktığında ise Eszterházy ve Saray arasında da sürtüşmeler yaşanmaya başlar. Sonunda Eszterházy 1640 yılında bulunduğu genel valilik görevinden istifa eder (Klaniczay, 1964: 52).

Zrínyi 17. yüzyılın ilk yarısında Macar Krallığı'nın en büyük iki politikacısını tanıma fırsatı bulur. Bunlar Péter Pázmány ve Miklós Eszterházy'dir. Her iki büyük şahsiyet de buldukları makamları Macar aristokrasisinin yararına kullanan kişilerdir. Önceleri, Habsburg yanlılığının ve Katolik mezhebinin Macaristan'da

yayılmasının Macarların yararına olacağı düşünürler. Kısa vadede çok iyi görünen bu durumun ileride doğurduğu zararları yaşamlarının son yıllarında görürler. Özgür bir krallığın kurulmasındansa, Habsburglara tâbi olma düşüncesinin Macar ulusuna nedenli zarar verdiğinin farkına varırlar. Pázmány, Erdel'in bağımsızlığının önemini ve Habsburg mutlakıyetçiliğinin güçlenmesiyle gelecek tehlikeleri; Eszterházy ise, Viyana'nın Osmanlılara karşı hiçbir zaman Macarları koruyamayacağını görür. Her ikisi de savundukları fikirlerin ne derece yanlış olduğunu ölmeden önce anlar. Antireformasyon da Macarları birleştireceği yerde onları bölmüştür. İşte Zrínyi'nin politik fikirleri, bu iki şahsiyetin etkisi altında gelişir. Onların geniş görüşlerinden ve politik fikirlerinden yararlanır; ancak bunları kendince yorumlar (Klaniczay, 1964: 52- 54; Perjés, 1965: 164- 167).

Habsburg yönetiminin Macarlara karşı 17. yüzyılın başından beri giderek daha da kötüleşen tutumu, 30 Yıl ve I. György Rákóczi bağımsızlık savaşında da kendisini gösterir. Bu tutum, Zrínyi'nin Macaristan'ın geleceği konusundaki endişesini arttırır. Birçok Macar soylusu da Zrínyi'yle benzer görüşlere sahiptir. Fakat bu kişiler, ülkelerinin kötü gidişatını düzeltmek konusunda Zrínyi kadar çaba harcamazlar. Çünkü o, kendi çabası ve parasıyla oluşturduğu askerî güçle kimi zaman Viyana'yı da karşısına alarak, Osmanlı akınlarına karşı koymaya çalışır. Diğer beylerse, hâlâ Osmanlılara karşı Avusturya'dan yardım beklemektedirler. Yardımın gelmeyeceğini anlamaları için uzun yıllar geçmesi gerekmektedir. Macar beylerinin Viyana'dan yardım gelmeyeceğini anlayıp, sızlandıkları sırada Zrínyi karşı saldırı yaparak Osmanlı'nın Macaristan'dan çıkarılması fikriyle meşguldür. O, savunmada kalmanın ülkeye hiçbir yarar getirmeyeceğini, bu nedenle saldırıya geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Alman askerlerinin canla başla Macarların

özgürlüğü için savaşmayacağını düşündüğünden, Macarlardan kurulu bir ordunun gerekliliğini savunur (Benczédi, 1957: 11-12; Négyesy, 1914: 14).

Miklós Zrínyi, Osmanlıların eski gücünü kaybettiğini görerek, Osmanlıların yenilmez olduğu düşüncesini yıkmak ister. Zira o sırada hiçbir güç, Osmanlıların yenilebileceğini düşünmemektedir. Zrínyi Osmanlı akınlarına karşı topraklarını koruduğu sırada, Osmanlı savaş taktiklerini de öğrenir.

Zrínyi yalnız Macaristan'da değil, çevre ülkelerdeki olaylardan da haberdar olmak istemektedir. İtalya, özellikle de Venedik'le ilgili olaylar hakkında akrabalarından mektuplar alır. Lehistan ile Osmanlı arasında olacak savaşı önceden sezerek, bu konuda Bátthány'yi bilgilendirir. Çevre ülkelerdeki hiçbir önemli olayı kaçırmayarak, bunların gidişatı hakkında doğru tahminler yürütür.

Zrínyi, Osmanlı ve Macar tarihi hakkında pek çok kitap okuyarak, Osmanlı askerî sistemini daha yakından tanımaya çalışır. Thúroczy, Bonfini, Heltai ve Istvánffy'nin eserlerini okur. Bu eserlerden, Osmanlı-Macar savaşlarının tamamı hakkında bilgi edinir (Klaniczay, 1964: 57- 58).

II.C.10) Osmanlıya Karşı Hazırlık ve Hırvat Banlığı

26 Ocak 1646'da general rütbesini alan Miklós Zrínyi Osmanlı akınlarını durdurabilmek, ülkesini ve topraklarını savunabilmek için yandaş toplamaya başlar. Zrínyi, ocak 1648'de Csaktornya'da bir araya gelen Ádám Batthyány ve László Eszterházy'yi Osmanlıya karşı nihai savaşı başlatma konusunda ikna eder (Klaniczay, 1964: 318-319).

Zrínyi, 30 Yıl Savaşının sona ermesiyle Viyana'nın dikkatini Osmanlılara çekme gayretindedir. Bunu gerçekleştirmek için, arkadaşı Batthyány'den Viyana'ya Osmanlının o anki kötü durumundan faydalanılması gerektiğini belirten bir mektup yazmasını ister. Çünkü Viyana, Osmanlılara karşı Macarlar yardım etmeyişlerinin sebebi olarak 30 Yıl Savaşını göstermiş ve savaş bittiğinde Osmanlıya karşı konulacağını vaat etmiştir. Ama Viyana'dan bu konuda hiçbir hareket gelmemektedir (Klaniczay, 1964: 321).

Askerî planlarını gerçekleştirdiği yıllarda Zrínyi, politik alanda da ön plana çıkmaya çalışır. 20 Ekim 1646'de Zala bölgesi naipliğine atanır. Nisan 1648'den itibaren ise düzenli olarak bölgenin işleriyle meşgul olur. 1646-47'deki meclise katılır. 1647'de Hırvat banı olur. Aslında bu önemli rütbeyi almaya 1639 yılında hak kazanmıştır; çünkü Zrínyi ailesinde Hırvat banlığı babadan oğula geçmektedir. Ancak o yıllarda Zrínyi'nin tecrübesiz olduğu gerekçesiyle rütbesinin verilmesi ertelenmiştir. 27 Aralık 1647'de rütbesi verilir, ancak Şubat 1648'de Viyana'da banlık yemini ettikten sonra 1649'da banlık rütbesi resmileşir (Klaniczay, 1964: 330-334; Ravazdi, 1982: 4; Négyesy, 1914: 10).

14 Ocak 1649'da Varasd'da toplanan Hırvat makamları, Zrínyi'yi banlık makamına oturturlar. O yıllarda Hırvatistan'da tamamıyla anarşik bir düzen

hâkimdir. Zrínyi bu nedenle genel vali ve danışma meclisini, kendisinin banlık görevine derhal oturtulması konusunda acele ettirir. O dönem Hırvatistan'da soyluların ve uç kale askerlerinin zulüm ve zorbalıkları olağan sayılmaktadır. Bunlar âdeta günlük davranışlardandır. Hırvat soyluları ve onların çeteleri aleni yağmalar yapmakta ve kimseden çekinmeden cinayetler işlemektedir. Hatta, bu soylu çeteleri ve maaşları ödenmeyen uç kale askerleri yağma ve çapul hareketlerinde kilise mallarını dahi yağmalamaktadırlar. 1647 ve 1648'de uğradıkları yağmalar sonucu köylerin ne vergi verecek malları, ne de hayatlarını sürdürececek yiyecekleri kalır. Bu kargaşa ortamında Avusturya beyleri de sınır boyundaki ticareti yasaklayarak Hırvat ticari mallarını yağmalamaya başlarlar (Klaniczay, 1964: 334).

Zrínyi bu kargaşayı önlemek için derhal harekete geçer. Hırvatistan'ın yetkili kişileriyle toplantılar yapar. Zrínyi, soyluların cezalandırılması konusunda büyük zorluklarla karşılaşır. Cezaya çarptırıldığı kişileri Kralın affetmesi, durumunu daha da zorlaştırır (Klaniczay, 1964: 334-335).

II.C.11) Habsburgların Ticarete Sekte Vurması

Ülkenin kötü gidişatının Osmanlıların ülkeden atılmasıyla duracağını düşünen Zrínyi, aslında karşılaştığı zorlukların temel çıkış noktasının Habsburg yönetimi olduğunu anlar. 1650’li yıllardan itibaren Habsburg karşıtı politikaya başlar. Habsburglar aleyhinde çalışmaya başlamasının en büyük nedenleri arasında, Viyana’nın Zrínyi’nin topraklarının ve mülklerinin gelirine göz koymasını ve bunu ele geçirmek için entrikalar çevirmesini sayabiliriz.

Zrínyi ailesinin ve daha sonra Miklós Zrínyi’nin Osmanlı karşıtı politikalarında toprakların gelirinin çok önemli bir yeri vardır. Gelirlerin azlığı ya da çokluğu Osmanlılara karşı yürütülen mücadeleyle paralellik teşkil etmektedir. Zrínyiler, mülklerini ve topraklarını korumak için Osmanlıyla devamlı mücadele halindedirler. Zrínyilerin malları ve ekonomik konumları, 1650’li yıllardaki Habsburg karşıtı politikaların da en önemli sebeplerindendir (Klaniczay, 1964: 338; Perjés, 1965: 175- 177).

Zrínyilerin en önemli gelir kaynağı ticaret idi. İtalya’ya önemli miktarda tahıl, Adriyatik limanından da sığır ihracatı yapıyorlardı (Klaniczay, 1964: 340; Perjés, 1965: 34).

Viyana sarayı, 1650’li yıllarda Macar dış ticaretini zayıflatmak için önceki yıllara oranla daha büyük bir atak yapar ve şarap ihracatını yasaklar. Çok büyük bir gelir kaynağı olan sığır ticaretini ele geçirmeye çalışır. Bunlarla, Macaristan’a büyük ticari sermaye akışını engellemeye çalışmaktadır (Klaniczay, 1964: 341).

Habsburgların Macar ihracatına sekte vurmak için başlattığı bu hareketin altında büyük bir neden yatmaktadır. Bu, Habsburgların sığır ihracatını yok etmek için yaptığı ilk iş değildir. Habsburglar, yıllardır sığır ihracatını yok etmeye

çalışmışlardır. Yanlı gümrük vergisi politikaları, büyük toprak sahibi Macarları ve dış ticareti zaten yeterince zayıflatmıştır. Gelirlerin büyük bölümü gümrük vergisi olarak alınıyordu. Ticaretle uğraşan büyük toprak sahipleri arasında Zrínyiler de bulunmaktaydı. Viyana, 1640'lı yıllarda toprak sahiplerine bu şekilde yüklenememişti. Bunun en önemli sebebi, 30 Yıl Savaşı ve Erdel'in güçlü bir şekilde ayakta durmasıydı. Viyana, 1640'lı yıllarda toprak sahiplerine 1650'lerdeki gibi davransaydı, Macar beyleri kendilerine saldırabilirdi (Klaniczay, 1964: 341).

30 Yıl savaşında bitkin düşen Almanya, Macar sığır ticareti için büyük bir pazar oluşturmaktaydı. Aynı yıllarda Osmanlı-Venedik savaşı nedeniyle İtalya'ya yapılan sığır ihracatı canlılık kazanmıştı. Çünkü Venediklilerin yıllık sığır ithâlâtının büyük bir kısmını Balkan Türklerinden yapıyorlardı. Savaş nedeniyle bu ithâlâtın yönü Macaristan'a kayar. Bu ithâlât, Macar beylerine büyük paralar kazandırır. Viyana ise, Macaristan'ın batı politikası ve Erdel'in gücü nedeniyle, büyük toprak sahibi Macar beylerin maddi açıdan güçlenmesine göz yummak zorunda kalıyordu (Klaniczay, 1964: 341).

Viyana'nın Macar ticaretine sekte vurmasının diğer nedeni de, 30 Yıl Savaşı için çok para harcamasıdır. Savaş nedeniyle hazine giderlerini karşılayamamaktadır. Sermaye sağlamanın en etkili yoluysa sömürgeciliktir. O dönem, Macaristan'daki büyük maddi gelişim Viyana'ya çok cazip geldiğinden, Macaristan, kademeli olarak sömürge altına alınmaya başlanır. Öncelikle güçlü sermaye sahipleri ve sığır ticaretiyle zenginleşen büyük toprak sahipleri hedef alınır. Bu güçlü sermayenin kendisine geçmesini amaçlayan Avusturya, sınırındaki gümrükler yoluyla İtalya'ya kayan ihracatı yok etmeyi amaçlar. Bu açıdan bakıldığında, Habsburgların Bocskay'ın 1604'teki bağımsızlık savaşına kadar uzanan baskıcı politikalara tekrar

başlama sebepleri anlaşılmaktadır. İlk atak Adriyatik limanını elinde bulunduran Zrínyilere karşı başlatılır (Klaniczay, 1964: 342-343).

Avusturyalılar, 40'lı yılların başında sığır ticaretini yasaklar ve limanları kiralamak isterler. Viyana Soylular Kamarası, 1647'de bu yasağa uymayan Zrínyi hakkında şikayette bulunur. 1650'li yıllarda ise Kamara, Zrínyilerin karadaki ve denizdeki sığır kargolarına silahlı askerlerle el koymaya çalışır. Kamara'nın bu saldırılarına karşı Zrínyi, karadaki kargolarını kendi silahlı güçleriyle; denizdekileri de Venedik savaş gemileriyle koruyarak önlem alır. Bunun üzerine Kral, Zrínyi'yi âsi ilan etmek ve Csaktornya'ya Alman ordularını göndermekle tehdit eder. Kasım 1650'de Viyana'ya giden Zrínyi, Kamara'ya bu ticareti yapmaya mecbur olduğunu; çünkü Légrad'da iki yüz, Muraköz'deyse beş yüz askerin maaşını kendisinin ödediğini belirtir. Osmanlı akınlarına karşı güney ve uç kalelerle Csaktornya'nın güçlendirilmesi ve korunması için otuz bin forint harcadığını da ekler. Bunları belirtmesine rağmen Zrínyi, hiçbir sonuç alamadan geri döner (Klaniczay, 1964: 343-344; Perjés, 1965: 177).

II.C.12) Zrínyi'nin Genel Valilik Planları

Genel Vali Pál Pálffy, 1653 sonbaharında hastalanır ve görevini yapamayacak duruma gelir. Ölümcül hastalığı, makamının boş kalmasına neden olur. Ülkede kralın yurtdışı işleriyle ilgilenen genel valinin yetkisi, Viyana tarafından küçültülmüş ve Viyana'ya tâbi hale getirilmiştir. Zrínyi, Viyana'nın bu tutumuna kayıtsız kalmak istemediğinden, bu makama kendisini seçtirmek için çalışmalara başlar. Miklós Zrínyi, ülkenin kraldan sonra en önemli kişisi olan genel vali olduğu takdirde, ülke politikasını etkileyebileceğini ve kötü gidişata dur demek için kralın alamadığı önlemleri alabileceğini düşünür. Bu makama gelerek kafasındaki “Özgür Macaristan” hayalini gerçekleştirmek için yararlı adımlar atacağını ummaktadır. İsteğini, Erdel Beyi II. György Rákoczi'ye¹⁶ yazdığı bir mektupta da dile getirir. Mektubunda, Viyana Sarayı'na sadık Macar devlet adamlarının sadece kendi çıkarlarını düşündüklerinden, ülkenin bağımsızlığı için hiçbir şey yapmadıklarını; hatta buna zarar verdiklerini yazmaktadır. Genel valilik makamına kendisini de lâıyk görmediğini; fakat ülkesine diğer adaylardan daha iyi hizmet edeceğini, ülkesini onlardan daha çok sevdiğini ve ülkesi için o kişilerden daha çok çabaladığını yazar. II. György Rákoczi'ye, kendisini destekleyip desteklemediğini sorar. Eğer destekliyorsa, bu düşüncesini şimdilik gizli tutmasını, çünkü bu desteğin diğerleri tarafından bilinmesi halinde, kendisine zarar verileceğini bildirir. II. György Rákoczi, Zrínyi'ye yazdığı cevapta onu desteklediğini bildirir. Zrínyi'nin genel

---

¹⁶ **II.György Rákoczi**, (30 Ocak 1621 Sárospatak – 7 Haziran 1660 Nagvárad) 1648'de babası I.György Rákoczi'nin yerine Erdel prensi oldu. Polonya tahtına çıkma umuduyla 1656'da İsveç Kralı X.Karl Gustaf'la birlikte Polonya'ya saldırdı. Erdel'i egemenliği altında tutan Osmanlı, Kırım Tatarlarına Erdel birliklerini Polonya'dan çıkarma emri verdi. II.Rákoczi'nin ordusu tamamen yok oldu ve askerlerinin çoğu esir düştü. Erdel Meclisi, aynı yıl, Osmanlı'nın isteği üzerine II.Rákoczi'yi tahtan indirdi. II.Rákoczi'nin 1648'de tekrar tahta çıkması Osmanlı'nın Erdel'i istila etmesine yol açtı. II.Rákoczi Mayıs 1660'da çarpışma sırasında öldü (Ana Britannica, c.18, 1990: 278; Révai Nagy Lexikona, c.16, 1924: 53)

valiliğe gelmesinin Macar ulusu için daha yararlı olacağını yazar (Klaniczay, 1964: 521-524; Perjés, 1965: 14).

Genel Vali Pál Pálffy, 1653 yılının sonlarında ölür. Yerine yeni adayın seçilmesi için meclis toplanmaz. Zrínyi'nin gücünü bilen Viyana, Alman Puchaim'in seçilmesi için uygun bir ortam sağlanana kadar, Başpiskopos Lippay'ı genel vali gösterir. Çünkü Zrínyi'nin genel vali seçilmesi halinde, kardeşi Péter Zrínyi de otomatik olarak Hırvat banı olacaktır. İşte o zaman, büyük bir politik güç elde eden Zrínyiler Viyana'nın karşısına o dönemdekinden daha büyük bir tehlike olarak çıkacaktır (Klaniczay, 1964: 524-525; Négyesy, 1904: XV- XVI).

Meclis, 1655'de genel vali seçimi için toplanır. Hırvat beyleri Zrínyi'ye tam destek vermektedir. Ayrıca Erdel Beyliği ve buradaki soylularla Rákoczi yanlısı Macar aristokratlar da Zrínyi'nin yanındadır. Fakat Zrínyi, tüm bu desteklere rağmen aday gösterileceğinden emin değildir (Klaniczay, 1964: 527).

Başpiskopos Lippay ve ruhban sınıfının çabaları sonucunda, Viyana'ya çok sadık bir kişi olan Wesselényi¹⁷ genel vali seçilir. Lippay'ın oyunları ile, arkasında büyük destek olmasına rağmen ikinci plana atılan Zrínyi, bu duruma çok kızar. Ardından Rákoczi'yi Macar kralı olarak görmek istediğini açıkça dile getirir (Klaniczay, 1964: 528-529; Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 163).

Mecliste, Cizvit tarikatının yasal olarak kabul edilme önerisi gündeme getirilir; fakat bu öneri reddedilir. Bunda Zrínyi'nin parmağı olup olmadığı bilinmemektedir. Zira bu tarikat, dinî olaylarda Viyana'nın çıkarlarını korumak için

---

¹⁷ **Ferenc Wesselényi**, (d.1605 – ö.23 Mart 1667) Kral II. Ferdinand'ın danışmanının oğludur. Nagyszombat'taki Cizvit okulunda eğitim görmüş, daha sonra II. Ferdinand tarafından kont ilan edilmiş ve Fülek kalesi komutanlığına getirilmiştir. 1647'de Macaristan'ın başkumandanı olmuş ve bu rütbesiyle önce İsveçlilere, daha sonra da I. György Rákoczi'ye karşı savaşmıştır. 15 Mart 1655'deki Meclis toplantısında genel vali seçilen ve Viyana'ya sadık olan Wesselényi, Habsburgların Vasvar Antlaşması'nı imzalamasının ardından, Habsburg aleyhtarı bir komploda yönetici olarak yer almış, fakat komplo tamamlanamadan ölmüştür (Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 539).

kullanılmaktadır. Bu konuda İsveç Kançıları şöyle bir beyanat verirler: “*Avusturya yönetimindeki eyaletlerde Hıristiyanlığın yararına çalışan rahip yoktur. Avusturya, kendi rahipleri sayesinde ele geçirdikleri halkları çıkarkarı doğrultusunda kullanmaktadır*” (Klaniczay, 1964: 530). Zrínyi belki de bu gerçeği görerek Cizvit hareketinin en ateşli muhaliflerinden olur.

O yıl meclisteki en ateşli tartışma, Habsburgların Macar tacının yasal vârisi olma teklifiyle yaşanır. Bu teklifi ilk sunanlardan biri de Péter Pázmány’dır. Pázmány, 1617’de Macarların kendi güçleriyle Osmanlıları ülkeden atamayacaklarını, hatta ellerinde kalan toprakları dahi savunamayacaklarını söyleyerek, Habsburg Kralının başa geçmesinin ülkenin yararına olacağını bildirir. Fakat Habsburglar, 1617’den beri Macaristan için Osmanlılara karşı bir yararlılık gösteremediği gibi, Zrínyileri de bu konuda engellerler. Sonunda meclisteki teklif Zrínyi ve yandaşlarının sert muhalefetiyle reddedilir (Klaniczay, 1964: 530; Sötér, 1964: 162).

II.C.13) Erdel ve Zrínyi'nin Habsburg Aleyhtarı Faaliyetleri

Miklós Zrínyi, 1651'de Macaristan'ın Osmanlı boyunduruğundan kurtulmak için bir şans yakaladığını görür. Osmanlı Rusya'yla ve İran'la yaptığı savaşlarda yenilgiye uğramakta ve gücü azalmaktadır. Viyana ise, Zrínyi'nin tüm çabalarına rağmen, harekete geçmemektedir. Bu da Zrínyi'nin artık Viyana'dan umudu kesmesine neden olur. Viyana'nın, düşündüklerini hayata geçirmesi konusunda yardımcı değil, en büyük engel olduğunu anlar. Bu gerçeği gören Zrínyi, Macaristan'ın Osmanlı'nın olduğu kadar, Viyana'nın boyunduruğundan da kurtulması gerektiğine emin olur. Üstelik Viyana, artık gücü tükenen ve sadece elindeki Macar topraklarını korumaya çalışan Osmanlılardan daha büyük bir tehdittir. 30 Yıl Savaşında ekonomik gücünün büyük bir bölümünü kaybeden Viyana, gücünü ve de saldırılarını Macaristan üzerine yoğunlaştırır. Zrínyi, banlık rütbesi alındıktan sonra hem kendisi hem de ülkesi için Habsburgların ne büyük bir tehlike oluşturduğunu daha da iyi anlar. Viyana, Osmanlıya karşı hareket edeceği yerde, Macaristan için çok önemli olan Erdel'i güçsüz düşürmeye çalışmaktadır. 1651'de Alman askerlerinin Yukarı Macaristan'ın en doğusundaki kalelere kadar gelmelerine rağmen, 1654 yılında Tatar istilasına uğrayan Erdel'e hiçbir şekilde yardıma gitmezler (Klaniczay, 1964: 362-364).

Habsburg taraftarı Macar beyleri, Habsburgların Erdel politikasının yanlışlığını anlatmaya çalışan Zrínyi'yi bastırırlar. Fakat Macar beyleri arasındaki hoşnutsuzluğun artmasını engelleyemezler. Bu hoşnutsuzluk Hırvatistan'a dahi sıçrar. Zagreb Papazı György Rátkoy, 1652'de yayınlanan *Memoria Regum et Banorum* adlı eserinde Hırvatistan'daki yetkililerin ve soyluların endişesini dile getirerek, Zrínyi ailesini övmektedir. Eserde, Zrínyi'nin babası V. György'ü

Wallenstein'in zehirlediği hakkında bir de iddia da bulunmaktadır (Klaniczay, 1964: 366).

Miklós Zrínyi, Erdel Beyi II. György Rákoczi'yi gönülden desteklemekte ve kendisine Macar beylerinden yandaş toplamaktadır. Zrínyi ve kendisini destekleyen Batthyány, Forgách ve Eszterházy de Viyana'ya, hiçbir zaman Macarlara karşı silah kullanmayacaklarını belirterek Erdel'in bağımsızlığı taraftarı olduklarını bildirirler (Klaniczay, 1964: 368).

Birbirlerine sık sık elçiler gönderen II. György Rákoczi ve Zrínyi'nin ilişkileri oldukça iyidir. Hatta, II. György Rákoczi, Zrínyi'yi Macaristan'daki yandaşları arasında en yakını olarak gördüğünden, kendisine iyi bir at hediye eder (Klaniczay, 1964: 369).

Zrínyi'nin Habsburg aleyhtarlığı, 1655 yılındaki meclis toplantısından sonra doruk noktaya ulaşır. Habsburların Alman yanlısı, baskıcı ve yasaklayıcı politikaları, Macar sınır boylarındaki büyük toprak sahiplerini onlara karşı güç birliği yapmaya iter. Bu gruba, tüccarlıktan soylu sınıfına yükselen Thököly ailesi de katılır. Thökölylerin de katılımıyla Yukarı Macaristan'daki Habsburg karşıtı soylu ailelerin sayısı artar. Bunların başında Zrínyiler, Thökölyler, Bániler, Szepessyler, Szuhaylar ve Keczerler gelmektedir. İlk Kuruc hareketini başlatan bu aileler, başlangıçtan Imre Thököly¹⁸ (1657-1705)'nin yenilmesine kadar olan zamanda hareketin yönetici tabakasını oluştururlar (Klaniczay, 1964: 538; Perjés, 1965: 277- 278).

---

¹⁸ **Imre Thököly** (d. 25 Eylül 1657 Késmark, ö. 13 Eylül 1705 İzmit). Toprak sahibi varlıklı bir aileden gelmektedir. Babasının Macar soyluları tarafından Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Leopold'a karşı düzenlenen suikasttaki rolü sebebiyle idam edilmesinin ardından Erdel'e geçen Imre Thököly, Macar Protestanlarının Habsburgların baskıcı politikalarına karşı başlattığı direnişe katılır. 1680'de direnişçilerin lideri olur. 1683'te Osmanlıların yanında II. Viyana kuşatmasına katılır. Osmanlıların yenilip geri çekilmesinin ardından Thököly, aldığı kaleleri Habsburglara bırakmak zorunda kalır. 1690'da Osmanlılar tarafından Erdel prensliğine getirilir. 1699 Karlofça Antlaşması'ndan sonra Macaristan'ın büyük bölümü ve Erdel Osmanlı'nın elinden çıkınca, Thököly de Erdel'den çıkmak zorunda kalır. Bundan sonra yaşamının geri kalan yıllarını Osmanlı topraklarında sürgün olarak geçirir. 13 Eylül 1705'te İzmit'te ölür ve Ermeni Mezarlığı'na gömülür. 1906'da Macaristan Meclisi kararıyla naşı buradan alınarak büyük bir törenle Késmark'a getirilir ve buraya gömülür. (Ana Britannica, c.20, 1990: 612; Révai Nagy Lexikona, c.18, 1925: 250-251).

1655'deki meclis toplantısından sonra, bu ailelerin Zrínyilerle daha sıkı ilişkiler içine girdiği görülür. Zrínyi'nin ölümünün ardından 1672'de patlak verecek olan Kuruc hareketinin başlamasında Zrínyi'nin de etkisi bulunmaktadır (Klaniczay, 1964: 541; Négyesy, 1904: XV- XVI).

Zrínyi, genel valilik planlarını hayata geçiremeyince bir diğer politik amacı olan II. György Rákoczi'nin Macar kralı olması planını gerçekleştirmeye çalışır. Güçlü bir orduya ve zengin hazineye sahip olan Rákoczi, Macaristan'daki Habsburg karşıtlarının tek ümididir. Rákoczi'nin Romen voyvodalarına karşı kazandığı zafer, Macarların, Beyliğe duydukları ilgiyi daha da arttırır. Zrínyi, 1653'de Rákoczi'den Moldavya seferinin ayrıntılarını Vittorio Siri'ye göndermesini ister. Bunların, Vittorio Siri'nin gazetesinde yayımlanmasıyla Rákoczi'nin ününün arttırılması hedeflenir. Rákoczi'nin kral olmasıyla Zrínyi yönetici tabakada yer alacağından, büyük reform planlarını gerçekleştirme şansı bulacaktır. Erdel Beyliği'nin yönetici tabakasından bu yönde teklifler de almaktadır (Klaniczay, 1964: 546).

Rákoczi Macar krallığını elde etmek için daha somut eylemlere başlar. Bunlardan en büyüğü Lehistan seferidir. Lehistan krallığının ele geçmesiyle, Habsburglara karşı girişilecek savaşta avantajlı duruma gelecektir. Lehistan, Habsbugların önemli bir ittifak gücünü ve Avrupa hareketinin önemli bir noktasını teşkil etmektedir. Rákoczi, Lehler tarafından sindirilen Ukrayna ve Rus halklarıyla ilişki kuracağı yerde, sadece gücünü arttırmak isteyen İsveçlilerle temasa geçer ve onlardan yardım alır. Romen voyvodalarına karşı yaptığı seferde Ukrayna ordusunu yenmesiyle de Doğu Avrupa halklarının antipatisini kazanır. Lehistan'a saldırmakla bu büyük gücü karşısına alacağını düşünemeyen Rákoczi'nin tüm planları altüst olur.

Elbette bu durum, tüm Habsburg karşıtlarını derinden etkiler (Klaniczay, 1964: 549; Perjés, 1965: 258).

Viyana, Lehistan'a yardım için görüşmelere başlar. Bu sırada Lippay ve Wesselény Erdel'e yapılacak müdahaleyi hızlandırmak için Viyana'ya baskı yapmaktadır. Macaristan'daki Rákoczi yanlıları ise Rákoczi'ye yardım etmek için ellerinden geleni yaparlar. Lippay, Zrínyi ile yakın ilişkiler kurarak onu Viyana tarafına çekmeye çalışır. Zrínyi'ye, Lehlere yardım için harekete geçecek ordunun komutanlığını teklif eder; fakat Zrínyi bunu kabul etmez. Neticede Lehlerin yanında yer alan Tatarlar, Erdel ordularını bozguna uğratar. Rákoczi'nin bu yenilgisi sadece Erdel'in değil, aynı zamanda Macaristan'ın da yenilgisidir (Veress –Bálint, 2001: 15; Klaniczay, 1964: 598).

Erdel'in gücünü kaybetmesi beraberinde büyük bir Osmanlı tehlikesini getirir. Venedik ve Erdel'den gelen haberler de bu tehlikenin gerçekliğini doğrular. Zira Osmanlılar büyük bir savaş hazırlığı yapmaktadır. Zrínyi herkesi bu konuda uyararak, Csaktornya'yı sağlamlaştırmaya çalışır (Szerb, 1934: 128; Sótér, 1964: 162).

Zrínyi'nin Pannónia'nın sağ kolu Hıristiyanlığın kalkanı olarak tanımladığı Erdel, artık Osmanlıların eline geçme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Erdel'in Osmanlıların eline geçmesi demek, bu gücün tüm Macaristan'da daha çok hissedilmesi demektir. Zrínyi'ye göre henüz Osmanlıların eline geçmeyen Macaristan'ın kuzey ve batı tarafları tehlikeye girmiş ve ülkenin bağımsızlık ihtimali tamamen yok olmuştur (Klaniczay, 1964: 631; Négyesy, 1914: 17).

Osmanlılar büyük bir ordu toplamaktadır. Zrínyi'ye göre, Osmanlı Rákoczi'nin izinsiz yaptığı Lehistan seferini bahane ederek, Erdel'in tamamını

yönetimine katacaktır. Bu nedenle, Rákoczi'nin Osmanlıyı yatıştırarak Erdel'i kurtarabileceği kanısındadır (Klaniczay, 1964: 632; Ana Britannica, c.18, 1990: 278).

Osmanlıların büyük bir ordu hazırlaması, olayları yakından izleyen Habsburglar için de bu ordu büyük bir tehlike haline gelir. Öyle ki, bu tehlike Saray hizmetçilerini dahi endişelendirmiştir (Klaniczay, 1964: 633). Aralık 1657'de Saray, Macar ve Alman konseyini Pozsony'da toplantıya çağırır; fakat bu toplantıdan hiçbir sonuç çıkmaz. 1658'de Erdel'in saldırıya uğrayarak Osmanlı-Tatar güçlerinin buraya gelmesiyle Kral, Ekim 1658'de konseyi Viyana'ya çağırır. Erdel meselesinin çözümü için Almanlardan ve Macarlardan oluşan bir komisyon görevlendirilir. Fakat Macarlar açısından Erdel konusunda hiçbir yararlılık gösteremeyen bu komisyon, bir müddet sonra dağılır (Klaniczay, 1964: 633-634).

Habsburgların Erdel konusunda kayıtsız kalmaları Viyana'ya en sadık Macarları bile hayal kırıklığına uğratar. Wesselényi 16 Ağustos 1658'de Viyana'ya olan kızgınlığını belirterek, Macaristan'a geri döner. Aynı şekilde Lippay da 11 Şubat 1659'da genel valiye yazdığı mektubunda Viyana'ya karşı tepkilerin büyüdüğünü ve Macar çıkarlarının Almanlara emanet edilmesinin büyük bir hata olduğunu bildirir (Klaniczay, 1964: 636).

Erdel'den sonra sıranın Macaristan'a geldiğini anlayan Zrínyi, Viyana'yla arasındaki buzları eritmeye çalışır ve güç birliği önerisinde bulunur. Zrínyi hem Osmanlıyla hem de Viyana'yla düşman olmanın vahim sonuçlar doğuracağını farkındaydı. Viyana da Zrínyi'yi saflarına çekmeye mecburdu. Çünkü, o sırada Osmanlıları ve savaş taktiklerini Zrínyi kadar tanıyan bir başka komutan yoktu.

Ayrıca güçlü bir askerî kuvvete sahip olan Zrínyi, Osmanlıların olası Viyana ilerleyişini durdurmak için etkili bir gücü (Benedek, 1978: 599).

Ekim 1658'de Viyana'ya çağırılan Zrínyi, görüşmeler hakkında arkadaşına yazdığı mektupta şöyle demiştir: *“Yeni kralı, yeni sarayı ve yeni bakanları gördüm. Hepsi yeni, ama tutum, davranış ve düşüncede hiçbir yenilik yok. Hepsi aynı. İnsanlar farklı, isimler farklı, elbiseler farklı ama gelenek aynı. Akıllı biri bunu hemen fark edebilir”* (Klaniczay, 1964: 638).

Viyana ile taktik icabı yakınlaşan Zrínyi, bu tutumunu 1659'daki meclise kadar devam ettirir. Meclis toplantısının yaklaştığı günlerde János Ruchich'e yazdığı mektubunda şöyle demektedir: *“Meclis toplantısı yaklaşıyor. Gitmeyi istemiyorum, ama yine de ulusum için belki yararlı bir şeyler yapabilirim diye gideceğim”* (Klaniczay, 1964: 638).

Papalık elçisi Carafa, 12 Eylül 1659'da Pozsony'dan Kardinal müsteşarına yazdığı mektubunda Zrínyi hakkında şikayette bulunur. Mektupta Zrínyi'nin beklenmedik bir anda meclise katılarak, Cizvitlerin tanınmasını yasallaştıran önerinin onaylanmasını engellediğini bildirir (Klaniczay, 1964: 638).

Zrínyi, olayların gidişatından, Osmanlının Macaristan'a gireceğinin kaçınılmaz bir gerçek olduğunu anlar. Zira Osmanlılar, Erdel içlerine kadar ilerlemiş, buna karşı koymaya çalışan György Rákoczi ise 7 Haziran 1660'da öldürülmüştür. Daha sonra Várad Osmanlılar tarafından kuşatılınca Viyana, General Souches komutanlığında bir Alman ordusunu 1660 ilkbaharında Macaristan'a gönderir. Osmanlılarla savaşmamak konusunda Saraydan kesin bir emir alan general, ordusu Várad'a çok yakın olmasına rağmen, yardıma gitmez. Osmanlı İmparatorluğu, Erdel

Beyliği'nin en önemli kalesi olan Várad'ı topraklarına katar (Klaniczay, 1964: 643-644; Négyesy, 1914: 12- 13).

Rákoczi'nin ölümü ve Erdel güçlerinin yok edilmesi, Macaristan'ın bağımsızlığına ve Zrínyi'nin ideallerini gerçekleştirilmesine vurulmuş büyük bir darbe olur. Bu yenilgi, Osmanlılar ve Almanlar karşısında ordu gücünün neredeyse yok olmasına neden olur. Zrínyi yenilgiyi şöyle dile getirir: “*Pannonia'nın sağ kolu, Hıristiyanlığın kalkanı, en sağlam hisarı, ülkenin kılıcı Erdel gitti*” (Négyesy, 1914: 17).

II.C.14) Zrínyi-Újvár

Miklós Zrínyi, kendi çabalarıyla, her fırsatta Osmanlıya zarar vermeye çalışmaktadır. 1661'de Hırvatistan'ın Osmanlılara ait bölgelerine saldırır. Csakornya'ya saldıran Osmanlıları geri püskürtür. Bu sırada, Viyana'nın komutanı Montecucculi Erdel'e gider; fakat Osmanlılarla çarpışmayı göze alamayarak geri döner. Bunu yaparken de paralı askerlerine hem gidişte hem de dönüşte her tarafı yaktırır. Zrínyi, Osmanlılarla olabilecek bir savaşa karşı kendi bölgesini savunmak üzere hazırlıklar yapmaya başlar.

Zrínyi, 14 haziran 1661'de Kanije'nin karşısındaki bölgede Zrínyi-Újvár'ın inşasına başlar. Kalenin yapıldığı bölge, o dönemde, Osmanlılara bağlıdır. Osmanlı akıncılarının geçtikleri yol üstünde bulunan kale, Osmanlı akınlarını durdurabilecek ve Mura hatlarını güçlendirecektir. Kale, savaş sırasında Kanije'ye, Szeged'e, Berzence'ye, Sziget'e gitmenin hareket noktası olacaktır. Viyana, kalenin inşasına karşı çıkar ve derhal durdurulması için Zrínyi'ye emir gönderir. Zrínyi kalenin stratejik önemini bildirmesi için kalenin mimarı Wassenhof'u Viyana'ya gönderir. Sultan, kale inşasını durdurmayı başaramayan Kanije Paşası Seid Ahmed'i öldürtür ve yerine Ali Paşa'yı atar. Kale inşasını Ali Paşa da durduramaz (Klaniczay, 1964: 704-708; Ravazdi, 1982: 4; Sótér, 1964: 62- 63).

Bu olaylar olurken Viyana, elçi olarak Reninger'i İstanbul'a gönderir. Reninger'in görevi, ne pahasına olursa olsun, savaş çıkmasını engellemektir. Elçi, 19 Temmuz 1661'de Viyana'ya savaşın en büyük nedeni, Zrínyi'nin inşa ettirdiği kale olduğunu bildirir. Elçi, barış görüşmelerindeki en büyük engelin bu kale olduğunu gördüğünden, bu tarihten itibaren kalenin yıkılması için Viyana'yı sıkıştırmaya başlar. Viyana'ya giden Osmanlı elçileri de, barışın yapılması için kalenin

yıkılmasını şart koşar. Viyana, Kasım 1661’de kale inşasının durdurulması için emir gönderir. Zrínyi bu emre uymayarak kale inşasına devam eder. Kale 1662’de bütünüyle tamamlanmıştır. Zrínyi’nin bu hareketi, Viyana’nın nefretini kazanmasına neden olur. Ancak önceleri Zrínyi’yi dikkate almayan ve daima Viyana’nın yanında yer alan Lippay, Wesselényi, Nadásdy ve diğer Macar beyleri bu konuda Viyana’ya karşı Zrínyi’yi desteklerler (Klaniczay, 1964: 712; Benedek, 1978: 599).

Zrínyi-Újvár, sonunda, Zrínyi’nin Kanije’yi kuşatması nedeniyle yardıma gelen Sadrazam Köprülü tarafından yıktırılır (Benda, 1982: 486). Kalenin yıkılmasından Viyana ve onun komutanı Montecucculi sorumlu tutulur. Çünkü Montecucculi yeterli gücü olmasına karşın, yardım göndermeyerek, kalenin istilasına seyirci kalmıştır. İlerleyen bölümlerde ayrıntılarıyla göreceğimiz gibi Viyana ve Osmanlı için Zrínyi-Újvár meselesi kapanmıştır. Bu konu hakkında *Schauplatz Serinischer... Heldenthaten* adlı bildiride şöyle yazılmaktadır: “Tüm Hıristiyanlık orduları hiçbir şey yapmadan Zrínyi-Újvár’ın yıkılmasını seyrettiler. Zrínyi’nin yardım çağrıları ise hiçbir işe yaramadı. Eğer ordu Zrínyi’yi dinleseydi olayların gidişatı çok daha farklı olabilirdi” (Klaniczay, 1964: 779).

II.C.15) 1662 Meclisi; Montecucculi ve Sonrasındaki Gelişmeler

Meclis, 1662 yılında çok büyük gerginliklerle toplanır. İmparatorluk başkomutanı Montecucculi, yönettiği seferdeki başarısızlıklar, Alman askerlerinin zorbalıkları ve halka yaptıkları zulümlerden dolayı açıkça suçlanır. Protestanlar, uğradıkları zarar tazmin edilinceye kadar Meclis görüşmelerine katılmayacaklarını bildirirler. Onlar, sadece Saray'ın memnuniyetsizlikleri gidermek için görevlendirdiği Zrínyi'ye güvenmektedirler.

Mecliste Protestanlar ve Katolikler arasında büyük bir tartışma yaşanır. Zrínyi Katolik olmasına karşın Protestanların tarafında yer alır. Çünkü Katolik Macar beylerinin çoğu Viyana yanlısı olup Viyana'nın sözünden çıkmayan kişilerdir. Oysa Protestanlar, ülke yararına olan her konuda Zrínyilerle hemfikirdir. Bu nedenle Zrínyi, Macarların özgürlüğü için daha fazla çaba gösteren Protestanlara sempati duymaktadır. Zrínyi, tartışmalardan dolayı meclisten çekileceklerini bildiren Protestanlara şöyle hitap eder: *“Ben sizin mezhebinizden farklı bir mezhebe mensubum; ama sizin özgürlüğünüz benim özgürlüğüm, sizin mağduriyetiniz benim mağduriyetimdir. Keşke Kral'ın yüz bin Katolik askerinin yanı sıra yüz bin Lüteryan ve Calvinist savaşçısı olsaydı. Onlarla ülkeyi kurtarabilirdim”* (Négyesy, 1914: 20; Benczédi, 1957: 35). Zrínyi bu konuşmasıyla mezhep farklılığının önemli olmadığını vurguladıktan sonra meclisi terk eder. Onun Protestanlar lehindeki bu tavrı Katoliklerin kendisine cephe alınmasına neden olur (Klaniczay, 1964: 729).

Mecliste kendine yöneltilen suçlamaları duyan Montecucculi, Latince imzasız bir broşür yayınlamakla kendini savunur. Broşürde aşağılayıcı bir kibirle kınama ve tenkitin nasıl yapılacağını göstererek kendini savunur ve Macarların bilgisiz olduklarını göstermeye çalışır. Zrínyi, derhal karşı bir cevap yazar. Cevapta

iğneleyici ve alaycı bir üslûp kullanır. Büyük bir hiddetle Montecucculi'nin attığı iftirayı ve yaptığı savunmayı yalanlar. Bu cevap da imzasızdır; fakat cevabın üslûbu yazarının kim olduğunu açıkça göstermektedir. O günden sonra Montecucculi, Zrínyi'ye şahsi bir kin gütmeye başlar (Négyesy, 1914: 21; Klaniczay, 1964: 719-722).

Montecucculi, dönemin en ünlü komutanı ve askerî taktik yazarıdır. Cesur kararlar veren ve bu kararları verirken çok titiz davranan bir komutandır. Karar verirken özen gösterdiği en önemli şey, katı kurallarıdır. Kendisi Saray'ın paralı askeri olduğundan en önemli görevi, Saray'ın çıkarlarını düşünmek ve emirlerini yerine getirmektir. Macaristan'ın kaybettiği topraklar, Osmanlıların Macar topraklarına ilerlemesi gibi konular, Viyana'nın çıkarlarına ters düşmüyorsa, onun için önem taşıyor demektir. Kendisi, Saray'dan emir bekler ve sadece verilen görevi yerine getirmekle yükümlüdür. Fikirleri önem taşımayan bu komutan Osmanlıların savaş düzenini ve taktiklerini de bilmemektedir (Négyesy, 1914: 21).

Zrínyi ise, Montecucculi'nin neredeyse tam tersi bir komutandır. Kuralları doğrudan ve katı biçimde uygulamaz; savaşın gidişatına göre yeni taktikler ve uygulamalar belirler. İsveç ve İtalyan taktiklerini Macar savaş taktikleriyle harmanlar. Macarlar, askerlerine bir komutan değil, yerine göre bir baba edasıyla yaklaşan Zrínyi'nin bu özelliğini büyük büyükbabası Sigetvar kahramanı Miklós Zrínyi'den aldığını söylerler (Négyesy, 1914: 21). Ayrıca Zrínyi, Osmanlılarla yaptığı çarpışmalarda Osmanlı savaş tarzını ve taktiklerini de çok iyi gözlemlemiş ve öğrenmiştir.

1662 yılında yaşanan olaylar, Zrínyi adına pek de iyi sonuçlar vermez. Önce Zrínyi-Újvár'ın inşasını Viyana'nın emirlerine rağmen devam ettirdiği için Saray'ın

düşmanlığını; sonra da Meclis'teki tartışmada Protestanların tarafını tutmasıyla Katoliklerin antipatisini kazanır. Kale inşası konusunda kendisini destekleyen Lippay ve Nadásdy bile Zrínyi'ye cephe alırlar. Öyle ki, Montecucculi ile yaptığı tartışmanın nedenini dahi dinlemezler. İmparatorluk ordularının başına Montecucculi'nin getirilmesi için Zrínyi aleyhine faaliyetler yürütürler. Osmanlı orduları Macaristan'a yöneldiğindeyse, Montecucculi derhal orduların başına getirilir (Négyesy, 1914: 21; Klaniczay, 1964: 729).

Montecucculi, Osmanlıların Macaristan'ın içlerine doğru ilerleyişini durdurmakta başarılı olamaz. Zrínyi ise birkaç yerde Osmanlılara karşı zafer kazanır. Viyana, Osmanlı ilerleyişini durdurmak için değişik çareler aramaya başlar. Zrínyi'ye Tunaötesi orduları komutanlığı teklif edilir. Zrínyi bu teklifi reddederek tüm orduların komutanlığını ister. Bu rütbeyi alamayan Zrínyi, Montecucculi'nin emrinde olmadan bağımsız karar alabilme yetkisi ile Macar güçlerinin komutanlığını ister ve istediği bu göreve getirilir (Benda, 1982: 483).

1663 yılı Ekim başlarında ordusuyla Tuna yakınlarına ulaşan Zrínyi 10 Ekim'de Vízvár yakınlarındaki Osmanlı ordusunu yener. Bu yenilgi, Macar kaynaklarında Osmanlıların Tuna boyundaki savaş meydanlarında yaşadığı ilk yenilgi olarak aktarılır. Sonraki saldırılarıyla da Sadrazam ordusuyla birlikte geri çekilmek zorunda bırakılır. 27 Kasım'da Muraköz'e ani bir saldırı yapan Osmanlı güçleri, tekrar geri çekilir (Klaniczay, 1964: 747-749).

Zrínyi, Ekim ve Kasım aylarında ordusunu güçlendirmek için asker toplar. Askerlerin disiplinsizlik yapmamaları ve ordudan kaçmamaları için de katı kurallar koyar. Ordudan kaçan askerlerin yakalandıkları anda öldürülmesi emrini verir. Ordusuna katılan Protestan askerler için Protestan rahipler getirir. Ordusunun geneli

köylülerden oluşmaktadır. Zrínyi elde ettiği başarıların ardından takdir beklerken, görevinden alınır ve yerine Nadásdy getirilir.

II.C.16) 1664 Kış Seferi

Zrínyi, kardeşi Péter, Pál Eszterházy, Kristóf Batthyány ve Miklós Draskovich'in askerlerini de yanına alarak, toplam 8 bin Macar ve 5 bin Hırvatla ve Kont Hohenlohe'un Stiria'da bekleyen 7200 Ren'li Almanla birlikte ocak ayının ikinci yarısında kış seferine başlar (Négyesy:22). 21 Ocak'ta Zrínyi'nin ordusunun Berzence'yi kuşatmasıyla savaş başlar. Macar güçleri Berzence'yi, Babócsa'yı, Szeged'i, Barcs'ı, Turbék'i, Porda'yı, Boronyvár'ı, Sasd'ı ve Pécs'i ele geçirirler. Osmanlıların önemli bir ikmal yeri olan Eszék köprüsünü yakarlar.¹⁹ Tüm bunlar, üç hafta içinde olur. Kışın Osmanlının hazırlıksız yakalanması, seferin kısa sürede büyük kazançlar getirmesini sağlar. Osmanlıya karşı kayda değer bir başarı sağlayamayan Avrupa devletleri, bu seferin ardından Zrínyi'yi öven mektuplar yazarlar, hediyeler gönderirler. Ayrıca Zrínyi'nin adına birçok yerde şenlikler düzenlenir.

Bu başarılarının ardından, Zrínyi'nin Viyana'nın gözdesi olması gerekirken, Viyana ona karşı daha büyük bir nefret duyar. Çünkü Zrínyi Saray için artık eskisinden daha tehlikelidir. Ardından Zrínyi Kanije'yi de kuşatır; fakat Sadrazam ordusuyla gelerek Kanije'yi kurtarır ve Zrínyi-Újvár'ı yıkar. Muraköz'ün savunması için yardıma gönderilen Montecucculi, hiçbir varlık gösteremediği gibi savunmaya dahi katılmaz (Négyesy, 1914: 23).

Kış seferinde yaptıklarından sonra, Zrínyi'nin ünü her yere yayılır. Avrupa'da da büyük kahraman, kurtarıcı ve büyük bir kumandan olarak adlandırılır. İngiltere'de yayınlanan ve yazarı bilinmeyen *The conduct and character of Count Nicholas*

---

¹⁹ Zrínyi'nin Eszék seferi hakkında geniş bilgi için bk. Perjés Géza, Rubicon, 2002 C, sayı.2, Rác Árpád: 28-30.

*Serini*²⁰ adlı bir neşriyatta Zrínyi İskender ve Timur'a benzetilir. Kitap şöyle demektedir: “ *Askerlerini bu kadar seven ve onlardan da aynı ölçüde saygı gören bir komutan daha dünyaya gelmemiştir*” (Klaniczay, 1964: 777). İtalya, Almanya, Hırvatistan, İspanya ve İngiltere’de Zrínyi’yi öven pek çok makale yayınlanır.

Zrínyi, 11 Temmuz 1664’te Viyana’ya gider. Saray kendisini mesafeli bir yaklaşımla karşılar. Saray, Zrínyi’nin Viyana hakkında yazılan makaleleri ve mektupları birçok yabancı elçinin önünde dile getirmesinden çekinir. Kale savunmasında yardım göndermeyen Viyana, bu nedenle Zrínyi’nin kendilerine karşı büyük bir kin duyduğunun farkındadır. Sonunda Viyana, tüm zararların tazminini vererek ve Zrínyi’yi Várad generalliğine getirerek onu yatıştırmaya karar verir (Klaniczay, 1964: 780).

Miklós Zrínyi, Viyana’ya geldiğinde, daha önceden de temaslarda bulunduğu XIV. Lajos’un elçileriyle görüşür. Fransa, Osmanlıya karşı mücadelede sadece Viyana’nın çıkarlarını gözeten tutumu nedeniyle, hem Montecucculi’ye, hem de Viyana’ya karşı olan tutumunu açıkça dile getirir. Yapılan görüşmede, Osmanlıya karşı yürütülen savaşın başarısı için Viyana’nın desteklediği Montecucculi’nin değil, Zrínyi’nin başkomutan olması gerektiğini bildirirler (Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 171).

Ancak Zrínyi’nin Fransızlarla olan yakınlaşması Viyana’yı endişelendirir. Fransız elçilerinden birinin söylediğine göre İmparator bu yakınlaşmayı kıskanmış; XIV. Lajos’un yardım amacıyla Zrínyi’ye 10 bin tallérik²¹ bir hediye göndermesi Viyana konseyinde kuşku yaratmıştır. Venedik ve Papa elçileri de Zrínyi ile sık sık

---

²⁰ bkz. Hubay Ilona, *Magyar és Magyar vonatkozásu röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi könyvtárban 1480-1718*, s: 652- 653, Budapest, 1948.

²¹ Dönemin gümüş Macar parası.

görüşmelerde bulunur. Tüm bu olaylar, yani, Fransızların Zrínyi'yi desteklemeleri ile Zrínyi'nin Venedik ve Papa elçileriyle temaslarda bulunması, Viyana'nın Zrínyi hakkında verdiği kararı değiştirmesine neden olur. Prens Porcia, Venedik elçisi Sagredo'ya Várad generalliğinin Zrínyi'ye verilmesinden vazgeçildiğini söyler. Neden olarak da, Zrínyi'nin daha fazla güçlenmesinin istenmediği bildirilir (Klaniczay, 1964: 783).

Viyana kralı, Zrínyi'ye derhal Macaristan'a dönmesini emreder. Zrínyi bu sert çıkış karşısında bir müddet dirense de, üçüncü emrin gelmesiyle, 21 Ağustos'ta Viyana'yı terk eder. Viyana'ya karşı duyduğu kin ve nefret daha da artmıştır (Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 171).

Zrínyi- Újvár'ın yıkılmasıyla Osmanlı- Avusturya barışı için bir engel kalmaz. Fakat Osmanlı barışı istememektedir. Ortalarda Sadrazamın, Zrínyi ve Kristóf Batthyány'nin kellelerinin getirilmeden geri dönmeyeceğine dair bir söylenti dolaşmaktadır (Klaniczay, 1964: 785). 1664 Vasvar barış görüşmelerinde Osmanlı, Zrínyi'nin banlıktan alınmasını ve bir daha Hırvatistan'a sokulmamasını ister; fakat Viyana bunu yapmaya cesaret edemez. Viyana ele geçirdiği kaleleri, Érsekújvár'ı ve diğer bazı bölgeleri Osmanlıya iade eder. Osmanlıysa Macaristan'da Habsburg aleyhtarı faaliyetleri desteklemeyeceğini, böyle bir durumda Viyana'yı bilgilendireceğine dair söz verir (Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 168).

Vasvár Barış Antlaşması'nın ardından, tüm Macar beyleri, Viyana'ya karşı birleşmeye başlayan Zrínyi, Kristóf Batthyány ile birlikte Némethújvár'ı ziyaret eder ve burada Viyana'ya karşı büyük öfke duyan Başpiskopos ile görüşür. Viyana'ya karşı birleşen Macar beyleri arasında, başlangıçtan beri Viyana'ya sadık olan

Wesselényi²² de bulunmaktadır. Fransa ile gizli görüşmeler yapar. Kardeşi Péter Zrínyi'nin karısı Katalin Frangepan'ı Fransa elçisi De Bonsy ile görüşmesi için Venedik'e gönderir (Benczédi, 1957: 39; Klaniczay, 1964: 787).

---

²² **Wesselényi Komplosu:** Viyana, tüm karşı çıkışlara rağmen, 1664 yılında Vasvar Antlaşması'nı imzalar. Bunun ardından Macar soyluları, Habsburg aleyhtarı propagandalara başlarlar. Macaristan'ı Habsburg yönetiminden kurtarmak için Osmanlı ve Fransa ile görüşmelere başlanır. Komplocular, Tokaj kenti kumandanı Kont Rüdiger van Storhemberg'i tutuklarlar. Osmanlıların baş tercümanından komployu öğrenen Viyana, derhal birliklerini harekete geçirerek Storhemberg'i kurtarır. Kısa sürede dağılan komplocuların liderleri, Avusturya mahkemesinde vatana ihanetle yargılanır. Liderlerden Péter Zrínyi ve Ferenc Nádasdy 30 Nisan 1671'de idam edilir. Ferenc Rákoczi ise kefaletle kurtulur. Wesselényi ise, bu olaylardan önce eceliyle ölmüştür. Wesselényi komplosu, Habsburgların Macarlara tanıdıkları özel hak ve ayrıcalıkları geri almalarıyla ve ülkede baskıcı bir yönetimin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Birçok Macar soylusunun mallarına, komploya katıldıkları gerekçesiyle, el konulmuştur (Ana Britannica, c.22, 1990: 138-139; Révai Nagy Lexikona, c.19, 1926: 539; Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 171-177).

II.C.17) Zrínyi'nin Son Planları ve Ölümü

1664'te Vasvar barışının yapılmasının ardından Habsburg karşıtlığı iyice büyür. Gittikçe çoğalan Habsburg karşıtlarının başında bulunan Zrínyi, Osmanlılara karşı Fransa Kralı XIV. Lajos'dan yardım ister. Fransa Kralının bir grup askerini Adriyatik Denizi'ne göndermesini ister. Amaç, bu askerlerle Zrínyi kuvvetlerinin birleşerek Osmanlıya savaş açmasıdır. Ayrıca Venedik elçisi De Bonsy'nin bildirdiğine göre, Habsburglardan ayrılıp, Fransa'ya bağlanmak istemektedir (Klaniczay, 1964: 791; Négyesy, 1914: 24). Ancak Zrínyi'nin tüm planları yarıda kalacaktır.

Zrínyi, 18 Kasım 1664'te öğle yemeğinin ardından misafirleriyle birlikte Kursunec ormanına ava gider. Yanında Lüteryan hukukçu Vitnyédy, güvenilir adamı Pál Zichy ve Erdelli gezgin Miklós Bethlen bulunmaktadır (Négyesy, 1914: 24; Perjés, 1965: 373). Av sırasında, yaralı bir yaban domuzu Zrínyi'ye saldırır ve onu öldürür. Zrínyi'nin ölümü, Macaristan'ı yasa boğar. Birçok yabancı ülkede de bu olay üzüntüyle karşılanır. Cenazesi, 21 Kasım'da Szent-Ilóna Manastırı'ndaki aile mezarlığına gömülür (Négyesy, 1914: 21; Hóman-Szekfü, 1935, c. 4: 171).

Savaş alanlarında kahramanca savaşan Zrínyi'nin bu şekilde ölümünü kabullenemeyen halk, olayı Viyana'nın düzenlediği bir suikast olarak yorumlar. Miklós Bethlen anılarını yazdığı kitapta olayı şöyle anlatmaktadır: “*Yaralı yaban domuzu Zrínyi'nin bacağına vurarak onu düşürdükten sonra yüzünü ve boynunu yaraladı. Boynuna aldığı bir darbeye şah damarı yırtılan Zrínyi kan kaybından öldü*”(Négyesy, 1914: 25).

Görgü tanığının bu sözleriyle, halk arasında yayılan Zrínyi'nin bir suikast sonucu öldürüldüğü fikri çürütülmeye çalışılır. Halk arasında, Zrínyi'nin gözünün

altındaki yaranın kurşun yarası olduğu, bir müddet sonra da kafasının içinde kurşun bulunduğu söylentileri dolaşmaktadır. Zrínyi’yi yaban domuzunun değil, aldığı kurşun yarasının öldürdüğüne inanılır. Diğer yandan Zrínyi’nin bir suikast sonucu öldürülmediğini düşünenler de vardır. Bu kişiler, kurşunun Zrínyi’yi domuzdan kurtarmak için ateş eden ve onu yanlışlıkla öldüren bir avcının yahut onun uşağının tüfeğinden çıkmış olduğunu iddia ederler (Perjés, 1965: 374; Klaniczay, 1964: 803).

Ölümü hakkındaki tüm söylentilerin temelinde, Zrínyi’nin Viyana Sarayı’nın düzenlediği bir suikasta kurban gittiği iddiası yatmaktadır. Çünkü Viyana tarafından bakıldığında Zrínyi, Habsburglara karşı büyümeye başlayan başkaldırının lideridir.

Bab-1 Ali’ye giden imparatorluk elçisinden, Zrínyi’nin ölümünün ardından Osmanlıların eğlence düzenlediklerine de raslamaktayız. İstanbul’a giden bir elçi, Eszék yakınlarında Osmanlılarla karşılaştığını bildirir. “*Türkler Zrínyi’nin ölümüne çok seviniyorlardı*” sözleriyle de, Zrínyi’nin ölümünden duydukları memnuniyeti dile getirir (Klaniczay, 1964: 801). Venedik’in Viyana elçisi Sagredo ise şu sözleriyle Zrínyi’nin ölümünü Viyana’nın nasıl karşıladığını gösterir: “*Saray bu olayı büyük bir memnuniyetle karşıladı ve mutluluğunu güçlülükle gizleyebildi*” (Klaniczay, 1964: 801).

Miklós Zrínyi, her ne kadar Macaristan’ın bağımsızlığı için uğraşsa da, bu isteğini gerçekleştirememiştir. O, yaptıklarıyla ve yazdıklarıyla tüm Macar halkına bağımsızlık isteği aşlamaya çalışmıştır. Eserleri, gerek Macar edebiyatı gerekse Macar tarihi bakımından çok önemlidir. İlk Macar savaş bilimi eserini Zrínyi yazmıştır. Yazdığı şiirler, özellikle de Sigetvar Kuşatmasını anlattığı *Szigeti Veszedelem* Macar edebiyat tarihinin en önemli destanı olarak kabul edilmiştir. Bugün okul kitaplarında da yer alan bu eser, Macar çocuklara küçük yaştan itibaren

anlatılmakta ve öğretilmektedir. Bu, Zrínyi'nin fikirlerinin hem döneminde, hem de ölümünden sonra hâlâ etkili olduğunu göstermektedir. Ölümünden sonra da devam eden bu etkisi, Viyana'ya karşı yürütülen Kuruc²³ Özgürlük Mücadelelerinde de kendisini göstermiştir. Denebilir ki, Macarların Habsburglara karşı giriştiği tüm özgürlük mücadelelerinde Zrínyi örnek alınmış ve fikirleri etkili olmuştur.

1655 yılındaki meclis toplantısındaki tartışmalardan sonra, Yukarı Macaristan'daki Kuruc Hareketinin soylu sınıfı, Zrínyi'yi lider olarak kabul etmiş ve kendisiyle politik ve kişisel ilişkiler kurmuşlardır. Ölümünden sonra da fikirleri doğrultusunda hareket etmişler; hatta Zrínyi ailesiyle akrabalık bağları dahi kurmuşlardır.²⁴ Zrínyi'nin yazıları Kuruc mücadelesinde çoğaltılarak dağıtılmıştır.

18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan milliyetçilik akımıyla, Zrínyi'nin ismi daha da ön plana çıkar. Bu isim, Macarların geçmişteki kahramanlıklarının, acılarının ve yabancı krallıklarla yapılan mücadelelerin sembolü haline gelir. Bu ismin kale komutanı mı yoksa şair Zrínyi mi olduğu bilinmemekle birlikte, şair Zrínyi olduğu tahmin edilmektedir (Benczédi, 1957: 40; Klaniczay, 1964: 809).

Lajos Kossuth'un 11 Temmuz 1848'de yaptığı konuşmanın esin kaynağı da Zrínyi'nin yazdığı *Török Áfium*'dur. Ayaklanmadan kısa bir süre önce Pál Vasvári, Zrínyi hakkındaki ilk kitabı yazar; ancak bu kitap yüz yıldan fazla bir süre sonra yayınlanır. Vasvári'ye göre, Zrínyi sadece Osmanlıyla mücadele etmemiş, aynı zamanda Macaristan'ı da savunmuştur. Bu savunmayı Osmanlılara, Tatarlara ve Almanlara karşı yapmıştır. Vasvári'ye göre Zrínyi için bu üç kuvvetin hepsi aynıdır

---

²³ **Kuruc Hareketi:** Imre Thököly ve II. Ferenc Rákoczi'nin liderliğini yaptığı, Habsburg yönetimine karşı 17. yüzyılın son yıllarından 18. yüzyılın başlarına kadar yürütülen Macar köylü ayaklanması ve bağımsızlık savaşı.

²⁴ II. Ferenc Rákoczi'nin annesi Ilona Zrínyi'dir.

ve o Macaristan'a zarar vermek isteyen herkese karşı koymuştur (Klaniczay, 1964: 810; Négyesy, 1914: 27).

János Arany'ın yaptığı çalışmalarla da Zrínyi'nin şair yönünün ne denli büyük olduğu ortaya çıkmış; Zrínyi Macar edebiyatının en iyileri arasına girmiştir.

III. BÖLÜM
ŞAIR MIKLÓS
ZRÍNYI'NİN
ESERLERİ

Öncelikle politikacı, aynı zamanda da iyi bir asker olan Zrínyi, bu alandaki başarılarıyla olduğu kadar, yazmış olduğu eserleriyle de ulusuna hizmet vermiştir. En önemli eserleri şunlardır: Macar askerleri için hazırlanmış bir el kitabı niteliğindeki *Tábori Kis Tracta* (Ordu için küçük taktikler); politik düşüncelerini ve askerî zihniyetini yansıttığı *Vitéz Hadnagy* (Cesur Teğmen); Macar Kralı Mátyás'da bulunan erdemleri sıralayıp Macarları özgürlüğe kavuşturacak kralın nasıl olması gerektiğini anlattığı *Mátyás Király Életéről Való Elmélkedések* (Kral Mátyás'ın Hayatı Hakkındaki Tefekkürler) ve Macar ulusunun geleceğinden ve olası bir Türk saldırısından duyduğu endişeyi dile getirdiği *A Török Áfium Ellen Való Orvosság* (Türk Afyonuna Karşı Merhem). Ayrıca, Zrínyi'nin yazdığı şiirler arasında, aşk idilleri olan *Vadász és Echo*, *Idilium*, *Fantasia Poetica*, *Arinna Sírása* ve *Feszületre* ile karısıyla küçük oğlunun ölümü üzerine yazdığı ağıtları sayabiliriz.

Miklós Zrínyi'nin 1651'e kadar yazdığı eserler *Adriai Tengernek Syrenia Gróff Zrínyi Miklós* (Adriyatik Denizi'nin Sireni Kont Miklós Zrínyi) adlı ciltte toplanarak, 1651'de Viyana'da yayınlanmıştır. Eserin ismindeki "Adriyatik Denizi" ile ailesinin kökenini; "Siren" sözcüğü ile de kendisini ima etmektedir (Veress-Korsás, 2001: 17). Bu kitapta topladığı eserlerden kuşkusuz en önemlisi *Szigeti Veszedelem* (Siget Tehlikesi)'dir. Bu eser, yani destan 5 Ağustos 1566'dan 8 Eylül 1566'ya kadar süren Osmanlıların kuşatma altına aldığı Sigetvar kalesinin savunmasından bahsetmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde VII. Miklós Zrínyi'nin edebi yönünü gösteren çalışmalarına değinerek, Macar edebiyatındaki yerini göstermek istedik.

III-A) *TÁBORI KIS TRACTA* (1646,ORDU İÇİN KÜÇÜK TAKTİKLER)

Zrínyi'nin okuduğu kitaplar arasında askerî teşkilat ve ordu düzeni ile ilgili kitaplar olduğunu söylemiştik. Şair, okuduğu bu eserler doğrultusunda Macar askerî yapısını ve savaş düzenini çağdaş bir seviyeye getirmek için bir askerın el kitabı niteliğinde olan *Tábori Kis Tracta*'yı yazar. Zrínyi bu eseri 1646'dan sonraki yıllarda yazar. 16. yüzyıldan o döneme kadarki Macar askerî düzeni ve süvari sistemi hakkında birkaç belge bulunmaktadır. Ancak bu belgeler bilimsel nitelik taşımamaktadır. Bu nedenle, Macar savaş biliminin ilk eserini Zrínyi'nin yazdığı kabul edilmekte ve o Macaristan'da bu bilimin kurucusu sayılmaktadır.

Tábor kelimesi kamp, ordugâh, karargah anlamına gelmekle birlikte eserde ordu anlamında kullanılmaktadır. Aynı şekilde, *Sizgeti Veszedelem*'de de bu kelime ordu anlamında kullanılır: *Azért megindula Szulimán táborral* “Bu yüzden (Kanunî Sultan) Süleyman orduyla harekete geçer” (Szörényi, 1993, VII. 13.: 111).

Eser 13 küçük bölümden oluşmaktadır. Eserde ordunun kurulması, teşkilatlanması ve finanse edilmesiyle ilgili konular hakkında bilgi verilir. Eser, ordu teşkilatlanması, ordu donatımı ve ordugâh ile ilgili bölümlerden oluşmaktadır. Bunların en iyi şekilde nasıl yapılacağına dair öneriler sunulur. Eserde en çok vurgulanan fikir, düzenin sağlanması, ordu disiplininin arttırılması ve korunmasıdır. Bunların sağlanması için askerlerin maaşlarının düzenli olarak ödenmesinin ve ordu ihtiyaçlarının tedarikinin şart olduğu vurgulanır. Nitekim, Viyana'nın Macar uç kalelerindeki askerlerin maaşlarını ödememesi sonucu, askerler emirlere itaat etmemişler, yağma ve çapul hareketleri yapmaya başlamışlardı. Zrínyi, çözümü askerlerin maaşlarını düzenli ödemekte görmüştür (Veress- Korsás, 2001: 16-17).

Zrínyi, çağdaş ordu düzeni ve savaş sistemini Macar ordusunda uygulamak ve bu sistemi yerleştirmek istemektedir. Bunun için de çağdaş Avrupa savaş bilimi yöntemlerini Macar ordusuna uygulamaya çalışır (Klaniczay, 1964: 326).

III.A.1.Ordu Teşkilatlanması

Eserin ilk bölümü, ordu teşkilatlanmasıyla ilgilidir. Zrínyi, orduda asker sayısının fazla tutulmasını akılsızlık olarak niteler. Özellikle, atlı birlikler gibi gruplara yiyecek sağlamanın zor olacağını ve bunun orduda yiyecek sıkıntısına neden olacağını belirtir. Düşüncesini şu sözlerle dile getirir: “*Kralın ordusu 48 bin kişiliktir. Bundan fazlası ne bir orduya sığabilir ne de gereklidir. Eğer askerin atını öldürüp yemesi istenmiyorsa bu sayı yeterlidir*” (Perjés, 1965: 215). Zrínyi ordudaki asker sayısını iki rakam olarak belirler. Asker sayısı arazi dağlıksa 24 bin, arazi düz ve genişse 36 bin olmalıdır. Yiyecek sağlama ve iklim koşulları nedeniyle, dağlık bölgelerdeki askerlerin sayısı az tutulmuştur.

Ordunun büyük çoğunluğunu piyadelerin oluşturması gerektiğini söyler; bunu da piyadelerin her koşul ve ortamda her zaman savaşabileceğine bağlar. Ordu dağlık bölgedeyse, askerin üçte biri, düz bölgedeyse yarısı atlı olmalıdır. Piyadelerin dağlık bölgede daha verimli olacağını düşündüğünden, sayılarını bu bölgede fazla tutmaktadır.

Bir ordunun iyi olmasını, içinde iyi subayların olmasına bağlar. “*Her işin temeli düzendir; bu orduda da böyledir*” demektedir (Perjés, 1965: 215). Düzeni, subayların ve ciddi kuralların sağladığını belirterek, ordudaki en önemli kişileri ve rütbeleri sıralar. Daha sonra da, rütbelilerin emri altındakilerin sayısını verir. Ordunun başında bir başkomutan, buna bağlı piyadelerin ve süvarilerin komutanı,

komutanlara bağı subaylar ve çavuşlar olduğunu söyler. Kurduğu ideal ordu 6 bin süvari ve 18 bin piyadeden oluşmaktadır. Orduda süvari ve piyadelerin dışında istihkâmcılar, topçular ve teknik birlikler de mevcuttur. Bunlar toplam 7 yüz kişidir.

III.A.2.Ordu Donatımı

Askerin giyeceğinin, silahının, parasının ve yiyeceğinin sağlanmasının en temel kural olduğunu vurgulayarak, bunların içinde en önemlisinin yiyecek temini olduğu üstünde durur. Zrínyi, kendi dönemindeki ordunun yiyecek sağlama yollarının yanlışlığına ve bunların orduya zarar verdiğiğine değinir. Bu yolları ve yanlışlıklarını ise şöyle sıralar:

1) Ordu kendi ülke sınırları içinde savaşıyor ve ihtiyaçlarını buradaki fakir halktan sağlıyorsa, bu uygulama tamamen yanlıştır. Çünkü, zaten fakir olan halkın elindekileri almak tanrı tanımazlıktır. Ordunun bu şekilde davranması, halkın nefretini ve antipatisini kazanmasına neden olur. Hoşnutsuz olan halk orduyu kötü görmeye başlar.

2) Ordu düşman topraklarında savaşıyorsa, yiyeceğini oradaki halktan temin etmesi etmemelidir. Çünkü, bu şekilde, askerler ihtiyaçtan fazla yiyecek alarak yiyeceğin büyük bir bölümü çarçur ederler. Yağmadan dolayı dikkati dağılmış ve sarhoş olmuş askerlerin kötü davranışları, bölge halkının ayaklanmasına neden olabilir. Böylelikle, henüz ordu savaşmadan birçok askerini kaybedebilir. Bu nedenle, bu uygulama da yanlıştır.

3) Orduyla birlikte giden tüccarlardan ya da satıcılardan yiyecek sağlanması da yanlıştır. Çünkü, bu tüccar ve satıcılar, en küçük bir tehlikede dahi, orduyu bırakıp kaçabilir. Bu nedenle bu yol da yanlıştır (Perjés, 1965: 218).

Zrínyi, o dönemin yiyecek sağlama yollarını ve yanlışığını anlattıktan sonra, kendi çözümünü sunar. Bu çözümü de oranlarla birlikte verir. Biz, bu oranlara girmeden, kısaca çözümden bahsedebiliriz.

Zrínyi'nin çözümü, ülkenin belli yerlerine yiyecek depoları yapılması, ordu ile depolar arasında seyyar ekmek fırınları yerleştirilmesidir. Özellikle orduya sağlanacak ekmek üzerinde durmaktadır. Ekmeğin kepekli unla pişirilmesi gerektiğini söyler; çünkü kepekli ekmek, beyaz ekmekten daha besleyici ve sağlıklıdır. Kurmayı düşündüğü ideal orduda, koşum atlarıyla birlikte, toplam 13.600 at olduğunu belirterek, bunların günlük ne kadar yulaf yiyeceğini rakamlarla açıklar. Yiyecek depolarıyla ekmek fırınları ve fırınlarla ordu arasında ikmal yapmak için at arabaları kullanıldığından, orduda atların büyük önemi vardır. Ayrıca, ülkenin belli yerlerinde ikmalin yük gemileriyle yapılmasının at arabasına göre daha avantajlı ve ucuz olacağı vurgulanır. Yiyecek ikmalinin de bir general tarafından yönetilmesi gerektiğini belirtir. Tüm bu sıraladıklarının yıllık 182 bin forint olduğunu söylemektedir (Perjés, 1965: 219)

III.A.3.Orduğâh

Tábori Kis Tracta'nın son bölümü ordugâhla ilgilidir. Zrínyi'ye göre, ordugâh dönemin ordu sistemindeki en önemli yerdir. Ordular, savaş olduğunda cepheye buradan hareket ederler ve bitiğinde yine buraya dönerler. Ordugâh sadece dinlenme yeri değildir. İstihkamın sağlanması halinde bu mekanın savaş taktikleri açısından işlevsel bir boyutu vardır. Ayrıca ordugâh, yaralı askerlerin tedavi edildiği bir yer de olabilmektedir.

Zrínyi, eserinin bu bölümünde, ordugâh düzeninin nasıl olacağını, ordugâhtaki yapıların büyüklüğü, aralarındaki mesafe ve yapıların arasından geçen yolların genişliği gibi konuları açıklayarak, ayrıntılarıyla anlatmaktadır.

Zrínyi, ordugâhın kurulmasıyla ilgili bölümden sonra, şöyle yazmaktadır: “*Ordugâhın güçlendirilmesi hakkında neler yapılması gerektiğinden bahsetmek gerekir*” (Perjés, 1965: 224). Bu sözler, eserin son satırlarıdır. Bu cümleden de anlayacağımız gibi, eser tamamlanamamıştır. Eserin hangi nedenlerle yarım bırakıldığı ise kesin olarak bilinmemektedir.

III-B) *VITÉZ HADNAGY* (1650-1653, CESUR TEĞMEN)

1650-1653 yılları arasında yazılmıştır. Özgün bir eser olmayıp, esasında Zrínyi'nin okuduğu kitaplarda ve yaşadığı olaylarda ilgisini çeken bölümleri topladığı bir yapıttır. Eserin bölümleri sonradan şu şekilde adlandırılmıştır: *sohbetler*, *vecizeler ve özlü sözler*. Sohbetler, 6 uzun makaleden oluşur. Vecizeler bölümü, 128 vecizeden ve Tacitus'un *Historiae Annales* ve *Agricola* adlı eserlerinden seçilmiş, küçüklü büyüklü bölümlere eklenen açıklamalardan oluşur. Özlü sözler ise, askerî konularla ilgili, 52 özlü sözden oluşmaktadır. Zrínyi, hazırladığı özlü sözlerin sadece yarısını eserine koymuştur (Perjés, 1965: 175; A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 176).

Zrínyi, *Vitéz Hadnagy*'ı ilk başta sadece kendi eğitimi ve öğrenimi için yazmıştır. Daha sonra bu yazdıkları hoşuna gitmiş ve faydalı olacağını düşündüğünden yayınlamıştır. Eserinde kaynak olarak İtalyan, İspanyol, Fransız savaş bilimi ve politik içerikli eserleri kullanmıştır. Zrínyi bu eserlerdeki görüşleri kendi deneyimleriyle birleştirerek, Macarların sorunlarına cevap verecek şekilde düzenlemiştir.

Eser, yüzden fazla fikir ve düşünce içermektedir. Komutanın kişiliğinden, savaş yöntemlerinin çeşitli sorunlarından ve askerî hayatın manevi problemlerinden bahseder. Dönemin askerî ve politik sorunlarını kendi görüşü doğrultusunda yorumlayarak, ideal bir komutanın nasıl olması gerektiğini anlatır. Zrínyi'ye göre, bir komutanda aranması gereken en önemli özellik, yiğitliktir. Zrínyi, yiğitlik konusunda sadece kişisel cesarete işaret etmez. Bunun için tecrübenin, ileri görüşlülüğün, azmin ve becerinin şart olduğunu savunur. Bu niteliklerin, ideal bir komutan olmanın anahtarı olduğunun altını çizer. Ona göre, yiğitlik dünyevi bir olgu olup, politik

becerilerin tümünü kapsar. Avarelik ise bir komutanın ve devlet adamının en büyük hastalığıdır. Avareliğin yöneticilerin hatalarını arttırdığını ve bu kişileri beraberindekilerle birlikte içinden çıkılmaz durumlara sürüklediğini anlatır (Perjés, 1965: 176; A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177).

Eserde olumlu erdemler sıralanırken Büyük İskender, Julius Sezar, János Hunyadi, Kral Mátyás, Sigetvar Komutanı Miklós Zrínyi, István Báthori ve Gábor Bethlen örnek gösterilir. Olumsuzlarda ise, çoğunlukla imalı yolla II. László, II. Lajos ve de İmparatorluğun ordu yönetimindeki kişilerden bahsedilir. Zrínyi'nin, bu eserinde, genellikle Machiavelli'nin görüşlerini benimsediği dikkati çekmektedir. Saldırmanın savunmadan daha etkili olduğu ve insanın saldırma güdüsünün savunmada kalma güdüsünden daha baskın olduğunu anlatır. Buna rağmen temkinli ve ihtiyatlı olmanın önemine değinir ve şöyle der: "*Fuzuli cesaret çok zarar verici bir askerî özelliktir*" (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 176; Klaniczay, 1964: 414).

Eserde şans faktöründen de uzunca bahsedilir. Şansın Tanrı'nın bir lütfu olduğunu ve sadece faziletli, yiğit ve çalışkan komutanlara bahşedildiğini söyler. Sadece toplum yararına çalışıp, iyi kalpli ve sabırlı bir tutumla başarının elde edilemeyeceğinin altını çizer. Vitéz *Hadnagy*'da, Zrínyi'nin özgür Macaristan'a duyduğu özlem hissedilmektedir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; Magyar Irodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 603).

Deyimler ve atasözleri eserde sıkça kullanılmaktadır: "*Egy nagy erdőben egy kakuk nem hallik* (Büyük bir ormanda tek bir guguk kuşunun sesi duyulmaz)"; "*Aki madarat akar löni, nem pengeti a kéziját* (Kuş avlamak isteyen elini çırpamaz)" (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177). Ayrıca, vecizeler yaparken, Latin

edebiyatının tanınmış özdeyişlerine de yer verir (Szörényi, 1993: 3; Klaniczay, 1964: 482).

Bu eserde vurgulanmak istenen fikir, *Szigeti Veszedelem*'le aynıdır: Ülkenin özgürlüğü için Osmanlıların ülkeden çıkarılması gereklidir. Zrínyi, Macarların artık saldırıya geçmesi gerektiğini belirterek, Osmanlıların silah çeşitlerini ve oranlarını dikkate alarak, geliştirdiği savaş taktiklerini sıralar (Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 602; Klaniczay, 1964: 449; (Szörényi, 1993: 3).

Eserde dikkati çeken belki de en önemli konu, Zrínyi'nin tamamen somut teoriler üretmesidir. Politik ve askerî sorunları tamamen dinî etkilerden ve görüşlerden soyutlayarak yazmaktadır. Onun ahlak anlayışı kilise öğretileriyle değil, ülkenin yararına yapılan çalışmalarla ilgilidir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 602-603; Klaniczay, 1964: 475-476).

III-C) MÁTYÁS KIRÁLY ÉLETÉRŐL VALÓ ELMÉLKEDÉSEK(1656-1657,KRAL MÁTYÁS'IN HAYATI HAKKINDAKİ TEFEKKÜRLER)

Bu eseri 1656 yılında yazılmıştır. Zrínyi, eseri yazma sebebini şöyle açıklar: “*Ben, onun (Kral Mátyás) erdemlerinden etkilenerek bu iki hafta içinde büyük bir hazla, üstünde düşünölmeye ve yorum yapmaya değer eylemlerini kaleme aldım*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; (Szörényi, 1993: 3; Klaniczay, 1964: 552).

Zrínyi, *Mátyás Király Életéről Való Elmélkedések*'i yazarken Fransız tarih yazıcısı Pierre Motthieu'nun XI. Lajos'u anlattığı eserini örnek alır. Kral Mátyás'ın²⁵ (1458-1490) yaptıklarını anlatırken de Macar tarih yazıcıları Bonfini ve Heltai'den yararlanır. Konu olarak Kral Mátyás'ı seçmesinin nedeni, tüm hümanist tarih yazarlarının, reformistlerin ve bağımsız hareket eden Macar politikacıların onu ulusal kral vasfına uygun görmesidir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; Klaniczay, 1964: 552-553).

Eser, iyi bir kralın erdemlerinden bahser. Zrínyi, kendi politik fikirlerini de ekleyerek, ulusal kralın nasıl olması gerektiğini Mátyás'ı örnek göstererek anlatır. Bu bakımdan *Vitéz Hadnagy*'ın devamı niteliğindedir. Stil ve kurgu olarak ise, *Vitéz*

---

²⁵ **Kral Mátyás**, 24 Şubat 1440'da Kolozsvár'da doğdu ve 6 Nisan 1490'da Viyana'da öldü. Lakabı Mátyás Corvin'dir. Habsburg hanedanından gelen V.László'nun ölümünün ardından, Macar Meclisi tarafından 1458'de kral seçilir. Böylelikle, Árpád döneminden sonra ilk kez hanedanlığa mensup olmayan bir soylu tahta çıkmış olur. Bu olay, Habsburg planlarını bozmuş ve Macaristan'da temsili sistemin ve merkezleşme eğiliminin güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Mátyás, özellikle muhalif baronları ve Macar tahtı üzerinde hak iddia edenleri bertaraf ederek konumunu sağlamlaştırır. Sırbistan ve Bosna'yı ilhak eden Osmanlı'nın ilerlemesini durdurur. Ordunun savaş gücünü arttırmak için maliye ve vergi alanında bir dizi reform yapar (1467). Küçük soyluları, tüccarları ve küçük toprak sahiplerini korur. Kalıcı bir hukuk düzeni kurmak için geniş çaplı yasa çalışmaları yapar. Macar tahtı üzerinde hak iddia eden III.Friedrich ile girdiği mücadelede önemli topraklar elde eder. Yönetimi boyunca Macaristan'a büyük topraklar kazandıran Mátyás, 1490'da ölünce bu toprakların büyük kısmı yeniden Avusturya'ya geçer. Mátyás, okuma ve öğrenmeye düşkünlüğüyle tanınmaktadır. Kurduğu kütüphane dönemin en zengin kütüphaneleri arasında sayılıyordu (Korvina). Latin edebiyatına, modern hümanist düşünelere, yeni sanat ve bilimlere karşı büyük ilgi duymaktaydı. (Ana Britannika, c.15, 1989: 436; Révai Nagy Lexikona, c.13, 1915: 495-497).

Hadnagy'dan daha gelişkin ve süslüdür. Eserde halk deyimleri sıkça kullanılmıştır (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 178; Klaniczay, 1964: 588; Magyar Irodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 603).

Eserde, kralın faziletlerinden bahsedilirken Machiavelli'nin kararlılık, amacın gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan istek ve beceri üzerine kurulu fikirleri benimsenir. Zrínyi'ye göre ulusal kral yiğit, atılgan, azimli, kendi şansını kendi yaratan, kendi büyüklüğünü tebaasının mutluluğunda arayan ve kendi irfanını etrafına yayan biri olmalıdır ve bu kral, Macaristan'ı güçlü ve bağımsız bir devlet haline getirebilmelidir (Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 603).

Zrínyi, bir hükümdarın iyi olup olmadığını anlamak için, ülke adına giriştiği mücadelelere ve şahsi eylemlerine değil; halka mutluluk ve güven sağlayıp sağlamadığına dikkat edilmesi gerektiğini savunur. Bunlar iyiye de kötüye de krala mal edilir. Kral, bahsettiğimiz gibi, halkın güvenliğini sağlamış ve onları mutlu edebilmişse, ondan daha iyi bir kral yoktur; fakat bunları yapmamışsa, ona zaten kral denmez. Zrínyi'nin, görüşlerini dile getirirken, Habsburg yönetimini hedef aldığı aşıkardır; çünkü Macar halkı yoksulluk ve sefalet içindedir. Habsburg yönetiminin kötülüğünü ve tehlikesini şu sözlerle dile getirir: “*Türkler ülkeyi işgal ederken haşmetli olan diğeri oturuyor ve yasalarımızı çiğniyor*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; Magyar Irodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 604).

Zrínyi, bu eserinde Bonfini'nin açıklamaları doğrultusunda Habsburg Hükümdarı III. Frigyes ile Mátyás'ı karşılaştırarak şöyle der: “*Mátyás her yönden rakibinden daha üstündür. Frigyes sadece dindarlık konusunda Mátyás'ı geçebilir*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 177; Klaniczay, 1964: 562).

Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi Zrínyi dindarlığı bir krallık erdemi olarak görmemektedir. Çünkü o yıllarda Macarlar, Protestanlar ve Katolikler olarak dinî yönden ikiye ayrılmışlardı. Zrínyi, bu ayrılıkların halkı böldüğünü ve bir daha birleşemeyecek düzeye getirdiğini görmektedir. Bu nedenle, eserinde dindarlığı ön plana çıkarmamakta ve Katolik ruhban sınıfının din ihtilaflarını körüklemek için çevirdiği dolaplara değinerek, bunları kınamaktadır. Bu bağlamda Mátyás'ın da Çek Cizvitlere karşı din kisvesi altında yaptığı savaşı kınadığını açıkça bildirir: “*Günümüz dünyası kendi savaş bahanesi olarak dini öne sürüyor. Sapkınları silahla kendi dinimize döndüremeyiz. Türkleri bizim dinimize döndürebilir miyiz? Ben bu ihtimalin olacağına kesinlikle inanmıyorum!*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 178).

Zrínyi din savaşların kışkırtıcılığını Papalığın yaptığını ve bunun da ülkeye zarar verdiğini de eserinde söylemektedir: “*Tüm dünya biliyor ki Papalık dünyanın politik yönetimini Tanrı adına üstlenmiştir. Bizim atalarımız geçmişte bunun yararını, yahut doğruyu söylemek gerekirse zararını görmüştür. Bugün de görmeye devam ediyoruz. Ruhban sınıfının bu suistimalini engellemeyen her ülke de bunun zararını görecekler!*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 178).

Miklós Zrínyi ayrıca János Vitéz'in Kral Mátyás aleyhinde kurduğu komployu ve Mátyás'ın bu komploya karşı takındığı sert tavrı işler. Kralın tutumunu şu cümleyle açıklar: “*Silahla, güç kullanarak karşılık verdi. O rahat bir yolla değil; zorla, kaba kuvvet kullanarak kral oldu!*” (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 178; Magyar Irodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 604). Zrínyi kendi döneminde Habsburgların kral seçimini engellemek için mücadele ediyor; Macar tacını onlara vermek istemiyordu. İşte tam da bu sırada yazdığı eserde, Kral Mátyás'ın güç

kullanarak kral olması örneğini göstererek, Macarların da aynı şekilde güç kullanarak kendi krallarını seçmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Esere göre, kral seçimi sırasında ülkenin yararına olacaksa, güç kullanılması uygundur. Böyle bir durumda, buna karşı gelen beylerin de susturulması gerekmektedir. Zira, o dönemde, bazı Macar beyleri kral seçiminin iptalini isteyerek, Habsburgların yasal vâris olmasına çalışıyordu. Ayrıca eserde Mátyás, efsanevî bir kahraman, harika bir varlık ve mükemmel bir şahsiyet olarak gösterilir. Eserde ortaya çıkan mitolojik unsurlar Rönesans-Pagan barok tarzından kaynaklanmaktadır (Magyar İrodalmi Lexikon, c.3, 1965: 604).

Macar edebiyatında bu türde yazılmış en güzel eserlerden biri olan *Mátyás Király Életéről Való Elmélkedések* bu türde dünya edebiyatındaki diğer eserlerle yarışabilecek düzeydedir ve klasik Macar yapıtları arasına girmiştir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 178; Magyar İrodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 604).

III-D) TÖRÖK ÁFIUM ELLEN VALÓ ORVOSSÁG (1660, TÜRÖK AFYONUNA KARŞI MERHEM)

Zrínyi'nin nesir şeklindeki son eseridir. 1660 yılında yazılan eser hem yaşadığı sırada, hem de ölümünden sonra Zrínyi'nin en çok okunan ve işlenen yapıtıdır. Kitabın isminde, Osmanlı varlığına alışmışlığın tedavi edilmesi ve Macarların uyuşukluktan kurtulmaları gerektiğini belirtir. Eser II. Ferenc Rákoczi'in bağımsızlık savaşı sırasında 1705'de Bártfa'da yayınlanır (Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 604; Klanizay, 1964: 648-649).

Eserin ana kaynağı Flamen hümanist Augier Ghislain de Busbec'in (Busbequius) 1581 yılında yazdığı *Exclamatio Sive de remilitari contra Turcam instituenda consilium (Felhivás, Vagyis katonai vonatkozású tanács a török ellen = Türklere karşı davet yani askerî nitelikli nasihat)*'dur. Hitap şeklini oluştururken bu kitaptan esinlenmiş; bu kitaptaki olayları Macaristan'daki olaylarla değiştirmiştir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 179; Klaniczay, 1964: 654). Zrínyi'nin bu eseri, kaynağından daha başarılı olmuş ve büyük ses getirmiştir. *A Török Áfium Ellen Való Orvosság*, Zrínyi'nin nesir eserleri arasında en iyi düzenlenmiş ve kurgusu yapılmış eser kabul edilir. Macaristan'ın o anki durumunun kaba taslak anlatıldığı bölüm ve önerilen görevlerin nasıl yapılacağına ayrıntılarıyla anlatıldığı bölüm olmak üzere, iki kısma ayrılır (Magyar Irodalmi Lexikon, c. 3, 1978: 604).

Miklós Zrínyi, eserin ilk bölümünde ülkesi için duyduğu endişeyi anlatır. Erdel güçlerinin yok olmasıyla dehşete kapıldığını belirttikten sonra, bu durum karşısında Macarların yiğitliğini, cesaretini kaybettiğini, orduda disiplinsizlikler meydana geldiğini ve bundan utanç duyduğunu anlatır. Zrínyi, zor durumdaki Macarların kendi savunmalarını kendilerinin yapmasını haykırır: "*Tehlike yurdumuzda, kemirici yakıcı ateş yurdumuzda! Masumiyetin ve sabrın bize faydası*

yok! Avrupa'nın büyük, güçlü yardımını da umamayız" (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 179). Bu sözleriyle Zrínyi, Macarların kendi ülkelerini savunacak kadar güçlü olduğunu ve yabancıların yardımının her zaman zararlı olduğunu anlatmaktadır. Yabancı yardımını istemeyişindeki en önemli sebep, eserin yazıldığı dönemde uç kalelerdeki Alman askerlerinin Macar köylerini yağmalayarak, halka zulüm yapmasıdır. Zrínyi'nin ülkenin bu kötü günlerinde hiçbir şey yapmadan oturan soylulardan ve disiplinsiz Macar ordusundan bahsettiği kısımlar, eserin en etkileyici bölümleridir. Tüm bunlar eserin birinci bölümünü yani hastalık kısmını oluşturmaktadır (Magyar Irodalmi Lexikon, c.3, 1965: 604; Klaniczay, 1964: 656).

Eserin ikinci bölümü, tedavi kısmıdır. Önerilen tedavi ise, Macarların Osmanlı hâkimiyetinden kurtulması için düzenli bir ordu kurmasıdır. Bununla ilgili tasarılar anlatılır. Bu bölümde kurulacak düzenli ordunun büyük kısmını köylülerin oluşturması ve savaş anında ulusun topyekün silah altına alınması önerilir. Köylülerin silah altına alınması fikrini, Romalı yazar Vegetius'tan almıştır. Kurulacak ordunun komutasının bir Macar'da olması gerektiğini belirtir. Zrínyi'nin ordunun giderlerini karşılamak için sunduğu öneri de, oldukça önemlidir. Ona göre giderler vergilerle değil, soylulardan alınacak paralarla karşılanmalıdır: *"İlk önce ulusun önde gelenlerinden toplamalıyız, daha sonra tebaalarından"* (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 179; Klaniczay, 1964: 669; Perjés, 1965: 270).

Eserin dikkati çeken bir başka yönü ve sunulan çözümlerdeki gerçekçiliktir. Yurtseverlik teması çok iyi işlenmiş ve okuyucuya hitap şekli ustaca yapılmıştır. Eser, Zrínyi'nin Macar halkına en çok etki eden yapıtıdır.

Miklós Zrínyi, aynı zamanda, Macar edebiyatında barok lirik şiir ve destanın kurucusu sayılmaktadır. Diğer taraftan, savaş bilimi ve politika hakkında

yazdığı eserler de birer şaheser olarak nitelendirilir. Düzyazı alanındaki eserleri, Macar edebiyatının yapı taşlarındandır. Stil olarak kuru, basit ve tekdüze değildir. Eserleri benzetmeler, Macar deyimleri ve atasözleriyle doludur. Okuyucuya, onlarla birebir konuşuyormuş hissi verir. Bu da eserlerinde sıkça yaptığı hitaplardan kaynaklanmaktadır. Okuyucuya sıkça seslenerek, diyaloglarla olaylara dikkat etmesini söyler. Kendi yaptığı yanlışlıkları itiraf ederek, okuyucunun da aynı yanlışlıklara düşmemesi için dikkat etmesini öğütler. Zrínyi'nin tüm düzyazılarındaki ana fikrin *Szigeti Veszedelem* ile bütünlük teşkil etmesi, önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir: “Özgür Macaristan, mutlu ve zengin Macar halkı”.

Miklós Zrínyi'nin *Szigeti Veszedelem*'den önceki yıllara ait 5 aşk idili bulunmaktadır. Bunlardan dördünü ilk karısı Eusébia Droskovics yazmıştır. Eusébia, şiirlerinde Viola adıyla anılmaktadır. Bu 5 aşk idilinin ilki olan *Vadász és Echo* ise, şairin aşık olduğu Miklós Eszterházy'nin kızı Anna Júlia Eszterházy'e yazılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Miklós Zrínyi 1642 yılında Júlia'ya kendisiyle flört etmek istediğini söylemiş, fakat reddedilmiş; bundan 2 yıl sonraysa Júlia, Ferenc Nadásdy ile evlenmiştir. Miklós Zrínyi yaşadığı bu aşk acısıyla 1642'de *Vadász és Echo*'yu yazar. Şiir süslü ekolu şiir tarzında yazılmıştır. Şiirde Balassi'nin ve Marino'nun ekolu şiirlerinin izleri bariz bir şekilde görülmektedir. Ancak *Vadász és Echo*'da Balassi'nin etkisi, Marino'ya oranla daha fazladır. Bunu, Zrínyi'nin daha gençlik yıllarında Balassi'nin aşk idillerini ve aşk şarkılarını okuyup özümsemiş olmasına bağlayabiliriz.

Şairin ilk karısı Eusébia'ya yazdığı diğer 4 aşk idili ise *Viola İdilleri* olarak anılmaktadır. Miklós Zrínyi, Eusébia'nın Kont Frangepan ile nişanlı olmasına rağmen onun kalbini çalmayı başarmış ve Eusébia 1645 ilkbaharında Kont

Frangepan ile olan nişanını bozmuştur. Zrínyi ve Eusébia 4 haziran 1645'de Klenovnik kalesinde nişanlanmışlar ve 11 Şubat 1646'da evlenmişlerdir. *Viola İdilleri*'nin de bu yıllarda yazıldığı tahmin edilmektedir. Bunlardan *Idilium* adlı iki şiiri, nişandan önce yazılmıştır. Her iki şiirde de Viola'nın acımasızlığından şikayet edilmekte ve Viola'nın, şairin kendisini değil de, Licaont'u sevmesine duyulan sitem dile getirilmektedir. Şiirdeki Licaont, gerçekte Kont Frangepan'ı karşılamaktadır.

Titirus ve Viola'nın konuşmasını içeren *Fantasia Poetica*'da ise Viola, Kont Frangepan'dan ayrılır ve şair sonunda aşkına kavuşur. Konunun içeriğinden yola çıkarak şiirin 1645 ilkbaharında yazıldığı söylenebilir. Zira o sırada Eusébia, Kont Frangepan'dan ayrılmış ve Miklós Zrínyi ile nişanlanmıştır.

Şair, son şiiri *Arinna Sírása*'yı 1645 sonbaharında yazmıştır. Şiir, nişanlı çift arasına bir yanlış anlamayla giren soğukluğu anlatmaktadır. Bu olayın yarattığı aşk acısını şairin 4. mısrasının şu dizelerinde görebiliriz:

Én Márst énekelek haragos fegyverrel

Kinzó szerelmemet hogy felejtsem evel; (Négyesy, 1904: 262).

“Ben kızgın silahımla çağırıyorum Mars'ı

Unutayım diye acı veren sevgilimi”;

Şairin yukarıda bahsettiğimiz dört idilinde, İtalyan idil tarzının büyük etkisi görülmektedir. İlk *Idilium*'un yapısı Marino'nun *Amintos Szerelme Amarillis Nimfához* (Amintos'un Su Perisine Olan Aşk) ve *Sospiri d'Ergosto* adlı şiirlerinin yapısıyla neredeyse aynıdır. İkinci *Idilium*'un yapısı ise yine Marino'nun *La Ninfa Avara* adlı şiirine benzemektedir (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 164).

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi *Viola İdilleri* İtalyan barok idil tarzı şiirlerinin etkisiyle yazılmıştır. Ancak, buna rağmen, Miklós Zrínyi, *Viola İdilleri*'ne kendi yaşadığı çevreyi, bulunduğu yerin bitki ve hayvanlarını yansıtmıştır. Ayrıca

şair, idillerinde folklorik halk motifleri de kullanmıştır. Bunları en çok *Fantasia Poetica*'da görmekteyiz. Ayrıca Miklós Zrínyi, çeşitli batıl halk inançlarını da şiirlerine katmıştır. Halk gelenekleri ve inançlarının Miklós Zrínyi'nin yaptığı gibi bilinçli bir şekilde kullanılması, Barok tarzında alışılmış bir yöntem değildir. Bundan da Miklós Zrínyi'un idillerinde şaşırtıcı ve alışılmamış motifler kullandığı anlaşılmaktadır.

Miklós Zrínyi, bu şiirlerinin dışında, 1659'da henüz çok küçük olan oğlunun ölümü üzerine bir ağıt ve karısının ölümü üzerine güçlü vatan sevgisinin işlendiği bir dua niteliğindeki *Feszületre*'yi yazmıştır. Ayrıca şair, Macar kralları hakkında bir epigram serisi yazmaya başlamış; fakat bu çalışma yarım kalmıştır (A Magyar Irodalom Története, c.2, 1964: 164-165; Négyesy, 1914: 28).

IV. BÖLÜM

SZIGETI VESZEDELEM
ADLI ESERİN
İNCELENMESİ

IV.1) DESTANIN YAZILIŞ AMACI

Szigeti Veszedelem gerek edebi, gerek tarihi, gerekse dilbilimsel açıdan son derece önemli bir kaynaktır. Edebi açıdan güzelliği tartışılmaz olan eser, oluşumunda Macar sözlü geleneğini, tarih yazıcılığını temel aldığından, tarihi açıdan da incelenmesi gereken bir eserdir. Dil kullanım özellikleri ve bazı seslerin gösteriliş biçimi de son derece önemlidir. Ayrıca, bazı ifadelerdeki Türk düşünce yapısı ve bunun deyimlere yansımaları; eserde geçen Türkçe adlar da değerlendirilmesi gereken unsurlardır.

İyi bir eğitim alan ve uzun yıllar Osmanlılarla savaş meydanlarında; Habsburglarla da siyasi cephede mücadele eden Miklós Zrínyi, sahibi olduğu geniş topraklarının ve mülkünün vergisini vererek, rahat bir hayat sürmek yerine bağımsız Macaristan için mücadeleyi seçmiştir.

Macar kaynaklarında Zrínyi, dünya edebiyat tarihinde destan yazan tek komutan olarak gösterilmektedir (Veress-Korsás, 2001: 22). İşlediği tüm konuları savaş meydanlarında yaşadığından, anlatımı çok canlı ve gerçekçidir. Eserin başlarında Osmanlı ve Macar askerlerinin dış görünüşleri tasvir edilir; giyimleri, silahları ve davranışları ayrıntılarıyla anlatılır; daha sonra esas konuya geçilir. Kişilerin ve olayların iç özellikleri ile geçmişte kazanılmış galibiyetlerden bahsedilir. Olayların ve konuların doğrudan anlatımı yeğlenmemiştir. Olayların gelişimi, nedenlerinden başlayarak aktarılır. Doğa üstü güçler ise, olay kurgusu içinde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Eserin geniş bir şekilde incelenmesine geçmeden önce çok kısa bir özetini bu bölümde vermeyi uygun bulduk.

15 bÖlümdeñ oluşan eser, cennet kurgusuyla başlar. Tanrı, günahlarından dolayı Macarlara öfkelenir ve günahkar hayatlarını bırakıp doğru yola dönene kadar onları cezalandırmaya karar verir. Tanrı ile Cebrail'in konuşmasının ardından, cehennem baş zebanisi, Mikail tarafından serbest bırakılır. Zebani, Kanunî Sultan Süleyman'a, babası Yavuz Sultan Selim şeklinde rüyasında görünür ve onu Macarlara karşı nefretle doldurur. Sultan büyük bir hiddetle ordusunu toplar ve Macaristan'a hareket eder.

Komutan Miklós Zrínyi, bir sabah dua ederken önüne eğildiği haçın üstündeki Hz. İsa sureti ona Tanrıdan bir haber verir ve kendisinin şehit olacağını söyler. Bu arada Macar uç kalelerinde Osmanlılar belirmiş ve buralarda savaş başlamıştır. Zrínyi, gelen ilahi uyarıyla başarılı baskınlar yaparak Osmanlı ordusunun yönünü kendisine çevirmeyi başarır ve Sigetvar kuşatması başlar.

Macar ve Hırvat savaşçılar kaleyi kahramanca savunurlar ve Osmanlılara ağır kayıplar verdirirler. Bunlardan birinde Deli Víd, genç Hamvıvan'ı öldürür. Hamvıvan, Osmanlı ordusunun en güçlü Kölemen komutanlarından olan Demirham'ın yakın arkadaşıdır. Demirham bu olay üstüne hiddetlenir ve arkadaşının intikamını almaya yemin eder. Çarpışma alanında Demirham ve Deli Víd karşılaşır. Aralarındaki çarpışma, ara ara, kuşatma sonuna kadar devam eder.

Kuşatmayı yarma hareketleri esnasında, Zrínyi de savaşçılığıyla göze çarpmıştır. Kendisi yenilmez ve durdurulamaz bir kişi olarak görülür. Kale savunucuları büyük başarılar kazanırken, kayıpları da artmaya başlamış ve erzak stokları azalmıştır. Kale savunucuları, bu sıkıntılarını krala bildirmeye karar verirler. Krala iki haberci gönderilecektir. Bunlar Rodivoj ve Juranics'dir. Gece karanlığında kaleden çıkmaya çalışırken Türkler tarafından fark edilip öldürölürler. Bunun üzerine

kaledeki Macarlar, yardım istemek için bir posta güvercini göndermeye karar verirler. Ancak gönderilen haber güvercini Sultan Süleyman'ın çadırına konar ve Osmanlıların eline geçer.

Osmanlı tarafında çoktandır oluşan kalenin alınamayacağı düşüncesi artık yerini rahatlamaya bırakmıştır. Yakalanan güvercin, Macarların zor durumda olduğunu göstermiş ve Osmanlı Ordusunu cesaretlendirmiştir. Çünkü, krala gönderilen mesajda Macarların sayılarının azaldığı ve erzaklarının bitmek üzere olduğu yazılıdır. Osmanlı ordusu artık kesin sonuca giden saldırı için hazırlanmaya başlar. Osmanlı büyücüsü Alderan, cehennemdeki ruhları da yardıma çağırır.

Zrínyi ve geriye kalan 500 askeri iç kaleye çekilmek zorunda kalırlar. Artık hiçbir ümitleri kalmamıştır. Hep birlikte ölüme hazırlanırlar. Bunlar olurken, Deli Víd ve Demirham kale yakınlarındaki çayırdaki tekrar karşılaşılır. İkisi arasındaki mücadele yeniden başlar. Yavuz ataklarla birbirlerine karşılık verirler ve sonunda her ikisi de aldıkları yaralarla ölür.

Tanrı, kale savunucuların çaresiz durumunu görerek ordusuyla onlara yardım gönderir. Bir melek alayı aşağı iner ve cehennem ruhlarını geldikleri yere geri gönderir. Kale savunucuları, son anlarının geldiğini bilmelerine rağmen, canla başla savaşa devam ederler. Meleklerin de yardım ettiği Zrínyi, önce Deliman'ı sonra da Sultan Süleyman'ı öldürür. Sonra, ölümü askerleriyle birlikte karşılamak üzere adamlarının yanına döner. Sona gelinmiştir. Yeniçeriler, devasa gücünden dolayı yanına yaklaşamadıkları Zrínyi'yi ancak uzaktan tüfekle öldürebilirler. Gökten inen melekler onların ruhlarını cennete götürür. Kale Osmanlıların eline geçer.

Eserde, sayıların belli olayları belirtmek ve mesaj vermek için farklı bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Örneğin, XIII. bölümde kale savunucularının

kaderleri olumsuz yönde değişir ve şehit olacakları vaktin geldiğini anlarlar. Yine XIII. bölümde Osmanlılar, Macarların gönderdiği posta güvercinini ele geçirir. Burada 13 sayısının uğursuzluğu gösterilmiştir. Ayrıca 1566 dördlükten oluşan eser, bu dördlük sayısı ile Sigetvar kuşatmasının yılını da gösterir.

Şair Zrínyi, Avrupa güçlerine duyduğu güvensizliği destanında açıkça yansıtmıştır. Eserde Sigetvar kahramanı Zrínyi'nin yardım ümitleri boşunadır.

Eserde en şaşırtıcı olay olarak; şairin gerçeği bilmesine rağmen; Sigetvar kahramanı Zrínyi'nin bizzat kendisinin Sultan Süleyman'ı öldürmesini sayabiliriz. Zira, bildiğimiz gibi Kanunî Sultan Süleyman kale alınmadan üç gün önce hastalığından dolayı ölmüştür.

Şair, dini olaylara da değinmektedir. Tıpkı İslam inancında savaşta ölünce şehit olunması gibi, Macarlar da kendi dinlerinin gerektirdiği gibi düşmana karşı savaşta ölünce cennete giderler. Ölen Macarların ruhlarını gökten inen melekler cennete taşır, buna karşılık ölen Osmanlı askerlerinin ruhları zebaniler tarafından cehenneme götürülür.

Eserde olayların tümü Tanrının isteği doğrultusunda gerçekleşir. Tanrı, işledikleri günahlardan dolayı Macarları cezalandırmak için Osmanlı ordusunu onların yurduna gönderir. Amaç Macarların bertaraf edilmesi değil, onlara bir ders verilmesidir. Macarlar, ancak kendi rızalarıyla günah işlemekten vazgeçerlerse bu beladan kurtulacaklardır. O zaman Tanrı onları cezalandırmaktan vazgeçecek ve Osmanlıları geri gönderecektir. Osmanlılar eserde düşman değil, sadece Tanrının aracıdır.

Destanda Macarların Osmanlılara karşı giriştikleri mücadele tüm Hıristiyanlık aleminin ve Avrupa'nın savaşı olarak da gösterilmektedir. Küçük bir

Macar kale savunması, dünya tarihindeki en seçkin ve en önemli kuşatma şeklinde sunulur.

Zrínyi destandaki kişileri, rollerini ve olay kurgusunu iki yönlü kurmuştur. Örneğin, Osmanlı ordusunu anlatırken onları kötülemez; aksine onlardan saygın, onurlu düşmanlar olarak söz eder. Fakat diğer yandan Macar ordusu bu saygın ve onurlu düşmanı her fırsatta yener. Böylelikle de Macarlar yine yüceltilmiş olur.

Savaş esnasında Osmanlı ordusundaki kişiler şahsi değerleri için bölünmüş görünürler. Ordunun başında bulunan Sultan Süleyman'ın gücü bile bu grupları bir arada tutmaya yetmez. Buna karşın Macarlar, ilahi amaçları ve değerleri için birbirlerine kenetlenmişlerdir. Birbirlerine daima yardım edip, tek vücut şeklinde hareket ederler. Böylece şair, eserde birçok kez hatırlattığı Macar ulusunun günahkarlığını ve bölünmüşlüğünü Osmanlılara yansıtmış olur.

Şair, çok az sayıdaki kale savunucularının sayıca çok olan Osmanlı ordusuna karşı direnişini ileriki nesillere hissettirmek ve onları ateşlemek için abartarak anlatmaktadır. Şair Zrínyi, Osmanlı ordusunun büyüklüğünü de oldukça abartmıştır.

Zrínyi, iki düşman komutanın betimlenmesinde de çok titiz davranır. Kanunî Sultan Süleyman'ı sadece Osmanlı ordularının komutanı olarak değil; aynı zamanda dünyanın en güçlü imparatorluğunun tüm yönetimini elinde tutan bir önder olarak anlatır. Komutan Zrínyi ise, bir Macar uç kale komutanıdır sadece. Fakat buna rağmen eserde her yönden Sultan Süleyman'dan üstün tutulur.

Şair, büyükbabasını sadece yurt sever, onurlu ve iyi bir komutan olarak değil, aynı zamanda askerleriyle bir baba gibi ilgilenen, düşünceli, onların dertlerini paylaşan, askerlerinden biri öldüğünde oturup onun için ağlayan, tüm askerlerin adını bilen biri olarak anlatmaktadır.

İki komutan arasındaki ölüm sahnelerinde bile ayrımcılık mevcuttur. Zrínyi sayısız Osmanlı askerini öldürdükten sonra Sultan Süleyman'la teke tek dövüşür. Sultan Süleyman, Zrínyi'nin dengi bir savaşçı olarak değil, sadece onun gücüne boyun eğen biri olarak gösterilmiştir. Zrínyi'nin Sultan Süleyman'ı öldürmesinin ardından Sultanın ruhu zebaniler tarafından cehenneme götürülür. Buna karşın Zrínyi'nin ölümü azizlere ve kahramanlara yakışacak cinstendir. Önünde kimsenin duramadığı Zrínyi'yi ancak bir yeniçeri uzaktan tüfekte alınının ortasından vurarak öldürülebilmiştir. Bu noktada bile onun öldürülmesi tesadüfen meydana gelen bir olay gibi kaleme alınmıştır. Zrínyi, ölümünün ardından Hıristiyanlık inancına göre azizlik mertebesine çıkarılmıştır. Eserin tümünde komutanın hayatı, Hz. İsa'nın hayatıyla benzerlik gösterir. Zaten eserin başı da bu benzetmeyle başlamaktadır. Komutan ilahi güçler vasıtasıyla Osmanlı ordusunun saldırıya geçeceğini haber alarak Tanrı'ya dua etmektedir. Komutan bu duasında yalnız Sigetvarlılar için değil, tüm ulusu için Tanrıya yakarmış, ulusunun bağışlanması için kendini kurban olarak adanmıştır.

Şair, eserinde Macarların yenilgisini büyük bir manevi zafere dönüştürmüş, Osmanlının zaferlerini ise elinden geldiğince küçültmüş ve basitleştirmiştir. Zrínyi, kuşatmanın sonucunu Macarların şanlı, mert yenilgisi; Osmanlının sönük zaferi şeklinde göstermiştir. Bir avuç Macar'ın neler yapabileceğini göstererek gelecek nesillere örnek oluşturmuş öğütler vermiş; onlara dini duygular, yurtseverlik ve ailevi bağlılık gibi temel kavramları aşılmaya çalışmıştır.

VII. Miklós Zrínyi, uzun yıllar boyunca yaptığı çalışmalar, etütler ve sahip olduğu bilgi birikiminden sonra, artık eserini yazmaya hazırdır. *Szigeti Veszedelem*'den önce de aşk ve sevgi konulu şiirler yazan Miklós Zrínyi gerçek bir

edebiyat ustası olduğunu 26 yaşında, Sigetvar kuşatmasını işleyen bu destanla, yani *Szigeti Veszedelem*'le kanıtlamıştır.

Yaptığı araştırma ve ön çalışmalar, eserin kısa sürede yazılabilmesini sağlamış; *Szigeti Veszedelem* 4-5 ay gibi kısa bir zaman zarfında bitmiştir. Destan bu kadar kısa sürede yazılmasına rağmen, edebî açıdan hiçbir değer kaybetmemiş ve mükemmel bir eser olarak Macar edebiyatında yerini almıştır.

Şair, destanının giriş kısmında, Vergilius'un *Aeneis*'i on yılda yazdığını; kendinin ise destanını bir kışta bitirdiğini söylemektedir (Szörényi, 1993: 18). Elbette ki birkaç ay böyle bir eseri yaratmak için çok kısa bir süredir. Ayrıca, 1645 sonbaharında şairin nişanlısıyla arasına bir soğukluğun girdiğini, daha sonra 11 Şubat 1646'da bu soğukluğun sona ermesiyle, Zrínyi'nin nişanlısıyla evlendiğini ve diğer problemleri de unutmamak gerekir. Çünkü, önce nişanlıların arasındaki problemler ve daha sonra bunların halledilmesi, ardından düğün, balayı gibi iniş çıkışların yaşandığı bir dönemin böyle bir destan yazmaya pek de uygun olmadığı muhakkaktır. Ancak o döneme kadar yaptığı araştırmalar, yaşadığı olaylar, edindiği politik tecrübeler ve verdiği mücadeleler, şairin eserini yazmasını kolaylaştırmış ve bu öğeler eserin altyapısını oluşturmuştur.

Szigeti Veszedelem'in yazılışında öncelikle iki önemli faktör etkili olmuştur. Bunlardan biri Osmanlı, diğeri Habsburg tehlikesidir. Osmanlılar akınlarla tahribatta bulunmakta ve Macaristan'ı doğrudan doğruya tehdit etmektedir. Habsburglar ise, Osmanlılar kadar açık oynamayarak, Macar ulusu üzerinde çeşitli entrikalar çevirmekte ve ülkeyi Osmanlılara karşı kalkan olarak kullanmaktadır. Şairin bu iki tehlikeyle sürekli mücadele halinde bulunması, bu güçlerin *Szigeti Veszedelem*'e konu edilmelerine neden olmuştur. Verilecek tepki ise özünde Macarların

bölünmüşlüğünü engelleyeceğinden, destanın da yazılış amacını oluşturmaktadır. Eserin amacı, Macarları birleştirmek ve onlara bağımsızlık duygusu aşlamak, tehlikelere karşı birlik halinde ne yapılacağını göstermektir.

Destanın yazılışına etki eden en önemli olay, Osmanlı akınlarıdır. Nitekim şair, destanı yazarken dahi bu akınlarla mücadele etmek zorundadır. Topraklarının yönetimini eline almasından, destanını yazana kadar geçen 8 yıl boyunca Osmanlılarla sürekli mücadele halindedir. Macar ulusunun geleceğinin iyi olmadığını ve ülkenin parçalanışını görmektedir. Osmanlı birlikleriyle girdiği mücadelelerde, zihninde Osmanlı hâkimiyetinden kurtulma olasılığı belirir. Bunu gerçekleştirmek için de Macarlara yurt sevgisi aşılmalı ve milli ordu kurulmalıdır (Perjés, 1965: 128; Klaniczay, 1964: 79).

Macar ordusunun yetersizliğini yaşadığı tecrübelerle öğrenir. 1642, 1643 ve 1644'te Habsburg imparatorluk ordusuyla İsveç ve I. György Rákóczi'ye karşı savaşırken, Macarlar sadece ikincil görevlere atanır. Çünkü Macarların ne teçhizatları ne eğitimleri ne de disiplinleri düzenli bir orduya göredir. Şair, bu savaşlarda Habsburgların çıkarlarıyla Macarların çıkarlarının uyuşmadığını görür. İsveçliler ile Odera'da yapılan savaşın Macarlara ne gibi bir yararı olabilir ki? Odera çok uzaktadır ve Macar ordusu ülkeden bu derece uzaktayken, Osmanlı akınlarına kim nasıl karşı koyabilecektir? Ayrıca şair, I. György Rákóczi'ye karşı yapılan savaşta Habsburg yönetiminin ve Macarların Osmanlı sorununa bakış açılarının tamamen zıt olduğunu da görür. Habsburglar, batıyla fazla meşgul olmaları nedeniyle değil Macaristan'ı Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmayı, bu yönde en ufak bir harekette dahi bulunmayı düşünmemektedir. Kendileri düşünmedikleri gibi, Macarları da bu tip faaliyetlerden men ederler. Osmanlı ile olası bir savaşı göze

alamayan Viyana, bağımsızlık isteyen Macarların Osmanlı'ya karşı yürüttüğü mücadeleyi engellemek istemektedir. Bağımsızlık isteyen Macarların mücadelesi büyürse olası bir Osmanlı seferinin Viyana'yı yıpratması sözkonusu olacaktır. İşte Viyana, bu nedenle, Macarların böylesi faaliyetlerini yasaklar ve katılanları sert bir şekilde cezalandırır (Perjés, 1965: 128-129).

Şair, tüm bu olayların çözümünü, Macarların yaşananların iç yüzünü görmesini sağlamakta ve büyük bir bağımsızlık savaşı yapmakta görür. Bunun için de, öncelikle ne bir ordu ne de çağdaş ordu yönetimi gereklidir. İlk yapılması gereken şey, dinî çekişmelere son vererek, politik birliğin sağlanmasıdır. Ahlakî yozlaşma, erdemlerin yok olması ve gerçek dindarlığın saptırılması nedeniyle, insanlara nedensiz nefret tohumları aşılanmaktadır (Perjés, 1965:129).

Şair Miklós Zrínyi, bahsettiğimiz bu olumsuzlukları düzeltmek, halkı içinde bulunduğu derin uykudan uyandırmak için ne yapabilirdi? Kafasındaki programı halka nasıl yayacaktı? İşte şair tüm bu soruların yanıtını şiir yazmakta bulmuştur. Feodalizm döneminde bu tür politika programları destan yoluyla geniş kitlelere ulaştırılabiliyordu. Bu nedenle Şair Miklós Zrínyi de bir destan yazmış ve halkını aydınlatmaya çalışmıştır.

IV.2) DESTAN KONUSUNUN SEÇİMİ

Çalışmamızda daha önce belirttiğimiz gibi, *Szigeti Veszedelem*'in konusu 1566 Sigetvar kuşatmasıdır. Dönemin olaylarını ve şairin yaşamını göz önünde bulundurduğumuzda, bu konunun seçilmesi için bazı psikolojik süreçlerden geçildiği muhakkaktır. Özellikle, şairin çocukluk döneminden beri Sigetvar kuşatması ve büyük büyükbabası Miklós Zrínyi(1508-1566) hakkında dinlediği hikâyeler kendisinde derin izler bırakmıştır. Şairin yaşadığı olaylar, katıldığı mücadeleler ve politik tecrübeleri destan konusunun oluşumunda çok etkili olmuştur.

Tarihî gerçekler ışığında, Sigetvar Osmanlı'nın aldığı birçok kaleden çok daha önemsizdir. Ayrıca, kuşatmayı Osmanlılar kazanmıştır. Öyle ise, neden destan konusu olarak Sigetvar kuşatması seçilmiştir? Belki de bunun en önemli nedeni, Sigetvar kalesi komutanının şairin büyük büyükbabası olması ve Sigetvarlıların Osmanlı'ya karşı direniş göstererek, kuşatma süresini uzatmasıdır. Bu, davranış, o dönem Osmanlıya karşı hiçbir varlık gösteremeyen Macarlar için çok büyük bir başarı sayılmaktadır. Bu nedenle, o dönemde yaşayanlar ve sonraki nesiller bu kuşatmaya farklı bir önem yüklemeye çalışmışlar ve Osmanlı'nın gücünü bu kuşatmayla kırdıklarını düşünmüşlerdir. Bunu düşünmelerindeki en büyük sebep ise, 1568'de, yani Sigetvar'ın zaptından iki yıl sonra Edirne (Drinápoly)²⁶ barışının imzalanması ve bu tarihten itibaren 15 Yıl savaşına kadar Osmanlı'nın Macaristan'da önemli topraklar elde edemeyişidir. Bu olaylar, Sigetvar kuşatmasının Macarlar açısından bir dönüm noktası olduğu inancını güçlendirmiştir. Bu konuda pek çok eser ve halk şiiri yazılmış ve bu inanış halk arasında da iyice yayılmıştır. Bu durum,

---

²⁶ 29 şubat 1568 de yapılan anlaşma 8 senelik bir barış anlaşmasıdır. 8 sene zarfında her iki taraf da barışın bozulmaması için çaba göstereceklerdir.

kuşkusuz Sigetvar kuşatmasının destan konusu olarak seçilmesini elverişli hale getirmektedir (Klaniczay, 1964: 122-124).

Şairin büyük büyükbabası Miklós Zrínyi'nin Sigetvar kalesi komutanı olmasının ve şairin ona duyduğu saygının konu seçiminde çok büyük etkisi olmuştur. Şairin büyük büyükbabası Miklós Zrínyi bahsettiğimiz halk şiirlerinde, rivayetlerde ve daha birçok eserde baş kahramandır ve Kanunî'nin seferinin başarısız olmasının sebebi olarak gösterilmektedir. O, yazılan bu eserlerde Macarların ve Hıristiyanlığın koruyucusu haline gelmiştir. Kuşkusuz bunlara şair de katılmaktaydı; çünkü Komutan öncelikle onunla aynı kanı taşıyordu. Soylu meclislerinde onun hikâyeleri anlatılıyordu. Bu kahramanlık öyküleri şaire ve kardeşi Péter'e de küçük yaşlarda aşılanmıştır. Ayrıca şairin gençlik döneminde okuduğu tarihî kaynaklarda da büyük büyükbabasından övgüyle söz edilmekteydi. Bu nedenle şair Miklós Zrínyi, kendi kanından olan Sigetvar komutanını yüceltmesi gerektiğine kanaat getirmiş ve destan konusu olarak Sigetvar kuşatmasını seçmiştir (Négyesy, 1914: 30-31).

Kuşatmanın Osmanlı lehine sonuçlanması konunun uygun olup olmadığını gündeme getirir. Bu da destanda bazı tarihî gerçeklerin göz ardı edileceği, ya da değiştirileceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle şimdi Sigetvar kuşatmasının destan yazmaya uygun bir konu olup olmadığı ve destanda Osmanlı'nın yenik tarafmış gibi gösterilmesi fikrinin kabul görüp görmeyeceği sorularına yanıt bulmaya çalışalım.

O dönemde Osmanlı'ya karşı propaganda yapmaya en elverişli konu, yine Osmanlı'ya karşı verilen mücadelelerden biri olabilirdi. Bu bakımdan, şairin konu olarak 17. yüzyıl uçkale mücadelelerinden birini seçme olasılığı yoktur. Çünkü o dönemde söz konusu mücadelelerde Osmanlılara karşı büyük bir direniş gösterilmemiştir. Bu nedenle Mohaç sonrası dönemde yaşanan mücadelelerden biri

seçilmeliydi. bahsi geçen dönemin 16. yüzyıl tarih yazarları tarafından “Macarların çöküşü ve yozlaşma” dönemi olarak adlandırıldığını da unutmamak gerekir. Bu çöküş döneminde Osmanlı’ya karşı kazanılmış küçük bir zafer dahi halka cesaret ve kendini düzeltme fırsatı verebilecektir. Aslında bu tip mücadeleler de yok değildir (Klaniczay, 1964: 122).

Şairin Osmanlıların yenilebileceğini inandırıcı kılmak için, öncelikle iyi bir seçim yapması gerekmektedir. 16. yüzyıl Osmanlı-Macar uçkale mücadeleleri arasından doğru seçilecek bir örnek halka ve gelecek nesillere yalnız Osmanlılara karşı değil, ileride karşılıklarına çıkabilecek tüm düşmanlara karşı cesaret verebilecektir.

Kahramanlık destanlarında, konunun tüm ulusu ya da insanlığı etkileyecek son derece önemli bir olay olması gerekmektedir. Macarların 16. yüzyılda topraklarını savunmak için yaptığı savaşlar ve uçkale mücadeleleri, kuşkusuz tüm ulusun kaderini etkilemesi bakımından son derece önemlidir. Ancak bu mücadelelerin en belirgin özelliği Osmanlı’ya karşı hiçbir etki sağlanamayışıdır. Bu mücadeleler değil Osmanlı’yı durdurmayı, onları yıpratmayı dahi başaramamıştır. Bu nedenle şair, Osmanlı-Macar mücadelelerinde dönüm noktası teşkil edecek bir çarpışma bulamamış ve Macar halkına özgürlük duygusu aşılacak destanı yazma fikri çıkmaza girmiştir (Klaniczay, 1964: 123).

Teker teker düşen kaleler Osmanlı ilerleyişini önleyememişlerdir. Esas itibariyle, Sigetvar kuşatması da Osmanlı’ya karşı verilen mücadelede bir dönüm noktası teşkil etmemektedir. Sigetvar kalesi güçlü Macar kalelerinden sayılmamakta ve Sigetvar kuşatması da olağanüstü bir olay olarak görülmemektedir.

Osmanlı'nın 1566 yılında yaptığı sefer pek de tehlikeli olmamıştır. Hatta bazı söylentilere göre Kanunî, Kral Miksa'nın(1564- 1576) ordusunu topladığını duyduğunda, Drava köprüsünden geri dönmeyi dahi düşünmüş; kendisini ilerlemesi konusunda Sokullu Mehmet Paşa ikna etmiştir (Klaniczay, 1964: 124). Bazı kaynaklara göre, Sigetvar'ı tümünü düzenli askerlerin oluşturmadığı 40 bin kişilik bir Osmanlı ordusu kuşatma altına almıştır. Buna karşılık Sigetvarlılar, sayılarının az olmasına ve kalenin güçsüzlüğüne rağmen, kaleyi cesaretle savunmuşlardır. Bu cesaretin belki de en büyük kaynağı, kuşkusuz Kral Miksa'nın ordusuyla birlikte yardıma geleceğinin duyulması ve buna inanılmasıdır (Klaniczay, 1964: 124).

Sigetvar komutanı Miklós Zrínyi ulusu adına iyi, yetenekli ve yurtsever olmasına karşın, yine de pek çok kötü harekette bulunmuş, kimi zaman kendi halkına zulmetmiş, kimi zaman da mal mülk sevdasıyla birçok kişiye zarar vermiştir. Bu tip yasa tanımamazlıklar, o dönem soylularının belirgin özelliğidir. Ancak destan kahramanının bu kötü özelliklerine *Szigeti Veszedelem*'de hiçbir şekilde değinilmemiştir. Eserde, Komutan mal mülk peşinde koşan biri değildir. Örneğin destanda Komutan, Pécs alaj beyi İbrahim Bey'in kendisini serbest bırakması için önerdiği büyük meblâğdaki fidyeyi (600 kilo gümüş, ve 6 tane çok iyi at) kabul etmemiş; bunun yerine askeri Radován'ın serbest bırakılmasını istemiştir (Szörényi: VI, 48: 72). Oysa, gerçekte olayın böyle olmadığı bilinmektedir. 25 Mayıs 1565'te esir olarak İstanbul'a götürülen 78 Sigetvar askerinin fidye verilerek kurtarıldıklarına dair bir iz bulunmamaktadır. Üstelik o sırada Komutan Zrínyi'nin elinde 100 bin forint değerinde Türk esiri bulunmasına karşın o, Macar esirleri kurtarmak için bu esirleri kullanmamıştır. Onları, parasını almak için elinde tutmayı tercih etmişti (Takáts, 1970: 83). Ayrıca, Türk esirlere destanda anlatıldığı gibi iyi davranmamıştır.

Örneğin, 3 bin altın fidye istediği Mahmut Ağa adlı esirini bu parayı toplaması için salıvermiş ve yerine kefil olarak bu esirin kardeşini almıştır. Komutan Zrínyi, fidyeyi 3 yüz forint eksik getiren Mahmut Ağa'nın kafasını kesmiş ve ona kefil olan kardeşini esir tutmaya devam etmiştir (Takáts, 1928: 95; Takáts, 1915: 22). Komutan Zrínyi'nin bu acımasız tutumu sadece Osmanlılara yönelik değildir. Bu konuyla ilgili olarak Péter Orosztonyi, 19 Mart 1566 tarihli mektubunda, Zrínyi'nin adamlarının zengin ve soylu bir bey olan János Bewjthe'yi esir aldıklarını, ona işkence ettiklerini, mallarına el koyduktan sonra ise kafasını kestiklerini yazmıştır (Klaniczay, 1964: 125).

Yukarıda belirttiklerimizden sonra açıkça görülüyor ki, ne Sigetvar kuşatması tarihî gerçekler bakımından destansı bir konu, ne de Sigetvar komutanı Miklós Zrínyi ideal bir destan kahramanıdır. Ancak, Osmanlı'ya karşı kayda değer hiçbir başarı elde edemeyen Macarlar için bu kuşatma, o dönemde destan konusu olarak seçilebilecek tek ve en uygun mücadeleydi. Bu kuşatma onların gözünde büyük bir anlam ifade ediyordu. Bu düşüncenin temelinde, bu kuşatmayı kale savaşlarının dönüm noktası olarak yorumlayan tarihî çevreler yatmaktadır. Kuşatmadan önce de Sigetvar kalesinin Hıristiyanlığın ve tüm Macar ulusunun kaderini etkileyecek bir kale olduğuna dair bir rivayet bulunmaktaydı. Bu rivayet daha Sigetvar 1566'da kuşatılmadan önce kalenin önemini arttırmıştır. Ferenc Töke'nin 1556'da yazdığı tarihî şarkıya göre, Sigetvar kalesinin mimarı kale hakkında kehanette bulunmuştur. Bu kehanet şöyledir:

Háboruság lesz jövendő idünkben

Nagy romlás leszen a kereszténységben,

Kevés marad a magyar nemzetségben,

Szerencsések megfordul e szigetben. (Klaniczay, 1964: 126)

“Gelecekte savaşlar olacak,
Hıristiyanlık büyük yıkıma uğrayacak,
Macar ulusu azalacak,
Ve sonra Sigetvar’da talihiniz geri dönecek”.

Tüm bunlardan da anlaşılıyor ki Macarlar, Sigetvar kuşatmasına ve kale komutanı Miklós Zrínyi’ye gerçekte olduğundan farklı bir önem ve anlam yüklemişlerdir. Kaleyi Hıristiyanlığın ve Macarların kalkanı, Komutan Zrínyi’yi ise koruyucusu kabul etmişlerdir. Bu inanışlar; Komutan Zrínyi’nin şairin kanından olması ve şairin kendi hayatında edindiğı tecrübeler, Sigetvar kuşatmasını ideal bir destan konusu haline getirmiş ve kuşatma, ulusa birlik aşlamak için kullanılmıştır.

IV. 3) *SZIGETI VESZEDELEM'DEN ÖNCE SİGETVAR KUŞATMASINI KONU ALAN ESERLER*

1566 yılına Sigetvar kalesi kuşatıldığında, tüm gözler buraya çevrilmişti. Kale savunucularının direnişi ve Kanunî'nin ölümü, kaleye olan ilgiyi daha da arttırmıştır. Avrupa ülkeleri de kuşatmayı yakından takip eder. Yirmiden fazla Alman, Fransız ve İspanyol gazetesinde Sigetvar kuşatmasından bahsedilmiştir. Özellikle Almanlar, bu kuşatmayla daha yakından ilgileniyordu. Çünkü Sigetvar'ın düşmesi, Osmanlıların Almanlara biraz daha yaklaştığı anlamına gelmektedir. Bu ilginin sonucu olarak, Alman şiiirinde Komutan Miklós Zrínyi'nin ölümü üzerine yazılmış birçok ağıt bulunmaktadır. Komutan Zrínyi'yi konu alan çok ünlü Alman şarkıları da yazılmış; ancak hiçbirinde Osmanlı'ya karşı verdiği mücadele işlenmemiştir. Özellikle Lorentz Wessel'in oldukça ünlü şarkısı olan *Ein schoen new Lied von den Graffen und theuren Ritter und Helden Graf Niclaus von Serin*'in sekiz kez yayınlandığı bilinmektedir.

Sigetvar seferini Merahi, Agehi ve Feridun Bey de işlemiştir.²⁷ Sigetvar kuşatmasının Macaristan'da ve ülke dışında büyük bir ilgi görmesi, kuşatmanın

---

²⁷ Kanunî'nin son seferi olan Sigetvar seferini anlatan Sigetvarnameler, konuyla ilgili en önemli Türk kaynaklarıdır. Bu kaynakların başında Feridûn Ahmed Paşa'nın, Agehî Mansur Çelebi'nin, Aşık Mehmed Çelebi b. Ali'nin ve Merahî'nin Sigetvarnameleri ile Âli'nin *Heft Meclis*'i ile yazarı bilinmeyen *Heft Dasitan* adlı eserler gelmektedir (Kurt, 1986: 138; Yurdaydın, 1952: 126).

Viyana'da bir nüshasının olduğunu Babinger'den öğrendiğimiz Merahî'nin mesnevi tarzında yazılmış *Fetihname-i Sigetvar* adlı eseriyle Aşık Mehmed Çelebi b. Ali'nin *Sigetvarname*'sinin nüshası taranmış olan Ankara ve İstanbul kütüphanelerinde bulunamamıştır. Âli'nin *Heft Meclis*'inin 1316 yılında bir basımı yapılmıştır. *Heft Dasitan* adlı eserin ise İstanbul'da biri aynı adla, diğeri de *Tarih-i Sigetvar* adıyla kayıtlı iki nüshası bulunmaktadır (Yurdaydın, 1952: 124).

Bunlar:

1-Feridûn Ahmed'in Sigetvarnamesi (Nüzhet-i Esrâr ül-ahyâr der-ahbâr-ı sefer-i Sigetvar): Eser Kanunî'nin Sigetvar'a hareketiyle başlamakta ve II. Selim'in tahta çıkması ve bir yıllık saltanatının anlatılmasıyla son bulmaktadır. Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi nüshası, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi nüshası ve Millet Kütüphanesi nüshası bulunmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan nüsha Hazine kütüphanesi defterinde 1339 No.da "Ahmed Feridûn, *Süleymanname*" şeklinde kayıtlıdır. Eserin adı, beyaz olarak "*Nüzhet-i Esrâr ül-ahyâr der-ahbâr-ı sefer-i Sigetvar*" şeklinde yazılmıştır. Bu eser Sigetvar seferi, Kanunî Sultan Süleyman'ın

önemini şüphesiz arttırmıştır. Kuşatma döneminde yazılan küçük eserlerden sonra, artık daha kapsamlı edebî eserlerde de konu ele alınmaya başlanmıştır. Sigetvar kuşatmasından sonra meydana getirilen bu düzenli ve kaliteli eserler, Sigetvar'a yönelik giderek büyüyen ilgiyi göstermektedir. Başlangıçtan beri olayın önemini büyütme amacıyla yapılan abartılar, bu eserlerde de mevcuttur. Ancak bu öğeler olaylara yeni bakış açıları da getirmektedirler.

1566'daki kuşatmadan sonra 1568'de imzalanan Drinápoly (Edirne) barışıyla, 15 Yıl savaşına kadar Osmanlılar ve Macarlar arasında kayda değer bir savaş olmamıştır. 16. yüzyılda birçok yabancı edebî eser Osmanlı'nın zayıfladığından ve saldırı gücünün azaldığından bahseder. Bu bir bakıma doğrudur; çünkü Kanunî'den sonra başa geçen Osmanlı padişahları, ülke yönetiminde yetersiz ve başarısız kalır. Bu nedenle de Osmanlı'nın çöküşü başlamış olur. Macar yazarları ise, o dönem bu gerçekleri göremeyerek, Osmanlı'nın duraklamasını farklı nedenlere bağlar. Hatta kimi yazara göre duraklamanın sebebi Sigetvar'da meydana gelen olağanüstü olaylardır. Kimilerine göre ölen Sigetvarlı kale savunucuları Osmanlı'ya öyle zarar vermiştir ki Osmanlıların güçlerini toplamaya gücü kalmamıştır.

Sigetvar kuşatmasıyla ilgili edebî eserlerin yazarlarının büyük kısmı, Zrínyi ailesiyle ilişkisi olan kişilerdir. Bu nedenle eserlerinde, kale komutanı Miklós

---

ölümü, Sokullu Mehmed Paşa ve II. Selim'in ilk hükümdarlık yıllarına ait olaylar üzerinde durmaktadır. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde bulunan nüsha ise yazmalar defterinde 36 No.da "*Tarih-i Sultan Süleyman ve Sultan Selim*" adıyla kayıtlıdır. Varak I-a'nın yukarı kısmında, eserin adı "*Şehname-i Sultan Süleyman ve feth-i kale-i Siyedvar ve gayri vak'alar*" şeklinde yazılmıştır. Eserin varak 3 a'da başlayan ilk başlığına kadar seferin sebepleri üzerinde durulmuştur. Millet Kütüphanesindeki nüsha ise daha önce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan yazmalar kataloğunda tanıtılmıştır. Kütüphanenin Ali Emiri, Türkçe Tahrirler kısmında 330 No.da kayıtlıdır (Yurdaydın, 1952: 126-128).

2-Agehî'nin Sigetvarnamesi (Tarih-i Gazat-ı Sigetvar): Eserin biri, Ankara Genel Kütüphanesi'nde, diğeri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshası bulunmaktadır. Ankara Genel Kütüphanesi'nde bulunan nüsha, kütüphanenin yazmalara ait fişlerinde 686 No.da *Sigetvar Tarihi* adıyla kayıtlıdır. Eserde Sigetvar seferinin sebepleri açıklanarak söze başlanmakta ve Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümü ile Sultan II. Selim'in cülûsuna kadar olan olaylar üzerinde durulmaktadır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan nüsha ise, 3384 No.da kayıtlıdır. Eserin adı, "*Fetihname-i Kal'a-i Sigetvar*" şeklinde yazılmıştır (Yurdaydın, 1952: 131).

Zrínyi'nin saygınlığını, itibarını öne çıkararak onu yüceltmeye çalışmışlardır. Bu yanlış ve abartılı yaklaşım, Sigetvar kuşatmasının, tüm halkı etkileyerek Osmanlı-Macar mücadelesinin kaderini belirleyecek bir olay haline gelmesine ve destansı bir kimlik kazanmasına neden olmuştur.

Hümanist yazarlardan János Zsámboki (*Rerum Ungaricum Decades, Laudatiuncula, Joannis Sambuci de Sigethi Expugnatione navrotiuncula*) ve Ferenc Forgách (*Commentarii de statu rei publicae Hungariae*) kuşatmadan kısa bir süre sonra olayı kaleme almışlardır. Zsámboki kuşatma hakkında bir inceleme yazısı yazarken; Forgách, bu olayı kroniğine aktarmıştır. Her ikisi de kuşatmayı “Avrupa'nın olayı” şeklinde nitelendirmişlerdir. Zsámboki, Komutan Zrínyi'yi Hıristiyan halkın koruyucusu kabul etmektedir. Forgách da, aynı yıl, Sigetvar ile birlikte Osmanlıların eline geçen Gyula'yı Hıristiyanlığın kalesi ve anahtarı olarak adlandırmaktadır. Her iki hümanist yazar da, Hıristiyanlığın koruyucusu olma özelliğini hem Sigetvar kalesine, hem de Komutan Miklós Zrínyi'ye vermişlerdir. Bu atıfla kale ve komutan, yani Macar ulusu, tüm Hıristiyanlığın koruyucusu olarak gösterilir.

Zsámboki'nin Kral Miksa'nın ölümü üzerine yazdığı *Laudatiuncula* adlı eserinde öne sürdüğü fikir, şüphesiz en ilginç olanıdır. János Zsámboki'ye göre Kanunî, Gyula ve Sigetvar'ın düşmesinin diyetini, hayatıyla ve ordusunun dağılmasıyla büyük ölçüde ödemiştir (Négyesy, 1914: 45; Klaniczay, 1964: 131). Zsámboki'nin bu eseri, Hanau Bonfini baskısında da yayınlanmış olup, şairin kütüphanesinde de bulunmaktadır.

Konuyla ilgili bir diğer eser de, Saksonya asıllı Erdelli şair Schesaeus'un küçük destanı olan *Ruinae Pannonicae libri quatuor* (*Macaristan'ın Yıkılışının Dört*

Kitabı) adlı eserinin *De capto Sigetho historia* adlı kısmıdır. Schesaeus da, tıpkı diğer Hümanist yazarlar gibi, Sigetvar kuşatmasının Avrupa'yı ilgilendiren çok önemli bir olay olduğunu vurgulamıştır. Klasik destan motiflerinin yardımıyla kuru ve basit bir anlatım tarzından edebî ve süslü bir üslûba geçmiştir. O dönemde destan motiflerinin kullanılması Latin edebiyatına has bir özellik olduğundan, Sigetvar kuşatması bu eserle destan edebiyatı boyutuna geçmek için ilk adımı atmıştır. Schesaeus, tarihî şarkılardan da alıntılar yapmıştır. Bunun en iyi örneği “kocasıyla omuz omuza savaşıyan kadın” epizodunda görülmektedir. Deli Vid'in karısının da onunla birlikte omuz omuza çarpışması, bu eserle *Szigeti Veszedelem* arasındaki benzerliklerden biridir. Yine Saksonyalı şairin bu eserinde, Vergilius'un eserinde işlenen kâhininin kehanette bulunma konusunu alıntılıdığı görülmektedir. Buna göre, Kanunî harekâtından önce kâhinlerinden fal bakmalarını ister. Kâhinin kötüye yorduğu kehaneti Kanunî iyiye yorar. *Szigeti Veszedelem*'in IV. bölümündeki kehanette bulunma sahnesi de, eserin bu bölümüyle benzemektedir. Ancak bu eserde Kanunî, Zrínyi'nin kaleden çıkma hareketlerinin başarılı olması ve kuşatmanın gecikmesinden dolayı aşırı sinirlenerek, beyin kanması geçirip ölmektedir (Négyesy, 1914: 50).

Hırvat şair Karnarutics, 1584'de Venedik'te yayınladığı *Vazetje Sigeta grada* (*Sigetvar'ın Zaptı*) adlı epik şiirini, Sigetvar komutanının oğlu György Zrínyi'ye armağan etmiştir; eserin ikinci baskısını hazırlayan Péter Fodróczy bu baskıyı ban olduğu sırada Şair Miklós Zrínyi'ye sunmuştur. Bu eseri çok beğenen şair, Kral Mátyás hakkında yazdığı eserinde, bu şiirden övgüyle bahsetmiştir. Bu eser Budina kroniğinin ve Hırvat halk şarkılarının etkisinde kalınarak yazılmıştır. Karnarutics, Budina kroniğinde bulunan Komutan Zrínyi'nin konuşmasını geliştirerek, Katolik

düşünce sistemine oturtmuştur. Eserde, Macarların Katolik inancını bıraktıkları için Tanrı tarafından cezalandırıldığı yazmaktadır. İşlenen günahlar arasında feodal anarşiyi işleyen öğelere de rastlanmaktadır. Şaire göre bu suçlar, oruç tutmamak, azizlere saygı duymamak ve Katolik mezhebini terk etmektir. Böylece, Márton Hajnal'ın, Şair Zrínyi'nin destandaki ana fikri bu eserden aldığı yolundaki iddia da çürümüş olur. Şair Zrínyi'nin bu eserden ancak "Tanrı'nın halkı cezalandırması" fikrini almış olması mümkündür. Bu durum söz konusu olsa dahi eserinde konuyu tamamıyla farklı işlemiştir (Négyesy, 1914: 50).

Komutan Zrínyi'nin sonsuz ünüyle ilgili Hümanist düşünceyi ilk olarak Karnarutics kullanmıştır. Ancak bu fikrini şiirinde değil, kitabı armağan ettiği György Zrínyi'ye ithafen yazdığı önsözünde kullanmıştır: "*Gururu ve ölümsüz şanı, şöhreti parlıyor ve kıyamete kadar da sönmeyecek*" (Hajnal, 1905: 31). Karnarutics, 16. yüzyıl uçkale savaşını çok başarılı bir şekilde tasvir etmiş ve *Szigeti Veszedelem*'e de en çok bu yönde katkıda bulunmuştur. Siklós çarpışmasından dönen Macar askerlerinin geçidi, ardından düzenlenen şölen, Osmanlı ordusunun Sigetvar'a yönelmesi ve başarısızlıklar nedeniyle divanın toplanması gibi bölümler, Karnarutics'in şarkısından esinlenerek oluşturulmuştur. Şair, yaptığı bu alıntıları orijinaliyle mukayese edilemeyecek kadar renklendirip, güzelleştirerek eserine yerleştirmiştir. Şair Zrínyi, Karnarutics'ten edebî ve sanatsal açıdan etkilenmiştir. Karnarutics'in *A törökök mint hangyák hemzsegtek utána* "Türkler ardında karıncalar gibi kaynıyorlardı" şeklindeki sözleri Zrínyi'de *Jancsár mint az hangya, az földet ellepte* (Szörényi, 1993 ,II, 39: 40) "Yeniçeriler karıncalar gibi her yeri kaplamışlardı" olarak karşımıza çıkar.

Szigeti Veszedelem'in konusunun gelişimindeki en büyük etkiyi şüphesiz 1587'de yayımlanan *Zrínyi Albümü* yapmıştır (*De Sigetho Hungariae propugnaculo...*). Hümanist rivayetler, Protestan bakış açısı ve Zrínyi ailesinin görüşleri, bu eserde birbiriyle iyice yoğrularak, destansı konunun oluşumu tamamlanmıştır. Birçok eserde olduğu gibi, bu eserde de Sigetvar savunması destansı kimliğe büründürülmüştür.

Bu eseri, Sigetvar komutanının damadı, aynı zamanda da tarih yazıcısı olan Ferenc Forgách'ın kardeşi Imre Forgách'ın isteği üzerine, Wittenberg profesörü Petrús Albinus Nivemontanus derlemiş ve Sigetvar komutanının anısına armağan etmiştir. Eserde Ferenc Forgách'ın kroniğindeki Sigetvar kuşatmasıyla ilgili bölüm, Budina kroniği ve Wittenberg'de bulunan Macar ve az sayıdaki Alman katibin yazdığı methiyeler; ayrıca Komutan Zrínyi'yi öven Latince şiirler, mezar kitabesi tarzında yazılmış manzum ya da nesir eserler, ağıtlar ve epigramlar bulunmaktadır (Négyesy, 1914: 47). Petrús Albinus önsözde eserin yazılış amacının yalnızca Komutan Zrínyi'nin hatırlanmasını sağlamak değil, aynı zamanda bu olayla gelecek nesillere örnek oluşturmak olduğunu yazmıştır. Komutan Zrínyi için yazılan toplam elli şiir, küçük epizotlardan ve bunlardan daha küçük methiyelerden oluşmaktadır.

Ancak bu şiirler, Sigetvar kuşatmasıyla ilgili düzenli yapıyı kuramamaktadırlar. Nitekim şiirler de zaten bu amaçla yazılmamışlardır. Bu çalışma Avrupa'da ve üniversite çevrelerinde Sigetvar'a verilen önemin artmasına yardımcı olmuştur. Eser, o güne kadar yapılan çalışmalardan çok daha bilinçli bir şekilde hazırlanmıştır. Wolf Hieronymus "*Viyana, savunma duvarı Sigetvar yıkıldıktan sonra ürpermiştir*" diye yazmıştır. Pál Fabricius ise Komutan Zrínyi hakkında, "*Sadece vatanının değil, tüm Hıristiyanlık dünyasının savunucusudur*" demektedir

(Klaniczay, 1964: 134). Macaristan'a atfedilen "Hıristiyanlığın savunma kalesi" rolü âdeta Sigetvar ve Komutan Zrínyi ile özdeşleşmiştir. Tüm ulusun misyonunu Sigetvar üstlenmiştir. Bu düşünceyle edebî gelenek, Sigetvar kalesini Osmanlı-Macar kale savaşlarının merkezine oturtmuş ve âdeta ulusun kaderini belirleyecek bir temel öge yapmıştır. Bu düşünceyle de artık destansı konu doğmuştur.

Zrínyi Albümü'nde de, Macarların işlediği günahlardan dolayı Tanrı'nın onları cezalandırmak için Osmanlıları gönderdiği teması işlenmektedir. Ancak bu konu Katolik değil, reformist felsefeyle aktarılmaya çalışılmıştır. En büyük günah bölünmüşlük ve bencil çekişmeler, yani anarşidir. János Budai, şiirinde, Sigetvar komutanı Zrínyi'nin ölümüyle Tanrı'nın gazabının sona erdiği ve birliğin sağlanmasıyla O'nun affının kazanıldığı temalarına değinmektedir.

Bir diğer önemli şiir de, Sigetvar'daki olayların sade bir üslûpla anlatıldığı *Sziget veszésérül való historia* adlı şiirdir. Eserde Osmanlı tehlikesinden duyulan üzüntü dile getirilirken, üzüntünün nedenleri arasında kalenin işgali geçmemiştir. Eserde kale Macaristan'ın koruyucusu, Hıristiyanlığın kalkanı olarak gösterilmiştir. Eserdeki en ilginç olay, Osmanlı askerinin sayısının abartılarak 350 bin olarak nakledilmesidir (Klaniczay, 1964: 129; Négyesy, 1914: 48). Ayrıca eserde Kanunî, kuşatmayı başlattığı için hayıflanmakta ve bunun Osmanlı'ya hiçbir yarar getirmediğini söylemektedir.

Bahsettiğimiz şiirlerde Komutan Zrínyi, antik çağlardaki kahramanlarla özdeşleştirilir. Şiirlerde bilgisi, tecrübesi ve cesareti övülmektedir. O, bu eserlerde düşmandan nefret eden, düşmanın kanını sel gibi akıtan, bu kanla vatan topraklarını sulayan, Osmanlılara karşı terör estiren ve içlerine korku salan bir kahraman kimliğine bürünmüştür. Kaderini de, tıpkı antik çağlardaki kahramanlar gibi, Tanrı

ve alinyazısı belirlemektedir. János Csanádi'nin şiirinde, kahramanın kaderini Jüpiter belirlemektedir: “*Yeryüzünden silinmesi gerek, ama gökyüzünde (cennette) ebedi hayata lâyık görülmüştür*” (Kalaniczay, 1964:135). Diğer şiirlerde ise, Hz. İsa ölümden sonra yüceltileceğine dair kendisine söz verir. Nitekim öldükten sonra da bir melek alayı onu cennete götürür.

Jeremiás Sartorius'un şiirinde ise Komutan Zrínyi'nin kılıcı, tüm Osmanlı ordusunu dağıtmakta ve onun bu öldürücü saldırısı, sadece uzaktan atılan bir mermiyle durdurulabilmektedir. Bu sahne *Szigeti Veszedelem*'de de aynı şekilde verilmektedir. Helopaeus'un methiyesinde Sigetvar komutanı, Tanrı'nın düşüncesini bildiğinden, şöyle demektedir: “*Yeryüzündeki bu savaşta Kanunî'ye yenilmemiz gerekiyor; ancak bununla bize ebedi onur, yurdumuza ise özgürlük bahşediliyor*”. Bu sözler, Komutan Zrínyi'nin ölümüyle ülkenin özgürlüğe kavuşacağı fikrinin esin kaynaklarından. Nicolaus Rhedingerus ise destan kahramanını Camilluslar ve Fabiuslar ile karşılaştırarak şunları söylemektedir: “*Onlar hayatta kalarak, Zrínyi ise ölümlerle zafer kazanmıştır*” (Kalaniczay, 1964: 135). Aslında bu noktada *Szigeti Veszedelem*'in ana mesajı olan Osmanlıların görünüşteki zaferinin aslında yenilgi olduğu, Sigetvarlıların görünüşteki yenilgisinin ise aslında zafer olduğu fikrinin nereden geldiği açıkça görülür.

Zrínyi Albümü'ndeki şiirlerde, komutanın kimin için, neye karşı savaştığı da gösterilmiştir. Miklós Batizi ve Bernát Sturm şiirlerinde şöyle demektedirler: “*O, Tanrı'nın yasası ve sürüsü(kulları) için gaddar Osmanlılara karşı savaşmıştır*” (Kalaniczay, 1964:136). Bu düşünce, *Szigeti Veszedelem*'de de aynı şekilde ele alınmıştır.

Zrínyi Albümü'nde olayları efsanevî kurguyla anlatan bir hava hâkimdir. Sigetvar mücadelesi, diğer eserlerde olduğu gibi, ulusların kaderini belirleyen tarihî bir dönüm noktasıdır. Osmanlıların zaferi aslında yenilgidir ve, yine esere göre, Komutan Zrínyi Tanrı'nın hizmetkarıdır.

Istvánffy'nin kroniğinde konu daha da abartılmıştır. Buna göre Zrínyi, tıpkı Kral Mátyás gibi, Osmanlı'ya karşı verilecek özgürlük savaşı fikrini yayan, disiplinli, inançlı ve büyük bir komutandır. Istvánffy'ye göre, Mátyás'tan sonra 1490'dan itibaren çamura atılan din ve disiplin bayrağını lâayık olduğu seviyeye Komutan Zrínyi çıkarmıştır. Istvánffy, Sigetvar kuşatmasını Schesaeus ve Karnarutics'e göre daha güzel bir üslûpla ve daha iyi bir epik tarzla işlemiştir. Tarihçi, kuşatma tarihinin ayrıntılarını edebî bir dille aktarmıştır. Istvánffy, eserinde savaş temasını daha kapsamlı işlemiştir. Özellikle Kanunî'nin devasa ordusuyla Sigetvar'a yönelmesini çok güzel anlatmıştır. Bu nedenle *Szigeti Veszedelem*'in ilk dört bölümünde Kanunî'nin kararı, Palota kuşatması, Aslan Paşa'nın başarısızlığı ve yerine Sokullu Mustafa Paşa'nın atanması; Mehmet Paşa'nın Bosna'ya gönderilmesi, Siklós çarpışması ve son olarak da Kanunî'nin hiddetlenip, Sigetvar'a yönelmesi sahnelerinde şair Zrínyi'nin Istvánffy'den etkilenmesi ve bu bölümlerde onun destansı anlatımını örnek alması çok doğaldır.

Sigetvar kuşatması ve komutanı Osmanlı egemenliğinden kurtulmanın, bağımsızlığın ve gelecek ümidinin simgesi haline gelmiştir. Bu nedenle, *Szigeti Veszedelem*'in konusu, Macarların kurtuluşudur da denebilir.

16. yüzyıl eserlerinin en önemli özelliği, Habsburglara değinilmemiş, ya da az değinilmiş olmasıdır. Oysa konunun kendisinde, Sigetvar kahramanının Habsburglar tarafından yüzüstü bırakıldığı açık bir şekilde görülmektedir.

Habsburglar üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmeyerek, kendilerinden beklenen yardımı boşa çıkarmışlardır. 1570 ve 1580'li yıllarda, Magyari ve Rimay'dan önce bu konu üzerinde durulmamıştır. Bunun sebebi de 15 Yıl savaşında yaşanan zulüm ile Kral Rudolf yönetiminin ve paralı askerlerinin halka yaşattığı terör nedeniyle Habsburg sorunun ortaya atılma olasılığının bile çok tehlikeli olmasıdır. Bu dönemde çalışma yapan Istvánffy ise, bu durum nedeniyle politik görüşlerini Sigetvar seferinde işleyememiştir. Oysa Şair Zrínyi, kendinden önce işlenmemiş bu konuyu politik dehası ve edebî yeteneğiyle eserinde işlemiştir. Ancak şair bu bakımdan yalnız kalmamış, 17. yüzyılın ilk yarısında Erdel ozanları da Viyana'nın Macarlara karşı işlediği suçları edebî eserlerine yansıtmışlardır²⁸.

Sigetvar kuşatması 17. yüzyıl ortasındaki siyasî durumu anlatmak ve ulusal programı oluşturmak için çok iyi bir konudur. Osmanlı-Macar uçkale savaşlarının en önemlisi olarak gösterilmesi bakımından da oldukça önemlidir. Ancak, Macarları bu derece ilgilendiren Sigetvar kuşatması, ilk olarak Macar edebiyatında ortaya çıkmamıştır.

---

²⁸Bu şiirler için bkz. Stoll, Béla, **Régi magyar költök tára, XVI. Század**, c, I: 444.

IV.4) SZIGETI VESZEDELEM'İN KAYNAKLARI

Şair Miklós Zrínyi eserini oluştururken yerli ve yabancı, sözlü ve yazılı birçok kaynaktan yararlanmışır. Şair, destanını yazmaya başlamadan önce, yerli ve yabancı epik yazarlarının kendi halkları hakkında yazdıkları destanları okumuş ve bu yazarların halklarına kahramanlık duygusunu hangi olay kurgularıyla ve nasıl yansıttığını incelemiştir. Destan türünde Tasso, Homeros, Marino ve Vergilius'tan yararlanmışır. 16. ve 17. yüzyıl halk hikâyeleri, şiirleri ve türkülerinden yararlanan şair, ayrıca tarih yazıcılarının kroniklerinden de etkilenmiştir. Özellikle Sigetvar kuşatmasıyla ilgili Hırvat ve İtalyan kroniklerini incelemiş, Hümanist tarih yazıcılarından Miklós Istvánffy'nin ve János Zsámboky'nin eserlerini esas almıştır. Ayrıca, daha önce yazılmış pek çok eserden de faydalanmıştır. Askerî hayat tasvirlerinin geleneksel kalıplarını ve destanının ana fikrini Macar geleneğinden almıştır (Négyesy, 1914: 31).

Şairin konuyla ilgili en büyük kaynağını, şüphesiz kütüphanesindeki kitaplar oluşturmaktadır. János Zsámboky'nin incelemesi, Keresztély Schaeseus'un destanı, Bernát Karnarutics'in kronik şarkısı, Sámuel Budina'nın kroniği, Komutan Zrínyi ile ilgili kısa hikâye kitapları, bütünüyle Sigetvar kuşatmasından bahsetmektedir. Ancak, Sigetvar kuşatmasıyla ilgili en geniş bilgiyi, bizzat Komutan Zrínyi'nin yanında çalışan Miklós Istvánffy vermektedir (Klaniczay, 1964: 76).

Şair Miklós Zrínyi destanında Miklós Istvánffy, Ferenc Forgách, Sámuel Budina, Petrús (Péter) Albinus, Schesaeus, Karnarutics, Leunclavius, Boyssardus ve çeşitli kroniklerden tarih açısından; Tasso, Marino, Vergilius, Ariosto ve Homeros'tan ise destan alanında yararlanmışır. Ayrıca, bunların dışında, yerli ve yabancı halk hikâyeleri, rivayetleri ile türkülerinden ve konuyla ilgili tarihî

şarkılardan da etkilenmiştir. Şairin yararlandığı ve etkilendiği kaynakların en önemlilerini kısaca şu şekilde sıralayabiliriz (Orlovsky, 1987: 117):

1. Istvánffy Miklós: *Pannoni Historiarum de rebus Vugaricis libri*
2. János Zsámboki: *Rerum Ungaricum Decades, Laudatiuncula, Joannis Sambuci de Sigethi Expugnatione navrotiuncula*
3. Ferenc Forgách: *Commentarii de statu rei publicae Hungariae*
4. Sámuel Budina: Latince'ye çevirdiği Hırvat kroniği *Historia Sigethi... ex Croatica Sermone in Latinum conversa, per M. Samuelem Budinam*
5. Petrús (Péter) Albinnus: *De Sigetho Hungariae propugnaculo*
6. Miklós Reusner: *Rerum memorabilium exegetes*
7. János Leunclavius: *Annales Sultanorum Othmanidarum*
8. Jean- Jacques Boyssardus: *Jakab vitae et icones sultanorum*
9. *Sziget veszésérül való historia* (Macar şiiri)
10. Keresztély Schesaeus: *Ruinae Pannonicae libri quatuor*'un *De capto Sigetho historia* kısmı
11. Bernát Karnarutics: *Vazetje Sigeta grada*
12. Bálint Balassi²⁹: *In laudem verni temporis, Zebur Sureleri*

---

29 **Bálint Balassi**: 16. yüzyıldaki Macar insanının ruh yapısını en iyi şekilde anlatan Balassi, aynı zamanda 16. yüzyıl Macar şiirinin en üst düzeydeki temsilcisi, yeni şiir tekniklerinin yaratıcısı, dini şiirlerin yenilikçisi, Rönesans şiirinin büyük ustası olarak kabul edilmektedir. Kékkő'nün soylu Bors sülalesinden gelen Balassi, 1554 yılında Zólyom'da soylu, varlıklı, Protestan bir ailede dünyaya gelmiştir. Babası János Balassi, Habsburglara sadık, Hont ve Zólyom illerinin yöneticisi, daha sonra da kuzey illerinin başkomutanı ve büyük mülk sahibidir. Çocukluk yıllarını Liptóújvár'da geçiren şairin eğitimiyle, annesi ve Péter Bornemissza meşgul olmuştur. İyi bir eğitim alan Balassi Macarca'nın dışında Almanca, Lehçe, İtalyanca, Romence, Slovakça, Latince, Hırvatça ve Türkçe bilmekteydi. Osmanlılara karşı kalelerini savunan Macarların arasına katılan Balassi, 1574'te Eger'de Osmanlılarla savaşı. 1575'te Erdel'e esir düşer. Daha sonra Lehistan'a gönderilir ve burada serbest bırakılır. 1577'de Macaristan'a döner. 1579-82 yılları arasında Eger ve Érsekújvár'da Osmanlılara karşı savaşı. 1586'da Katolik olur. 1588-89 yılları bir şair olarak en verimli yılları olup bu dönemde Julia-versek adı altında toplanan şiirlerini kaleme alır. 1593'teki aşk şiirleri ise, Fulvia dönemi adı altında incelenmektedir. Divény ve Kékkő kuşatmalarına katılır; 1594'te ise Esztergom kalesi savunmasında Osmanlılarla savaşı. Bu savunmada iki bacağı kaybeder ve iyileşemeyerek, 30 Mayıs 1595'te ölür. Macar şiir tekniğinin gelişmesinde büyük hizmetleri olmuştur. Dizeleri itinalı ve renklidir. Şiirlerinde Batı-Avrupa lirik şiirinin etkisi görülmektedir. Klasik Latin, Yunan, İtalyan, Hırvat, Slovak, Alman, Romen ve Türk edebiyatı şiir tekniklerini incelemiş ve eserlerinde uygulamayı denemiştir (Güngörmüş,2003: 2- 3).

13. Rimay: *Istenes énekek*

14. Tasso, Vergilius, Marino, Ariosto, Homeros'un destanları

15. Scipione Herrico: *Babilonia distrutta*

16. Tacitus: *Annales*

17. Italicus: *Punica*

18. Çeşitli Hırvat (*Boj na Sigetu, Zrínyi Miklós'un Düğünü*)- Macar halk türküleri ve hikâyeleri

Szigeti Veszedelem'i dikkate aldığımızda, şairin sözünü ettiğimiz tüm bu eserleri okumuş ve anlatılan hikâyeleri dinlemiş olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Károly Széchy, şairin Komutan Miklós Zrínyi'nin kuşatma sırasında Batthyány'lere ve Csaktornya'ya gönderdiği mektuplardan faydalanmış olduğunu ve bu mektuplarda geçen konuları eserine kattığını ileri sürmektedir (Széchy Károly: Gróf Zrínyi Miklós, I-V, Budapest, 1896-192, c.II, s:125).

Şair Zrínyi tüm bu kaynakları Macar edebiyatının özellikleriyle harmanlayarak, destanını oluşturmuştur. Yukarıda sıraladığımız eserlerin her birinden farklı şekilde yararlanmış, kimisini tarihî bir kaynak, kimisini de örnek alınacak bir yapıt olarak kullanmıştır. Şair, her bir eserden tarihî gerçeklerle uyum, kurgu, işleyiş ve üslûp bakımından yararlanmıştır.

Şimdi de *Szigeti Veszedelem*'in oluşumunda rol alan tüm bu yazılı ve sözlü kaynakları ve etkilerini incelemeye çalışalım. Bu saydığımız kaynakların destanla olan ilişkisini aşağıda anlatmaya çalışacağız; ancak kuşatmayla ilgili tarihî kaynak niteliğinde olan bazı eserlerden kısaca bahsedeceğiz ve destanla olan bağlantılarını ve özgün şekillerini 4. bölüm olan "Sigetvar Kuşatmasını Konu Alan Eserler" bölümünde inceleyeceğiz.

IV.4) TARİHİ ŞARKILARIN DESTANA ETKİSİ

Her ne kadar, *Szigeti Veszedelem*'den önce, Macar edebiyatında bu denli büyük bir destan veya destan tarzında yazılmış bir eser yoksa da, Osmanlıya karşı yapılacak bir savaşı gündeme getirmek için, Osmanlıya karşı yapılan 16. yüzyıl uçkale mücadelelerinden bahseden edebî örnekler bulunmaktadır.

Szigeti Veszedelem ve bahsettiğimiz tarihî şarkılar arasında konu itibariyle pek çok benzerlik bulunmaktadır. Şair Zrínyi de uçkale askerlerini, onların yaşam tarzını ve özelliklerini işlemiştir. Elbette, bu benzerlikler tarihî şarkılarla şair arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi tam anlamıyla yansıtmaktadır. Çünkü Miklós Zrínyi, kahramanlık konusunu ve uçkale hayat tarzını tecrübelerinden, tarihî şiirlerden, geniş kapsamlı tarihî çalışmalardan, çağdaşlarının anılarından ve ailesinin mektuplaşmalarından dolayı zaten bilmektedir. Dolayısıyla, sadece bu tarihî şarkılardan ilham aldığı söylemek yanlış olur. Şairin bu şarkıları bildiği ise tartışılmaz bir konudur. Hırvat kökenli bir aileden geldiği için, muhtemelen Hırvatça şarkıları Macarca şarkılardan daha iyi bilmektedir. Örneğin, *Szigeti Veszedelem*'de, Siklós çatışmasının ardından yapılan şölende, Macar askerleri Hırvat kahramanlık şarkısı *Dávori*'yi söylüyorlar.

Tarihî şarkılar, bahsettiğimiz özelliklerin dışında işlenen tarihî konular açısından da büyük önem taşımaktadır. Şair, şarkıların bu yönünü kullandığını destanın giriş kısmında şu sözlerle dile getirmektedir:

“*Fabulákkal kevertem az historiát*”(Szörényi, 1993: 18)

“Tarihe efsaneleri kattım”.

Ayrıca kendisi salt tarihi yazdığını Invocatio³⁰’da ilham perisi olarak yardıma çağırıldığı Hz. Meryem’e şöyle seslenmektedir:

Adj pennámnak erőt, úgy irhassak mint volt (Szörényi, 1993, I, 5: 20),

Gerçekleri olduğu gibi yazabilmem için kalemime güç ver.

Miklós Zrínyi, eserini tarihî gerçeklere dayanarak yazdığını vurgulamakta, tıpkı tarihî şarkı yazarları gibi, eserini “tarih” şeklinde nitelendirmektedir.

János Arany da şairin II. bölüm 60. dörtlükte Komutan Zrínyi’nin betimlemesini yaparken, halk ozanlarının sade ve saf üslubunu kullandığına dikkat çekmektedir.

Akkor az nagy nevü Zrini Szigetvárban,

Maximiliantul rëndölve kapitán

Volt, Horvátországban és többiben is bán,

Ez az, kiről szólni fog én historiám (Szörényi, 1993, II. , 60: 43)

“O anda ünlü Zrínyi Sigetvar’da bulunuyordu,

Maximilyen’den aldığı konutan rütbesiyle bulunuyordu,

Hırvatistan ve bir çok yerin de Ban’ı idi,

İşte benim hikâye ondan bahsediyor”.

Tarihî şarkı söyleyen halk ozanlarının Sigetvar kuşatmasına katılmış kişiler olduğu düşünülmektedir. Bu halk ozanları ve katipler uçkalelerdeki olayları, kahramanlık şiirlerini ve Sigetvar kuşatmasında yaşananları halka aktarmışlar, böylece olayların herkes tarafından bilinmesini sağlamışlardır. Onların tarihî şarkılar vasıtasıyla aktardıklarından, Sigetvar kuşatmasında birçok ozan ve kâtip bulunduğunu öğrenmekteyiz. Sigetvar’daki 12 Haziran tarihli bir çizelgeye göre,

---

³⁰ Destanın girişinde, ilham perisinin yardıma çağırıldığı ve konunun ne olacağı anlatıldığı bölüm.

Sigetvar sakinleri arasında gösterilen Petrus ve Thomas'ın kuşatma altındaki kalede sıkışanlar arasında olduğunu, yine Márton adlı bir kâtibin György Zrínyi'ye ağustos ayında kaleden bir mektup gönderdiğini; ve bu kişilerin tarihî şarkı söylediğini yahut yazdığını öğrenmiş bulunmaktayız. Ordunun 30 Mayıs 1564'te yapılan yoklamasında, *Szigeti Veszedelem*'de Ivonja Novakovics olarak geçen Joannes Novak'ın gurubunda kâtip Stephanus Lantos ve Laurentius Lantos'un adı geçmektedir. Kesin olmasa da, bu kişilerin kale savunmasına katıldıkları tahmin edilmektedir. Črnko'nun Sigetvar kuşatması hakkında yazdığı Hırvatça şarkı da çok kimse tarafından bilinmemektedir. Bu olaya şahit olan diğer yazarlarla, komşu ülke ve kalelerdeki ozanların kuşatma hakkında yazdığı Macarca şarkılar bulunmaktadır. Bu şarkılardan türeyen kronik tarzdaki bir şarkı ise oldukça ünlüdür. 17. yüzyılda yazılmış bu şarkı, *Lugossy Kodeksi*'nde bulunmaktadır. Bahsettiğimiz bu tarihî şarkılar, daha sonraki edebî ve tarihî çalışmalara kaynak olduğu için, büyük önem taşımaktadırlar. *Sziget veszésérül való historia* (Sigetvar'ın elden çıkışına dair hikâye) adlı şiir de özellikle kocasıyla birlikte savunmaya katılan Macar kadını figürü ile Kanunî'nin başarısızlıklar nedeniyle hiddetlenmesi tasvirinde *Szigeti Veszedelem*'e etki etmiştir (Klaniczay, 1964: 128).

Birçok Macar tarihî şarkısında görülen, ordu komutanının kaybolan askerini öldü mü ölmedi mi diye arama motifi, *Szigeti Veszedelem*'de de kullanılmıştır. XI. bölümün 93. dördlüğünde Komutan Zrínyi, kaybolan Deli Vid'i arar:

“Hon vagy, édes szolgám, Deli Vid, hon vagy te?

Élsz-e? török szablya vagy megemésztett-e?

Felelj meg, hogyha élsz!”(Szörényi, 1993, XI , 93: 183)

“Nerede benim yiğit askerim?

Yaşıyor musun yoksa Osmanlı kılıcı sindirdi mi seni?

Cevap ver hayattaysan eğer”.

Düellolar ve komutanın orduya hitabı da tarihî şarkılardan alınan motiflerdir. Diğer halkların büyük destanlarında da benzer motifler mevcuttur. Ancak eserin diğer destanlardan en büyük farkı, Miklós Zrínyi'nin Macar tarihî şarkılarında işlenen epik yapıyı ve anlatımı aynı şekilde destanda da işlemesidir. Bu açıdan bakıldığında, şairin tarihî şarkılardan fazlasıyla etkilendiğini söylemek pek de yanlış olmaz (Klaniczay, 1964: 87).

Tarihî şarkılarda kısmen Hümanizm, kısmen de reformasyon kaynaklı birtakım öğeler bulunmaktadır. İlk gruba bakacak olursak, uçkale askerlerinin hayatlarının devamlı belirsizlik ve tehlike içinde olduğunu; şans faktörünün hayatlarında önemli bir rol oynadığını görürüz. Onların katıldıkları çarpışmalardan geri dönüp dönemeyecekleri belli değildir. Sınır boyunda bin çeşit tehlike bulunmaktadır. Ormanda, çalı dibinde saklanan düşmanın kendilerine ne vakit saldıracağı ve onları öldüreceği belli değildir. Onlar, her an yol kenarında saklanmış bir düşman bölüğüyle çarpışmaya girip, hayatlarını kaybedebilirler. Hepsinden önemlisi de şans faktörüdür. Kimin ölüp, kimin kurtulacağı, o kişinin şansına bağlıdır. Rönesans'ın talih düşüncesi, askerî hayat tarzının bir ögesi haline gelmiş ve askerlerin yazılarında da her daim görülmüştür. Destanda da bu konunun pek çok kez işlendiğini görmekteyiz (Klaniczay, 1964: 87-89).

Reformistler, tarihî şarkılarda Osmanlıların yurtlarına gelerek topraklarını işgal etmelerini işledikleri günahlara bağlarlar. Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmedikleri ve O'nu yok saydıkları için Tanrı, Osmanlıları yurtlarına göndererek intikam alıyor ve onları cezalandırıyordu. İşte bu anlayış, *Szigeti Veszedelem*'de de aynen bu şekilde geçmektedir. Bu düşünce, eserin temel mesajlarından. Sapkınlıktan vazgeçilirse, Tanrı yeniden onlarla olacaktır. Bu düşünce *Szigeti*

Veszedelem'de de aynı şekilde yansıtılır. Osmanlıya karşı yapılan savaşların anlatıldığı tarihî şarkılarda çizilen bu tipik manzara, yani Tanrı'nın buyruklarına uymayan dağılmış halka ceza olsun diye Osmanlıları gönderdiği fikri, Macar destan tarzının temel düşüncelerinden olmuştur. Bu nedenle, Şair Zrínyi de 16. yüzyıl uçkale savaşlarından biri olan Sigetvar kuşatmasını anlatırken, o dönem eserlerinin temel unsuru olan bu düşünce tarzını eserinin hareket noktası yapmıştır (Klaniczay, 1964: 90-94).

IV.6) MACAR EDEBİYATININ *SZIGETI VESZEDELEM'E* ETKİSİ

Şair, destanını yazarken sadece tarihî şarkıların etkisinde kalmamış, Bálint Balassi'den de etkilenmiştir. Balassi'nin eserlerinde kullandığı motiflerden yararlanmışır. Balassi, yazdığı birçok lirik şiirde askerî yaşamın tüm kurallarını, yurtseverliği ve milliyetçiliği konu etmiştir. Miklós Zrínyi destan yazdığından, Balassi etkisi yalnızca belirli noktalarda kendini göstermektedir. *Szigeti Veszedelem*'de özellikle Balassi'nin yazdığı *In laudem verni temporis* (*Şarapçılar için –Şarapçılara Mahsus*) adlı şiirin izlerini görmekteyiz. Örneğin Zrínyi, Sigetvar askerlerini

“Éjjel-nappal ezt az mezőt járják” (Szörényi, 1993, III , 12: 49)

“Gece gündüz çayırlarda dolaşıyorlar” diye anlatırken;

Balassi

“Az jószagu mezőt széjjel bejárják”

“Güzel kokulu çayırdaki rüzgarla birlikte dolaşıyorlar” diye anlatmaktadır (Klaniczay, 1964: 94).

Kuşkusuz kendi yaşamında edindiği tecrübeler, şaire Balassi'den daha çok etki etmiştir. Rimay'nin, Balassi'nin ölümü üzerine yazdığı, *Istenes énekek* adlı kitapta yayınlanan mersiyesi ile kitap, Şair Zrínyi'nin kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu eserde kahraman, tarihî şarkılardaki yalın anlatımın tersine, süslü bir üslûpla tasvir edilmektedir. Eserde Balassi'nin ölümünü Tanrı'nın belirlediği ve öldüğünde, İsrail'in bir melek alayının tezahüratları eşliğinde Balassi'nin ruhunu cennete götürdüğü anlatılır. Şair de destanında, Komutan Zrínyi'nin ölümünü benzer bir şekilde anlatmaktadır. Buradan, şairin Rimay'dan da etkilendiğini anlamaktayız. Balassi'nin son dönem şiirlerinin bazılarında, *Szigeti Veszedelem*'de işlenen,

yaklaşan ölüm ve tövbe konularıyla benzer anlatımların yer aldığı görülür. Hatta, bu anlatımlar çoğu kez aynı cümlelerle yapılmıştır. Örneğin Balassi duaya: *Végtelen irgalmú o te nagy hatalmu Isten* “Sonsuz Merhameti olan yüce Tanrı” şeklinde başlarken, Şair Zrínyi: *Végheetelen irgalmu szentséges Isten* (Szörényi, 1993, II , 65: 44) “Bitmez merhameti olan yüce Tanrı” demektedir.

Her ikisi de annelerinden günahkar doğduğunu, Tanrı’nın buna rağmen kendilerine iyilikler ihsan ettiğini; kendilerininse buna karşılık yine günah işlediğini söylemektedirler. Balassi, bu düşüncesini “*Én rút háládatlan*” “Ben aşağılık bir nankörüm” sözleriyle açıklarken, Zrínyi durumu “*Mégis én nyomorult háládatlan vagyok*” (Szörényi, 1993, II , 70: 45). “Yine de ben sefil bir nankörüm” şeklinde ifade etmektedir. Destanın ilerleyen bölümlerinde, Balassi’nin şiirlerinde sıkça işlediği “günahkarları cezalandırmanın Tanrı’ya bir fayda yahut çıkar sağlamayacağı” fikri de işlenmektedir. Ancak Şair Zrínyi, bu fikri biraz daha geliştirerek, tüm ulusu uyarmakta ve ulusunun var olmasının Tanrı’ya yarar sağlayacağını göstermektedir (Klaniczay, 1964: 95).

Szigeti Veszedelem’in yukarıda bahsettiğimiz “Dua” bölümü, işlenen konu ve verilmek istenen mesaj bakımından Rimay’nin mersiyesi ve Balassi’nin Tanrı şiirleriyle benzerlik göstermekte, bu şiirlerin bakış açısıyla uyuşmaktadır. “Tanrıya yakarış” bölümünün temelinde, yine Balassi’nin etkisi vardır. Onun *Zebur Sureleri*, bu bölümün oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu yolla, şairin Macar şiir geleneklerini temel alarak, destansı motifler oluşturması da mümkün olmuştur (Perjés, 1965: 130; Klaniczay, 1964: 95)

Rimay’nin mersiyesi bu bakımdan da eğiticiidir. Balassi’nin ölümü ve yüceltilmesindeki mükemmeliyetçiliği, İncil-Hıristiyanlık unsurlarının dışında

mitolojik Tanrılar da meydana getirmektedir. Latince şiirler yazan Hümanist şairler sadece mitolojik öğeleri kullanırken; reformist yazarlar ve tarihî şarkı yazıcıları ise yalnızca İncil ve inançla sınırlı kalıyorlardı. Bu olay, ileri Rönesans döneminde Macarca yazılmış modern hümanist şiirinde antik inanç ve Hıristiyan inancı motiflerinin harmanlanmasına kadar devam etmiştir. Bu unsurlar ideolojik olarak değil; estetik, güzellik ve etki yaratmak amacıyla kullanılmaya başlanmıştı. Bu özelliklere yalnız askerî şiirlerde değil, diğer şiir kategorilerinde de rastlamaktayız. Márton Gyulai'nin Győr'ün 1598'de Osmanlı'dan geri alınmasıyla ilgili olarak yazdığı kısa kahramanlık destanı, İncil ve inanç unsurlarındaki gerçeklik bakımından bahsettiğimiz konulara örnek teşkil etmektedir. Zrínyi, destanında dinî ve mitolojik unsurları harmanlayarak işlerken; aynı zamanda sadece yabancı Rönesans ve barok destanlarına değil, Macar edebiyat geleneklerine de bağlı kalmıştır (Klaniczay, 1964: 96). Ancak, bu mitolojik unsurları kullanmasının destanın akıcılığını ve güzelliğini bozduğunu düşünenler de bulunmaktadır. Négyesy'ye göre, şairin özellikle semavi konularda kullandığı klasik mitoloji unsurları, özellikle destanın son bölümünde kurguyu bozmaktadır (Négyesy, 1914: 61).

Szigeti Veszedelem'den önce de efsanevî öğelere, yahut tarihî kaynaklara bağlı kalmadan yazılan epizotlar olmuştur. Macar Rönesans'ının ileri döneminde gelişen şiir tarzındaki hikâyeler, Delimán ile Kumilla³¹ ve Deli Vid ve Borbála epizotlarının tarz olarak ilk örnekleri olmuşlardır. Her ne kadar Zrínyi'nin kütüphanesinde Macarca romensk hikâyeler arasında sadece *Eurialus és Lucretia* (Eurialus ve Lucretia) hikâyesinin bir nüshası ve Mihály Czobor'un *Charicliá* adlı el

---

³¹ Kumilla, destanda Rüstem Bey'in karısı ve Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı olarak geçmektedir. Gerçekte Kanunî'nin kızı olan Mihriman Sultan'ın ismi, Macar Humanist tarih yazarı Ferenc Forgách eserinde Chameria (Illés-Illyés, 1977: 652) Istvánffy'nin eserinde Cameria, János Boyssardus'un *Jakab vitae et icones sultanorum* adlı eserinde ise Cumilla olarak geçmektedir (Négyesy, 1914:64). Şair'in Kumilla adını buradan aldığı, yüksek bir ihtimaldir.

yazmasının bir kopyası bulunsa da; şairin gençlik dönemini geçirdiği beylerin saraylarında bu tarz kitapların çok moda olduğunu ve her sarayda okunduğunu unutmamak gerekir. Şüphesiz şair bu tarz eserlerle burada karşılaşmıştır. *Charicliá*, adlı eser 1646'da kütüphanesine dahil olduğundan, destanını yazarken henüz bu eseri okumamıştır. Bu da onun bu tarz eserlerle daha önce karşılaştığının bir kanıtıdır. Aşk içerikli romantik şiirlerin yanısıra, Macar Rönesans ve özellikle de Balassi'nin aşk lirikleri ile Zrínyi'nin kendi idilleri, destanda işlenen aşk sahneleri için yeterli kaynağı oluşturmuşlardır (Klaniczay, 1964: 96).

Macar edebiyatında yiğitlik ve kahramanlık temalı şiirlerde işlenen unsurlar, Macar destan tarzının oluşmasına temel hazırlamışlardır. *Szigeti Veszedelem* de bunlarla aynı olmasına karşın, bu durum Zrínyi'nin yaratıcı kimliğini gölgeleyememiştir. Çünkü o, destan tarzına yenilik katmıştır. Yeni tarzda bir eser yaratması gerektiğinin farkındadır. Bunu, eserin giriş (önsöz) bölümündeki "*Tarihi efsaneleri kattım*" sözüyle de anlatmaktadır. Macar edebiyatında otantik tarihî ve romensk hikâyelerinin birleştirilerek yazıldığı bir tarz henüz olmadığından Zrínyi, Macar edebiyatına eseriyle yeni bir tarz getirmiştir. Kendisi de, destanını hazırlarken, yeni bir tarz getirdiğinin farkındadır (Klaniczay, 1964: 96-97).

Szigeti Veszedelem, Macar edebiyatından aldığı güçle yapılandırılmıştır. Şair, Macar kahramanlık destanlarının fikir ve şekil özelliklerini temel alarak bunları geliştirmiş ve Macar edebiyat tarihinin gerçek anlamdaki ilk destanını yazmıştır.

IV.7)DÜNYA EDEBİYATINDAKİ DESTANLARIN *SZIGETI* *VESZEDELEM*'E ETKİSİ

16. yüzyılda Macar edebiyatında bulunan destansı unsurlar *Szigeti Veszedelem*'in oluşumunda tek başına yeterli olamamıştır. Destan tarzının iyi bilinmesi gerektiğinden, dünya edebiyatındaki diğer destanların da iyi bilinmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Şair kendisine örnek teşkil edecek ve yön verecek diğer destanlardan da faydalanmalıydı. Homeros'tan Tasso ve Marino'ya; kölelik döneminden feodal döneme kadar yazılmış destanların birbirine geçen motiflerini ve bir destanda olması gereken genel hatları Zrínyi de bilmeli ve kullanmalıydı. Şair, Homeros'tan Tasso'ya ve Marino'ya geçen, yani bir öncekinden bir sonrakine miras kalan destansı kurguları öğrenmeli, sözü edilen bu eserleri okumalıydı (Klaniczay, 1964: 111- 112).

Bálint Balassi'nin Macar ve Avrupa lirik tarzını harmanlayıp, bir sentez oluşturarak, Macar şiirini klasikler düzeyine yükseltmesi gibi, Şair Zrínyi de Macar edebiyatı ve evrensel epik tarzını birleştirerek, en büyük Macar destanını yazmıştır (Klaniczay, 1964: 112). Bu bakımdan, dünya edebiyatındaki büyük yapıtların, Vergilius, Tasso ve diğer destanların Zrínyi'ye yaptığı etkinin incelenmesi gerekmektedir.

Şair, antik klasiklerle okul yıllarında; Tasso ve eserini temel olarak yazılmış diğer eserlerle de İtalya'ya yaptığı yolculuk sırasında tanışmıştır. Kütüphanesinde dünya edebiyatına ait birçok destan bulunmaktadır. Bunlar arasında Silius Italicus, Dante, Ariosto, Tasso ve Mihály Czobor'un eserlerinin yanı sıra, küçük İtalyan destanları ve Macar-Hırvat epik şiirleri de mevcuttur (Négyesy, 1914: 52). Bu eserler şairin diğer destanlardaki tematik özellikleri kullanmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, *İlyada*'da ulusların savaşı olarak bir kale kuşatması ele alınmış; Silius

Italicus'un *Punica* adlı eserinde iki büyük komutan olan Scipio ve Hannibál'ın mücadelesine değinilmiş; Ariosto ile Tasso'nun eserlerinde ise, Hıristiyan ve Pagan aleminin mücadelesi işlenmiştir. Özellikle Tasso'nun Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki mücadeleyi bir kale kuşatmasıyla anlatması, *Szigeti Veszedelem* ile olan benzerliği nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Tasso'dan etkilenmiş destanların çoğu, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki mücadeleden sıkça bahsederler. Ayrıca Hz. Meryem'i yardıma çağırma motifi, elçi konuşması ve melek alayının yeryüzüne inmesi kurgularında da Tasso'dan etkilenmiştir (Négyesy, 1914: 53; Klaniczay, 1964: 112- 113). Marino'nun destanında olduğu gibi pek çok destanda Tanrı'nın bir ulusu sapkınlığından dolayı cezalandırması konusu işlenmiştir. Hemen hemen tüm destanlar savaşlarla, büyük savaşçıların düellolarıyla ve kale kuşatmalarıyla doludur. Şair de bu dünya edebiyatı destanlarında geçen olayların bir bölümünü eserinde kullanmış; ancak hiçbir şekilde taklitçilik yapmamış ve kendi öz yorumunu eserinde hissettirebilmiştir.

Dünya edebiyatındaki destanlardan yapılan alıntıların bir grubu genel destan tarzıyla ilgili olanlardır. Örneğin, *Szigeti Veszedelem*'in girişinde bulunan konunun kısa özeti fikri Vergilius'tan; ilham meleşini yardıma çağırma olayı ise Tasso'dan alınmıştır. Şair bazı bölüm başlarında lirik görüşlerini yansıtmasını; (örneğin XIV. bölümün başında arkadaşlarına hitap etmesi); ve bölümlerin kapanış şeklini Ariosto'dan almıştır (Klaniczay, 1964: 113):

Ihon jün Zrínyinek ragyagó csillaga,

Ihon mozdulhatatlan tramantanája,

Bán cselekedét az én kezem irja,

Mellyet isten lölke elmémben befuja. (Szörényi, 1993: XIV, 1: 215)

“Zrínyi’nin parlayan yıldızı geliyor işte,
Burada sarsılmaz Tramontanası (kutup yıldızı) işte,
Ban’ın yaptıklarını elim (kalemim) yazıyor,
Ne yazacağımı Tanrı kulağıma fısıldıyor”.

Şairin, bu dörtlükte, Komutan Zrínyi’yi kutup yıldızıyla özdeşleştirdiğini görüyoruz. Kutup yıldızı, her zaman çıplak gözle tüm insanlar tarafından görünebilecek bir yörüngededir. Şair de, büyük büyükbabası olan komutanın yaptıklarından dolayı, tüm insanlığın onu görebileceği bir yükseklikte daima parlayacağını söylüyor.

Destanın ilk dörtlüğünde şairin kısa özgeçmişini yazma fikri, Ovidius’un *Metamorphoses* adlı eserinden alıntı yapılarak aktarılmıştır. Ovidius’un bu eseri, günümüzde destan kategorisine sokulmasa da, 17. yüzyılda destan olarak kabul edilmektedir (Klaniczay, 1964: 113).

Szigeti Veszedelem’deki efsanevî unsurlar, ikinci bir etkileşim grubunu oluşturmaktadır. Efsanevî çerçeve, *Szigeti Veszedelem*’in düşünsel içeriğini yansıtmada büyük rol oynamaktadır. O dönem efsanevî unsurlar Macar edebiyatında daha yeni gelişmekte olan bir olguydu. Tanrı’nın günahlarından dolayı halkı cezalandırması fikri henüz işlenmemekte ve dinî tasavvurlardan epik konular oluşturulmamaktaydı. İşte Tasso ve Marino’nun şaire etkisinin tam da bu konuda olduğu görülür (Klaniczay, 1964: 113; Ravazdi, 1982: 12).

Destanda olayların başlangıcı, Tanrı’nın yeryüzüne bakması ve dünyayı incelemesiyle başlar. Bu eski bir destan üslûbu olup; Vergilius ve Tasso’nun eserlerinde de görülmektedir. Janus Pannonus’ta da Tanrı’nın yukarıdan yeryüzüne bakması, insanların günahlarından dolayı hiddetlenmesi ve Hz. Meryem’in O’nu

sakinleştirmeye çalışması sahnesi mevcuttur (Négyesy, 1914: 57; Klaniczay, 1964: 114). Marino'nun *Gerusalemme distrutta*'sında ise Tanrı, Yahudi halkın günahlarından bahsederek, onları cezalandırmaya karar verir. Eski destanların önemli kurgularından biri de, Tanrı'nın cehennem zebanisini yahut buna benzer gizemli bir varlığı, baş kahramanlardan birini harekete geçirmesi için görevlendirmesidir. Bu durum Marino'nun *Strage degli innocenti* adlı eserinde de aynı şekilde görülmektedir. Vergilius ve Tasso'nun cehennem zebanisi "merhametsizlik", küçük bebeklerin katledilmesi emrini Herodes'e vermek için gönderilir. Şair Zrínyi, bu doğaüstü yaratıkların tasviri konusunda özellikle Marino'nun eserinden etkilenmiş ve onun "merhametsizlik" tasvirinden Alekto'nun tebdili kıyafete bürünmesi kurgusunu oluşturmuştur. Alekto, Vergilius ve Tasso'nun eserlerinde, tebdili kıyafetle, verilen görevi ifa etmektedir. Ancak Marino'nun "merhametsizliği", kralın korkunç yüzünden korkmaması için karşısına ölen ağabeyinin sıfatıyla çıkar (Klaniczay, 1964: 114). Bu kurgu, *Szigeti Veszedelem*'deki Alekto kurgusuyla büyük benzerlik gösterir. Alekto, Marino'nun eserindeki kurguya benzer bir şekilde, Kanunî'ye ölen babası Yavuz Sultan Selim şeklinde görünür. Bahsettiğimiz tüm bu eserlerde merhametsizliğe bir şahsiyet verildiği görülmektedir (Szörényi, 1993, I, 33: 23).

Szigeti Veszedelem'deki geleneksel destan unsurlarıyla diğer destanlar arasında benzerlikler bulunmasına rağmen, yadırganacak bir durum söz konusu değildir. Bu durum tamamıyla destanın özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Şair Zrínyi'nin eserindeki fikri unsurlar ve içeriğindeki temalar, Macar geleneğinden doğmuştur. Örneğin, Tanrı'nın insanları günahlarından dolayı cezalandırması fikri, dünya edebiyatındaki birçok destanda bulunmasına rağmen, *Szigeti Veszedelem*'de Tanrı'nın söylediklerine benzer sözler hiçbir yabancı kaynakta bulunmamaktadır.

Destanda baş kahramanın dua ederken gösterilmesi sahnesinin Tasso'dan alınmasına rağmen, iki destandaki baş kahramanın Tanrı'ya yakarış duası tamamen farklıdır. Şairin bu duasının temeli, yabancı kaynaklara değil, Balassi'nin *Zebur Sureleri*'ne dayanmaktadır (Klaniczay, 1964: 114)

Destanın giriş kısmına benzer bir şekilde sonunda da Şair Zrínyi, mucizevi unsurların sıklaştırılmasını gerekli görerek, yeniden geleneksel destan kurgularını kullanmaya başlamıştır. *Szigeti Veszedelem*'de görülen meleklerin ve zebanilerin farklı iki tarafta mücadele etmesi, çok eski bir destan kurgusudur. Bu olay, Silius Italicus'un ve Tasso'nun eserlerinde de görülmektedir. Cehennem ruhlarının sıralanışı, Marino'nun *Strage degli innocenti*'sindeki canavarları hatırlatmaktadır. Şairin cehennem ruhlarını çağıran Alderán figürü de, Tasso'nun eserini taklit eden Scipione Herrico'nun *Babilonia distrutta*'sından alınmıştır (M. Derényi, 1940: 235-239). XV. bölümdeki cennet güçlerinin Tasso'nunkilere benzemesine rağmen, bu bölümde Marino'nun eseri daha büyük bir tesir göstermektedir. Üstelik *Gerusalemme distrutta*'daki gökyüzü tasviri şairinki ile örtüşmekte; *Szigeti Veszedelem*'de Cebrail'in cehennem ruhlarını Sigetvar'dan kovması gibi, Marino'nun Mikail'i de benzer sözlerle cehennem ruhlarını Kudüs'ten kovmaktadır (Klaniczay, 1964: 115).

Şair Zrínyi'nin alıntı yaptığı üçüncü grubu ise, savaş aksiyonları ya da yeryüzü olaylarının tasvirleri oluşturmaktadır. Bazı savaş tasvirlerinin nereden alındığını kesin olarak bilmek oldukça güçtür. Çünkü toplu savaş mücadeleleri ve bunların değişik çeşitlemeleri yüzyıllardır tüm destanlarda işlenmiştir. Bir şairin yahut yazarın silahlı mücadelede tamamen yeni bir tasvir yaratması, neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, Şair Zrínyi'nin Siklós'ta ve Almás deresi civarında yapılan

çarpışma ile diğer birçok mücadelede kullandığı tasvirlerin Homeros'un, Vergilius'un, Tasso'nun ve diğer şairlerin destanlarında da bulunması, gayet doğaldır. Bu tasvirleri, diğer destanlarda olduğu gibi, Macar tarihî şarkıları ya da tarihî yazılarında da aynı şekilde bulabiliriz. Zrínyi'nin düellolarda kullandığı tasvirler, diğer eserlerle paralellik göstermesine rağmen, şairin bu kurguları şahsi tecrübelerinden edinmiş olması da mümkündür. Bu nedenle, şairin bir asker olduğunu göz önünde bulundurursak, eserinde kullandığı tasvirlerin sadece alıntı olduğunu söylemek, son derece yanlış olur. Bu tasvirleri yaşadığı ve şahit olduğu olaylardan türetmiş olma ihtimali, oldukça yüksektir.

Eserin I. bölümünün büyük kısmı, gerçek tarihî öğeler içermektedir. II. bölümde yer alan Kanunî betimlemesi, fikirleri bakımından Tasso'nun eserine benzemektedir. “Yaşlı doğulu kral” bölümü de bunu kanıtlamaktadır. III. bölümde, şairin Siklós çarpışmasını etkileyici biçimde işleyebilmesi açısından, geleneksel unsurların kullanımına önem vermiştir. Sigetvar Komutanı'nın, Rézmán'ın kovaladığı Macar ordusunu durdurarak yaptığı yüreklendirici konuşmada, Tasso ve Vergilius'un izlerini görmek mümkündür. *Aeneis*'in Lausus ve Mezentius'tan bahseden açıklaması, Mehmet ve Rézmán'ın ölüm tasvirine temel teşkil etmiştir. Rodivoj ve Juranics örneği ise, Vergilius'un Nisus ve Euryalusa'sını hatırlatmaktadır (Négyesy, 1914: 53). Hayatını bağışlaması için alay beyinden aman dileyen ve intikamının alınacağını söyleyen Pál Cserei kurgusuna, Vergilius ve Tasso'nun eserlerinin çeşitli yerlerinde rastlamaktayız. Son olarak Pécs alay beyinin teslim olmasına benzer kurgular, Vergilius ve Tasso'nun eserlerinde de bulunmaktadır (Klaniczay, 1964: 115- 116).

IV. bölümde, Kanunî Sultan Süleyman'ın Sigetvar'a doğru geldiği haberinin betimlenmesi Vergilius'un eseriyle; Komutan Zrínyi'nin Siklós'ta ölenlerin başında yaptığı konuşma ise Bouillon'un Dudo'ya söylediği sözler bakımından Tasso'nun eseriyle benzerlik göstermektedir. Osmanlı büyücüsü Alderan'ın kuşların hareketlerine bakarak kehanette bulunması gibi bir kurguyu, yine Vergilius'un eserinde de görmekteyiz. Sigetvarlıların yemini ve ordu merasimi kurgusu tamamıyla Macar kaynaklarına dayanmakta; sadece bölüm sonunda Komutan Zrínyi'nin oğluna itafen yaptığı konuşma, Aeneas'ın Ascanius'a sarf ettiği sözlere benzemektedir (Klaniczay, 1964: 116).

VI. bölümdeki Osmanlı elçilerinin kabulü kurgusu da, tümüyle Tasso'da mevcuttur. Tasso'da Mısır Kralının Alet ve Argant adlı elçileri Bouillon Gottfried'e savaşı bırakmasını söylemek için gönderilmişleridir. Halil Bey'in Macarların durumunu anlattığı konuşması da Tasso'daki elçilerin tutumunu yansıtmaktadır. Tasso'daki elçiler de, tıpkı Halil Bey'in Almanların şüpheli dostluğuna karşı uyarıda bulunması gibi, Hıristiyanların komutanını Yunan imparatorunun şüpheli dostluğuna karşı uyarıya çalışırlar (Klaniczay, 1964: 116).

VII. bölümde Osmanlı ordusunun Sigetvar'a varmasıyla birlikte şair, Homeros'ta, Tasso'da ve diğer destanların tümünde bulunan tasvirleri kullanmaya başlar. Bu bölümde, daha çok Tasso'nunkine benzer betimlemeler yapılmıştır. Tasso'da da, tıpkı Şair Zrínyi'de olduğu gibi, ordunun yaklaşması ve istenilen bölgeye ulaşması, sanki kalenin yüksek bir yerinden izleniyormuşçasına tasvir edilir. Deli Vid ve Demirhám'ın düello sahnelerinde, daha çok Tankréd ve Argante'nin düello sahnelerinin izi görülmektedir. VIII. bölümdeki Sultan ve Delimán sahnesi de Vergilius ve Tasso'nunkine benzemektedir (Latinus ve Turnus; ayrıca Alaaddin ve

Argante arasında geçen konuşmalar). Osmanlı ordusunda kurulan meclis ile Alaaddin'in divanındaki tasvirler, özellikle zıt görüşlü iki komutanın karşı karşıya gelmesi olayında büyük benzerlik göstermektedir.

Destanda dünya edebiyatı etkisinin en fazla görüldüğü kısım, IX. bölümdür. Rodivoj ve Juranics epizodunun tümünde Vergilius'un Nisus ve Eurialus arasında geçen konuşmaların izleri görülmektedir. Deli Vid'in rüyasını anlatan kurguda, Vergilius'un Aeneas epizotundaki Aeneas'ın rüyasında ölen arkadaşı Hektor ile konuşmasının; Rodivoj'un rüyasını anlatan kurguda ise, Hugo'nun Bouillon Gottfried'le yaptığı konuşmanın etkisi görülmektedir (Klaniczay, 1964: 116).

X. bölümdeki büyük kuşatma tasviri, toplu savaş görüntülerinin dışında, pek çok somut alıntı içermektedir. Szvilojevics ve Klizurics epizodu Vergilius'tan, Embrulah epizodu ise Tasso'dan alınmıştır. Kaleye sıkışan Delimán örneğinin benzeri, Vergilius'un eserinin çeşitli yerlerinde karşımıza çıkmaktadır. Vergilius'taki Turnus'un Troyalıların arasına sıkışması, kaleye sıkışan Delimán örneğini; Tasso'daki Argante'nin paganlar tarafından sürüklenmesi ise, Osmanlılar tarafından sürüklenen Demirhám örneğini çağrıştırmaktadır (Klaniczay, 1964: 117).

XI. bölümde Rüstem'in³² öldürülmesi ve Delimán'ın kaçıp saklanması Tasso'daki Gernando ve Rinaldo arasındaki ihtilafla paralellik gösterir. Deli Vid ile Demirhám'ın düello sahnesinde Amirassen'in verilen sözü tutmaması ve yeminini bozması, *İlyada*'da, *Aeneis*'te ve *Gerusalemme liberata*'da benzer şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Klaniczay, 1964: 117).

XII. bölümde, destanın özellikle masalsı kısmını oluşturan Delimán ve Kumilla'nın aşk hikâyesinde, kurgu bakımından Macar edebiyat geleneklerinin

---

³² Destanda bu isim Rustán olarak geçmektedir.

büyük etkisi görülse de, bu bölüm diğer büyük destanlarla da benzerlik göstermektedir. Örneğin Dido ve Aeneas'ın; hatta, Rinaldo ve Armina'nın aşk betimlemeleri, Delimán ve Kumilla örneğiyle benzerdir. Bu eserlerin hepsinde kahramanın kadına duyduğu aşk ve kadının kendisi kahramanı amacından, görevinden uzaklaştırmaya ve savaşıdan vazgeçirmeye çalışmaktadır (Klaniczay, 1964: 117).

Delimán'ın geri çağırılması, Tasso'nun eserindeki ile aynıdır. Sevgilisinin ölümü üzerine deliye dönen Delimán'ın öfkesinin tasvirinde ise Ariosto'nun *Orlando*'su örnek alınmıştır. Bu bölümdeki divan toplantısı VIII. bölümdeki divan toplantısına benzeyen tasvirler içermekte ve bunlar Latinus'un savaş meclisindeki betimlemelerine benzerdir. Olayların gidişatının tamamen değişmesine neden olan güvercin figürü ise, yine Tasso'dan etkilenerek oluşturulmuştur (Klaniczay, 1964: 117).

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, son iki bölüm olan XIV. ve XV. bölümlerde doğaüstü öğeler yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. XV. Bölümde, vurgulanması gereken önemli bir kurgu daha mevcuttur. Bu da, Vergilius ve Tasso'nun eserleriyle büyük benzerlik gösteren, düşman saflarındaki en güçlü kahramanının destanın baş kahramanıyla karşılaştığında korkudan titremesi sahnesidir. Bu olay, *Szigeti Veszedelem*'de, Delimán'ın Komutan Zrínyi'nin önünde korkudan titremeye başlaması şeklinde anlatılmaktadır (Klaniczay, 1964: 117).

Destan tarzının gerekliliklerini, doğaüstü unsurlarını ve gerçek kurgularını göz önünde bulundurursak; şairin sadece bir destandan değil, Avrupa destan edebiyatının tüm türlerinden etkilendiğini söyleyebiliriz.

Şair Zrínyi, eserinin önsözünde Homeros ve Vergilius'u örnek aldığını belirtmektedir. Şair, gerçekten de alıntılarının büyük kısmını destan edebiyatının en büyük iki yazarı olan Homeros ve Vergilius'tan yapmıştır. Ancak bu, Zrínyi'nin destandaki kurguları ve tasvirleri onlardan direkt olarak aldığı anlamına gelmemektedir. O, yakın dönem destanlarından da faydalanmıştır. Doğaüstü kurgularda Marino'dan, savaş tasvirleri ve dünyevi zorluklarla ilgili konularda ise Tasso'dan yararlanmıştır. Ancak bu *Szigeti Veszedelem*'in büyük bir bölümünün Vergilius'un eserindeki kurgulara yakın olduğu gerçeğini değiştirmemektedir (Négyesy, 1914: 52; Klaniczay, 1964: 118).

Şairin hangi destandan ne kadar etkilendiğini ve alıntı yaptığını kesin olarak belirlemek olanaksızdır. Zira Homeros'un kullandığı motifler Vergilius'un eserinde, Vergilius'un motifleri de Tasso'nun eserinde; Tasso'nun etkileri ise, Marino ve Tasso taklitçilerinde mevcuttur. *Rüzgarın Yavrusu* motifi, Zrínyi'de Amirassen'in atı Karabul ile özdeşleşmekte; bu motifse *İlyada*'da, *Georgica*'da, *Orlando furioso*'da ve *Gerusalemme liberata*'da görülmektedir (Imre, 1897, 68-71). Deli Vid ve Demirhám çarpışmasına benzer örnekler tüm destanlarda bulunmakla birlikte buna en yakın örnek Argante ve Tankréd'in çarpışmasıdır. Ayrıca bu tarz örnekler, Macar edebiyatında da bulunmaktadır (Klaniczay, 1964: 118).

Szigeti Veszedelem, vermeye çalıştığı mesaj bakımından, dünya edebiyatındaki eserlerle tamamen bağdaşmayan özgün bir eserdir. László Négyesy, *Szigeti Veszedelem*'in Vergilius'un eserindeki motiflerle benzeyen sahnelerinin Italicus'un *Punica*'sı ile de paralellik göstermesinin, eserin özgünlüğüne hiçbir zarar vermediğini söylemektedir. O, bu tip eserlerin araştırılmasının yapıta özgünlük kazandıracağına ve dünya edebiyatındaki diğer destan türlerinin etkisini azaltacağına

inanmaktadır. Yine Négyesy, *Szigeti Veszedelem*'in bu güne kadar yazılmış eserlerden daha özgün ve etki alanının daha büyük olduğunu savunmaktadır (Négyesy, 1914: 58).

Kısacası şair, dünya edebiyatındaki destanların motiflerini kullanarak, *Szigeti Veszedelem*'in Macar edebiyatının bir parçası olmasını sağlamış ve bunu da başarmıştır. Macar edebiyat tarihçilerine göre O, genel destan geleneklerine Macar motiflerini de katarak oluşturduğu eseriyle ilk Macar destan yazarı olmuştur (Klaniczay, 1964: 119).

János Arany (1817- 1882) *Zrínyi és Tasso* (Arany, János, Zrínyi és Tasso, összes müvei X., Budapest, 1962) adlı klasik çalışmasıyla şairin, yaptığı alıntılara rağmen ne kadar özgün bir eser oluşturduğunu vurgulamaktadır. Hatta János Arany, şairin yaptığı alıntıları dahi özgünleştirdiğini belirtmektedir. Ona göre bu durum, henüz eserin başında ilham perisinin yardıma çağırılması sahnesinde ortaya çıkmaktadır. János Arany'a göre Şair Zrínyi, Hz.Meryem'in yardıma çağırılması kurgusunda Tasso'dan etkilenmiştir; ancak Zrínyi, eserin ilerleyen bölümlerinde bu kurguyu geliştirmiş ve Tasso'dan bağımsız; hatta tamamıyla zıt bir boyuta taşımıştır. Tasso, konuyu anlatırken samimi olmayarak olayları süsleyeceği için Hz.Meryem'den özür dilemektedir. Oysa Şair Zrínyi, bunun tam tersine sadece gerçekleri yazacağı için, Hz.Meryem'e şu şekilde seslenmektedir:

“*Adj pennámnak erőt, úgy írhaszak, mint volt*” (Szörényi, 1993, I, 5: 20)

“Kalemime gerçekleri olduğu gibi yazabilmem için güç ver”.

Kuşkusuz şair gerçekleri yazma konusunu çok ciddiye almıştır. Daha eserin giriş kısmında tarihle efsaneleri karıştırarak yazacağına dikkat çekerek, gerçek tarihi yazmaya çalışacağını ve bunu daha da etkili kılmak için edebî üslûbu kullanacağını

belirtmiştir. O, “tarihe karışmış masallar” sözüyle hiçbir şeyin olduğu gibi kalmadığını; eklemeler yapılarak olayların abartıldığını, kimi zamanda bu olaylardan bazı şeyler çıkartılarak olayların yumuşatıldığını kabul etmiştir (Klaniczay, 1964: 119).

Şimdi de şairin alıntı yaptığı dünya destanlarındaki motifleri kendince nasıl değiştirdiğine ve bunları özgünleştirdiğine değinelim.

Şair, Siklós çarpışması nedeniyle Rézmán’ın ordusundan korkup kaçan Macarları yüreklendirmek için Vergilius ve Tasso’dan esinlendiği sözlerle Komutan Miklós Zrínyi’yi konuşturmuştur. Destanda da görülen kaçan askerlere seslenme, Vergilius ve Tasso’da da karşımıza çıkmaktadır: (Klaniczay, 1964: 119)

Vergilius:

“Arkadaşlarım (yoldaşlarım) nereye kaçıyorsunuz? ...lâkin deniz yolumuzu kapatmış, kaçacak yer yok! Denize mi yoksa Troya’ya mı gidelim?”

Tasso:

“Bu ne korku? Nereye kaçıyorsunuz? Sizi kimin kovaladığına bir bakın! Zayıf bir bölük sizi kovalayan.”

Zrínyi:

Igy mond: “Hová futtok, ti vitéz emberek?

Nézzétek, kicsodák, kik tikketek üznek.

Tehát ennyi keresztényt egy török gyermek

Megfutamatat mezőben?

Siklós várán-é ti akartok futni?

Itt akarjátok-é uratokat hadni?

De az ki engemet fog bátran követni,

Neki győzedelmet majd fogok mutatni”(Szörényi, 1993, III, 72-73:58).

“Şöyle seslenir: Nereye kaçıyorsunuz cesur yiğitler?

Sizi kovalayanların kim olduğuna bakın bir.

Bu kadar Hıristiyan’ı bir Türk çocuğu mu

Çayırdaki kovalıyor?

Siklós kalesine mi kaçmak istiyorsunuz?

Komutanlarınızı burada mı bırakmak istiyorsunuz?

Lâkin her kim beni korkusuzca takip ederse

Ona zaferin ne olduğunu gösteririm”.

Şair, bu kısa konuşmasının başında, Tasso’nun düşmanın zayıflığını ön plana çıkarma fikrini, daha sonra da Vergilius’un kaçış yolunun olmadığını gösterme düşüncesini benimsemiştir. Şair Zrínyi burada, Siklós’a gitmenin neden imkansız olduğunu da açıklar. Bu konuşmada füzuli hiçbir öge bulunmamaktadır. Şair önce kaçanları ayıplar, daha sonra da kaçmanın akılsızca olduğunu söyler, son olarak da askerlere cesaret verir.

Eski destanların aksine *Szigeti Veszedelem*’in yazarı bir komutan olduğundan askerleri nasıl cesaretlendireceğini ve onlara nasıl hitap edeceğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle, alıntı yaptığı eserleri sahip olduğu vasıflar sayesinde daha da geliştirmiştir.

Şairin sahip olduğu askerî bakış açısı ve komutan kişiliği Pécs alay beyinin teslim olması sahnesinde de görülür. Bu kurgu Tasso’da da mevcuttur. Aradaki fark şudur: Tasso’da Altamoro kılıcını Gottfried’in eline verirken, *Szigeti Veszedelem*’de alay beyi kılıcını yiğit bir askere yakışacak şekilde yere fırlatmaktadır. Daha önce de söylediğimiz gibi Deli Vid ve Demirhám’ın VII. bölümdeki düellosu, Argante ve Tankréd’in düellosuna benzemektedir. Ancak Tasso’nun eserinde Tankréd, düellonun ikinci gününde arkadaşlarına haber vermeden düelloya giderken; *Szigeti*

Veszedelem'de Deli Vid, Komutan Zrínyi'nin izin vermesi koşuluyla Demirhám ile düelloyu kabul eder. Komutan Zrínyi'nin destandaki askerleri her durum ve koşulda askerî disipline bağlı kalmışlardır. Yine destandaki Klizurics karakteriyle *Aeneis*'teki Helenor karakteri birbirine benzemektedir. Ancak aradaki fark, şairin anlattığı gibi durumun umutsuz olduğunu gören Klizurics'in düşman hattına saldırdığı sırada kafasını omuzları arasına çekmesi ve kalkanını yukarı kaldırması tasvirinden kaynaklanmaktadır. İki eser arasındaki bu betimleme farkı ise, Şair Zrínyi'nin askerî kişiliği nedeniyle birçok savaşa katılmasından ileri gelmektedir. Şair, yaptığı alıntılarını askerî bakış açısıyla değiştirmiştir. Savaş deneyiminin olması işini daha da kolaylaştırmış ve vermek istediği etkiyi bir o kadar arttırmıştır. Marino'nun eserindeki cehennem ruhlarının dağınık ve karmaşık bir halde olmasına rağmen, şair kendi destanında bu ruhları savaş düzenine sokmuştur (Klaniczay, 1964: 120- 121).

Şair Zrínyi'nin alıntı yaptığı diğer eserlerden farkı, doğu kültürünü mükemmel ve doğru bir şekilde tasvir etmesidir (Négyesy, 1914: 62). Şairin Kanunî Sultan Süleyman'ı tasviri, Tasso'nun Embrulah ve Mısır kralı tasvirinden çok daha renklidir. Hayatında Türk görmemiş olan Tasso'nun Embrulah ve Mısır kralı tasvirinin sıkıcı olması çok doğaldır. Eserinde doğu kaynaklı tutarlı kelimeler, "barbar süsü" ve "türban"dan ibarettir. Tasso'daki yaşlı kral her hangi bir kral olabilir; çünkü betimlemenin kimi gösterdiği açık değildir. Ancak Şair Zrínyi'nin Kanunî Sultan Süleyman tasviri, bunun tam tersidir. Kanunî Sultan Süleyman'ın ordusunun başında nasıl gittiği, neler giydiği ve silahları tasvir edilirken, Osmanlı geleneklerine uygun betimlemeler yapılmıştır. Osmanlı kültürü doğru yansıtıldığından eserdeki tasvirler de çok inandırıcı ve etkileyici olmuştur (Klaniczay, 1964: 21).

Şairin, Tasso'dan aldığı elçi kabulü tasvirlerinde yaptığı küçük değişiklikler, büyük önem arz etmektedir. Buna göre Tasso'nun eserinde, kale komutanı elçileri sadece subayları ve komutanlarıyla kabul ederken; Sigetvar Komutanı Zrínyi elçileri askerleriyle birlikte kabul etmektedir. Destanda Komutan Zrínyi, böyle hayatî önemi olan bir karar almak için tüm askerlerinin, muhafızlarının ve halkın görüşünü almaktadır. Bu durum, eserde komutan ve tebaası arasındaki bozulmaz ve yıpratılmaz sağlam birliği simgelemektedir (Klaniczay, 1964: 121).

Şair sadece destanlardan değil, epik olmayan dünya edebiyatındaki diğer eserlerden de etkilenmiştir. IV. bölümdeki kaçan atların Osmanlı ordusunda yarattığı kargaşa (Szörényi, 1993, IV, 81-103: 76- 79), Tacitus'un *Annales* şarkısında da (I.bölüm, 65-66.dörtlük) görülmektedir. Caecina'nın Arminius'a karşı oluşturduğu orduda da aynı sahne mevcuttur. Şair, *Szigeti Veszedelem*'deki bu sahneyle, Osmanlı ordusunun zayıflığını göstermeye çalışmaktadır. Kaçan atların seslerinden ürken Osmanlı askerleri, çıkan kargaşada birbirlerini öldürür. Bu da destansı bir kurgudur. Şairin bu tarz sahneleri epik tarzda anlatmadaki yeteneği ve üslûbu, kendisinin klasik destan yazarları arasında yer aldığını göstermektedir (Klaniczay, 1964: 122).

IV.8)TARİHİ KAYNAKLARIN ve TARİHİ GERÇEKLERİN DESTANA ETKİSİ

Szigeti Veszedelem'in oluşumunda tarihî kaynakların etkisi büyüktür. Tarihî kaynaklarda işlenen olaylar özeklikle Şair Zrínyi'nin destandaki kahramanların karakterlerini oluşturmasına ve olay kurgularındaki gerçekliği sağlamasına katkıda bulunmuşlardır. Bu bakımdan öncelikle bu tarihî olayların, destandaki bazı karakterlerin, şairin edindiği bilgi ve verilerin incelenmesi, bunlara açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Daha önceki açıklamalarımızdan yola çıkarak, şairin ana kaynağının Istvánffy'nin eseri (*Pannoni Historiarum de rebus Vugaricis libri*) olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Zrínyi bunun dışında pek çok tarihî kaynaktan da yararlanmıştı. *Szigeti Veszedelem*'i Hırvatça'ya çeviren şairin kardeşi Péter Zrínyi bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: “*Büyük bir gayretle ve titiz bir çalışmayla birçok kronikten ve Latince'yi çok iyi bilmesinden dolayı birçok yazma ve belgeden edindiği bilgileri düzenledi ve eserini bunlara dayanarak yazdı*” (Klaniczay, 1964: 139).

Şairin tarihî kaynakları nasıl kullandığına ve bunlardan ne ölçüde yararlandığına değinecek olursak, öncelikle Istvánffy'nin eserinden başlamamız gerekmektedir. *Szigeti Veszedelem*'in konusu ve olayların gidişatı, Istvánffy'nin eseriyle paralellik göstermektedir. Istvánffy'nin betimlemelerinde gerçeklik ve epik üslûp, ilk göze çarpan özelliktir. Bilhassa, Osmanlı ordusunun Sigetvar'a girişi, mükemmel tasviri nedeniyle, âdeta okuyucunun gözünde canlanmaktadır. Şair Zrínyi'nin de eserinin başında aynı olayı harfi harfine Istvánffy'den esinlenerek yazması, bu mükemmel tasvirin etkisidir. Destanın ilk bölümündeki tarihî olaylar da –Kanunî'nin öfkelenmesi, savaşa karar vermesi, savaş ilanı, Osmanlı ordusunun

Drinápoly'a (Edirne) çağrılması, Kanunî'nin divan toplantısı, Aslan Paşa'nın mektubu ile Asya ve Tatar ordularının varışı, Istvánffy örnek alınarak yazılmıştır (Szörényi, 1993, I, 46- 68: 25- 29). Bu etkileşim Palota kuşatmasında, hatta bunun ince ayrıntılarında da kendini göstermektedir. Moré burcunun dövülmesi, iki topçunun burada ölmesi ve Siklós çarpışmasında yaşanan zorluklar, Istvánffy'nin anlatımıyla aynıdır (Szörényi, 1993, II, 1- 30: 34- 39; Klaniczay, 1964: 139).

IV. bölümdeki Osmanlı elçilerinin kabul edildiği sahne (Szörényi, 1993, 1- 51: 93- 101) hariç V., VI., VII. bölümlerdeki tarihî olaylar, Istvánffy'nin eserini çağrıştırmaktadır. Şair bu bölümde estetik açıdan sadece olayların oluş zamanlarını değiştirmiştir. Istvánffy'nin eserinde Kanunî'nin Harsány'a varması, öncü birliklerin Ali Kurt³³ ve Anadolu beylerbeyinin komutasında Sigetvar'a gönderilmesi, Almás çayı yakınındaki çarpışma, daha sonra esas ordunun Sigetvar'a varışı, "Allah Allah" nidalarıyla sağa sola ateş ederek gösteriş yapılması ve Farkasich'in ölümü sahnelerinden sonra Sigetvar komutanının askerlerine yaptığı konuşma, askerlerinin bağlılık yemini etmesi ve savunma için hazırlanması sahnelerine geçilir. Ancak Şair Zrínyi, bu sıralamayı takip etmemiştir. Takip etseydi, Sigetvarlıların tanıtımı çok ileriki bölümlerde yapılacak ve o takdirde VII. bölüm beklenen heyecanı vermeyecek, eserin gidişatı yavaşlayacak ve akıcılığı kaybolacaktı. Bu bakımdan şairin yaptığı bu kronolojik değişiklik yerinde olmuştur. Dikkat edilecek bir başka nokta ise, Ali Kurt'un ölümünün ve Osmanlı topraklarının kullanılmayacak hale gelmesinin anlatıldığı XIII. bölümdür. Anlatılan bu olay, gerçekte de yaşanmıştır. Istvánffy bu olayı şairin eserindeki olay sırasından çok daha önce anlatmaktadır.

---

³³ Ali Kurt, tarihi kaynaklarda karşımıza Ali Portuk şeklinde de çıkmaktadır. Örneğin, Perjés bu ismi Ali Portuk olarak kullanmaktadır (Perjés, 1965: 154). Özellikle Türk kaynaklarında bu isim, Ali Portuk şeklinde karşımıza çıkar. Ayrıca bu isim *A budai Basák Magyar Nyelvű Levelezése* adlı kaynakta da Aly Porthwk yani Ali Portuk olarak görülmektedir (Takáts, 1915: 21).

Zrínyi olayı sona bırakarak konuyu çok daha önemli bir boyuta taşımıştır: Kanunî'nin son umudu Ali Kurt ve toplarıdır; bunlarda istenen başarı sağlanamayıp, Ali Kurt da ölünce, Kanunî kuşatmayı kaldırmaya karar verir (Klaniczay, 1964: 130-140).

Kuşatmanın son hadiseleri yani yangının neden olduğu sorunlar, güçlükler, iç kaleye çekilme, buradan çıkmak zorunda kalınması, bunun için yapılan hazırlıklar ve çıkış harekâtı da Istvánffy'nin eseriyle paralellik gösterir. Ancak destanın sonuç kısmı tamamıyla Zrínyi'ye aittir. Zira Istvánffy'nin eserinde Kanunî, çok daha önce ölmüştür (Klaniczay, 1964: 140).

Önemli olan bir diğer konu da şairin bazı tarihî gerçekleri eserinde anlatmamış olmasıdır. Ancak gerçekçi olmak adına, bu olayları eserinin başka bölümlerinde bir cümleyle anımsatmayı da bilmiştir. Istvánffy eserinde, son bölümde Osmanlı askerlerinin Komutan Zrínyi'nin kafasını kazığa geçirdiklerini yazmaktadır. Şair ise komutanın ölümünü anlattığı bölümde böyle bir olaydan bahsetmemektedir. Çünkü şair bunu destanın son kısmında aktarsaydı, o takdirde şairin eserinde vermek istediği komutanın yüceliğinden ve ululuğundan eser kalmayacaktı. Bu nedenle şair bu gerçeğe, IV. bölümün 6. dördlüğünde değinmektedir:

Ihon most Zriniek jószerecséje van,

De még őrajta is ennek hatalma van:

Ma az törökökön nagy győzedelme van,

Holnap vitéz fejét meglátjuk karófán (Szörényi, 1993, IV, 6: 65).

“Şimdi şans Zrínyi'den yana,

Ve bu şansın onun gücünde etkisi büyük:

Bugün Türklere karşı büyük zafer kazanacak,

Yarın göreceğiz yiğit kafasını kazıkta”.

Bu durum, şairin tarihî gerçekleri aktarmamak için gösterdiği büyük çabanın sonucu değildir. Çünkü şair, yaşanan mücadelenin kaçınılmaz sonunu sık sık vurgulamaktadır. Zrínyi burada, tarihî gerçeği olduğu gibi değil de sanatsal bir üslup ile vermek istemiştir.

Şair, Istvánffy'nin eserinde bulunanlardan daha fazla karaktere ihtiyaç duyduğu için, yine onun eserinde geçen kimi isimleri destanın kahramanları arasına yerleştirmiştir. Örneğin 1552'deki Eğri (Eger) kuşatmasında adı geçen Hamviván, Sigetvar kuşatmasına dahil edilmiştir. Özellikle kuşatmadan önce Komutan Zrínyi'nin yanında yer alan bazı askerler de, yine bu şekilde *Szigeti Veszedelem*'e eklenmiştir. Istvánffy'nin tarihî konulara bağlı kalmasına karşın, bazı durumlarda verdiği isimler yanlıştır. Örneğin, Almás çayı yakınındaki çarpışmada yenilgiye uğrayan Anadolu beylerbeyinin adı Osman (Ozmán) olarak geçmektedir. Oysa gerçekte bu kişinin adı Zal Mahmut (Zál Mahmud)'tur. Ancak Istvánffy bu ismi Sigetvar kuşatması tarihinden çok daha önce Cilicia, Cappadocia ve Pamphylia beylerbeyi olarak göstermiştir. Tahminen şair de bu isimlerin farklı kişiler olduğunu, tek bir kişiyi nitilemediğini düşünmüştür (Klaniczay, 1964: 241).

Szigeti Veszedelem'de bazı tutarsızlıklar olduğu da görülmektedir. Bu durumu Farkasich'in ölümünde görebiliriz. Farkasich, III. bölümdeki Siklós çarpışmasında yaralanır. V. bölümde komutanına bağlılık yemini ederken, iyileşmiş bir şekilde karşımıza çıkar. Yeminden sonraki olayların işlendiği VII. bölümde ise, “eski hastalığının” nüksetmesi sonucu ölür. Burada açık bir çelişki söz konusudur. Bu çelişki de şairin tarihî olayları aktarırken, Istvánffy'nin eserine bağlı kalmasından kaynaklanmaktadır.

Farkasich, Istvánffy'nin eserinde daha kuşatmanın başında hastalığından dolayı ölmüştür. Şair Zrínyi de bu kurguya bağlı kalarak, anlatımında çelişkiye düşmüştür. Şair, Farkasich'in hiçbir yararlılık göstermeden ölmesini istememiştir. Bu nedenle de eski çarpışmalarından kesitler almak istemiş ve Istvánffy'nin eserinde adına rastlamıştır. Adı 1543 yılındaki bir olayda geçmektedir; fakat bu Farkasich, bir çatışmada yaralanan ve sonradan iyileşen Péter Farkasich'in babası György Farkasich'tir. Şair bu iki şahsiyeti birleştirerek, destanına tek bir kişi olarak yansıtmıştır (Klaniczay, 1964: 141).

Şairin kale komutanının yaptığı zulümleri, kötülükleri, işlediği tüm günahları Forgách'ın eserinden okuduğu da kesindir. Zira Istvánffy'nin eserinde komutan, tamamiyle mükemmel bir şahsiyet olarak anlatılmaktadır. Şair de kahramanı Istvánffy'nin gösterdiği şekilde tasvir etmek istemiş, ancak işlediği günahları da anmadan geçmemiştir. Örneğin komutan dua esnasında:

Mégis én nyomorult háládatlan vagyok,

Ujabb bünre mindennap sok okot adok (Szörényi, 1993, II, 70: 45).

“Buna rağmen ben aşağılık rezil birisiyim,

Her gün daha çok günah işlemekteyim” demektedir.

Komutan, XV. bölümde kaleden çıkma harekâtı öncesi yaptığı son konuşmasında, günahlarını belirtmek için şöyle demektedir: “*Bugün, geçmişte yaptığımız kötülüklerin üstünü örtecek, güzelleştirecektir*” (15, 6). Forgách da, şair gibi komutanın ölümüyle tüm günahlarından kurtulduğunu ve bundan sonra yiğitliği ile anılacağını vurgulamıştır.

Şair Zrínyi, bazı Osmanlı komutanlarını anlatırken de benzer şekilde Istvánffy'den faydalanmıştır. Bu durum özellikle Budin Paşası Aslan Paşa'nın

betimlenmesinde görülmektedir. Kaynakların çoğu, Aslan Paşa'dan yiğit ve seçkin bir asker, tehlikeli bir savaşçı olarak bahsetmektedir. Istvánffy de Eğri (Eger) kuşatmasını anlatırken, Aslan Paşa'nın yiğitliğini ön plana çıkarmış, ancak 1566'daki Palota kuşatmasındaki davranışları yüzünden Paşa'yı "korkak, cahil ve sarhoş" olarak nitelmiştir (Klaniczay, 1964: 142). Şair de Aslan Paşa'yı sadece bu yönüyle eserine katmıştır.

Şairin etkilendiği bir diğer hümanist tarih yazarı da, János Zsámboki'dir. Şair Zsámboki'nin *Rerum Ungaricum Decades* adlı eserinden Kanunî'nin Macaristan'a gelişi, Sigetvar'a yönelişi, Komutan'ın kaleyi savunarak ölümü, kalenin Osmanlılara geçmesi ve Kanunî'nin ölümü sahnelerinde etkilenmiştir. *Joannis Sambuci de Sigethi Expugnatione navrotiuncula* adlı eserinde ise Kanunî'nin kalenin alınmasında üç gün önce öldüğünü yazmaktadır. *Laudatiuncula* adlı eserinin ana fikri yani Kanunî'nin Sigetvar'da tüm gücünü kaybettiği fikri de *Szigeti Veszedelem*'le aynıdır (Négyesy, 1914: 45).

Miklós Zrínyi, destanını yazarken, Macar tarihî epik geleneklerine sadık kalmış ve olabildiğince gerçek olayları yansıtmaya çalışmıştır. Yani, kendi deyimiyle, "tarihi" olayları aktarmıştır. Şair olayları, tarihsel gerçeğin çiğnenmemesine dikkat ederek şekillendirmeye ve bunu epik tarzda edebileştirmeye çalışmıştır.

Sigetvar kuşatmasıyla ilgili olarak özellikle Reusner'in *Rerum memorabilium exegeses* adlı eserinden yararlanmış; Schesaeus ve Karnarutics'in eserlerinden de alıntılar yapmıştır. Sámuel Budina'nın Latince'ye çevirdiği bir Hırvat kroniği olan *Historia Sigethi... ex Croatica Sermone in Latinum conversa*'dan yararlanmışır. İlk olarak 1568'de Viyana'da yayınlanmış olan bu eser, gördüğü yoğun ilgi nedeniyle

aynı yıl Almanca ve İtalyanca olarak yeniden basılmıştır (Négyesy, 1914: 46; Klaniczay, 1964: 143).

Szigeti Veszedelem'in XIII. Bölümünde, Reusner'in kale hendeklerine drenaj yapılmasına dair plan kurgusunun ve tarihî şarkılarda da Schesaeus'un eserinde de karşımıza çıkan yine Reusner'in eserindeki kocasıyla omuz omuza çarpışan kadın figürünün izleri görülmektedir. Reusner'in, Osmanlı elçilerinin kaleye gelmesi konusunda da şairi etkilediği düşünülebilir (Kaleye Osmanlı elçilerinin gelmesi ve Komutan Zrínyi'yi kaleyi teslim etmesi konusunda iknaya çalışmaları sahnesi). Osmanlı elçisi Halil Bey Zrínyi'yi şu sözlerle ikna etmeye çalışır:

*“O, JÉZUS hitin valóknak szép csillaga,
O, ily vitézeknek érdemes hadnagya
Egyedül! Mely ország próbádat nem tudja?
Mely világrész vitézségedet tagandja?
Hon az meleg hajnal pirossan feltetszik,
Hon az sötét estve tengerben enyészik,
Hon az északtenger magában küszködik:
Hired mindenütt van, s mint nap, ugy tündöklök.
Csudául mi halljuk nagy vitézségedet
Mindnyájan, urunk is az te jó hiredet
Szereti hallani, cselekedetedet;
Szeret magadat is, ha nem is hitedet.
Illyen méltó okdul ő megindéttatott,
Hogy küldjön általunk néked barátságot,
S hogy eben láthasson ő állandóságot,
Izeat néked tülünk képes kivanságot,
Ü kivansága ez: ez várat kezében
Adjad, és ne bizzál nagy keménységedben;
Haszontalan harag, az ki nincs erőben,
Esztelen, ki kíván, az mi lehetetlen.*

*Császár nem kívánja az te szép váradat,
Hogy azal nevelje maga gazdagságát,
Mert ki az világnak birja nagy határát,
Nem kívánhat szüve kűbül egy kis várat.*

*De tudnod kell néked az mi fátumunkat,
Az Istennek elszánt igaz akaratját:
Mineküink ő adja az szép arany almát,
Meg is fényeséti, mint napot, holdunkat.*

*Azért az hatalmas szultán megindult mast,
Isten akaratját viszi végben bizvást;
Ne adja Isten azt, hogy te meggondolhasd,
Hogy te Isten kedvét kézzel megtartoztasd.*

*O boldog bölcs Thamma, Kazul Bas nagy ura!
Békeséget császártul mert kérni tuda
Idején, s eszessen magát megalázta,
Mostan nagy Persiát békeségben birja.*

*Lusitanusokat tartom okossaknak,
Mert az fátum ellen lám ők nem harcolnak;
Lám az francuzok is boldogságban vannak,
Te penig hanyad része lehetsz azoknak?*

*Ha bölcs vagy, szükségbül tehetsz magadnak jót,
Nagyobbtul magadra nem csinálsz haragot:
Alázd meg magadat, add meg ezt az várat,
Meliyet semmiképpen többől meg nem tarhatsz.*

*Nem kérettetik küled ingyen ez az vár,
Hol nagy haszon vagyon, nem látszik kicsin kár;
Valamit te kérhetsz, azt Szulimán császár
Örömet enged, elhiggyed nékem bár.*

*Vezérséget tüle sok pénzt és gazdag kincseket,
Du tudom, hitünkre nem vonsz az te szüved.
Mebocsásd, így szóllok, mert keresztyéneket
Minden tartja tormában esett féregnek.*

*Kérj hát tüle sok pénzt és gazdag kincseket,
Nem találsz őbenne semi fősvénséget;
Avagy kérjed tüle ez várat, Szigetet,
Hogyha te ok nélkül oly igen szereted:*

*Elhittem, tetüled aztot ő sem tiltja,
De uraság jeléért most azt kívánja,
Hogy hada beüjjön, s valamely hadnagya
Aztot te kezekben hagyásából adja.*

*Külömben, jó Zrini, hogyha cselekszel,
Váradat s szolgálodat bizony veszted el;
De semi ez, életed az jóhireddele
Szigetvár hamujában temetődik el.*

*Talán van, ki biztat téged füst szókkal
Kever jó híredet belé csalárdsággal:
De az léssen első, ki szégyenvallással
Szükségnek idején elárul futással.*

*Csiklandos szók ezek, és mind esztelenek;
Ki fogja tartani aztot vitézségnek,
Egynihány hogy állott ellent százezernek?
Minden fogja nevezni vakmerőségnek.*

*Talán esküvésed tartóztat tégedet,
Kit német császárnak békeségben tetted;
De lelkiismeret mostan mentté tehet,
Senki nem tartozik teni lehetlent.*

*Bizol-é németben, te okos horvát bán,
Hogy hamar segítséget küld néked talán?
Német, mely tégedet az föld alatt kíván
Lenni, segítséget hoz kárával talán.*

*Ki nem esmérheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német az magyar katonát,
Ha akarod, adok néked ezer példát.*

*De bár az ugy légyen, eljűjön az német,
Rákháton tinéktek hoz ő segitséget,
Elvesztitek akkor kedves éltetőket,
S ők török kezébn találják Szigetet.*

*Uram, hogy én néked megmondjam egy szóval?
Nagy dolgokat kis üdőben te csinálál,
Országos hadakat vesztéig rontottál,
Kúváarakat vettél, és el is bontottál.*

*Van már legmagassabban az te jó hired,
Nincsen már helt, az hová feljebb vihessed,
Csak azon mesterkedjél, hogy azt őrizzed,
Arrol sikos helyről, hol van, el ne ejtsed.*

*Futnod már keli néked szerencse próbáját,
Az ki szakaszthatja jó hirednek nyakát,
Futnod, uram, néked kell méltán az hadat,
Az ki minden órán külömben változhat.*

*Ne légyen fejedben az a'bizodalom,
Hogy az kit egyenként te meggyőztél harcon,
Meggyőzhesd te mostan, hol vannak minnyájan,
Mely, Isten rendibül, várad alatt vagyon.*

*Ezt szultán Szulimán, mivel szeret téget,
Izente általunk, vitéz Zrini, néked.
Ihon jün maga is; egy millio népet*

Hoz el romlásodra, ha szavát megveted (Szörényi, 1993, VI, 10- 36:

94- 98.

Şiirin bu bölümünün Türkçe karşılığını aşağıdaki gibi vermeye çalıştık.

VI, 10- “Ey Hıristiyan dininin güzel yıldızı

Ey bu yiğitlere lâyıık tek komutan!

Hangi ülke senin yaptıklarını bilmez ki?

Dünyanın neresinde senin yiğitliğin inkar edilebilir ki?

11- Sıcak şafağın kızıl doğduğu yerde,
Karanlık akşamın denizde yok olduğu yerde,
Kuzey denizinin kendi içinde mücadele ettiği yerde,
Şanın tüm bu yerlerde güneş gibi parlıyor.

12- Hayranlıkla dinliyoruz senin yiğitliğini,
Hepimiz, padişahımız dahi yiğitliğini,
Yaptıklarını dinlemeyi seviyor;
Seni de seviyor, dinini değil.

13- Böylesi iyi bir sebeple harekete geçti,
Sana dostluğunu bizimle gönderdi,
Ve bunun devamlı olmasını istiyor,
Sana bizimle selamını, mesajını gönderdi.

14- Onun isteği kaleyi teslim etmen,
Ve yiğitliğine güvenmemen,
Öfke yarar getirmez gücü olmayana,
İnanmak akılsızlık olmayacağı.

15- Padişah bu güzel kaleni istemiyor,
Bu kale onun zenginliğini artırmaz
Çünkü o dünyaya hükmediyor,
Küçük, taştan bir kaleyi gönülden istemez

16- Ama senin bilmen gerek kaderimizi
Tanrı'nın kutsal, gerçek isteğini:
Bize kendisi verdi tüm kudretimizi,
Ve hatta kendisi güneşi aydınlattığı gibi aydınlattı hilalimizi.

17- Süleyman Tanrı'nın isteği üzerine geçti harekete,
Tanrı'nın güvenini getirdi uzaklardan;
Tanrı, onun isteğini değiştirebilme yeteneği vermedi sana,
Yapabileceğin hiçbir şey yok bu konuda

18- Kızılbaşların çok onurlu büyük şahı Thamma,
Zamanında padişahı barış dileyebilirdi,
Ve akıllıca tebaası olabilirdi,
Şimdi barış içinde halkını yönetebilirdi

19- Portekizlileri biraz daha akıllı buluyorum,
Çünkü yeğlemedi onlar kadere karşı savaşmayı;
Hatta Fransızlar da mutlular şimdi,
Sen ise bunların yüzde kaçı olabilirsin ki?

20- Eğer onurluysan, mecburiyetten iyilik yapabilirsin kendine,
Nefretten başka bir şey kazanmazsın kendine:
biraz küçült kendini, ver kaleyi,
Hiçbir şekilde elde tutamazsın bu kaleyi.

21- Senden kaleyi bedava istemiyor,
Çok büyük bir yarar sağlarsın, gelmez hiçbir zarar;
Bari bana güven ne istersen iste hepsini,
Yerine getirir Süleyman, tüm hepsini.

22- Eğer inanmıyorsan, iste ondan komutanlık,
Ama biliyorum istemiyorsun bizim dinimize geçmek,
Afedersin ama böyle söylüyorlar,
Hıristiyanları acırganın içine düşmüş kurt olarak görüyorlar.

23- Hatta ondan para iste, zengin hazineler,
Hiçbir cimrilik göremezsın Onda;
Yada bu kaleyi, Sigetvar'ı iste ondan,
Eğer sen samimi ve iyi niyetli istersen:

24- İnanıyorum ki, esirgemez onu senden,
Ama O'nu tanıdığının işareti olarak kaleyi istiyor senden,
Ordusu içeri girsın, ve herhangi bir teğmeni
Sana seve seve verir kaleyi.

25- Aksi halde eğer mücadele edeceksen Zrínyi,
Kesin kaybedersin adamlarını ve kaleni;
Ama önemli değil, ününle hayatını
Gömersin beraberce Sigetvar'ın küllerine.

26- Belki seni yalan sözlerle kandılar,
Seni düzenbazlıkla aldattılar:
Ama en başta şu olur, bunlar
İhtiyacın olduğunda kaçarak ihanet ederler sana.

27- Şatafatlı sözler onlar ve akılsızca hepsi;

Birkaç kişiyle yüz bine karşı koymak,

Kim bunu yiğitlik kabul eder ki?

Herkes bunu cesaret olarak mı yorumlar sanki?

28- Belki de sana yeminini tutturuyorlar,

Barış döneminde Alman imparatoruna ettiğin yemini;

Ama gönlünü ferah tutabilirsin,

Hiç kimse imkansız için sorumlu tutulmaz ki.

29- Sen akıllı Hırvat banı Almanlara güveniyor musun?

Sana hemen yardıma geleceklerine mi inanıyorsun?

Senin ölmeni isteyen Alman yardıma gelse bile,

Gelecek sana zarar vermek amacı ile.

30- Almanların şüpheli dostluğunu,

Özellikle Macarlara karşı kötü düşüncesini kim bilmiyor ki?

Almanların Macar askerlerinden nefretine

Örnek verebilirim sana istersen binlerce.

31- Hadi Almanlar geliyor olsun,

Yengeç sırtında geliyormuş gibi yavaş gelirler,

Siz o sırada hepiniz kaybetmiş olunuz hayatınızı,

Onlar da Sziget'i Türklerin elinde bulurlar.

32- Beyim, sana tek cümleyle söyleyeyim:

Az zamanda çok büyük işler yaptın,

Büyük orduları son adamına kadar yok ettin,

Taş kaleler fethettin, ve yıktın da.

33- Artık ünün doruk noktasında

Bundan daha yükseğe çıkmaz (çünkü artık zirvede),

Yalnız ustalıkla bunu korumaya çalış,

O zaman düşmezsün bulunduğun kaygan yerden.

34- Kollamalısın artık şansını,

Bitirebilir senin namını,

Lâyıkıyla korumalısın savaştaki şansını,

Değişkendir oda, hem de çok.

35- Sakın kesin diye düşünme,
Savaşlarda tek tek yendiklerini,
Tanrının buyruğuyla kalenin önünde
Birlik olduklarında da yeneceğini.

36-Sultan Süleyman seni seviyor,
O sevgisini bizimle gönderdi, sana selam gönderdi.
Kendisi de şimdi burada; bir milyon ulusu
Eğer teslim olmazsan, senin mahvın için getirdi”.

Elçi gönderilmesi meselesi Reusner’in eserinde kesin olarak belirtilmemekle birlikte; Kanunî’nin, kale savunucularının teslim olması için Hırvatça, Almanca, Macarca mesajları oklara iliştiyerek kaleye attığı da bilinmektedir. Ayrıca Osmanlılarda kuşatma öncesi elçi gönderilmesine dair bir gelenek olduğu da bilinmektedir.

Szigeți Veszedelem’in özellikle I. bölümünde Osmanlı tarihi ile ilgili olarak irili ufaklı birçok bilgi sunulmakta ve tarihî şahsiyetlerin adı geçmektedir. Bu isimlerin ve de bilgilerin çoğu Leunclavius ve Boyssardus’un Osmanlı tarihi hakkında yazdıkları eserlerden alınmıştır. Ajgás Paşa ve atı muhteşem Karabul(Karabulut) hakkındaki bilgileri, ayrıca Rüstem Paşa’nın Kanunî’nin damadı olduğunu da Leunclavius aktarmaktadır. Rüstem Paşa 1561’de ölmesine karşın şairin onu destana katması, Delimán ile onu karşılaştırması, destanda geçen Delimán’ın Kumilla ile olan aşk kurgusunu daha etkileyici kılmak için bulduğu bir çözüm olsa gerek. Şair muhtemelen Delimán ismini Boyssardus’un eserinden almıştır. Destanda geçen Delimán, 1536’da Fars şahının ordusunda savaşarak, Sultan Süleyman’ın ordusunu yenen Delimannus isimli Fars satrapıdır³⁴. Kendisi muhtemelen 1566’da

---

³⁴Fars İmparatorluğu’nda eyalet yöneticilerine verilen ad.

Macaristan'a gelen Kırım Tatar Hanı Devlet Giray'ın şahsiyetiyle karıştırılmış olabilir. Çünkü *Szigeti Veszedelem*'de Delimán, Perecop Tatar Hanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Négyesy, 1914: 63).

Şair, kaynaklarda farklı anlatılan olaylardan topladığı bilgileri özgünleştirmiş ve dâhiyane bir şekilde harmanlamıştır. Destanın vermek istediği mesaj açısından çok önemli olan kale komutanı Miklós Zrínyi'nin V. bölümde askerlerine yaptığı konuşma (Szörényi, 1993, V, 5- 35: 80- 84) da bu şekilde ortaya çıkmıştır. Şair bu konuşmasında Istvánffy'nin, Budina'nın, Karnarutics'in ve Reusner'in eserlerinde anlatılan tarihî olaylardan etkilenmiştir. Ancak Şair Zrínyi, seçtiği fikirlerin sadece konuya ve amaca uygun olanlarını kullanmıştır. Bu nedenle, Karnarutics'in konuşmasındaki Katolik düşünceyi içeren bölümleri dikkate almamıştır. Siklós çarpışmasının sanatsal boyutu Istvánffy, Budina ve Karnarutics'teki bilgilerin harmanlanmasıyla oluşturulmuştur. Bu olayın kronolojisi de Istvánffy'den alınmıştır. Istvánffy olayları çok kısa anlatırken, Zrínyi bu olayı geniş tutmuş ve ayrıntılı anlatmıştır (Klaniczay, 1964: 144). Bundan dolayı, şairin alıntı yaptığı eserleri incelemek gerekmektedir. Zrínyi'nin olayları anlatış sırasına göre, tarihî kaynakları incelemeye devam edelim.

Szigeti Veszedelem'de Mehmet Bey Siklós'a varır, Siklós Beyi İskender Bey'in kendisini uyarmasına rağmen, yağmur yağacağı için ordugâhı açık alanda kurmanın tehlikeli olmayacağını söyler. Bu sahne Istvánffy'nin eserinde de bulunmaktadır. Şair, Türk gencinin şarkısını aktarırken, Karnarutics'in verdiği bilgiden etkilenmiştir. Buna göre Mehmet Bey'in ordusu, saldırıya uğramayacağını düşündüğünden eğlenmektedir. Tıpkı Hırvat şairin yazdığı gibi, Zrínyi de Mehmet Bey'in gelişini köylülerden öğrenir ve yine Sigetvar komutanının saldırı kararı ve

saldırı için hazırlanışı konusunda da Karnarutics'i temel alır. Macarların şafak vakti Siklós'a varması konusunda Istvánffy'den; Sigetvarlıların hiçbir şeyden kuşkulanmayan Osmanlıları kandırmak için yaptıkları hile konusunda ise, Budina'dan yararlanır. Bu olayların ardından Mehmet Bey'in irkilerek uyanması, silahına sarılması, Rézmán'ın ölümü ve ardından Mehmet Bey'in ölümü sahneleri de Istvánffy'nin eserinde mevcuttur (Klaniczay, 1964: 145).

Şair elde ettiği bu kesin tarihî verileri harmanlayarak, destanının en güzel sahnelerinden birini oluşturmuştur. Mehmet Bey'in sarayda yetişmiş olması ve aynı zamanda kahramanca savaşması gibi çelişkileri de ustaca birbirine bağlamıştır. Komutanın çatışmayı bizzat kendisinin yönetmesi dışında, eserindeki tüm olay ve kurguları, yazılı tarihî kaynaklardan edinmiştir. Bu sonucu da çatışmayı Komutan Zrínyi'nin yönettiğine dair hiçbir kaynak bulunmamasından çıkarmaktayız. Zira, çatışmayı gerçekte Gáspár Alapi yönetmiştir (Négyesy, 1914: 59; Klaniczay, 1964: 145; Szörényi, 1993: 12).

Bir rivayete göre, 1566 yazında Zrínyi komutasındaki bir ordu Sigetvar'dan 4 mil uzaklıkta bir yerde zafer kazanmıştır. Bu 4 millik uzaklık da Sigetvar ve Siklós arasındaki mesafeyi karşıladığına göre, rivayetteki çarpışmanın Siklós çarpışması olma olasılığı yüksektir. Şairin çevresinde de bu rivayetten söz edildiği muhakkaktır. Çünkü şair, duymadığı ya da okumadığı hiçbir bilgiyi eserinin tarihî kurgusuna dahil etmemiştir. Örneğin, şairin kullandığı hiçbir kaynakta Pécs alay beyinin Siklós çarpışmasına katıldığından söz edilmezken, Peçevi (1574- 1650) bu beyin çarpışmada yer aldığını bildirmektedir. Yine destanda, Osmanlıların kaleyi toparla dövmeye başladıktan sonra Sigetvarlıların iki top atışı yaparak, Osmanlıları selamlaması sahnesi de hiçbir Macar kaynağında bulunmazken Peçevi bu konudan

bahsetmektedir (Klaniczay, 1964: 145). Bu da şairin eserindeki tarihî konuları tarihî gerçeklerden alıntı yaparak aktardığının bir kanıtıdır.

Tarihî gerçekler açısından en karmaşık konu, destandaki Sigetvar savunmasına katılan şahsiyetler meselesidir. *Szigeti Veszedelem*'de yer alan bu savunucular arasındaki en büyük ikinci isim, kuşkusuz Deli Vid'dir. Bu isim, komutanın 1564'te Csurgo'da yaptığı içtimada "Dely wydak" olarak yanında beş atıyla birlikte görülmektedir. Destandaki Deli Vid'in karısıyla aynı adı taşıyan Deli Borbála adına da Hırvatistan'ın Dubovac şehrinin yukarı kısmında bir parsel arazisi olan bir çiftçi olarak rastlanılmaktadır. Ancak bu çiftçinin destandaki kahramanla ilişkisini kanıtlamak oldukça zordur. Son olarak, şairin babası György Zrínyi'nin 30 Eylül 1618'de Csaktornya'da bir gümüş güğümü, 5 gümüş tabağı ve iki parça kırık gümüşü "iyi yürekli hizmetçisi" János Deli'ye 100 Macar forinti karşılığında ipotek ettirdiğine rastlanılmaktadır. Bu bilgi, Deliler'in komutanın döneminde onun hizmetinde çalışmış olabileceklerinin ya da şairin yaşadığı dönemde çevresinde olduklarının göstergesidir. Bu bilgiler, Deli Vid adında bir savaşçı olduğunu kesin olarak kanıtlamamakla birlikte, destandaki Deli Vid karakterinin bir, veya birden fazla tarihî şahsiyetten türediğini göstermektedir (Klaniczay, 1964: 146-147).

IV.9) HALK İNANCI VE SÖZLÜ HALK EDEBİYATININ DESTANA ETKİSİ

Sizgeti Veszedelem'in oluşumunda halk inancının rolü de oldukça büyüktür.

Destansı formların, ölçülerin ve temaların efsanevî bir üslûba bürünmesinde, Macaristan topraklarındaki ananevî din kavramının ve dünya edebiyatı destanlarındaki öğelerin etkisi kadar, halk hikâye ve masallarının da etkisi büyüktür. Tabii destandaki her masalsı unsurun Macar ve Hırvat kökenli olduğunu söylemek de olanaksızdır. Bunların bir kısmının dünya edebiyatı destanlarından alınmış olması mümkündür (Klaniczay, 1964: 148).

Dünya edebiyatı destanlarının büyük kısmında daha önce de belirttiğimiz “rüzgarın yavrusu” gibi efsanevî masal motifleriyle karşılaşmaktadır. Bu öğelerin büyük bir kısmının direkt olarak halk hikâyeleri ve masallarından türediğini görmekteyiz. Halk inancının bu etkisi, alıntı yapılan dünya edebiyatı destanlarında da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu masalsı halk motifleri, destanların hemen hemen tümünde karşımıza çıktığından, bunların kaynağının araştırılması, şu aşamada ikincil bir problemdir.

Şair Zrínyi, halkın hayal dünyasında oluşturduğu şiirsel olguları toplayıp, kendince özgünleştirerek eserine katmıştır. *Sizgeti Veszedelem*'deki masalsı unsurlar öncelikle kahramanların olağanüstü özelliklerinde ve onları yüce kılan özel güçlerinde görülmektedir. Örneğin Delimán, bir atın zor taşıyabileceği asma kilidi bir yumrukta kırmakta, bir tekmeyle devasa kale kapısını açmakta, kadirga direği büyüklüğündeki mızrağıyla Sigetvarlılara saldırmakta ve Kumilla'nın ölümüyle çılgına dönünce de, ağaçları kökünden sökmektedir. Hatta Delimán'ın önceden ejderhayla dahi dövüştüğünü ve yendiğini, Kumilla'nın ölümüne de bu ejderhanın zehirli kanının neden olduğunu görmekteyiz. Demirhám ise, bir yumruğuyla meşe

ağacını söken ve filleri deviren bir karakterdir. Şair onu, çoğu yerde, “zehirli ejderha” olarak aktarmış; savaş esnasında ise, eyerinin üstünde oturan bir hayalete benzetmiştir. Hırvat ve Macar askerleri de masalsı güçlerle donanmışlardır. Golemi Stipán gerçek bir devdir; onu silahla yaralamaksa imkansızdır. Çünkü derisi demirden daha sert ve kaya kadar sağlamdır. András Bika ise, bir vuruşta Osmanlı askerini atıyla beraber öldürecek kadar güçlüdür. István Orsics ve Radován müthiş güçlere sahip karakterlerdir. Vücutunda yüz yara olan Radován, bin Osmanlı daha öldürmek istemektedir. Farkasich ise düşman askerlerinin arasına girerek, uzun ve geniş bir yol açar. Deli Vid ise, bir masal prensi gibi, dört kulaç büyüklüğünde demir bir kargı taşımaktadır. O, bu kargısıyla Osmanlı askerlerinin arasına girerek bir masal kahramanı gibi bunlardan yüzünü öldürür ve Hamviván’ı yere serer:

Acélos paizsát Hamviván föltartá,

De azt kemény dárda nagy vassal szaggatta;

Üvén Hamvivánnak nagy kerék kű vala,

Azt is porrá töré az halálos dárda.

Bement hasában is, nem tartá meg háta,

Mert kedves életét magával kiránta:

Esik le Hamviván Vid elótt hanyattá,

Földben leszegezte Deli Vid dárdája(Szörényi, 1993, VI, 88- 89: 106).

“Hamviván çelik kalkanını kaldırdı,

Fakat onu sert demiriyle kargı parçaladı;

Hamviván’ın üstündeki yuvarlak taş topuza çarptı,

Onu da tuz buz etti bu ölümcül kargı.

Karnından girdi sırtından çıktı,

Güzel hayatını vücudundan çıkarttı:

Hamviván, Vid’in önüne serildi,

Deli Vid’in kargısı onu yere sapladı”.

Kanunî’nin ağzından ateş çıkaran atı, altın zırhtan gömlek giydirilmiş burnundan ateş püskürten ve gözlerinden ölüm saçan kızıl kanatlı siyah küheylan

gibi masalsı tasvirlerle de eserde sıkça karşılarız. Şair atın hızını şöyle tasvir etmiştir:

Karabul, mint madár, nem nyom nyomat földön,

De mint süvőtó nyíl, megy ollyan sebesen,

Ö futhatott volna által az tengeren,

S nem esmerszett volna, hogy van viz az körmén (Szörényi, 1993, XIII, 28: 205).

“Karabul, kuş misali, ayağı yere basmıyor,

Vınlayan bir ok gibi hızlı gidiyor,

Denizin üstünde dahi koşabilir,

Ve göremezsın ayağında su zerresini”.

Bahsettiğimiz bu masalsı tasvirleri, Macar halk hikâyelerinde de görmekteyiz. Örneğin, Deli Vid’in dört kulaç uzunluğundaki kargısı Miklós Toldi’de karşımıza çıkan bir figürdür. Macar halk hikâyelerinden alınmış bu tasvirlerle, *Szigeti Veszedelem*’de de sıklıkla karşılaşmaktayız. Örneğin, Macar halk inancına göre, hayaletler daima gece yarısı dünyaya inerler; Şair Zrínyi de Alekto’yu gece yarısı yola çıkarır ve yine Alderán cehennem ruhlarını gece yarısı çağırır. Rahatsız olan hayaletlerin tasviri yapılırken, “gaklayan kuzgunlara” ve “gece kargalarına” benzetilmeleri halk masallarındaki cadıları anımsatmaktadır (Klaniczay, 1964: 149):

Igy kákognak hollók, ha sas jün közikben,

És éjjeli varjuk igy járnak szélliben (Szörényi, 1993, XV, 51: 238).

“Aralarına kartal dalmış kuzgunlar gibi gaklıyorlar,

Ve gece kargaları bu şekilde sağa sola gidiyorlar”.

Ruhların tan ağarırken kaçması, Macar halk inancında da yer alan bir konudur. Bu inanca göre ruhlar tan ağarmadan önce yeryüzünden uzaklaşır. Şair, cehennem güçlerinin destanda yer alması fikrini Marino’dan almıştır. Ancak

Marino'daki canavarlar tan vakti değil, güneşin bulutların arkasından çıkmasıyla kaçırlar. Bu kaçışın Zrínyi'nin eserinde tan vakti olması, şairin bu olayı halk inancına göre uyarladığını göstermektedir (Klaniczay, 1964: 150).

Benzer bir uyarlamayı, melekler ordusunun semadaki yolculuğunda görmekteyiz. Bu sahne de Marino'dan uyarlanmıştır; ancak şair burada da halk inancından yararlanarak, olayı daha etkileyici kılmayı başarmıştır. Melekler, gökkuşağının kapısından çıkarak, süslenmiş Samanyolu'ndan geçerler ve ağır gelen silahları Büyükayı'ya yüklerler. Buradaki en dikkat çekici nokta, şairin ebedî dünyadaki yerleri ve varlıkları, insanların dünyasında olanlara benzetmeye çalışmasıdır. Benzeri benzetmeler halk inancında da mevcuttur. Şairin böylesi tasvirleri kaynaklarda bulması, neredeyse imkansızdır (Klaniczay, 1964: 150).

XV. bölümde, büyük bir hiddet ve öfkeyle düşmana saldıran Murtaza (Murtuzán) Paşa'nın tasvirinde de, halk inançlarından yararlanılmıştır:

*És mint tüzes **lidérc** száll le az fölyhőbül,*

Kinek lángos farka szikrázik sok tüztül:

Igy Murtazán basa keresztyénekre dül,

Halálra, haragra az ő szüve készül (Szörényi, 1993, XV, 69: 242)

“Ve tıpkı ateşli bir kuyruklyıldız gibi bulutlardan aşağı iniyor,

Ateşli kuyruğu kıvılcımlar saçıyor:

Murtaza Paşa Hıristiyanların arasına işte böyle dalıyor,

Kalbi, ölüm ve öfke kusmaya hazırlanıyor”.

Şairin yaşadığı bölge olan Göcsej'de, bugün bile, arkasında ışık demeti bırakarak kayan kuyruklu yıldız “*lidérc*” denilmektedir. Destanın elyazması nüshasında, *lidérc* kelimesinin arkaik şekli olan “*ludvérc*” sözcüğü kullanılmıştır.

Muraköz ve Göcsej’de bugün bile bu sözcüğün kullanılması, Macar halk inancının destanda kullanıldığının kesin bir kanıtıdır (Klaniczay, 1964: 151).

Destanda, Sigetvar kuşatması konusunun şekillenmesinde halk türkülerinin de büyük etkisi olmuştur. Şair, hümanist yazarların tarihî konulardan uyarlayarak yazdıkları destanlar dışında, Hırvat halk türkülerinden de yararlanmıştır. Drava’nın güneyinde yaşayan Hırvatlar, Komutan Zrínyi’nin gerçek hayatta yaptığı zorbalıklar, yağmalar ve zulümlerden etkilenmediği için, komutanı öven halk türkülerini söylemeye devam etmişlerdir. Komutan hakkında söylenen türkülerin Hırvatça olması ve Muraköz’den uzak bölgelerde söylenmesi, komutanın kökeni ve konumu dikkate alındığında, pek de şaşılacak bir olay değildir. Ancak Muraköz ve civarındaki halkın komutan için ağıt yakmaması ya da kahramanlıklarını anlatan türküler söylememesi de, bir o kadar normaldir. Zira daha önce de belirttiğimiz gibi komutan gerçekte civarındaki halka çok zulüm etmişti.

Komutandan bahseden Hırvat halk şarkılarının bir kısmı, olayları Osmanlılar lehine, onların tarafıymış gibi aktarırlar ve bu nedenle Sigetvarlıları düşman olarak anarlar. Sigetvar kuşatmasında her iki tarafta da Hırvat askerinin olması, bu durumun sebeplerinden sayılabilir. Ayrıca, Sokullu Mehmed Paşa’nın da Hırvat asıllı olduğunu unutmamak gerekir. Macarların tarafını tutan halk türkülerinde ise komutan, Güney- Slav halk şiiri kahramanlarının seviyesine çıkartılarak, Hunyadi ve Makró Kraljevics ile bir tutulmaktadır (Perjés, 1965: 131; Klaniczay, 1964:151).

Şairin, destanda Hırvat halk türkülerini ve şiirlerini kullandığı kesindir. Öyle ki, şairin destanındaki bazı kişiler, Hırvat halk türkülerinde hiçbir sözlü ya da yazılı eserde bulunmamaktadır. Bunlardan biri de Rodivoj’dur. Bir Hırvat türküsünde Rodivoj’un Malkoç (Malkocs) Bey tarafından öldürüldüğü ve bunun üzerine

Komutan Zrínyi'nin Malkoç Bey'den Rodivoj'un intikamını aldığı söylenmektedir. 1553'te Komutan Zrínyi'nin Malkoç Bey'i bir çatışmada yendiği söylenir. Malkoç Bey ise bu yenilgiden sonra komutanla tekrar karşılaşip intikamını almaya çalışmıştır. Rodivoj'dan bahseden söylentinin, bir temele dayanması muhtemeldir. Aynı şekilde, *Boj na Sighetu* adlı türküde de Kaytaz adındaki bir Türk'ten bahsedilmektedir. Bu isim *Szigeti Veszedelem*'in IX. bölümünde de geçmektedir. Aynı türküde geçen Osmanlı veziri İdris (Idriz) de *Szigeti Veszedelem*'de Zagatár Idriz olarak geçmektedir. Destanda Deli Vid'in karısı rolündeki karakterin oluşumunda, Hırvat geleneğinin de rolü bulunmaktadır. Türkleşmiş olan Hırvatlar, şarkılarında Komutan Zrínyi'nin hikâyesini Szilágyi ve Hajmási rivayeti ile karıştırmışlardır. Rivayete göre, Osmanlıların eline düşen bu iki Hırvat'ı bir Osmanlı paşasının kızı kurtarır. Kız Szilágyi'ye aşıktır, ancak Hajmási de onu istemektedir. Bu iki karakter, sevdikleri kız için dövüşürler ve sonunda mücadeleyi Szilágyi kazanır. *Szigeti Veszedelem*'de de buna benzer bir kurgu kullanılmış; Deli Vid önceden Osmanlılara esir düşmüş ve bir Türk kızına aşık olmuştur. Destanda, Osmanlı askerleri arasında sıkışınca çareyi bir Türk askerinin başlığını giyerek, onlarla birlikte Osmanlı ordugâhına gitmekte bulur. Destanda, Deli Vid'in karısının Türk kökenli olduğuna, kocasını kurtarmak için harekete geçtiği esnada değinilir. Deli Vid'in karısı aşkı için Müslüman dininden Hıristiyanlığa geçen Ayşen'dir. Daha sonra adını Barbola olarak değiştirir (Szörényi, 1993, XI, 90- 91: 183).

IV.10) *SZIGETI VESZEDELEM*'DE DİNÎ KONSEPT

Szigeti Veszedelem'in destan tarzının çeşitli özelliklerini ve diğer eserlerle etkileşimini inceledikten sonra, bir başka önemli konu olan dinî efsanevî özelliklerin oluşturulmasına değinelim. Daha önce de söylediğimiz gibi, destanların en belirgin özelliklerinden biri, olayların efsane boyutunda abartılarak anlatılmasıdır. Ferenc Tóke ve György Tardy'nin eserlerinde görülen dinî efsanevî anlatımın *Szigeti Veszedelem* de kullanıldığını görmekteyiz. Tanrı'nın günahlarından dolayı Osmanlılar aracılığıyla Macarları cezalandırması ve günah işlemekten vazgeçtikleri takdirde tekrar kurtulacakları fikri, uçkale askerlerinin yaptıkları çarpışmaların destansı çerçeveye taşınmasının hareket noktasıdır. Macar edebiyatında bu olay kurgusu, Tatar istilasını anlatan *Planctus* adlı eserden beri işlenmektedir. Yazarlar, önce Tatar istilası ve daha sonra Osmanlı akınlarını konu alan her eserde, "Tanrı'nın cezalandırması" fikrini işlemişlerdir. Janus Pannonius'un bir mersiyesinde şöyle bir olay kurgusu vardır: Tanrı, günahkârlıklarından dolayı insanlığı yok etmeyi düşünür; ancak, Hz.Meryem'in çabası sonucu vazgeçer ve insanları affeder (Négyesy, 1914: 57). 16. yüzyılda, Osmanlı yenilgisinin Tanrı'nın cezalandırması olduğu fikri, o kadar yaygınlaşmıştır ki, sonunda 1546 yılı yasa maddelerine dahi şu sözlerle girmiştir: "*Macaristan'ın özgürleşememesinin sebebi Tanrı'nın öfkesidir*" (Klaniczay, 1964: 97).

Protestan yazarlar, Tanrı'nın öfkesinin nedenini feodal sistemin ve Roma Kilisesi'nin işlediği günahlar olduğunu düşünüyorlardı. András Farkas, Horvát Szkhárosi ve diğer Protestan yazarlar, bu günahları doymak bilmeyen mal hırsı, nüfuz kaygıları, köylülerin vergi adı altında acımasızca yağmalanılması ve Kilise'nin suistimalleri şeklinde sıralamaktadırlar. Bunların sorumlusu olarak da, yönetici

tabaka ve feodal anarşi gösterilir. Protestan yazarlar, diğerlerinin tersine, Osmanlı'nın başarısının tek suçlusunun feodal anarşi olduğunu söylüyorlardı.

Reformistler, ülke bütünlüğünün ve düzenin sağlanması için feodal anarşinin yıkılmasının, bunun yerine iyi bir yönetim kurulmasının ve Roma Kilisesi'nin Macaristan'dan çıkarılmasının şart olduğunu düşünüyorlardı. Tüm bunlar sağlandığında, Tanrı onları affedecek ve eskiden olduğu gibi kutsayacaktı. Reformistlerin düşüncesi, dinî içerikli sloganlarda gizlidir. Bu politika içerikli dinî düşünce, her durumda destanın fikrini ve efsanevî unsurların ana hattını vermeye uygundur. Yüzyıla yakın bir zamandır, Osmanlı'ya karşı elde edilen başarısızlıkların sebebi olarak günahkarlığı gösterme geleneğinin yardımıyla, 16. yüzyılda uçkale askerlerinin yurtlarını savunmak için verdiği mücadele, belli bir görüş çerçevesinde kaleme alınmıştır. Bu görüşe göre Macaristan'ın Osmanlı egemenliğinden kurtulması için toplumun tümü Osmanlıya karşı birlikte hareket etmeli ve böylece günahlarından kurtulmalıydı.

Bazı yazarlar, “Tanrı cezalandırmasının” reformist yorumunu daha da ileriye götürmüşlerdir. Örneğin, Gáspár Károli *Két könyv* (İki kitap) adlı eserinde şöyle demektedir: “*Osmanlı hükümdarı hiç istemediği halde sırf Tanrı'nın emriyle silahlanmış ve Macaristan'ı işgal etmiştir*” (Klaniczay, 1964: 99).

Şair Zrínyi, ülkeyi işgal eden Osmanlıların başarılarının Tanrı'nın cezalandırması olduğu fikrini, reformistlerin yorumladığı şekilde kullanmıştır. Klaniczay ve birçok yazar, Anti-Protestan hareketinin en güçlü olduğu yüzyılın Katolik yazarı Pázmány ve Cizvitler tarafından yetiştirilen şairin destanını Protestan bakış açısıyla işlediğini söylerken; Négyesy, Antal Pronai ve Beöthy, eserin Katolik düşünce etkisinde yazıldığını söylemektedirler. Ancak, bu araştırmacılar da çeşitli

konular da Protestan etkisinin olduğunu da kabul etmektedirler (Négyesy, 1914: 36; Klaniczay, 1964: 214- 215). Perjés de eserinde, *Szigeti Veszedelem*'in Protestan düşüncesini taşıdığı görüşünde olduğunu yazmaktadır (Perjés, 1965: 131).

Szigeti Veszedelem'in ilk bölümünün büyük kısmı, reformist düşünceyle örtüşmektedir. Tanrı'nın Mikail'e söylediği sözler, András Farkas ve Horvát Szkhárosi'nin şiirleriyle büyük benzerlik gösterir. Horvát Szkhárosi'nin mısralarıyla Şair'e ait bölümü karşılaştırdığımızda, bu benzerliği daha net görebiliriz:

Zrínyi:

Maga te tekints meg körösztén világot,

Nem találsz azok közr, kivel tettem több jót:

Kihoztam Scitiából mely nekik szük volt (Szörényi, 1993, I, 13: 21) ,

Téjjel-mézzel folyó szép Pannoniában,

Megtelepitém őket Magyarországbán,

És meg is áldám minden állaoatjában (Szörényi, 1993, I, 15: 21),

Szentséges lölkömet reájok szállattam,

Az körösztén hütre fiam által hoztam,

Szent királyokkal is megajándékoztam,

Békességet, tisztességet nekik edtam (Szörényi, 1993, I, 17: 21)

De ők ennyi jókért, ah, nehéz mondani!

Ah, háládatlanok, és merték elhadni,

Nem szégyenlik Isteneket elárulni,

Ellenemre minden gonoszbán merülni (Szörényi, 1993, I, 18: 21)..

“Hıristiyan alemn sen bir kendin bak,

Onların arasından kime en çok iyilik yaptığımı görüyor musun ;

İskitya'dan getirdim, orası onlara dardı,

Süt, bal akan (berketli) güzel Pannonia'ya,

Onları güzel Macaristan'a yerleştirdim,

Ve yine de onları her zaman kutsarım ,

Aziz ruhumu onların üstüne getirdim (üfledim),

Oğlum aracılığıyla onları Hıristiyan yaptım,

Aziz krallar bahşettim,

Barışı, huzuru onlara verdim.

Ama onlar bu iyilikler için, ah söylemek zor!

Ah, nankörler ve...,

Tanrılarına ihanet etmeye utanmıyorlar,

Bana karşı tüm günahları işliyorlar”.

Horvát Szkhárosi:

“Macar ulusu! Tanrı sana çok iyilik yaptı,

(Seni) İskitya’dan alıp güzel, geniş topraklara getirdi

Seni baş köşeye oturttu, tüm nimetleri sundu,

Paganlıktan Hıristiyanlığa geçirdi.

Ama Tanrı’nın bu iyiliklerinin kıymetini bilemedin,

O’nun büyüklüğünü görmek istemedin,

O’nun öğretisini kabul etmedin, hiçbir zaman nasihat dinlemedin,

Ama en kısa sürede O’nun gazabına uğrayacaksın”.

Şair Zrínyi’ye göre Macarların günahları nelerdi? Bu sorunun cevabını aşağıdaki dizelerde bulabiliriz:

De sok feslett erkölcs és nehéz káromlás,

Írigység, gyűlölség és hamis tanácslás,

Fertelmes fajtalanság és rágalmazás,

Lopás, ember- ölés és örök tobzódás (Szörényi, 1993, I, 10: 20).

“Ama ahlak çökmüş ve küfür çok.

Kıskançlık, nefret, sahte nasihatler,

İftira ve sapkınlık diz boyu,

Hırsızlık, cinayet ve sürekli zevk-i sefa”.

Fösvénység, gyűlölség uralkodik rajtok,

Nincs szeretet köztök, sem okos tanácsok (Szörényi, 1993, I, 58: 28),

“Cimrilik, nefret bize hükmediyor,

Aramızda sevgi yok, akıllıca doğru nasihat da”.

Şair Zrínyi'nin yukarıda bahsettiği günahlar, Protestanların feodal yapının işlediği günahlar olarak bahsettikleridir. Bu günahlar, feodal anarşiyi nitelemektedir. Şair, üstüne basarak, Macarlar arasında birliğin olmadığını söylemektedir. Öyle ki, Kanunî Sultan Süleyman dahi bunun farkındadır:

Igaz, nem tagadom, ha egyesség volna
Köztök, bizony, nekünk nagy nagy gondokat adna
Az egnéhány magyar, és megcsorítaná
Fényös koronánkat talán megrontaná. (Szörényi, 1993, I, 57: 28)
“Doğru, yalanlamıyorum; eğer birlik olsaydı aralarında
Bize büyük dertler açacakları kesindi
Birkaç Macar bile başımıza bela olabilir,
Haşmetli tacımıza (imparatorluğumuza) zarar verebilirdi”.

Dinî temanın destandaki ana fikri, Tanrı'nın kendine sadık olan ulusu düşmanın büyük gücüne karşı koruyacağıdır. Bu sadık ulus, ne kadar küçük olursa olsun, önemli olan Tanrı'ya karşı sadakatini yitirmemiş olmasıdır. Şair eserinde bu düşüncesini, Komutan Zrínyi'nin sadakat yemininden önce yaptığı konuşmasında açıkça ifade etmektedir.

Reformistler, yazılarında Tanrı'nın gazabına sebep olan günahlar arasında en sık Putperestlikten, aslında gerçek anlamda, Katoliklikten bahsediyorlardı. Şairin bir Katolik olduğunu düşündüğümüzde, reformistlerin bu fikirlerini benimsediğini söylemek oldukça güç olur.

Birçok yorumcu *Szigeti Veszedelem*'de işlenen reformist düşünceleri göz ardı ederek, destanı Anti Protestan görüşünü savunan bir eser olarak nitelendirmektedir. Bu yorumcular, şairin Tanrı'nın tamamıyla reformasyon yüzünden ulusu cezalandırdığını belirttiğini iddia ederler. Bunu kanıtlamak için, delil olarak, “Tanrı'nın günahları nedeniyle Macarları cezalandırdığı “ inancının Katoliklikte de

olduğunu belirtirler. Katoliklerde bu inancın olduğu doğrudur, ancak bunun tamamen başka bir anlamı vardır. Pázmány bu cezalandırma konusunda şunları söylemektedir: “Tanrı tek bir sebeple Pagan halklarıyla ülkemizi bizleri yurdumuzdan edebilir. Bu sebep, bizim gerçek inanç olan Katolik Roma Kilisesi’nden ayrılıp yanlış yollara sapmamızdır” (Klaniczay, 1964: 102). Reformistler ise, yukarıda belirttiğimiz gibi, Pázmány’ın tersine, günahların kaynağı olarak feodal anarşiyi göstermekteydiler.

Szigeti Veszedelem’de reformist düşüncelerin bulunduğunu söylemekle, eserde Katolik düşünce olmadığını söylemek istememekteyiz. Zira, destan Katolik düşünce unsurlarına da sahiptir. Örneğin, Komutan Zrínyi, destanda ulusu için azizler gibi kendini kurban etmektedir. Onun görevlendirilişi ve gönderilişi de, Katolik inancıyla büyük uyum göstermektedir (Négyesy, 1914: 42; Klaniczay, 1964: 103).

Ferenc Toldy, destanın dinî içerikli bir yapıt olduğunu savunmaktadır. Négyesy, Antal Pronai ve Beöthy de, daha önce belirttiğimiz gibi, eserin Katolik bakış açısında yazıldığını ve dinî içerikli olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca Négyesy, destandaki bazı bölümlerin İncil hikâyelerinden esinlenilerek, oluşturduğunu söylemektedir (Négyesy, 1914: 52).

Değişik yorumlara rağmen, *Szigeti Veszedelem* teolojik bir yapıt değildir (Klaniczay: 104). Destandaki kişilerin karşıdakilere çok iyi davranması ve dogmatik öğeleri esas almaması bu fikri kanıtlamaktadır. Şair, eserini hiçbir mezhebe göre yazmamış, sadece Hıristiyanların gerçek Hıristiyanlığı bıraktığından söz etmiştir. Eserde ne Protestanlar, ne de Katolikler suçludur. Ona göre, mezhep ayrılıklarını gözeterek, birlik olmayan ve birbirlerine düşen Macarlar suçludur. Suç kaynağı mezhepler değil, mezhep ayrılıklarından doğan başıbozukluktur.

Şair Zrínyi'nin vurgulamak istediği ana mesaj, Macarların din nedeniyle bölünmelerinin, dine bağlı düşmanlıklarının ve bu uğurda yaptıkları din savaşlarının halka en büyük kötülüğü yaptığıdır. Nitekim şair, 30 Yıl savaşında, I. György Rákoczi'ye karşı yapılan savaşta din savaşlarının, çekişmelerinin nelere yol açtığının bizzat canlı tanığı olmuştur. Aynı ulustan, aynı kandan olan kimseler, sırf farklı dine inandıkları için, birbirlerini öldürmüşlerdir. Bu düşmanlık, şairin özgür ve güçlü Macaristan hayalini gerçekleştirmesinin en büyük engelidir. Ona göre kişilerin Protestan ya da Katolik olmasının hiçbir önemi yoktur. Önemli olan din farklılığının bir an önce sona erdirilerek, düşmana karşı birliğin sağlanmasıdır. Böylelikle, düşmana karşı daha güçlü olunacaktır. Şair destanında, hiçbir mezhebin görüşünü işlememiş, sadece bu görüşlerden kendine yakın olanları, kendi düşüncesi olması sebebiyle dile getirmiştir.

Destanda mezhep ayrımcılığı yapılmadığının en önemli kanıtı, eserde Macaristan'ın güçlü bir ülke olması konusunda mezhep farklılığının ne büyük bir engel olduğunun işlenmesidir. Ancak, yine de, eserde kullanılan fikirlerden şairin bir mezhebe daha yakın olduğu görülmektedir. Bu mezhep, şairin kendi mezhebi olan Katoliklik değil, Protestanlıktır. Bunun nedeni reformist yazarların anarşi karşıtlığı, Macaristan'ın yeniden birleşmesi, güçlü ve adil bir yönetim gibi fikirlerinin şairin düşünceleriyle örtüşmesidir. Ancak Şair Zrínyi, reformistlerin bu fikirlerini benimserken, onların Katolik karşıtı fikirlerini, din karşıtlığını dikkate almamış ve bunu eserine yansıtmamış; aksine, Macarlar arasındaki bu din düşmanlığının Osmanlılar tarafından istendiği fikrini ortaya atmıştır. Eserde, Osmanlıların düşüncesine göre, Macarlar mezhep farklılığından dolayı birleşemediği için, hiçbir zaman onlara karşı koyamayacaklardır. Şair eserinde, bağımsızlığın tek yolunun

Macarların birleşmesi olduğunu vurgular. Aynı fikri, daha sonra Rákóczi de savunacaktır (Klaniczay, 1964: 105).

Ayrıca, Tanrı'nın gazabına uğrayan Macarlar kavramıyla meşgul olan predikatorlar (vaizler) 16. yüzyılın ortalarında toplumun büyük bölümünde yaygınlaşan görüşleri dile getiriyorlardı. Onların bu düşünceleri ve eserleri, 17. yüzyılda ulusal Macar destanının oluşmasında büyük rol oynamıştır.

Şairin kütüphanesinde bulunan, György Enyedi'nin yazdığı *Az Ó és Új Testamentumbeli helyeknek... magyarázatjok* adlı kitap, şairin Protestan kitaplarını okumaktan kaçınmadığının bir göstergesidir. Zrínyi'nin okuduğu, ancak kütüphanesinde bulunmayan Protestan kitaplarının da ortaya çıkarılması gereklidir. Eserinin oluşum aşamasında bunlardan etkilenmiş olması ihtimalinden dolayı, bu konuyla ilgilenilmesi şarttır. Şairin kütüphanesinde bulunmayan kitapların şair tarafından okunmadığı fikri de son derece yanlıştır. Zira kütüphanesinde bulunmayan Tasso ve Busbecqu, şairin çok iyi tanıdığı yazarlardır ve Zrínyi'nin onların eserlerini okuduğu da muhakkaktır.

Şairin fikirlerine tercüman olan Protestan eserlerini dikkate aldığımızda karşımıza destana belki de büyük etki yapmış olan István Magyari'nin ünlü kitabı *Az országotban való sok romlásoknak okairól* çıkmaktadır. Bu kitabın şair Zrínyi'yi etkilediği kaçınılmaz bir gerçektir. Edebiyat tarihçileri bu eserin şairin destan tarzının temelini oluşturan eserlerden birisi olduğunu kabul etmektedirler (Klaniczay, 1964: 106).

Magyari bu eserinde ülkenin kötü durumunun nedenini, reformist fikirleriyle açıklamıştır. Yani, Magyari de Osmanlıların Macaristan'a yaptıkları akınların sebebi olarak feodal anarşiyi ve Katolik Kilisesi'nin ahlakî yozlaşmasını göstermiş ve

reformist öğretileri daha da geliştirmiştir. Magyari'nin bu kitabı, ülkenin politik ve toplumsal sorunlarının değerlendirilmesi bakımından şair Zrínyi'yi ve reformistleri büyük ölçüde etkilemiştir.

Reformist yazarlar, ülkedeki problemlerin sebeplerini çok sert bir şekilde dile getirmekte ve anarşinin sonlandırılması ile Macarların bir merkezde toplanmasını, çıkış yolu olarak görmekteydiler. Magyari ise önceki yazarlardan daha sistemli ve politik bir şekilde Osmanlı hâkimiyetinden kurtulma yollarını açıklamış; Osmanlılara karşı yürütülecek savaş programını verirken de bu durumu dinî cezalarla ve Protestanlara karşı yürütölen savaşlarla kıyaslamıştır. Magyari, Katoliklerin tepki göstermemesi ve bu konuda ikna edilmesi için onlara şu soruları sorar: *“Ey kana susamış insanlar, eğer kan dökmeye karşı o kadar büyük bir isteğiniz varsa, neden silahlarınızı Paganlara doğrultmuyor ve Hıristiyanlar arasında barış olmasına izin vermiyorsunuz? Paganlar bile kendi içlerinde yaşayan Hıristiyanlara sizin kadar zalimce davranmıyor. Bizimle din için değil, imparatorlukları için savaşıyorlar; aksi olsaydı, imparatorluklarının sınırı dahilindeki hiçbir yerde tek bir Hıristiyan dahi bırakmazlardı, hepsinin kafasını keserlerdi. Onların bunu yapması şaşılacak bir şey değil, ancak biz Hıristiyanların birbirimizi bu şekilde öldürmemiz şaşılacak şey. Biz birbirimizin kanını bu şekilde içmeye devam edersek, başka bir yabancı devlet gelir de ülkemizi bizim için geri mi alır? Dış yardım iyi olabilir, ancak onlar da ülkemizi yakıp yıkabilir. Ancak yine de uzakta durup seyirci kalmalarındansa yardım etmeleri daha iyidir. Bu yüzden bizim Hıristiyan kanı dökmekten iğrenmemiz gerek”* (Klaniczay, 1964: 106- 107)

Magyari, *Szigeti Veszedelem*'de işlenen politik düşünceyi, yani dinler arası çekişmeyi ve din savaşını, ülkenin kötü gidişatının ve savaşlarla mahvolmasının en

büyük nedeni sayar. Magyari, yukarıdaki sözleriyle, şair Miklós Zrínyi *Szigeti Veszedelem*'deki

Szép keresztyén hütöt lábok alá nyomtak,

Gyönyörködnek külömb-külömb vallásoknak (Szörényi, 1993, I, 12: 20).

“Güzel Hıristiyan dinini ayaklar altına alıyorlar,

Farklı farklı inançlara hayranlık duyuyorlar” mısrasıyla, din ihtilafını ülkenin çökmesindeki en büyük günah olarak göstermiştir. Magyari, şair Zrínyi'yi bu fikriyle etkilemiştir. Aslında, buna rağmen Magyari'nin, kendi eserinde tutarlı olduğunu söylemek, pek de mümkün değildir. Zira Magyari, mezhep savaşlarına karşı olmasına rağmen, ülkenin çöküş sebepleri arasında ikinci sıraya Putperestliği, yani Katolikliği yerleştirmiştir (Perjés, 1965: 131; Klaniczay, 1964: 107). Ona göre, bu kötü gidişatı durdurmanın tek yolu Putperestliğe son vermektir. Bu da, Magyari'nin eserindeki tutarsızlığın ve çelişkinin bir ifadesidir. Ancak, Şair Zrínyi destanında bu ikiliği ve fikirlerdeki çelişkiyi ortadan kaldırmıştır. Eserde hiçbir şekilde mezhep düşmanlığı yapılmamış; dinî ihtilaf sert bir şekilde eleştirilmiştir. Hatta, *Szigeti Veszedelem*'in I. bölümünde İmparator Károly aleyhine yapılan alaylı küçümseme, dinî ihtilafa ve Osmanlılara karşı yapılan savaş arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir:

Károly gyülesekről gyülesekre magát

Hordoztatja, s nagyon forgatja hit dolgát (Szörényi, 1993, I, 63: 28).

“İmparator Karoly toplantıdan toplantıya koşuyor ama (Türlere karşı çare aramak yerine) sadece Protestan dininin yayılmasını önlemek için çabalıyor”.

Magyari'nin eseriyle Zrínyi'nin fikirleri arasındaki benzerlik pek çok yerde kendini göstermektedir. Magyari, “Çünkü yardım için gelen güç daha çok yıkmaya geliyor, yarar getirmiyor” sözleriyle ülkenin sadece kendi güçleriyle kurtulması

gerektiğine dikkat çekmektedir (Klaniczay, 1964: 107). Nitekim Şair Zrínyi de pek çok sayıdaki nesir eserinde, bu fikri kesin ve net bir dille ifade etmiştir. Destanında da bu fikri, Halil Bey'in Alman yardımına güvenilmeyeceğine dair söylediği sözlerle işlemiştir:

*Bizol-é németben, te okos horvát bán,
Hogy hamar segítségét küld néked talán?
Német, mely tégedet az föld alatt kíván
Lenni, segítségét hoz kárával talán.*

*Ki nem esmérheti német barátságát?
Leginkább magyarhoz gonosz akaratját?
Hogy gyűlöli német az magyar katonát,
Ha akarod, adok néked ezer példát.*

*De bár az ugy légyen, eljűjjön az német,
Rákháton tinéktek hoz ő segítségét,
Elvesztitek akkor kedves éltetőket,
S őök török kezében találják Szigetet (Szörényi, 1993, VI, 29- 31: 97).*

“Sen akıllı Hırvat banı Almanlara güveniyor musun?
Sana hemen yardıma geleceklerini mi sanıyorsun?
Senin ölmeni isteyen Alman yardıma gelse bile
Sana zarar vermek için gelecek

Almanların şüpheli dostluğunu,
Özellikle Macarlara karşı kötü düşüncesini kim bilmiyor ki?
Almanların Macar askerlerinden nefret ettiğine dair
Sana istersen bin tane örnek verebilirim

Hadi Almanlar geliyor olsun
Yengeç sırtında geliyormuş gibi yavaş gelirler
Siz o sırada hepiniz hayatınızı kaybetmiş olusunuz
Ve onlar da Sziget'i Türklerin eline geçmiş olarak bulurlar”.

Magyari'nin günahlar listesinin üçüncü sırasında, “bütün günahlar” bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır: Ana babaya saygısızlık, kin, nefret,

kıskançlık, gericilik, çekişme, kavga, cinayet, şehvet düşkünlüğü, acımasızlık, ahlaksızlık, boğazına düşkünlük, ayyaşlık, eğlenceye düşkünlük, hırsızlık ve iyilik yapmama (Klaniczay, 1964: 108; Perjés, 1965: 131). Reformist yazarlar arasında da bu günahlar, daima ülkenin mahvoluş sebepleri arasında gösterilmiştir. Ayrıca bu günahlar, Şair Zrínyi'nin çalışmalarında da işlenmiş konulardır.

Magyari'nin eserinde, ülkenin mahvolmasının dördüncü bir nedeni daha vardır. Bu neden, “*savaş sırasında yapılan hatalar*” adı altında sıralanmaktadır. Bu günahlar yeni olup, daha önce hiçbir reformist yazar tarafından işlenmemiştir. Bu da, Zrínyi ve Magyari arasındaki bir diğer benzerliktir. Şair Zrínyi, destanının ilk bölümünde önce kendi, daha sonra da Tanrı, Alekto ve Kanunî Sultan Süleyman'ın ağzından, Magyari'nin içeriğiyle aynı olan Macarların üç ana grupta toplanan günahlarını sıralar (bkz. Szörényi, 1993: 21- 28). Ardından da Aslan Paşa'nın mektubuyla, Magyari'nin dördüncü grupta sıraladığı günah olan Macarların savaşta hatalarını işler.

Nincs köztök hadtudó, ha volna is, ezek

Azt tisztivelőnek soha nem engednek(Szörényi, 1993, I, 65: 29).

“Aralarında hiç savaştan anlayan yok, eğer olsaydı

Öylesine, yöneticileri hiçbir şekilde izin vermezler”.

Magyari'nin belirttiği konuların aynısını, Şair Zrínyi de destanında belirtmektedir. Örneğin, düşmanı küçümseme, aptal cesareti, ordudaki askerlerin daima sarhoş olması, kalelerin din yüzünden teslim edilmesi [Zrínyi de Magyari de Temesvár (Szörényi, 1993: V, 30, 84) ve Gyula (Szörényi, 1993, , 55- 57: 43) örneğini vermektedir] gibi konular, birbiriyle tamamen örtüşmektedir.

Magyari ülkesinin özgürlüğü için gerekli olanları şu şekilde sıralamıştır: “*Birçok kez bozguna uğramamıza rağmen eğer Tanrı'ya dönersek, O'nunla*

barışabiliriz ve bizi bağışlar, bizi özgürlüğümüze kavuşturur. Tanrı'nın yolundan sapanları düşman boyunduruğu altına verdiği, ancak doğru yola döndükten sonra onları tekrar özgür kıldığı hikâyeleri okudum. Bu yüzden özgürlüğümüze kavuşacağımıza inanıyorum. Tanrı'nın doğru yola dönenleri özgür kılmadığı bir hikâye okumadım. Ancak özgürlüğümüz için şu ana kadar bir umut göremedim. Putperestlik gittikçe yayılıyor, Hristiyanlara (Protestanlara) zulüm ediyorlar. Bu durumda özgür kalmamız, savaşlarda zafer kazanmamız mümkün değil” (Klaniczay, 1964: 108).

Zrínyi de, tıpkı Magyari gibi, Macarların günah işlemekten vazgeçtiklerinde, özgür kalacaklarını vurgulamaktadır. Her ikisi de düşmanın sayıca üstünlüğünü önemsememektedir. Onlar, sayısı çok olan ordunun değil; Tanrı'nın yardım ettiği ordunun kazanacağına işaret ederler. Bu düşünce, *Szigeti Veszedelem*'in V. bölümünde işlenmektedir:

*Hatalmas török császár szultán Szulimán
Hozza ránk haragját, mint dühös orozslán,
Minket elveszteni és rontani kíván,
Vagyon reménsége szántalan sok hadán.
Minden reménsége ez sereg sokaság,
Hatamla, ereje szántalan jancsárság,
Bizvantatja veszélyünkre sok számu lovasság,
Sok világszegletről öszvegyült pogánság.*

*Esztelen, ki veti ilyböl reménséget,
Utoljának tartja az Isten kegyelmét;
Elrontja haraggal Isten reménségét,
Lovassát, gyalogját s röttentő fegyverét* (Szörényi, 1993, V, 6- 8: 80- 81).

“Muhteşem Türk İmparatoru Sultan Süleyman,
Tıpkı öfkeli bir aslan gibi kinini üstümüze yöneltiyor,
Herkesi yok etmeyi ve bozmayı düşünüyor,
Sayısız ordusunun büyüklüğüne güveniyor.

Tüm umudu ordunun çokluğunda,
Sayısız yeniçerinin kudretinde,
Çok sayıdaki süvarileri
Dünyanın birçok yerinden topladığı paganlar tehlikemizi daha da artırıyor.
Bundan medet uman akılsızdır,
Tanrı'nın lütfunu ikinci plana atıyor;
Tanrı hiddetle umudunu bertaraf edecektir,
Süvarisini, piyadesini ve güçlü silahını”.

Magyari ise, bu konuda şöyle demektedir: “*Biz ne gücümüze, ne güçlü kalelerimize, ne de iyi talihimize güvenmeliyiz; çünkü eğer Tanrı yardım etmezse bunlar bir anda yerle bir olabilir; sayıca az olduğumuza bakıp umutsuzluğa kapılmayalım; çünkü sayımız az olsa bile Tanrı lütfunu gösterirse, azlık da güç demek olur*” (Klaniczay, 1964: 109).

Magyari ve Zrínyi'nin eserleri arasındaki benzerlik sıraladıklarımızdan çok daha fazladır. Zrínyi, Katolik karşıtlığı hariç, Magyari'nin bütün fikirlerine destanında yer vermiştir (Perjés, 1965: 131). Ama bu kadarı bile her iki eserin konseptinin birbirine ne kadar yakın olduğunu göstermek için yeterli değildir.

Son olarak, Magyari'nin savaş sorunları olarak gördüğü adaletli ve adaletsiz savaş düşüncesiyle ilgilenmek gerekir.

Çünkü bu düşünce de *Szigeti Veszedelem*'in temel unsurları arasında yer almaktadır. Magyari'nin eserinde bu konu şu şekilde işlenmiştir: “*Kıskançlıktan, nefretten, çekememezlikten, güçten, sayıca üstünlüğe güvenden doğan savaşlar; isim için, şan için, mal mülk için, imparatorluğun daha da büyümesi için hissedilen büyük arzu yani fetih için yapılan savaşlar uğursuzdur ve kaybetmeye mahkumsunuzdur. Mal mülk için değil; Tanrı için, yurtları, gelecek nesilleri, kadınları, çocukları,*

yetimleri, dulları için ve barış için savaşanlar kazanır” (Klaniczay, 1964: 110).

Szigeti Veszedelem'de Komutan Zrínyi'nin konuşması ise şöyledir:

*Harcolnunk peniglen nem akarmi okért
Kell, henem keresztény szerelmes hazánkért,
Urunkért, feleségünkért, gyermekinkért,
Magunk tisztességéért és életünkért*(Szörényi, 1993, V, 27: 83).

“Ölesiye savaşmamız gerek, hem de öyle böyle bir amaç için değil
Hıristiyanlık için, güzel yurdumuz için,
Kralımız, karımız, çocuklarımız için,
Kendi onurumuz ve hayatımız için”.

Şair Zrínyi'nin adaletli ve adaletsiz savaş fikrini Magyari'den aldığını kesin olarak söyleyemeyiz. Zira, Magyari'nin de bu fikri Hümanist kaynaklardan edinmiş olması mümkündür. Ayrıca, Zrínyi bu fikri değişik yabancı kaynaklardan öğrenmiş olabilir. Örneğin, Botero'nun *Le relationi universali* adlı eserinde bu konuyla ilgili şu sözlere rastlamaktayız: “*Osmanlıların savaşı fetihçi ve tamamıyla haksız bir savaştır. Çünkü onlar, kendi ülkelerinde barışı sağlamak adına başka ülkelerde savaş çıkarıyorlar. Haklılar ve azizler, tek amacı Hıristiyanları yenmek olan bu güce karşı ittifak halindedir*” (Klaniczay, 1964: 111). Bu yaklaşım, tamamıyla Hümanist çizgide olup, ileride destandaki Hümanist düşünceye dönüşecektir.

Reformistlerin Magyari tarafından geliştirilen fikirlerinden yararlanan Zrínyi, bu reformist fikirleri 15. yüzyıl kahramanlarının mücadeleleriyle tüm Macar ulusuna yansıtılmış olur. Bu fikirler, aynı zamanda, *Szigeti Veszedelem*'in dinî ve politik görüşünün temelini de oluşturmuştur.

IV.11) *SZIGETI VESZEDELEM*'DEKİ ASKERÎ DERSLER

Çalışmamızın bu bölümünde, destanda verilmek istenen askerî mesajlar ve savaş taktiklerine değineceğiz. Böylelikle, şairin komutan kişiliğinin ve askerî bakış açısının da bu eser vasıtasıyla bir bakıma aydınlatılmış olacağına inanıyoruz.

Şairin yaşadığı dönemde birçok savaş bilimi eseri mevcuttur. Bu eserlerin büyük bölümü şiir şeklinde yazılıyor ve büyük ilgi görüyordu. Macar edebiyat tarihinde bunların en önemlisi, Frigyes Nagy'in 18. yüzyıla ait didaktik şiiridir.

Ancak, ondan önce de, askerî temalar 16.-17. yüzyıl Macar kahramanlık şiirlerinde de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Tinódi'nin kroniği ve şairin kaynak olarak kullandığı Karnarutics'in eseri, askerî açıdan şairi daha çok etkilemiştir. Örneğin, Siklós çarpışmasını anlatan Karnarutics, olayı anlattıktan sonra şöyle devam eder: “*Unutma, ayık kalman gereken yerde uyumamalısın; savaşacaksan şarap içmemelisin*” (Perjés, 1965: 134). Şair Zrínyi de bu yolu kullanarak, Karnarutics'ten daha güzel bir yöntem geliştirmiştir. Şair destanda, Budin Paşası Aslan Bey'i sarhoşluğu ve afyon kullanması nedeniyle suçlu bulur. Bir askerinin altın kuralı sağduyu, dikkat ve disiplindir. Oysa Aslan Paşa destanda anlatıldığına göre tamamıyla doğru olan “kaleyi topla dövüp gedik açma” planını sarhoşluğu nedeniyle uygulamamış ve askerlerini saldırı düzenine sokarak, burçlara doludizgin sürmüştür. Bu nedenle bir top güllesi, Paşa'nın atını ikiye bölmüş ve kendisi de, utançla kaçmak zorunda kalmıştır (Szörényi, 1993, II, 20- 23: 30). Bu olaydan çıkarılacak ders, destanda şu şekilde verilir:

Az jó hadviselő bor nélkül ellégyen,

Részegitő eszközt most hozzá se végyen,

Ha akarja, jó hirén csorbát ne tégyen,

És hogy ü hada is kárt tüle ne végyen (Szörényi, 1993, II, 24: 39).

“Eğer iyi bir komutan,
Namına gölge düşmesini,
Ve ordusuna zarar gelmesini istemiyorsa,
İçki içmemeli, sarhoş edici madde kullanmamalıdır”.
Daha sonra da Aslan paşa'nın sarhoşluğu nedeniyle ne kaybettiğine değinilir:

*Arszlán részeg vala bortul és maszlagtul,
Kárt és szégyent valla józan kapitántul;
Kurt agát elveszté, magát nyavalyásul
Alig mentheté meg veszedelem alól.*

*De az ostromon is kétszáz embert veszte,
Mert füstölgő szemmel romlott bástyát nézte,
Mert még bástyán belől két árok földözte
Palotát, kapitány kit akkor vésete.*

*Két jó pattantyust is elveszté az harcon,
Maga öcset, Kurmist második ostromon;*(Szörényi, 1993, II, 26- 28: 39).

“Aslan afyondan ve şaraptan sarhoş olmuştu,
Bu komutanlığına zarar ve utanç getirdi,
Kurt Ağa'yı kaybetti, kendisini ise,
Hastalıklı bir şekilde zor kurtardı.

*Ama kuşatmada ikiyüz de adamını kaybetti,
Çünkü yıkılmış sura bulutlu kafayla bakıyordu,
Çünkü suru iki tane daha hendek koruyordu,
Kale komutanı bunları kazdırmıştı.*

İki iyi top da savaşta kaybetmişti,
Kendi kardeşini, Durmuş'u ise ikinci kuşatmada”;

Destanda mesajlar, sanatsal açıdan çok iyi bir üslûpla verilmiştir. Askerî olayların gidişatı birbiriyle uyum halinde, homojen ve mantıklıdır. Epizotlar askerî tarihle ilgilenen okuyucuyu da, masaldan hoşlanana da rahatsız etmemektedir. Bunun en önemli sebebi ise, ahlakî doğrularla askerî öğretilerin birbiriyle olan uyumu ve bağlantısıdır.

Eserde ordunun toplanması, Kanunî'nin seferberlik emriyle başlar. Birçok yerden gelen ordular, Osmanlı esas ordusuna katılır. Kanunî, seçkin komutan ve askerlerinin ve güçlü kişilerin orduya katılması konusunda emir vermiştir. Asya'dan gelen ordular, okuyucuda büyük bir mekanizmanın harekete geçeceği duygusunu uyandırır. Dört bir yandan gelen ordularla, Osmanlı ordusunun askerî gücü ön plana çıkartılır. Bu noktada Osmanlı'nın seçkin askerlerinden bahsedilir.

Nem sok üdó mulván az nagy Asiábol

Sok had érkezők, kik voltak tengeren túl,

Sok számtalan tatár meotisi tótul,

Ezek kőldettettek chán Praecopitátul.

Delimán iffiu ezeknek vezérek,

Fia az nagy hámnak s nagy fejedelemnek;

Huszonötezer ez, és mind jó tegzessek,

Sok százezer közül válogatott népek.

Könnyü had, és bátor és gyors, mint az árviz,

Ugy tetszik, kezében mindenikhalált visz,

Mert jó lova hátán csak jó fegyverben hisz,

Ninsen tartalékja, sem tűz, sem sebes viz.

Azt mondják: Delimán, mikor országokat

Járt volna látásért hires városokat,

Galatában meglátá az szép Cumillát,

Cumillát az szépet, Szulimán leányát.

Cumilla szép haja megkötözé szüvét

Iffiu Delimánnak, és minden kedvét,

Egy tekintet vévé el minden erejét

Ugy, hogy nála nélkül nem kívánja éltét.

Akkor haza ment volt, mast szép haddal jütt meg.

Törődvén, szép leányt miként nyerhetné meg.

Veletlenül szegény de csalatkozott meg,

Mert addig elvévé Cumillát Rustán bég.

*Mast már nyughatatlan bánattal áll, vagy ül,
Untalan szegénynek szeme keservvel fül,
Mely miat az szüve mint az hideg jég hül,
Éltével halálban bánatja közt merül.*

*Őrizd, Rustán vezér, jó ettül magadat,
Mert mint dühös farkas, lesi halálodat,
Az vitéz Delimán nem türhetti buiát,
Kütölti, ha leget, rajtad bosszuságát.*

*Az tatárok után öt roppant seregek,
Azt tudnád távulrul, hogy siyő ördögök.
Ezek is Drinápolyban elérkezének,
Sok harcokban forgott vitéz szerecsenek.*

*Mindenikben vala hat-hat ezer ember,
Mindenik hárommal megverekedni mér,
Lova mint egy madár, maga mint egy tündér,
Mert oly könnyen fordul, mint esti denevér.*

*Ezek Kazul Basra jártak Szulimannál,
Ezek Lajost királytmegverték csidákkal.
Vitézek mind egyig, s nem fegyverderékkal
S paizzsal fődöznek, sem sűrű páncérral.*

*Ezek előtt mégyen vitéz Amirassen,
Maga is fekete, lova is szerecsen.
Az ű kedves lova Karabul, kényessen,
Mellyet ü jártattott had előtt s kevélyen.*

*Mondják, hogy Karabul nagy Arabiában
Széltül fogantatott egy hires kancában;
Hihet is, szélben mert nincs, sem az lángban
Oly vidámság, gyosaság, mint vagyó aban.*

*Amirassen után három fő kapitán,
Egyik az Olindus, mely okosság után
Ment mind nagyobb tisztre; végre lett kapitán
Negyedik részének az szerecsen hadban*

Siriai király, az okos Menethám
Küldte másodikat, ez volt szép Hamviván,
Szerecsenek közül jött ez Siriában;
De vala harmadik kegyetlen Demirhám.

Demirhám, az erős, melnél erősb nem volt
Sohul, valamelyre Szulimán parancsolt,
Mert ez gymkerébül nagy tölgyfát kirántott,
Ököllet agyonvert egy nagy elefántot.

Ötödik Alderan, bátyja Demirhámnak,
Vólt gondviselője az szerecsen hadnak,
Ez magyarázója volt minden álomnak,
És kifejtője Mahumat irásának.

Ezek után jönnek vitéz mamelukok,
De szerencsétlenek, mert nincs nekik urok,
Szulimánnak nem régen lettek hódulók;
Az nagy s bü Aegyptusban ezek lakosok.

Kayer bég-jün vélek meliyet szégyenere
Mehmet Junnus basánsak, tett fővezérré
Az Szulimán császár; mert ű tüle féle,
S ily nagy tisztre szolgáját vinni nem meré.

Ezek húszezeren jó lovasok vóltak,
Mert Tommembejtől vitézséget tanúltak;
Ezek de lehetnek ötvenkétezerek,
Mert zincsiek, geták, barstok vannak vélek

Nem messzi cirkasok, ugyan szomszéd népek
Mamelukoktul, rendelt seregben jönnek;
Ezek de lehetnek ötvenkétezerek,
Mert zincsiek, geták, barstok vannak vélek.

Magok választottak kapitánt magoknak,
Eztel hiják hadverő Aygas basánsak,
És bizony nem heában nevezték annak,
Mert ez volt oka sok nemzet romlásának.

*Aygas bassa után jönnek zagatórok,
Legbelsőbb Scytiából való tatárok.*

*Hiszik az Alkoránt, de zöld pattyolatok
Megesmertetik, kik törökök, tatárok.*

*Ellepték az földet ezek, mint az hangyák,
Avagy szélös mezőben az sok kalangyák,
Mindenütt villámnak csak nyilak és szablyák,
És mindent rettentnek lobogós kopiak.*

*Ezek soha oly helyre nem fordultanak,
Az mellyet fegyverrel nem hóditottanak,
De inkább azt mondom, hogy elpusztítottak,
Valamerre ezek világban jártanak.*

*Sőt, mikor törökre ezek támadtanak,
Csaknem tellyességgel őket elrontották;
De mi bineinkért rajtunk maradtanak,
Istentül ostorért mert űk hagyattanak.*

*Nám, scita Tamburlan megveré musulmánt,
Elevenen megfogá Bajazitet, nagy chánt.
Akkor is láthattuk az Isten hatalmát;
Csak játékul tartja az emberek dolgát.*

*Soha az scitákat senki meg nem verte,
Sem ű veszedelmeket soha nem érte;
Mitridates király háborgatni metre,
De, mondd meg énnekem, mit vihete végbe?*

*Hallották rómaiaknak nagy hatalmát,
Magokon soha nem látták birodalmát;
Nagy Sándor meglátá scita bátorságát,
Midőn véve nehezen meg egy küzüklát.*

*Négy táborban ezek járának ékessen,
Mindenikben vala huszezer tegzessen;
Eggyiknek parancsol fekete szerecsen,
Hármának Uldair, Lehel és Turancsen.*

*Ki számlálhatná meg az tenger örvényét,
Vagy Herciniának számtalan levelét?
Az megszámlálhatna Szulinánnak népét,
Az is irhatná meg roppant seregeket.*

*Mert valaki hallá: haddal megy Szulimán
Keresztényekre, és megyen sok muszalmán:
Mindenik sieté haddal császár után,
Mindenik gyönyörködik kaur romlásán.*

*Mert szép Indus vizén tul török nem lakik,
Sem ü császárjoknak soha nem adózik,
Mégis idejüve király Atapalik,*

Mert látni akarja, keresztény mint romlik (Szörényi, 1993, I, 68- 100: 29- 33)
Türkçesini, konudan kopmamak düşüncesiyle, bir arada vermeyi daha uygun bulduk.

68- “Çok geçmeden, büyük Asya’dan
Denizin ötesinden birçok ordu geldi,
Sayısız Tatar, Azak Denizinden,
Bunlar Kırım Tatar Hanlığından gönderilmişti.

69- Bunların Komutanı genç Delimandır,
Büyük kağanın ve büyük hakanın oğlu;
Bunlar 25 bin asker ve hepsi çok iyi okçular,
Binlerce kişi arasından seçilmişler.

70- Savaş onlar için çok kolay, hızlı ve yiğitler, tıpkı bir sel gibi,
Sanki hepsi elinde ölümü getiriyor gibi,
Çünkü çok iyi atın üstündeler ve hepsi silahına güveniyor,
Onları hiçbir şey durduramaz, ne ateş ne de sel.

71- Dediklerine göre Deliman, ülkeleri
Büyük şehirleri görmek için geziparmuş,
Galata’da güzel Kumilla’yı görmüş,
Güzel Kumilla’yı, Sultanın kızını.

72- Kumilla'nın güzel saçları aklını almış
Ve tüm keyfini Genç Deliman'ın,
Bir bakışla tüm gücünü almış,
Öyle ki, onsuz yaşamak istememiş.

73- O zaman ülkesine dönmüş, şimdi muhteşem bir orduyla geliyor,
Güzel kızı nasıl kazanabilirim diye çabalıyor,
Birden tüm ümitleri yıkılır, afallayıverir,
Çünkü artık Kumilla Rüstem Bey'le evlidir.

74- Şimdi artık üzüntü ile bir kalkıyor bir oturuyor,
Zavallının gözü durmadan dertli bakıyor,
Bu yüzden yüreği buz gibi soğuyor,
Yaşarken üzüntü içinde ölüme batıyor.

75- Rüstem kendini çok iyi koru,
Çünkü öfkeli bir kurt gibi gözetliyor ölümünü,
Yiğit Deliman ihtirasına daha fazla dayanamaz,
Fırsatını bulursa tüm nefretini üstüne boşaltacak.

76- Tatarlardan sonra beş muazzam ordu geliyor,
Uzaktan sanırsın ki, azılı şeytanlar.
Bunlar da Edirne'ye varıyor,
Birçok savaşta bulunmuş zenciler.

77- Her bir orduda 6 biner asker var,
Her biri üç askerle savaşabilecek cesaretle,
Atı bir kuş, kendisi ise bir yıldırım,
Çünkü yarasa gibi çok kolay manevra yapıyor.

78- Bunlar Süleyman'ın ordusunda Kızıl Başların üstüne gittiler,
Bunlar mızraklarla Kral Lajos'u yendiler,
Her biri yiğit, ve zırhları yok,
Kalkanla korunuyorlar, çelik yelekleri bile yok.

79- Bunların başında yiğit Amirassen var,
Kendisi siyahî ve atı da siyah.
Onun güzel atı narin Karabulut,
Atıyla gururlanarak ordunun başında gidiyor.

80- Dediklerine göre Büyük Arabistan'da
Rüzgardan hamile kalmış bir kısrığın yavrusu;
Bu mümkün çünkü onda olan
Güzellik, hız, hiçbir yerde yok.

81- Amirassen'den sonra üç komutan geliyor,
Birisi zekasıyla büyük onur kazanan Olindus
Siyahî ordunun dördüncüsünün komutanı,
Zekası sayesinde komutan olmuştur.

82- İkincisini Suriye kıralı akıllı Menetham
Gönderdi, bu yakışıklı Hamvivan'dır,
Zenciler arasından, Suriye'den geliyor;
Üçüncüsü acımasız Demirhan.

83- Güçlü Demirhan, Süleyman'ın hükmettiği topraklarda
Ondan güçlüsü hiçbir yerde yok,
Çünkü o büyük meşeyi kökünden söküyor,
Yumruğuyla koca fili deviriyor.

84- Beşincisi Alderan, Demirhan'ın abisi,
Zenci ordusunun sorumlusu,
Tüm rüyaları yorumluyor,
Kur'an tefsir ediyor.

85- Ardlarından yiğit Memluklar geliyor,
Ama bahtsızlar, çünkü başlarında komutan yok
Bunları Süleyman daha yeni hâkimiyetine aldı;
Geniş ve verimli Mısır topraklarında yaşıyorlar.

86- Onlara Mehmet Yunus Paşa'nın yerine Kayer Bey komuta ediyor,
Süleyman onu baş komutan yaptı
Çünkü ondan korkuyor,
Ve böyle büyük bir göreve hizmetlisini getirmeye cesaret edemedi.

87- Bunlar 20 bin iyi atlıydılar,
Çünkü yiğitliği Teoman Bey'den³⁵ öğrendiler,
Ve birkaç ulustan oluşuyorlar,
Ama iyi bir komutan tarafından birlik oldular.

88- Memluktardan hemen sonra Çerkezler
Düzenli bir şekilde geliyor;
Bunların sayısı 52 bin kadar,
Çünkü Zinçiler, Getalar, Barştlar³⁶ da onlarla birlikte.

89- Kendi komutanlarını kendileri şetçiler,
Bu komutanın adı Aygaş Paşa,
Onu komutan seçmeleri boşuna değil,
Çünkü birçok ulusun sonunu getiren O'dur.

90- Aygaş Paşadan sonra Çağataylar geliyor,
İç Asya Tatar halklarındanlar,
Müslümanlar, ama yeşil ketenden elbiseler
Kimin Türk, kimin Tatar olduğunu belirliyor.

91- Bunlar yeri karıncalar gibi kaplamışlardı,
Ya da geniş ovada başaklar gibiler,
Kılıçlarının ve oklarının ışıltısı her yerde parlıyor,
Ve mızrakları her yeri titretiyor.

92- Silahla alamayacakları yer yok,
Gittikleri her yeri fethettiler,
Hatta doğrusunu söylemek gerekirse yakıp yok ettiler,
Dünyanın neresine gittilerse.

93- Hatta bunlar Türklere saldırdığında,
Sadece onları tamamen yok etmediler;
Günahlarımız için bize de hükmettiler,
Tanrının kırbacı olarak onları adlandırdılar.

---

³⁵ Kansu al- Gavri'den sonraki Memlük Sultanı.

³⁶ Karadeniz ve Azak denizi kıyısında yaşayan halklar. Bu kavim isimlerini, Boyssardus zikretmiştir (Szörényi, 1993: 32).

94- İskit Timurlenk Müslümanları yendi,
Büyük kağan Bayazıt'ı canlı olarak tutsak etti.
O zaman da görüyoruz ki,
Tanrı insanların işlerini oyun gibi görüyor.

95- İskitleri hiç kimse yenemedi,
Onların ne kadar tehlikeli olduğunu da görmedi;
Kral Mitridates onlarla savaşmaya cesaret etti,
Ama söyleyin bana sonuçta ne elde edebildi?

96- Romalıların büyük gücünü duydular,
Kendileri üstünde hâkimiyet görmediler,
Büyük İskender İskitlerin yiğitliğini gördü
Küçük bir kaya parçası almaya çalışırken.

97- Bunlar dört gurup halinde yürüyor,
Her birinde 20 bin sadak (asker) var;
Birisine siyahî komutan önderlik ediyor,
Diğer üçüne ise Uldair, Lehel ve Turançen.

98- Denizdeki girdapları kim sayabilir,
Ya da sayısız Hersinyen kıvrımlarını?
Bunu yapabilen Süleyman'ın ordusunu sayabilir,
Müthiş ordusunu kağıda yazabilir.

99- Çünkü Süleyman'ın orduyla Hıristiyanların üstüne
Çok sayıda Müslümanla gittiğini duyan
Ordusuyla Süleyman'ın ordusuna katıldı,
Herkes gavurun mahvı için can atıyordu.

100- Çünkü güzel İndus nehrinin ötesinde Türk yaşamıyor,
Onun padişahına vergi de vermiyor,
Yine de Kral Atapalik bu orduya katılıyor,
Çünkü Hıristiyanların mahvını görmek istiyor”.

II. bölüme baktığımızda şair, Palota kuşatmasını anlatırken özellikle Thúry'nin kaleden çıkma harekâtına değinmektedir. Zira bu, askerî açıdan son derece önemli bir taktiktir. Bu saldırıyla, kuşatma tarafının toplarına zarar verilir ve kuşatma

geciktirilerek, yardım gelene kadar dayanma fırsatı yaratılmış olur. Bu harekâtın doğru yapılmadığı, yani düşmanın buna hazırlıklı olması halinde, büyük kayıplar verileceğine dikkat çekilir. Bu nedenle saldırı, kuşatmacıların hazırlıksız olduğu sırada yapılmalıdır. Ve Thúry, gece yarısı, tüm Osmanlı askerleri uyurken kaleden çıkma harekâtını gerçekleştirir. Burada, Osmanlıların dikkatsiz davranan düşmanı hafife alması ve bu nedenle kale kuşatmasında başarısız olması eleştirilir ve bu tutum konusunda ders verilir (Szörényi, 1993, II, 1- 30: 34- 39).

Osmanlılar, Moré burcunu döverek yıkmalarına rağmen, yine de oradan kaleye giremezler. Çünkü, burcun içinde Palota'yı koruyan iki siper bulunmaktadır. Bu siperleri kale komutanı kazdırmış, nitekim bunu yapmakla çok da akıllıca davranmıştır. Kele komutanının yıkık burcun altına hendek kazdırması, o dönemde uygulanan çok önemli bir taktiktir. Böylelikle, kalede yarık açılrsa dahi, düşman yeni engellerle mücadeleye mecbur bırakılmaktadır. Ayrıca, o dönemde kalede yarık açılması halinde, komutanın teslim olması, onuruna hiçbir leke getirmemekteydi (Perjés, 1965: 137). Ancak şair destanda bu olasılığı da ortadan kaldırmıştır. Zira, Palota komutanı György Thúry gece yarısı kaleden çıkma hareketi yaparak Osmanlı askerlerine baskın yapmış ve birçok zayıat vermiş, bunu duyan Aslan Paşa sinirinden ve sarhoşluğundan dolayı düşüncesizce saldırmış ve kuşatma başarısız olmuştur.

Şair, Siklós çatışmasını Istvánffy'den farklı olarak tan vaktine bırakmıştır³⁷, Zrínyi ve askerleri, Osmanlı askerleri atlarını eyerlerken, Siklós'a varır. Komutan Zrínyi sayılarının azlığını görerek, çözümü Osmanlı askerlerini bölmekte bulmuştur. Önce küçük bir grup Sigetvarlı, atlarını eyerlemeye çalışan Mehmet Bey'in ordusuna saldırır ve bu grup daha sonra taktik icabı geri kaçar. Atına atlayan Mehmet Bey,

---

³⁷ Istvánffy'nin kroniğinde Sigetvarlılar, Mehmet Bey'in kampına geceyarısı baskın düzenlemişlerdir (Perjés, 1965: 138).

ordusuyla onları kovalamaya başlar. Mehmet Bey'in oğlu Rézmán ve az sayıdaki asker ordugáhta kalır. O sırada pusuda bekleyen esas Sigetvar gücü bunlara saldırır ve Rézmán'la birlikte hepsini öldürür. Mehmet Bey geri döndüğünde ise, büyük bir düşman gücüyle karşılaşır. Tuzak işe yaramış, Mehmet Bey'in askerleri bölünmüş ve bu nedenle Osmanlılar kolayca yenilebilmiştir. (Szörényi, 1993: III, 49- 117: 54- 64). Bu da, şairin eserinde işlediği bir başka taktiktir. Bu saldırıda Mehmet Bey de ölür ve beraberindeki değerli mallar Sigetvarlıların eline geçer

Sigetvar kuşatmasına kadarki çatışmalarda askerî bilginin esas olduğu vurgulanmış ve bu esasa uyulmuştur. Ancak Osmanlı'nın Sigetvar'a gelmesi ve kaleyi kuşatmasından sonra, yerini kuşatma manevraları alır. Bu sırada cereyan eden olayları Zrínyi, sıkıcı teknik yöntemlerle değil, Osmanlıların iç zayıflığını göstererek, Sigetvarlıları yüceltmekle aktarmaktadır. Destanın genelinde Osmanlı görünüşte güçlü, ancak içte zayıftır. Eserde Osmanlıların askerî açıdan zayıf olduğu, kale savaşını bilmedikleri ve bu nedenle teknik işleri yapamadıkları da söylenir ve bu unsurlarla Sigetvarlıların üstünlüğü ele geçirmelerine olanak sağlanır. Kale kuşatmasının uzun sürmesi de, yine, Osmanlıların zayıflığına bağlanmıştır.

Kale kuşatmasının 4 aşaması vardır:

1-*Etrafi çevirme,*

2-*Yaklaşma,*

3-*Duvarda gedik açma,*

4-*Saldırı.*

Şair Zrínyi'nin kale savaşı kurallarının tümünü destana aktarması, oldukça zor olmuştur. Sigetvar kalesinin çevresi bataklıktır ve uzun süre yağın yağmurdan dolayı, Almás deresinin yükselmesiyle bu bataklık alan daha da genişlemiştir. Bu

nedenle kaleye sadece bir taraftan, yani Yeni Sigetvar yönünden saldırılabildi. Normal kale savaşlarında her cepheden saldırıda bulunulabilirken, Sigetvar'a tek yönden saldırıla bilinmesi, kale savunucuları açısından önemli bir avantajdır (Perjés, 1965: 144).

Ayrıca iki dış kale, zayıf bir savunması olan yeni şehir ve önemli bir istihkam mevkii olan Eski Kale, bu avantajı daha da arttırmaktadır. Osmanlı'yı bu bakımdan zor bir mücadele bekliyordu. Bataklık arazi kaleye yaklaşmak için siper kazılmasını imkansız hale getiriyordu. Bataklık doldurulsa dahi, alan dar olduğu için yapılan siper, Osmanlıların sayı avantajını kullanmasına izin vermezdi. Bu nedenle kaleyi savunan Macarlar, rahatlıkla kaleden çıkma harekâtı yapıyorlar ve her defasında başarı sağlıyorlardı (Perjés, 1965: 146). Bu koşullarda, Osmanlıların bazı kale savaş tekniklerini kullanmamasıysa, şair tarafından bunların bilinmediği şeklinde yorumlanmıştır. Ancak, bilindiği üzere, bu yorumların gerçekte hiçbir alakası bulunmamaktadır. Zira, Osmanlı ordusu en yeni savaş taktiklerini kullanan bir orduydü.

Osmanlı ordusunun Sigetvar'a varması ve kaleyi kuşatmasından sonra, kaleyi savunan Macarlar iki çıkış hareketiyle Osmanlılara ağır zayıat verirler (Szörényi, 1993, VII, 52- 99: 117- 124). Kanunî bu durumun utanç verici olduğunu düşünür ve başkumandanlarını çağırır, ama kendisi divan toplantısına katılmaz. Konuşmaları, görülmeyecek bir yere gizlenerek, dinler. Divanda, iç çekişmelerin sona erdirilmesi konuşulur (Szörényi, 1993, VIII, 12- 21: 128- 129). Zira iç çekişme, bir ordu için en tehlikeli durumdur. Ordu, savaş esnasında iç çekişmeler yüzünden bölünmektedir. Şair bu noktaya dikkat çekerek, bu durumdan askerî bir ders çıkarılmasını

amaçlamıştır. Divanda, keşif ve savunma için gerekenlerin yapılmamasının ve siper kazılmamasının büyük bir hata olduğu söylenir (Szörényi, 1993, VIII, 35: 131).

Destanda Osmanlı komutanları, açık alanda aralıksız akınlar düzenleyerek, kendilerini ve askerlerini tehlikeye atmaktadırlar. Bu, Osmanlı komutanlarının en büyük hatasıdır. Çünkü kale savaşında uyulması gereken teknik, stratejik kurallar vardır. Bunlar; palanka kurmak, siper kazmak, askeri korumaya almak, sistemli bir şekilde kaleyi topla dövmek ve kaleyi çevreleyen suyu boşaltmaktır (Perjés, 1965: 147).

Osmanlıların bütün bunları yapmasına rağmen şair, eserini etkileyici kılmak amacıyla gerçekte yapılanlara değinmemiştir. Ayrıca, Osmanlıları içte zayıf göstererek, Sigetvarlıların askerî gücünü oldukça abartmıştır (Szörényi, 1993, VIII, 42- 55: 132- 133).

VII. bölümde, artık siperler kazılmaya başlanır (Szörényi, 1993, VII: 110- 125). Ancak, Sigetvarlıların başarılı çıkış harekâtları devam etmektedir.

VIII. bölümde Rüstem, teknik işlerin yapılmadığından şikayet etmeye başlar (Szörényi, 1993, VIII, 35: 131). Sebep olarak da Asya Tatar ordusunun komutanları Delimán ve Demirhám'ın disiplinli olmaması ve savaş tekniklerini bilmemesini gösterir (Szörényi, 1993, VIII, 60- 62: 134). Delimán ve Rüstem arasında tartışma yaşanır. Rüstem mantıklı, Delimán ise cesur fikirler öne sürer, ama Osmanlı ordusunda mantık ve cesaret bir türlü birleşmez, orduda iç karışıklıklar meydana gelir. Burada şairin vermek istediği mesaj, savaş esnasında orduda iç karışıklıkların meydana gelemesinin başarısızlığa yol açacağıdır. Bu da, yenilgiyi beraberinde getirecektir. Bu nedenle, bu durumdan ders çıkartılarak orduda iç karışıklığa meydan verilmemesi öğütlenmektedir. İyi bir komutan, düzenli bir orduyu iyi ve akıllıca

yönetebilir. Ancak dağınık ve düzensiz bir ordunun komutanı, ne kadar iyi olursa olsun, bunu başaramaz.

Destanda işlenen, ama gerçekte bir orduda olmaması gereken askerî olumsuzluklar, Osmanlı ordusu ve Kanunî örnek gösterilerek verilmiş, iyi ve düzenli bir orduda olması gerekenler ise, kale savunucuların ve Komutan Zrínyi'nin hareketlerinde gösterilmiştir.

Daha sonraki gelişmelerde, kaleyi çevreleyen çember gittikçe daralır ve kuşatmanın sonuna gittikçe yaklaşılır. IX. bölümde şair, sadece bir dörtlükte, kale savaşıyla ilgili yapılması gereken bir hareketi verir:

*Fáradhatatlanul Ali Kurt forgolódik,
Három helyen tüle nagy sánc csináltatik,
Az honnan ágyukkal Szigetvár lövetik,
Nappal és éjjel is bástyája tőretik* (Szörényi, 1993, IX, 5: 140).
“Ali Kurt yorulmak bilmeden bir oraya bir buraya gidiyor,
Üç yerde büyük palanka yaptırıyor,
Ve buralardan Sigetvar'ı toprakla vuruyor,
Gece gündüz burcu yıktırıyor”.

Ali Kurt'un inşa ettirdiği bu üç palanka, muazzam bir iştir. Kaynaklara göre, bu üç palankanın her birinin uzunluğu yaklaşık 1 km, yüksekliği ve genişliği ise 5, 5 metredir. Yapılışında 25.000 m³ toprak kullanılmış bu toprağı 4000 yük arabası 11 gün içinde taşımıştır (Perjés, 1965: 151).

X. bölümde, bu büyük çalışmanın sonucunu görmekteyiz. Eski şehir, Osmanlı askerleri tarafından alınmış, kale burcunun bir tarafı tamamen harabe hâline getirilmiştir (Szörényi, 1993, X, 7- 9: 156).

XIII. bölümde, tüm bunlara rağmen, kale hâlâ ele geçirilemediğinden ve büyük kayıplar verildiğinden dolayı, Osmanlı ordusunda büyük bir umutsuzluk

hâkimdir. Tekrar toplanan divanda, komutanların çoğunluğu kuşatmayı kaldırmadan yana olduğunu bildirir. Kanunî, bu teklifleri duymamazlıktan gelir ve kuşatmayı sürdürmeye karar verir. Çünkü, Ali Kurt ve onun toplarına güvenmektedir. Ama Ali Kurt'un ölüm haberi gelince, kendisi de kuşatmayı kaldırmanın iyi olacağına karar verir. Tam bu sırada, kaleden krala gönderilen posta güvercinini yeniçeriler yakalar. Yazılan notta, kaledekilerin durumlarının çok kötü olduğunu öğrenince, son ve nihai saldırı için hazırlıklar başlatılır (Szörényi, 1993, XIII, 37- 100: 206- 214).

XIV. bölümde büyücü Alderan, cehennem ruhlarını yardıma çağırır ve orduyla birlikte kaleye saldırılır. Kale ateşli silahlarla ateşe verilir (Szörényi, 1993, XIV, 21- 83: 218- 226).

XV. bölümde, yanan kalede fazla kalamayacaklarını gören komutan Zrínyi ve adamları kaleden çıkma hareketi yaparlar. Hepsi ölür ve kale Osmanlının eline geçer. Ne var ki Kanunî, kısa bir süre önce Zrínyi tarafından öldürüldüğünden, bu ânı göremez (Szörényi, 1993, XV, 1- 107: 231- 247).

IV.12) DESTANIN İÇERİĞİ

Szigeti Veszedelem'in temel düşüncesine göre Macaristan'da suç ve günah yayılmıştır. Bu suç ve günahları dinî ayrımcılık, manevi çöküş, politik birliğin olmaması ve disiplinsizlik oluşturmaktadır. Macarlar bu nedenlerden dolayı Tanrı'nın gazabını hak etmişlerdir ve bu nedenle Osmanlı'ya karşı koyacak gücü ve beceriyi kendilerinde bulamamaktadırlar. Tanrı, Osmanlı'yı Macarlara ceza vermesi ve ülkeyi yakıp yıkması için gönderir; ancak aynı zamanda cezadan kurtulmanın yolunu da bildirir. Eğer Macarlar yukarıda bahsettiğimiz günahlardan ve suçlardan arınırlarsa Tanrı bu gazabı üstlerinden kaldıracaktır (Szörényi, 1993: 19- 20). Tanrı'nın isteğiyle harekete geçen Osmanlı ordusu, Sigetvar'da Macarların işlediği hiçbir suça ve günaha dahil olmayan, seçkin erdemlere sahip bir toplulukla yani Sigetvarlılarla karşılaşır. Osmanlı, böyle bir savunma gücü karşısında hiçbir varlık gösteremez ve Tanrı Osmanlıların tarafını tutmayı bırakarak Macarların tarafına geçer. Sigetvar'daki bu mücadele Tanrı'nın tekrar Macarların yanında olması nedeniyle Osmanlı-Macar savaşlarının dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Osmanlılar görünüşte savaşı kazanırlar ve Sigetvar düşer; zira tüm Macarlar henüz Tanrı'nın yoluna dönmemiştir. Bu nedenle de henüz Tanrı'nın gazabı üzerlerindedir. Sigetvarlıların yurt sevgisi, askerî ve manevi değerleri o kadar üstün gelir ki, Osmanlı ordusu bozulur ve kendi içinde parçalanır. Ordunun komutanı Kanunî Sultan Süleyman ölür ve böylece Tanrı'nın kırbağı rolünü tamamlamış olur. Sigetvar'ın düşmesiyle Osmanlılar sadece görünüşte bir zafer kazanmış, esas itibarıyla yenilgiye uğramıştır. Bu yenilgi Osmanlı'nın Macaristan'daki nihai sonunun başlangıcı olmuştur. Çünkü Sigetvar savunucuları bir bakıma Macarlara esaretten kurtulmanın yolunu göstermişlerdir. Bu yol birlik olma, vatan sevgisi

taşıma, manevi değerlere sahip çıkma ve dinden sapmama yoludur. Eserde geçen konular Macarlara ibret olması için verilen son derslerdir. Bu da destanın kapanış bölümündedir (Szörényi, 1993: 247- 248).

Şairin en büyük görevi bu temel konsepti ispatlamaktır. *Szigeti Veszedelem*'den önceki şiirsel eserler, Sigetvar kuşatmasını Macar ulusunun kaderini değiştiren bir olay olarak yansıtmışlar, ancak Osmanlıların artık Macaristan'dan çıkacağı ve Macarların özgür kalacağı fikriyle gerçek arasındaki zıtlığı ortadan kaldıramamışlardır.

Destanın ana düşüncesi, Sigetvar kuşatmasında Macar ulusunun kaderinin değişeceği yani özgürlüğün geleceğidir. Oysa gerçek tamamen farklıdır; çünkü Osmanlı tüm bu direnişe rağmen kaleyi almıştır. Gerçekte kale Osmanlı'nın eline geçmiş olmasına karşın destanda verilmek istenen mesaj özgürlüktür. İşte bu durumda Şair Zrínyi'ye düşen görev şu olmuştur: Sanatı aracılığıyla gerçekle zıt olan bir olayı ulusunu kendine getirmek, için kullanmak. Şairin amacı Macarlara Sigetvar kuşatmasının gerçekten bir dönüm noktası olduğunu kanıtlamak ve bu büyük güç karşısında kaleyi savunanların kaybetmelerine rağmen aslında cesaretleriyle Osmanlı'ya karşı zafer kazandıklarını göstermek ve bunu inandırıcı kılmaktır.

Şair, konusunu oluştururken dünya edebiyatındaki diğer destan örneklerinden farklı olmaya çalışmıştır. Benzer eserlerde konu ya kale kuşatmasıyla ya da kuşatmanın ortasından başlıyordu. Diğer destanlarda Troy ve Kudüs tek başına ulusların savaş alanı olmuşlardır. Bu nedenle Şair Zrínyi'nin de Sigetvar'daki mücadelenin ulusların savaşı olduğunu kanıtlaması gerekiyordu. Osmanlı ve Macar güçlerini olduğundan daha büyük göstermeliydi. Ayrıca, güçlerin neden Sigetvar'da çarpıştıklarına dair etkili bir neden bulması da gerekliydi. Şair, olayın neden

Sigetvar'da vuku bulduğunu, neden ulusal bir önem taşıdığını ve bir ulusun kaderinin dönüm noktası olduğunu destanının ilk 6 bölümünde okuyucuya kanıtlamaya çalışmaktadır. Kuşatma nedeninin ve hazırlıklarının anlatıldığı ilk 6 bölüm destanın ilk bölümünü yani giriş kısmını oluşturmaktadır.

Bundan sonraki bölümlerde şairin Sigetvarlıların üstünlüğünü ve zaferini gerçekçi göstermesi gerekiyordu. Bunu başaran şair, destanının 13. bölümünde Osmanlıların umutsuzluğa kapılarak kuşatmayı kaldırmasını ve geri çekilmeye karar vermesini anlatır. Bu olayların anlatıldığı 7. bölümden 13. bölümün sonuna kadar ki kısım destanın ikinci yani gelişme bölümünü oluşturmaktadır. Destanın bitiş kısmı olan 14. ve 15. bölümlerde Sigetvarlıların zaferinin tarihî gerçekle bağdaştırılması gerekiyordu. Bunun için de kuşatmanın gidişatında hiç beklenmedik bir olay kurgusu yaratılmalıydı. İşte şair bu beklenmedik kurguyu posta güverciniyle gerçekleştirmiştir. Güvercinin yakalanmasıyla (Szörényi, 1993, XIII, 88: 213) olaylar gerçekteki şeklini alır; kale düşer ve çoğu mücadelede galip gelmelerine karşın Macarların ölümü kaçınılmaz olur (Szörényi, 1993, XV, 101- 108: 246- 247).

Szigeti Veszedelem incelenirken genelde üç ana bölüme ayrıldığı görülmektedir. İlk 6 bölüm I.kısım yani girişi, VII. bölümden XIII'ün sonuna kadar olan bölüm II. kısım yani gelişmeyi ve son iki bölüm olan XIV. ve XV. bölümler kapanış kısmını oluşturmaktadır.

Şair Miklós Zrínyi, Macaristan'ın kötü durumunu ve destanın ana fikrini I. bölümde vermekte ve bunu önceki çalışmalardan farklı bir stille yapmaktadır. Önceki eserlerde konunun yönü salt politik ve ahlaksızlık doğrultusunda iken şair Zrínyi bu konuya dinamik bir üslûp ve epik bir dil katmış ve olayları birbiriyle bütünleştirmiştir. Şair Zrínyi, ülkeye yapılacak akının gerekçesini Tanrı'nın,

Alekto'nun, Kanunî'nin ve Aslan Paşa'nın sözleriyle bildirir. Bu gerçek, Tanrı'nın cezalandırmasından salt askerî gerçeğe uzanmaktadır. Cennette, Cehennemde ve Kanunî'nin sarayında Macaristan'ı bekleyen tehlike giderek somutlaşır. Bölümün sonunda ise (Szörényi, 1993, I, 68- 102: 29- 34) farklı yerlerden gelen Osmanlı ordularının birleşmesi çok güzel bir üslûpla anlatılmaktadır. Bu anlatımlarda Osmanlı ordusunun büyüklüğü, gücü ve düzeni ön plana çıkartılır. Tanrı'nın Macarlara olan öfkesi, Macaristan'ın zayıflığı ve kötü durumunun anlatılması, buna karşı Osmanlıların muhteşem gücünün ön plana çıkarılması Macarların savaşta yenilecekleri fikrini kaçınılmaz kılar.

Şair, eserin başında Osmanlıların askerî gücünü vurgulamaktadır. I.bölümden sonra orduların varışını anlatırken Osmanlı ordusunun sayıca çok üstün olduğunu iyice belirginleştirir:

*Ki számlálhatná meg az tenger örvényét,
Vagy Herciniának számtalan levelét?
Az megszámlálhatná Szulimánnak népét,
Az is irhatná meg roppant sereget* (Szörényi, 1993, I, 98: 33).

“Denizdeki girdapları kim sayabilir,
Ya da sayısız Hersinyen kıvrımlarını?
Bunu yapabilen Süleyman'ın ordusunu sayabilir,
Müthiş ordusunu kağıda yazabilir.

Şair, Osmanlı ordularının gelişini anlatırken ordudaki komutanların özelliklerini de sıralamış, ancak bu konuda fazla bir çaba göstermemiştir. Delimán'ın yaşadığı aşk acısından, Amirassen'nin büyüleyici atından, Hamviván'ın yakışıklılığından ve Demirhám'ın gücünden ve acımasızlığından bahsedilir. Bu komutanların insani ve ahlakî özellikleri hakkında fazla bilgi verilmez; askerî geçmişlerine ise hiçbir şekilde değinilmez. Sanki bununla Osmanlı ordusunun

gücünün komutanlarından veya askerlerinden değil, sadece sayıca çok olmasından ileri geldiği kanıtlanmak istenmektedir. Aynı zamanda şair, Osmanlı ordusunun korkulması gereken bir güç olduğunu da vurgulamaktadır. Zencilerin her birinin üç kişiye karşı tek başına savaşmaya cesaret edebilecek güçte olduğu belirtilir. Tatarlar ise şu şekilde tasvir edilmektedir:

Könnyü had, és bator és gyors, mint az árviz;

Ugy tetszik, kezében mindenik halált visz;

Mert jó lova hátán csak jó fegyverben hisz (Szörényi, 1993, I, 70: 30)

“Savaş kolay onlar için, sel gibi hızlılar;

Sanki hepsi elinde ölüm taşıyor gibiler;

Çünkü iyi bir atın üstündeler ve sadece iyi silahlarına güveniyorlar”.

En tehlikeliler olarak ise İç-Asya Moğol kavimlerinden olan Zagatárlar (Çağataylar) gösterilir. Eserde Çağatayların kuşatmaya 80 bin askerle katıldığı, toprağı karıncalar gibi kapladıkları ve bunların Macaristan’ın tüm düşmanlarını yani Mithridates’i, Büyük İskender’i, Romalıları ve Türkleri yendiği anlatılır. Şair Osmanlı ordusuna katılanları şöyle sıralıyor: 80 bin Zagatár 25 bin Tatar, 30 bin Zenci, 20 bin Memlük, 52 bin Çerkez(içlerinde Karadeniz ve Azak Denizi kıyısındaki halklar olan Zinciler, Getalar ve Barstlar da bulunmaktadır). Şair daha sonra bunları sıralamayı bırakır ve şöyle der: “*Kim denizin girdaplarını, Hersinyen (Hercinia)kıvrımlarının yapraklarını sayabilir? Süleyman’ın ordusu da tıpkı bunlar gibi sayısızdı*” (Szörényi, 1993, I, 98: 33). Osmanlı ordusunun sayısı 207.000 de iken bırakılır. Bu askerler arasında Osmanlının esas gücünü oluşturan yeniçerilere, sipahilere, akıncılara hiç değinilmemiştir bile. Bu bile ordunun sayısını devasa göstermeğe yetmiştir.

Kanunî'nin ordusu sayılamazdı; tüm Pagan halkları, hatta pagan olmayanlar bile Osmanlı ordusuna katılmıştı. Neredeyse dünyanın yarısı bu orduya katılmaya gelmişti. Eserde bu katılımların hepsinin düzenli bir orduyu oluşturduğu söylenir. Destanda bu orduların birleşimi, yönetimi ve düzende tutulması anlatılırken bunları yönetecek devasa bir güç olduğu hissi uyandırılır. Şair sanki askerî bir geçit törenini tarif edermişçesine her yerde düzen ve disiplinin olduğunu vurgular. Bu gücün içindeki Osmanlı ordusuna dikkat çekilir.

II. bölümde, I. bölümde anlatılan ordunun yola çıkışı ve ilerleyişi anlatılır. Şair artık bu bölümde ordunun çokluğunu anlatmak için fazla söz kullanmaz; buna şu sözlerle değinir:

*Konstantinápolybul megindúlt Szulimán,
Aval az sok haddal vizeket szárasztván,
Nagy hegyeket bontván, várasokat rontván* (Szörényi, 1993, II, 31: 39).
“Süleyman İstanbul'dan harekete geçti,
Bu kadar çok orduyla suları kurutarak,
Büyük dağları yerle bir edip, şehirleri harap ederek”.

II. bölümde daha çok ordunun silahlarından ve teçhizatlarından söz edilir. Sayısız topları, obüsten gülleleri, barutları, yük hayvanları ve yük arabaları, köprü yapımında ve kale kuşatmasında önemli olan marangoz aletleri, hâlâtları ve kalasları olduğu söylenir. Osmanlı ordusu sadece disiplinli değil; aynı zamanda çok iyi organize edilmiştir (Szörényi, 1993, II, 40- 42: 41). Bunun sebebi de her şeye özen gösteren ve dikkat eden ordunun başındaki muhteşem komutan yani Kanunî Sultan Süleyman'dır.

Kanunî'nin kendisi, Osmanlı ordusunun gücünün üçüncü ve en önemli kısmıdır (sayısal üstünlük, iyi organize olması, başında çok iyi bir kotan olması).

II.bölümde sadece Kanunî'nin dünya fatihine yaraşır atından değil, Kanunî'nin haşmetli dış görünüşünden, korku salan bakışlarından, seçkin bir şahsiyet ve iyi bir komutan olmasından da bahsedilir. Bu, şu sözlerle gösterilir:

*Ígazat kell irnom, halljátok meg mastán,
Noha ellenségünk volt szultán Szulimán,
Csak aztot kivészem, hogy hiti volt pogán,
Soha nem volt ily ur törökök közt talán* (Szörényi, 1993, II, 44: 41).
“Gerçekleri yazmam gerekiyor, şimdi beni dinleyin,
İşte düşmanımız Sultan Süleyman idi,
Pagan dininden olanları saymıyorum,
Türkler arasında ondan daha yiğit bir komutan doğmamıştı”.

O'nun yiğitlik, zeka ve savaş kabiliyeti bakımından çok üstün olduğu, hatta eğer zalim olmasaydı en büyük Hıristiyan komutanlarından bile daha üstün olabileceği vurgulanır. Zor durumlara ve tehlikeye karşı bir kayanın dalgaya karşı durduğu gibi durduğu; savaşta galip geldiğinde ise hiç böbürlenmediği anlatılır. Zrínyi, büyük büyükbabası Sigetvar komutanı Miklós Zrínyi ile kahramanca çarpışan bu büyük ordu ve komutanını tasvir ederken Osmanlı'nın gücünü doruğa çıkarmış ve kaygısını şöyle dile getirmiştir:

*Illyen ur s illyen had jüve országunkra,
S ily ártalmas fölyhő szálla le kárunkra,
Mely nemcsak magyarnak elég romlására
Lett volna; de elég világ rontására* (Szörényi, 1993 II, 50: 42).
“Böyle bir komutan ve böyle bir ordu yurdumuza geliyor,
Ve böyle kara bir bulut üstümüze çökecek,
Bu ordu sadece Macarları değil,
Tüm dünyayı yıkmaya kâdir”.

Büyük İskender ve Romalılar bu kadar büyük güçleri olmamasına karşın yine de tüm dünyayı dize getirmişlerdir. Öyle ise ilk bölümde vahim durumu tasvir edilmiş Macaristan Kanunî'nin bu güçteki ordusuna nasıl karşı koyabildiler? Zrínyi eserinin I. bölümde de bu konuya değinmiş ve tehlike ne kadar büyük olursa olsun durumun umutsuz olmadığını göstermeye çalışmıştır. Çünkü Tanrı, Macarların günahlarından ve onlardan alacağı intikamdan bahsetmiş, ama aynı zamanda bu günahları bırakırlarsa kendilerini affedeceğini bildiren şu sözleri de söylemiştir:

Halálról élethe ismét hozom üket,

Jaj, török, néked, haragom vesszejének!

Te vagy, de eltörlek, ha ezek megtérnek (Szörényi, 1993, I, 24: 22).

“Onları ölümden tekrar hayata getiririm (onları öldürür sonra diriltirim),

Vay haline Türk, sana, tehlikene öfkeliyim!

Şimdi sen varsın, ama onlar dönerlerse seni dağıtacağım”.

Şaire göre, bu durumdan kurtulmak için de Macarların tek şansı günahlarını bırakmaktır; çünkü Tanrı ancak o zaman onların yanında yer alacaktır. Tanrı'nın onların tarafını tutabileceği fikrini destanın I. bölümünde geçen şu sözlerden de anlıyoruz:

Fegyvert s vitézt éneklek, török hatalmát,

Ki meg metre várni Szulimán haragját (Szörényi, 1993, I, 2: 19),

“Silah ve yiğidi size anlatacağım, Türk'ün gücüne,

Süleyman'ın hiddetine karşı koymaya cesaret eden kişiyi”,

Bu sözler, Osmanlı'nın büyük gücünün Macaristan'a yönelmesine rağmen yine de Tanrı'nın Macarları bağışlama olasılığının olduğuna işaret etmektedir. Şair, bu sözlerde geçen kişinin kim olduğunu söylemek için acele etmez. Konunun kısa

özetini yaparken ve ilham perisini yardıma çağırdığı sırada da (Szörényi, 1993, I, 3-6: 19- 20) aynı kişiden bahseder, ancak yine bu kişinin kim olduğunu gizler.

Şair eserinin çok daha geniş kitlelere hitap etmesi, daha büyük yankı uyandırması için destanın başında Kanunî'nin seferinin sadece Macarlara değil, tüm Hıristiyanlığa yönelik olduğunu vurgulamıştır. Zira, Tanrı aslında Osmanlıları Sigetvar'a değil, yoldan çıkmış tüm Macaristan'a göndermiş ve Kanunî tüm Macaristan'ı istilaya hazırlanmıştır. Zrínyi bu sebeple mücadeleleri ve askerî olayları coğrafi olarak geniş bir alana yayar. II. Bölümde, Kuzey-Tunaötesi Palota kuşatmasından (Szörényi, 1993, II, 1- 30: 34- 39) ve daha sonra Tiszaötesi'ndeki Gyula'nın işgalinden bahseder (Szörényi, 1993, II, 52- 56: 42- 43). Eserde Kanunî, ilk olarak Yukarı Macaristan'daki Eğri'ye mi yoksa Sigetvar'a mı yöneleceği konusunda karara varmaya çalışır (Szörényi, 1993, II, 59: 43). Gyula, Eğri, Palota ve Sigetvar Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelerin uzun sınır çizgisini oluşturduğundan, şair böylelikle savaşları tüm ülkeye yaymış olur.

János Arany, bu konuda şöyle demektedir: “*Şair birbirinden çok uzak bölgelerde olan Palota ve Gyula saldırılarıyla, Kanunî'nin seferinin ne kadar büyük bir alana yayılmış olduğunu hissettirmiştir*” (Klaniczay, 1964: 161).

Nihayet II. bölümün 60. dörtlüğünde şair, Sigetvar komutanı Miklós Zrínyi'den bahsedeceğini açıklar:

Akkor az nagy nevű Zrini Szigetvárban,

Maximiliantul rőndelve kapitán

Volt, Horvátországban és többiben is bán,

Ez az, kiről fog én historiám (Szörényi, 1993, II, 60: 43).

“O sırada meşhur Zrínyi Sigetvarda idi,

Kral Maximilian tarafından kale komutanlığı,

Hırvatistan ve başka birçok yerin banlık rütbesi verilmişti,

İşte benim hikâyem onun hakkında”.

Şair Zrínyi'nin komutan Miklós Zrínyi'den bahsettiği bu dörtlüklerde Kanunî'den bahsettiği kadar söz etmemekte, ancak tasvirleriyle komutanın özündeki gücü anlatmaktadır. Örneğin, I. bölümün 101. dörtlüğünde Osmanlı ordusu anlatılırken “*Jaj! hova ez az nagy fölyhő fog omlani* (Szörényi, 1993: 34)? Bu koca bulut nereye çökecek?” denmekte; komutan ise “*Mint fölyhő szél előtt siet forgásában* (Szörényi, 1993: 44) Tıpkı bir fırtınanın bulutları dağıtması gibi” şeklinde tasvir edilmektedir. Yani Osmanlı koca bir bulutsa Komutan Zrínyi de onu dağıtacak fırtınadır denilmek istenir. Komutanın neden bu kadar güçlü olduğuna ise sonraki dörtlükte değiniliyor:

*Az isten üneki adott oly hatalmat,
Ellenség elötte, mint fvény, elomlott,
Jól esmerte Isten , hogy hü szolgája volt,
Azért minden ügyében tüle áldatott* (Szörényi, 1993, II, 63: 44).

“Tanrı ona öyle bir güç verdi ki,
Düşman, karşısında kum gibi dağıldı,
Tanrı sadık kulunun kim olduğunu iyi biliyordu,
O yüzden her konuda onu kutsadı”.

Yukarıdaki dörtlük, Tanrı'nın I.bölümde eski Macarlardan bahsettiği mısraları çağrıştırır:

*Sőt vitéz szüvel is megáldottam üket,
Ugy hogy egy jó magyar tizet mást kergetett,
Sohul nem találtak oly nagy ellenséget,
Az ki, mint por szél előtt, el nem kerengett* (Szörényi, 1993, I, 16: 21).

“Hatta onları yiğit kalple de kutsadım,
Ki bir Macar 10 kişiyi kovalasın,
Hiçbir yerde öyle büyük bir düşmanla karşılaşmadılar
O düşman toz fırtınası önünden kaçmasın”.

Bu dörtlükte anlatılanlardan şairin Komutan Zrínyi'yi eski Macarlara benzettiğini görmekteyiz. Komutanın o dönemdeki Macarların aksine Tanrı'nın sadık bir kulu olduğu vurgulanır. Bu nedenle Tanrı, eski Macarlara verdiği gibi bir gücü düşmanlarını yensin diye Komutan Zrínyi'ye verir. Birkaç dörtlükte şair, Kanunî'nin yola çıkarken sapkın, disiplinsiz ve tembel Macarlarla değil, bunların aksine Komutan Zrínyi ile karşılaşacağını açıklamaktadır. Destanın baş kahramanının tasvirine onun haç ile yaptığı konuşmayla devam edilir. Üç defa eğilen haçın sözleri komutana onun ne olacağını açıklar:

*Ottan az angyalok téged kézsen várnak,
Rendelt seregekben cherubinok állnak,
Téged jobb kezére Atyámnak állatnak,
Veled eggyütt örökkén vigadni fognak.*

*Hozzám vészem imár az te szép lelkedet,
Magad is kívánod, s ,igy jobbnak esmerted;
De hogy még fényesebb korona fejedet
Tisztelje, im néked adok ily kegyelmet:*

*Martyromságot fogsz pogántol szenvedni,
Mert az én nevemért fogsz bátran meghalni.
Zrini, hallgasd meg most, mit fogok mondani,
Im te jövendőidet fogok számlálni.*

*Szulimán haddal jün az Magyarországra,
És legelőször is fog jünni váradra,
Lensi, mint én farkas, fog te halálodra,
Hatalmát, erejét veszti Szigetvárra.*

*De ő nem fogja te romlásodat látni,
Mert vitéz kezeid miat fog meghalni,
Sok ezer töröknek kell ottan meghalni,
Akkor az te lelked fog hozzám szállani.*

*De az te fiad, György, támasztja nemedet,
felserkenteni fényel tündöklö nevedet,
mint phoenix hamubul költi nemzetségét:
Ugy okossággal ez megtartja hiredet (Szörényi, 1993, II, 81- 86: 47).*

“Orada melekler seni hazır bekliyor,
Düzenli ordular halinde Kerubimler³⁸ var,
Seni Tanrı'nın sağına koyacaklar,
Seninle birlikte sonsuza kadar cümbüş yapacaklar

Senin güzel ruhunu yanımda götüreceğim,
Bunu sen de istiyorsun ve bunun daha iyi olacağını biliyorsun,
Ama daha parlak bir taç koyacaksın kafana,
Ve seni bu şekil lütuflandırıyorum

Paganlar tarafından şehit edileceksin,
Çünkü benim adım için yiğitçe öleceksin,
Zrínyi şimdi sana söyleyeceklerimi dinle,
Seni gelecekte ne bekliyor onları söyleyeceğim.

Süleyman ordusuyla Macaristana geliyor,
Ve en önce senin kalene gelecek,
Senin ölümün için aç bir kurt gibi saldıracak,
Kudretini, gücünü Sigetvar'da kaybedecek³⁹.

Ama o senin yıkılışını göremeyecek,
Çünkü senin yiğit ellerinden ölümü tadacak
Binlerce Türkü orda öldüreceksin,
Daha sonra senin ruhun benim yanıma çıkacak.

Ama oğlun György bıraktığın yolda yürüyecek,
Senin şanını daha da büyütecek
Zümrüdüanka kuşu gibi külden tekrar yaratacak soyunu:
Böyle zekice senin şanını devam ettirecek”.

---

³⁸ Altı kanatlı melek

³⁹Bu dörtlükte Kanunî'nin ilk kuşatacağı kalenin Sigetvar olacağı komutana önceden bildirilmiştir. Destanda bu görev Hz. İsa'ya verilmişse de bu kişinin Aslan Paşanın katibi Yahya Yazıcının Komarom komutanı János Pethő'ye gönderdiği 1 nisan 1566 tarihli mektup sayesinde öğrendiği kesindir.

Bu sahneyle komutan, sonunun ölüm olacağını bilerek mücadeleyi seçen bir destan kahramanı haline dönüşür. Haç, komutanın öleceğini, Kanunî'nin ise buna sevinemeyeceğini; çünkü komutanın onu öldüreceğini ve Osmanlı'nın gücünün Sigetvar'da biteceğini söylemiştir. Bu nedenle komutan galip olarak ölecek ve cennet ile onurlandırılacaktır. Şair II. bölümün sonunda destan konseptinin ana temelini oturtmuştur. Bu da Osmanlıların sapkın Macaristan'a kesin bir zafer kazanma umuduyla harekete geçeceği, ancak Tanrı'nın cezalandırdığı diğer günahkar Macarlardan farklı olan Komutan Zrínyi ile karşılaşınca yenileceğidir. Destanın temel konsepti budur.

Şairin Osmanlı ordusunun Sigetvar'a yönelişini anlatması gereklidir. Şair destanda bu konuyu Kanunî'nin sarayından ve Sigetvar'dan hareketle iki yönde kurmuştur. Ayrıca şairin iki yönde gelişen olayların baş kahramanlarını Sigetvar'da buluşturması da gerekmektedir. Bu da II. bölümde Siklós'ta meydana gelen çarpışmadan sonraya bırakılmıştır. Kanunî'nin Sigetvar'a yönelme nedeni olarak Siklós çatışması gösterilmiştir.

Siklós çarpışmasının sebepleri, Aslan Paşa'nın Palota kuşatmasıyla II. bölümde hazırlanmış; bu çatışma Osmanlı ordusunun Sigetvar'a yönelmesine neden olmuştur. Aslan Paşa'nın lüzumsuz maceraperestliği ve yenilgisi, Kanunî'nin kendisini Budin paşalığından alarak yerine Bosna Paşası Sokullu Mustafa'yı getirmesine yol açmış; Mustafa Paşa'nın yerine ise Mehmet Gujlirgi atanmıştır. Mehmet Paşa'nın düşüncesizliği nedeniyle kendisi ve askerleri Siklós'ta yaşamlarını yitirmişlerdir. Görünüşte önemsiz olan Palota epizodu temelde planlı olarak destan kurgusuna eklenmiştir. Eğer Aslan Paşa Palota'da yenilmeseydi kendisinin azli, Sokullu Mustafa'nın Budin paşalığına getirilmesi ve Mehmet Paşa'nın Bosna

paşalığına atanması gerçekleşmeyecekti. Ayrıca Mehmet Paşa Bosna'ya gitmek için yola çıkmasaydı Siklós çarpışması da olmayacak ve Kanunî, Eğri üzerine yapacağı seferden vazgeçip Sigetvar'a yönelmeyecekti. Sonuç olarak destanda Aslan Paşa epizodu olmasaydı, Sigetvar kuşatması da olmayacaktı (Klaniczay, 1964: 163- 164).

Siklós çatışması, destandaki olayların dönüm noktalarından biridir. Şairin, Kanunî'nin ve Komutan Zrínyi'nin askerlerini çarpıştırdığı bu sahne Sigetvar'da olacakların provasıdır. Ayrıca şairin Osmanlıların Sigetvar'a geliş sebeplerini anlatmak için kale savunucularının yiğitliğinden, savaş azmi ve zafere olan inançlarından da bahsetmesi gerekecektir.

Osmanlıların esas ordusunun Komutan Zrínyi ile karşılaştığı VII. bölüme kadar şair, kale savunucularının bu devasa orduyu yenebilecek güçte olduklarını, yetenek ve cesaretlerini okuyucuya aktarmalı ve bunu inandırıcı kılmalıydı. Bu nedenle Siklós'ta Sigetvarlıların özgüvenlerini arttırmış, Osmanlılarinkini ise zedelemiştir. Böylelikle Siklós çarpışması destanda güç dengelerinin eşitlenmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca yine bu çatışmayla Komutan Zrínyi karakteri daha da güçlenmiştir.

Destanda Mehmet Paşa'nın sorumsuzluğu, kendine fazla güvenerek böbürlenmesi ve deneyimsizliği tüm Osmanlı komutanlarına mâl edilmiş ve bu nedenle Osmanlı'nın yenilebileceği inancı uyandırılmıştı. Siklós Beyi İskender Paşa'nın Sigetvarlılara karşı Mehmet Bey'i uyarması ve onu kale içinde konaklamaya iknaa çalışması Mehmet Bey'i etkilememiş ve bu da onun ve askerlerinin destandaki sonunu hazırlamıştır. Şair, Siklós çatışmasıyla Sigetvarlıların gücünü göstermeyi başarmıştır. Komutan Zrínyi, Siklós çarpışmasından sonra IV. bölümde askerlerine şöyle seslenmektedir:

*Ihon ellenségünkön jár az mi lábunk,
Látjátok, Istennek irgalma van rajtunk.*

*Vegyünk ezt ötüle nagy háládó szüvel,
Szolgáljunk is önéki minden erőnkkel;
Most az mit cselekednünk hagyott ezekkel,
Megengedi talán nagyobb ellenséggel*(Szörényi, 1993,IV,15-16:6-67).

“Şimdi burada düşman cesetleri ayaklarımızın altında,
Gördüğünüz gibi Tanrının rahmeti üstümüzde.

Bu rahmeti Ondan büyük bir şükranla alalım,
Ve O’na bütün gücümüzle hizmet edelim;
Bu düşmanı yenmemizi sağlayan Tanrı,
Daha büyük düşmana karşı da başarılı olmamıza izin verir”.

Komutan, bu sözleriyle askerlerini psikolojik olarak savaşa hazırlamaya çalışır. Böylelikle zafer hissiyle doldurulan askerlerde Osmanlıları yenebilecekleri hissi uyandırılmaya çalışılmaktadır.

Siklós çatışması, destanın I. bölümde Macarlar ve Macaristan hakkındaki eleştirinin Sigetvarlılar için geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Şair, sapkın Macaristan ve kahraman Sigetvarlılar arasındaki belirgin farkı eserinde pek çok kez işlemiştir. Kalede anarşi ve bölünme yerine birlik ve düzen vardır. Kale savunucuları tek bir vücut şeklinde hareket etmektedirler. Macaristan’ın başında bir yönetici yokken bu küçük kaledeki grubun başında seçkin bir komutan bulunmaktadır. Aslan Paşa’nın mektubunda da iddia ettiği *Nincs köztök hadtudó* (Macarlar arasında iyi komutan yok) sözü ise Komutan Zrínyi için geçerli değildir. Zrínyi, Siklós’ta temkinli ve dikkatli bir şekilde hareket eden, V. bölümde de büyük bir ihtimamla kalesini savunmaya hazırlayan iyi bir komutan olarak geçiyor. Savunma için kale duvarlarını sağlamlaştırır, yiyecek stoklar, savaş teçhizatını kontrol eder, yangın söndürme aletlerini getirtir, silah ve barutu askerleri arasında bölüştürür (Szörényi,

1993, V, 64- 66: 88). Eserde, Komutan Zrínyi her şeyi düşünen ve her konuda düzenli ve bilinçli bir şekilde savunmaya hazırlanan bir komutandır. Zrínyi'nin bu kadar iyi bir komutan edasında görünüşü Kanunî'nin büyüklüğüne yakışır bir düşman olabilmesi içindir. Teşkilatlanma açısından kale savunucularının da Osmanlı ordusundan geri kalır yanı yoktur. Hepsi disiplinli ve itaatkardır. Komutanlarının her emrini itiraz etmeden yerine getirerek âdeti bir makine gibi çalışırlar (Szörényi, 1993, V, 68: 89). Yani düzen, itaat ve mükemmel komuta Osmanlı ordusunda olduğu gibi kale savunucularında da vardır. Bu oldukça önemli bir ayrıntıdır. Zira Kanunî sefere çıkmadan önce yaptığı konuşmada seferin başarılı geçeceğini, çünkü Macarların arasında birlik olmadığını vurgular ve aksi bir durumda sonucun şüpheli olduğunu konuşmasına ekler:

*Igaz, nem tagadom, ha egyesség volna-
Köztök, bizony, nekünk nagy gondokat adna
Az egynehány magyar, és megcsorbitaná,
Fényös koronánkat, talán megrontaná* (Szörényi, 1993, I, 57: 28).
“Eğer aralarında birlik olursa bize büyük sorunlar
Yaşatacaklarını ,
Birkaç Macar'ın, ve zarar vereceğini
Büyük tacımıza belki de yıkacaklarını inkar etmiyorum”.

Elbette ki, bu küçük kalenin birliğinin ve düzenin ondan kat kat güçlü Osmanlı ordusuyla boy ölçüşemeyeceği kesindir. Ancak, destanda Sigetvarlıların Mehmet'e ve hatta Almás deresi civarında Osman (Ozmán) Bey'in ordusuna karşı gösterdikleri başarı ve mücadele azmi onların Osmanlı askerlerinden daha üstün ve bilgili olduğunu göstermektedir. Ancak bu, Osmanlı'yı yenmeye kâfi değildir. Sigetvarlıları sadece küçük çarpışmalarda galip göstermek de yeterli değildir. Şairin her iki gücü de denk tutabilmesi için Sigetvarlıların Osmanlıların esas ordusuna yani

Kanunî'nin komuta ettiği orduya karşı da üstünlük sağlaması gereklidir(Klaniczay, 1964: 170).

Eserde, Sigetvarlılarda bulunan birlik ve disiplin Osmanlı ordusundakinden farklıdır. Şair, Osmanlı ordusundaki gücün kaynağına II. bölümde Kanunî'nin özelliklerini sıralarken değinmiştir. Burada Kanunî'nin vasıfları sıralanırken onun tek hatasının acımasızlığı olduğu söylenmektedir. Bu bölümde Kanunî'nin acımasızlığı hiçbir şey ifade etmezken, destanın ilerleyen bölümlerinde bunun başarısızlık için yeterli bir sebep olduğu ortaya çıkacaktır.

Merhametsizlik kavramının (**kegyetlenség**) , eski Macar şiirlerinde despotlukla aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Eserde Osmanlı'nın gücünü işte bu despotluk sağlamaktadır. Süleyman'ın çelik gibi iradesi ve hiçbir konuda itiraz kabul etmemesi orduyu disiplin altında tutmaktadır. Bu düzen ve disiplin altında aslında Kanunî'ye karşı duyulan korku yatmaktadır. Bu korku da aslında düzenin ve disiplinin zayıflığını göstermektedir (Klaniczay, 1964: 114- 115).

Sigetvarlılar arasındaki düzen ve disiplin destanda çok daha farklı anlatılmıştır. Bu disiplinin temelinde ortak bir amaç için birleşme ve komutan-asker arasındaki karşılıklı güven vardır. Özellikle IV. bölüm bize bu disiplinin temelinde yatan etkenleri gösterebilir. Bu bölümde Komutan Zrínyi yalnızca savaşta ön saflarda yer almamakta, aynı zamanda askerleri için endişe etmekte, ölenlerin arkasından üzülmekte, esir düşen askerlerini değiş tokuş yoluyla tekrar özgürlüklerine kavuşturmakta ve en önemlisi askerlerinin gönlünü almaktadır:

Zrini vitézekt mint jó szüvel tartja,

Kire köszön jó bort aranyas kupába,

Dicsérvén, viselte hogy jól magát harcban;

Kit szóval apolgat megajándékozván (Szörényi, 1993, IV, 38: 71).

“Zrínyi altın kupada iyi şarap sunduğu yiğitlerine iyi davranıyor,
Savaşta iyi olduklarını söyleyerek onları övüyor,
Sözleri, onları iyileştiren
Gönüllerini alan birer hediye oluyor”.

Komutanın, Osmanlı elçilerini bütün askerlerinin önünde kabulü de asker-komutan arasındaki ilişkinin samimiyetini ve güveni göstermesi açısından önemlidir. Halil Bey’in kalenin teslim edilmesi için sunduğu tekliften sonra kale askerleri arasında uğultular başlar:

Jól esméri Halul, hogy nekik unalmas

Az ilyen követség és az vármegadás (Szörényi, 1993, VI, 37: 98).

“Halil bu şekilde elçi giderek kaleyi istemenin
Onları kızdırdığını çok iyi biliyor”.

Bunun ardından Komutan Zrínyi askerlerinin gözünün içine bakar, daha sonra Halil Bey’e dönerek konuşmaya başlar ve ne Osmanlı’nın dostluğunu istediğini ne de kaleyi vereceğini söyler (Szörényi, 1993, VI, 39- 47: 98- 99). Komutan askerlerinin gözlerine bakarak onların ne istediğini anlamış, ardından da elçiye cevabını bildirmiştir.

Sigetvar savunucularının tasviri, V. bölümdeki ordu teftişinde en üst seviyeye çıkar. Sigetvar kuvvetlerinin betimlemesinin bu kadar geç yapılması anlaşılır bir nedendir. Zira Komutan, Osmanlı ordusunun Sigetvar’a karşı sefere hazırlandığından I. bölümde haberdar olmuş ve o an Sigetvarlıları bekleyen tehlikenin dünyevi gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle şairin ordu teftişini ve betimlemesini bu bölümde yapmasının nedeni Sigetvarlıları Kanunî’yi karşılamaya hazır, görev bilinci, inanç ve savaşma arzusuyla dolu olarak göstermek istemesidir. Bu amaç doğrultusunda ordu

teftişini bağlılık yeminiyle birleştirir ve böylelikle Sigetvarlıları yurt sevgisi ile dolu kişiler olarak karşımıza çıkarır.

Sigetvarlıların gücünün en büyük kaynağı “gerçek davaları” olarak gösterilmektedir. Komutan Zrínyi askerlerine yaptığı konuşmada “gerçek davanın” ne olduğunu şöyle açıklar:

*Harcolnunk peniglen nem akarmi okért
Kell, henem keresztény szerelmes hazánkért,
Urunkért, feleségünkért, gyermekinkért,
Magunk tisztességéért és életünkért* (Szörényi, 1993, V, 27: 83).
“Ölesiye savaşmamız gerek, herhangi bir amaç için değil
Hıristiyanlık için, güzel yurdumuz için,
Kralımız, karımız, çocuklarımız için,
Kendi onurumuz ve hayatımız için”.

“Gerçek dava” yurt savunması olarak gösterilmektedir. Magyari'nin haklı savaştan bahsettiği düşüncesi çok iyi işlenmiş şekilde *Szigeti Veszedelem*'e de yerleştirilmiştir. Komutanın askerlerine yaptığı konuşma da bu düşüncüyü çağrıştırmaktadır. II.bölümde çarmıhın üzerindeki Hz. İsa suretinin komutana söylediği “Tanrı'nın kendisine daima yardım edeceği” (Szörényi, 1993, II, 79: 46) şeklindeki sözünü tüm askerlerine yaymakta ve haklı davalarında Tanrı'nın kendilerine yardım edeceğini söylemektedir. Tanrı yardımı karşısında Osmanlı ordusunun büyüklüğü de bir şey ifade etmeyecektir:

*Minden reménsége ez sereg sokaság,
Hatamla, ereje szántalan jancsárság,
Esztelen, ki veti ilyböl reménségét,
Utoljának tartja az Isten kegyelmét;
Elrontja haraggal Isten reménségét,
Lovassát, gyalogját s röttentő fegyverét* (Szörényi, 1993, V, 7- 8: 80-81).

“Tüm umudu ordusunun çokluğu ve gücü,
Sayısız yeniçerilerin gücü,
Bundan medet uman akılsızdır,
Tanrının kudretini ikinci plana atıyor,
Tanrı onun tüm umudunu yok eder,
Süvarilerini, piyadelerini ve güçlü silahlarını”.

Komutan Zrínyi askerlerine bu tarz ifadelerle Osmanlılardan korkmaya gerek olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Askerlerini cesaretlendirmek için büyük Osmanlı ordusundan ve Kanunî’den şöyle bahseder:

*Az is minekünk nagy tisztességünkre van,
Hogy maga ellenségünk szultán Szulimán;
Kit mi ha meggyőzünk, mint remétségünk van,
Világbiró császárt meggyőztük az harcban* (Szörényi, 1993, V, 26: 83).

“Bu da bizim için bir onur,
Çünkü düşmanımız Sultan Süleyman;
Umut ettiğimiz gibi onu yenersek,
Dünya Fatihî’ni savaşta yenmiş olacağız”.

Ya da

*Mindenfelől ránk néz az nagy kereszténység,
Mi vitéz kezünkön van minden remétség* (Szörényi, 1993, V, 24: 83).

“Bütün Hıristiyanlığın gözü üzerimizde,
Tüm umutları bizim yiğit ellerimize bağlı”.

Hıristiyan dünyanın umutlarını Sigetvar’a bağlaması kale savunucularının önemini daha da arttırmıştır. Kazandıkları takdirde büyük onur sahibi olacaklardır:

*Mostan megnevelnünk kell az mi hirünket,
Avagy tisztességgel végeznünk éltünket;
El nem rontja üdő cselekedetünket,
Valamig világ lesz, és lát ember eget* (Szörényi, 1993, V, 25: 83).

“Şimdi bizim ünümüzü arttırmamız,
Ya da şerefimizle ölmemiz gerek;
Dünya döndüğü, insan gökyüzünü gördüğü sürece,
Zaman yaptığımızı silemeyecek”.

Şair, Sigetvarlıların savaş yeteneklerini, birbirlerine olan bağlılıklarını ve Osmanlı ordusuna göre daha sağlam bir birlik oluşturmalarını III. ve IV. bölümlerde gösterdikten sonra, Sigetvar komutanının konuşmasıyla onları ulusal ve üniversal Hıristiyanlığın temsilcileri arasına sokmuştur. Şair akılcı üslûbuyla bir avuç Sigetvar savunucusunu destansı bir yazgıyı taşıyabilecek kadar yetenekli göstermiştir. Şair Zrínyi II. bölümden başlayarak adım adım Sigetvarlıların özelliklerini genişleterek büyütür. Nihayet V. bölümde istediği kurguyu oturtur. Komutanın askerlerine yaptığı ve onların da dinlediği konuşma ve bundan sonra da bu mükemmel perspektif ışığında en iyi askerlerin birer birer ortaya çıkması, şairin bir sanat ustasına yakışır sunuşudur (Klaniczay, 1964: 170- 171).

Komutanın konuşmasından sonra subaylar bağlılık yemini için Zrínyi'nin önüne gelirler. Kalenin büyük meydanında askerler yemin için hareket ederlerken şair de onları bir bir okuyucuya tanıtmaktadır. Şair bu ordu teftişi sırasında daha önce Osmanlı ordusunu anlatırken kullandığından daha farklı bir yöntem uygulamakta; dikkati kalabalık üzerine değil, kişiler üzerine çekmektedir. Zira burada her komutanın arkasında 20-30 bin değil, topu topu 100-200 asker yürümektedir:

*Volt Farkasics Zrininek főkapitányja,
Ő serege kétszáharminckettő vala,
Mindeniknek páncér, karyas és sisakja;
Mindnyájan fõlszóval igy esküsznek vala.*

*Mihant férle álla az vitéz kapitán,
Jün százötven karddal Novákovics Iván;
Haragos tigrisnek vagyon bőr az hátán,
Kegyetlen sastoll van szegezve paisán.*

*Novák Debeljáknak nemzetiből való,
Cselekedeteivel is bizony hasomló,
Törött lába alatt sokszor török zászló,
Hevert ő alatta sok török, sok holt ló.*

*Száz meztelen szablyát Dandó hoz ez után,
Maga van elttök, jár mint egy oroszlán,
Ez is ugy esküvék, férle álla osztán,
Utána érkezék százzal Orsics István.*

*Ennél nem szülhetett anya mérészebbet,
Erős testtel biró sem természetesebbet,
Azt tudnád, hogy Márs jár, mikor látod ötet,
Sokszor szemeivel törököt kergetett.*

*Jün Szecsődi Máté, nagy tarka kecsével
Befödözve magát, és páncér fegyverrel,
Nagy meztelen pallost tart erős kezével;
Megesküvék ez is száz erős legénnyel.*

*Hát Alapi Gáspár négy ötven szablyával
Jün, van befödözve párducnak hátával,
Vitéz mórda ékes szép daru tollakkal,
Bővölkedik vitézséggel s okossággal.*

*Jüsz te is, kegyetlen Radován ándrián,
Mert urad kiváltott az olaj-bég sarcán,
Higgyétek, nem fénebb ennél az oroszlán,
Mikor török seregben keveredve van.*

*Küldött már hatszázat törööt polkóban,
De még küld ezeret, van olyan szándékban,
Száz sev vagyon testén, mellyet nyert harcokban,
Nem régen legtöbbet, hogy esék fogságban.*

*Ihon Stipán Golemi rettentő testtel
Lépik, mint egy halom, rettenetességgel;
De enek nem árhatni soha fegyverrel,
Mert keményebb bőre vasnál s kemény kűnél.*

*Im Bata Péter is deli çltözettel
Jün együtt haragos Patatics Péterrel,
Papratovics Farkas jün könnyü testével;
Ez mindenik vala száz-száz jó legénnyel.*

*Maga Kobács Miklós kétszáz legényt vezet,
Mert hadnagy Cserei Pál társa elveszett,
Bizony ezeret is ez méltán vezethet,
Mert ravaszabb nálánál hadban nem lehet.*

*Jün Balázs deák is nagy Győri Mátyással,
Medvei Benedek hatalmas Bikával,
Mondom, bizony hatalmas Bika Andrással,
Ki lovat s törököt öl csak egy csapással.*

*Geréci Berta is ötven legént vezet,
Mert többi Olaj bék keze miát veszett;
Maga is Geréci fején sebesedett
Legutolsó harcon, kiben basa veszett.*

*Juranics Lőrinc is zászlótartó vala,
De nem régen történt vajdája halála,
Azért érdeméért tevék most vajdává,
Mert sok vitézségét harcokon mutatá.*

*Iffiu Juranics, melynél szebb iffiat
Soha az nap szeme világon nem láthat,
Vezet maga után ez két ötven szablyát,
Orostoni Péter utánna más százat.*

*Hoz Horvát Raivoj száz legényt ez után,
Eztet százzal követi Bajoni Iván;
Guszics András százzal az ő nyomába van,
Ez megtartá Zrin-várát töröktül bátran.*

Ihon Deli Vid is, törökök ostora

(Mert tanítja őket gyakor szaladásra),

Jün maga ez utól hatalmas leventá,

Véle jün haragos ötször ötven szablya:

Kevés hasomlitanom ezt oroslányhoz,

Mert hasomló hadverő haragos Márshoz;

Látszik az szemén is, hogy halált s lángot hoz,

Ez négy ölni vas dárdát kezében hordoz.

Selyem páncér ünggel öltöztette testét,

Nagy nyusztbör kápával belődözte fejét,

Azon kerecsen szarny mutatja szépségét,

Egy nagy nehéz paizs sulyosítja kezét.

Nagy mamuz az lábán kemény földet szántja,

Kemény fringia-kard oldalát támasztja;

Ez volt szigeti leventáknak virágja,

Bölcs, erős, gyors, haragos, mikor akarja.

Ezek mind esküvének szigeti grófnak,

Hogy véle az várban meghalni akarnak (Szörényi, 1993, , V, 39- 63: 85- 88),

Konudan kopmamak için dörtlüklerin Türkçesini bir arada vermeyi uygun bulduk.

42- "Farsics Zrínyi'nin başkumandanı idi,

Onun ordusu 232 kişi idi,

Hepsinde kalkan, zırh ve kargı vardı;

Hepsi birden yüksek sesle yemin ettiler.

43- Yiğit komutan doğrulur doğrulmaz,

150 kılıçla Ivan Novakovics gelir;

Sırtında yırtıcı kaplan postu var,

Kalkanında ise acımasız kartalın tüyleri takılı.

44- Debelja Novak'ların soyundan geliyor,

Yaptıklarıyla da kesinlikle onlara benziyor,

Ayakları altında çok Türk bayrağı kırıldı,

Onun ayakları altında çok Türk, çok ölü atı ezildi.

45- Bunun arkasından 100 çıplak kılıçla Dando geliyor,
Kendisi bunların başında, bir aslan gibi yürüyor,
O da dizinin üstünde yemin ediyor,
Arkasından 100 kişiyle Orsics geliyor.

46- Bundan daha cesurunu analar doğuramadı,
Bundan daha güçlü yapılısını ise hiç,
Onu gördüğünde sanırsın ki Mars yürüyor,
Birçok kez bakışlarıyla bir çok Türk'ü afallattı.

47- Máté Szecsódi büyük geliyor renkli keçesine
Sarılmış halde, ve zırhlı silahla,
Çıplak büyük kılıcını taşıyor elinde,
O da yemin ediyor 100 güçlü yiğidiyle.

48- Gáspar Alapi 200 kılıcıyla geliyor,
Sırtı leopar kürküyle örtülü,
Yiğitliğin simgesi turna telleriyle süslü,
Yiğitliğiyle ve zekasıyla gurur duyuyor.

49- Sen de geliyorsun acımasız Andrián Radován,
Çünkü komutanın seni alay beyi ile takas etti,
İnanın aslan bunun kadar belalı değil,
Türk ordusuna daldığı zaman.

50- 600 Türkü cehenneme gönderdi,
Ama daha 1000 tane daha gönderme niyetinde,
Vücutunda savaşlarda aldığı 100 yara var,
Çoğunu da esir düştüğünde almıştı.

51- Şimdi de devasa cüssesiyle Golemi Stipán
Yürüyor, iriliğiyle andırıyor bir tepeyi,
Onu silahla yaralamak imkansız,
Çünkü derisi taştan ve demirden daha sert.

52- Şimdi de doğulu kıyafetiyle Péter Bata
Birlikte geliyor onunla yırtıcı Péter Patatics,
Farkas Papratovics geliyor hafif cüssesiyle;
Ve hepsi geliyor 100- er yiğidiyle.

53- Miklós Kobács 200 yiğidinin başında,
Çünkü arkadaşı Pál Cserei öldü,
1000 kişiye komuta edebileceği kesin,
Çünkü savaşta ondan daha kurnazı olamaz.

54- Yazıcı Balázs da geliyor büyük Mátyás Győri ile,
Benedek Medvei devasa Bika ile,
Tam söylemek gerekirse András Bika ile,
Ki, o bir vuruşta Türk'ü atıyla beraber öldürüyor.

55- Berta Geréci 50 yiğide komuta ediyor,
Çünkü geri kalanını alay beyi öldürdü;
Geréci'nin kendisi de son çarpışmada,
Kafasından yaralandı, paşanın öldüğü çarpışmada.

56- Lőrinc Juranics de bayraktar idi,
Voyvodası öleli fazla olmadı,
Onun erdemi için onu voyvoda yaptım,
Çünkü savaşta çok yiğitlikler gösterdi.

57- Genç Juranics, böyle yakışıklıyı
Dünya gözüyle kimse görmedi,
Arkasında 100 kılıca komuta ediyor,
Arkasındaki Péter Orostoni ise başka bir 100- e.

58- Hırvat Radivoj da arkasında 100 yiğit getiriyor,
Bunu 100 kişiyle Iván Bajoni takip ediyor;
Onun tam arkasında 100 adamıyla András Guszics geliyor,
O Zrin kalesini Türklere karşı kahramanca koruyandır.

59- Şimdi de Deli Vid Türklerin kırbacı
(çünkü kendini onlara ani saldırılarıyla tanıttı),
Son olarak o geliyor devasa yiğit,
Beraberinde 250 öfkeli kılıçla.

60- Onu aslana benzetirsem az olur,
Çünkü öfkeli savaşçı Marsa benziyor;
Gözlerinde de ölümü ve ateşi getirdiği görülüyor,
4 kulaçlık demir mızrak elinde taşıyor.

61- Vücudunu iyi dokunmuş zırhlı yelek sarıyor,
Kafasını ağaç sansarı kürkü örtüyor,
Onun güzelliğini şahinin kanat tüyü tamamlıyor,
Büyük, ağır bir kalkan elini ağırlaştırıyor.

62- Ayağındaki büyük mahmuz yeri sarsıyor,
Belinde Frenk kılıcı asılı;
O Sigetvar'daki leventlerin en iyisi,
İstediginde hepsi oluyor; onurlu, hızlı, güçlü öfkeli.

63- Bunların hepsi Sigetvar kontuna onunla
Kalede ölmeye yemin ederler”,

Şair Miklós Zrínyi bu küçük grubun savaş yeteneğine tek bir mecazla değinerek askerleri kişileştirilmiş silah olarak göstermektedir:

Jün százötven karddal Novákovics Iván (Szörényi, 1993, V, 43: 85);

“150 kılıçla geliyor Iván Novákovics”,

Şairin iki ordu arasındaki güç dengesini oluşturabilmesi için bir Macar askerini yüz Osmanlı askerine denk düşürmesi gerekti. Bunun temelini de III. bölümde Komutan Zrínyi'nin Siklós çatışmasından önce askerlerini yüreklendirmek için yaptığı konuşmada atmıştır:

Mindenitek ollyan, egy országos hadnak,

Tudna parancsolni, s szüvet adni másnak (Szörényi, 1993, III, 42: 53).

“Hepiniz bir ülkenin ordusunu yönetebilecek

Ve başkalarına cesaret verebilecek kadar iyisiniz”.

Bu mısralarla şair Sigetvarlıların her birinin komutan niteliği taşıdığını vurgulamaktadır. Bağlılık yemininde yapılan konuşmada ise bu askerlerin şanıyla yer gök inleyecek, denizler titreyecek ve bunlar dünya döndükçe hatırlanacaktır (Szörényi, 1993, V, 5- 35: 80- 84).

Şair, 21 Sigetvarlı subayı birer birer karakterize eder. Aslında aynı karakteri tanıtmakta, ancak aynı şeyleri tekrarlamamakta ve nitelendirmeyi çeşitlendirmektedir. Karakterize edilen kişiler tek tek bireyselleşir. Dış görünüşleri korkutucudur ve hepsi müthiş güce sahiptir. Her biri çeşitli çarpışmalarda Osmanlı'nın yenilebileceğine şahit olmuş kişilerdir. Onları Macaristan'dan çıkarabileceklerine inanmaktadırlar. Şimdi de Sigetvar askerlerinden birkaçını inceleyelim.

Iván Novákovics, sırtında “öfkeli” kaplan postu ve kalkanında işlenmiş kartal tüyü olan, birçok Osmanlıyı öldürmüş acımasız biridir (Szörényi, 1993: 85). Bir aslan gibi yürüyen Dandó ise ondan daha korkutucudur (Szörényi, 1993: 85). Yapılı bir vücudu olan, görenlerin sanki Mars yürüyor dedikleri ve birkaç kez Osmanlı askerlerini kovalayan István Orsics gibi bir yiğidi ise daha analar doğurmamıştır (Szörényi, 1993: 85). Radován ise 600 Osmanlıyı öldürmüş ve bin tanesini daha öldürmek isteyen, katıldığı savaşlar nedeniyle vücudunda yüz yara bulunan bir karakterdir (Szörényi, 1993: 86). Kendisine hiçbir şekilde zarar verilemez Golemi Stipán'ın mistik görünümü ise halk masallarındaki kahramanları hatırlatmaktadır (Szörényi, 1993: 86). Komutandan sonra gelen en önemli kişi olan Deli Vid ise Sigetvar'daki yiğitlerin en iyisidir. Gözünden bile ölüm ve ateş fışkırır (Szörényi, 1993: 87- 88). Şair VI. bölümün sonunda Almás çayı yakınındaki çarpışmada savaşırken Deli Vid'i anlatmaya devam eder. Bu bölümde, Deli Vid nehrin karşı kıyısına tek başına geçer ve yine tek başına Osmanlı askerlerinin arasına dalarak tüm orduyu dağıtır (Szörényi, 1993, VI, 70- 71; 83- 93; 101- 114: 103- 104; 105- 106; 107- 109).

Bu tasvirle Sigetvar savunucularının tanıtımı tamamlanmış olur. Şair, her iki ordunun gücünü olağanüstü büyük göstererek okuyucunun Sigetvar kuşatmasını ulusların savaşıymış gibi hissetmesini sağlamaya çalışır. Bunu da Osmanlıların asker sayısını olduğundan çok fazla göstererek ve kale savunucularının en seçkinlerini olağanüstü özelliklerle bezeyerek yapmaya çalışır.

Şair, iki ordu arasındaki güç dengelerini eşitlerken, yani az sayıdaki Sigetvarlıyı güçlendirdiği ve her birini birer kahramana dönüştürdüğü sırada, Osmanlı askerleri arasında korku ve endişeye yer verir. Böylece az da olsa Osmanlının sayısal çokluğunu önemsizleştirir. II. bölümde şair, Osmanlıların komutanın isminden bile korktuğunu söyler (Szörényi, 1993, II, 61- 62: 44). III. bölümde İskender Bey'in sözleri şairin bu betimlemesini onaylar niteliktedir (Szörényi, 1993, III, 10- 15: 49). İskender Bey ve uçkalelerdeki Osmanlılar Komutan Zrínyi'den korkmaktadır. Mehmet Paşa'nın Komutan Zrínyi tarafından öldürüldüğü duyulduğunda bu korku daha da artmıştır, hatta Kanunî bile irkilmiş ama soğukkanlılığını koruyarak korkusunu belli etmemiştir (Szörényi, 1993, IV, 55: 53) Bu korku, iki atın neden olduğu kargaşada 3 bin Osmanlının birbirini öldürmesiyle doruk noktaya çıkmıştır (Szörényi, 1993, IV, 81- 102: 76- 79).

Bu korku ve endişe komutanlar arasında dahi hissedilmeye başlanır. Şair destanda Kadılıasker'in (Szörényi, 1993, IV, 67: 74) ve Sokullu Mustafa Paşa'nın (Szörényi, 1993, IV, 66: 74) Osmanlı ordusunda Kanunî'den sonra gelen en önemli iki şahsiyet olduğunu vurgular. Ancak bunlar dahi durumdan endişe etmektedir. IV. bölümde koyunların kurban edilmesi yoluyla fala bakılırken verilen uğursuz haber her ikisini de ürkütmüştür. Sadece Kanunî azminden ve kararlılığından bir şey kaybetmeyerek kötü kehaneti iyiye yormuştur:

Ezer juhat vágata puszta mezőben

Kadilescher, s eggyet sem hagyta bórében;

Ez vala szultánnál igen böcsületben,

Mert vala ő főpap és érsek hitekben.

Szálla sok sas földre, s az barmot ellepé,

Rút horgas orrokkal azt szaggatni kezde;

Szántalan sok holló kákog mindenfelé,

Tolvaj kánya, lopó héja van keverve.

De csudát én tinéktek mondok ezennel:

Ihon jün egy nagy sas haragos körmével,

Hasomlit ördögöt feketeségébel,

Bialt nagyságábal s rettenetességgel.

Háromszor kerülé szárnyon az juhokat,

Szárnyait mozgatván, mint gallyavitorlát;

Végre aláforditá sebes sugárát,

Elkergeté, üzé mind az madarakat.

Mikor már egy sem volt, akkor ő leszálla,

Az sok dög között kegyetlenül sétála;

De ő csak egyiket is meg nem kostolá,

De egy sötét fölyhőben eltünik vala.

Kadilescher ezen igen megijedett,

Tudja, jövődjé enek nem jó lehet.

Igy szóllitá meg Szokolovics Mehmetet:

“Hajts meg, uram hajts meg szómra te füledet.

Noha néked nékem sokat nem kell szólnom,

Mert ezt az jövődjöt általérted, tudom:

Menésünket Szigetre én nem javallom,

Mert madarak által Isten tiltja, látom.

Látád, saskesellő mint üzé aprókat,

De még az sem bántá az nyuzott juhokat.

Bizony ez jelenti az császár haragját

Miránk, hogy meg nem veheti Szigetvárát.

Üzni fog bennünket erővel ostromnak,

Fogunk futni elötte, mint hollók sasnak;

Magának sem mondhatok jót az császárnak,

Mert elveszténk ködben röpülését sansak.

Mikor Egervárra hamaliát hántunk,

Ugy mutatta, valamint kívántuk magunk:

Egervárban ülni fog az mi császárunk,

Magunk is szerencsésen mindnyájan járunk.”

*Mind ezeken sem ijedt az nagy Szulimán,
Mutat bátor orcát Mehmetnek sátorban;
Szüvében nem tudom, ha mint szájával van,
De bal jövendőket nevet meggugolván.*

*“Mi ugy cselekedjünk (monda az Mehmetnek),
Mint tudunk legjobban, s mint vitéz emberek,
Többit akaratjára hagyjuk Istennek,
Éhtelen madarak minket nem ijesztnek.*

*De mi számunkra jobb jövendő nem lehet:
Tudd-é vitéz szolgám, Szokolovics Mehmet,
Miért az sok madár az dögbe nem evett?
Vár keresztény testből mert hamar jobb étket.*

*Holnap, ha Isten egészségünket adja,
Légyen kézsen mindennek nyeregben lova,
Induljon Istennek szerető tábora,*

*Vagyon Mahometnek mireánk nagy gondja(Szörényi,1993,IV,67-80:
74-76).”*

67- “Kadıhasker 1000 koyunu düzlük ovada kestirdi
Ve hepsinin derisini yüzdürdü;
O Süleyman’ın katında çok değerliydi
Çünkü o dinlerine göre en büyük din adamıydı.

68- Bir çok kartal yere konar ve hayvanların üstünü kaplar,
Çirkin gagalarıyla didiklemeye başlarlar;
Sayısız kuzgun her yerde gaklar,
Hırsız çaylak, soyguncu kuzgun birbirine karışmış.

69- Ama size şaşılacak şeyi söyleyeyim:
Korkunç pençesiyle büyük bir kartal gelir,
Siyah rengi zebanileri andırıyor,
Büüklüğüyle ve korkunçluğuyla öter.

70- Üç defa koyunların üstünde döner,
Kadırga yelkeni gibi kanadını çırparak;
Daha sonra keskin bakışlarını yere diker,
Tüm kuşları dağıtır, hepsi kaçar.

71- Bir tane bile kalmayınca aşağı iner,
Sayısız koyun ölüsü arasında dolaşır;
Ama birine bile dokunmaz,
Büyük bir kara bulut arasına girerek kaybolur.

72- Kadılıasker bunu görünce ürkölür,
Bunun kötüye işaret olduğunu bilir.
Sokulu Mehmet'e şöyle der:
"Beyim sözlerime kulak ver, dinle.

73- Gerçi sana fazla bir şey dememe gerek yok,
Bunun ne anlama geldiğini anladığını biliyorum:
Sigetvar'a yönelmemizi tavsiye etmiyorum,
Çünkü kuşlar aracılığıyla Tanrı bunu yasakladığını gösterdi biliyorum.

74- Kartalın diğerlerini nasıl kovduğunu gördün,
Ama hiçbir koyunun etine dokunmadı.
Bu kesinlikle kaleyi alamadığımız için
Sultanın bize olan öfkesini simgeliyor.

75- Bizi kuşatmayı yapmaya zorlayacak,
Biz önünde kuzgunların kartaldan kaçtığı gibi kacacağız
Sultanın kendisi için de iyi bir şey diyemem,
Çünkü sislerin arasında kartalı kaybettim.

76- Eğri kalesi için fal baktığımızda,
Dilediğimiz gibi görünmüştü:
Sultanımız Eğri'yi fethedeceğini,
Bizim de bunu görebileceğimizi görmüştüm".

77- Tüm bunlara Süleyman hiç irkilmedi bile,
Mehmet'e cesur göründü çadırında;
Kalbinde ne hissediyordu bilmiyorum ama,
Falın kötüye çıkmasına alaylı alaylı güldü

78- Mehmet'e şöyle der: "biz bildiğimizin
En iyisini yaparız tıpkı yiğit insanlar gibi,
Kalanını Tanrı'nın takdirine bırakırız,
Tok kuşlar bizleri hiç korkutmaz.

79- Ama bizim için bundan daha iyi bir fal çıkamaz:

Benim yiğit adamım Sokulu, biliyor musun ki,

Kuş neden koyundan bir parça bile yemedi?

Daha lezzetli olan Hıristiyan etini bekliyor.

80- Eğer Tanrı sağlık verirse yarın,

Tüm atlar eyerli olsun,

Tanrı'nın gözde ordusunu harekete geçir,

Hz. Muhammed bizimle olsun.”

Ayrıca Osmanlı elçisi Halil Bey, Komutan Zrínyi'yi kaleyi teslim etmesi için iknâya çalıştığı bölümde “Tanrının emrini getirdiğini” söylemektedir. Bu da I. bölümdeki Tanrı'nın Osmanlıları göndermesi olayını hatırlatmaktadır. Şair, komutan Zrínyi'nin misyonunu korumak adına Osmanlının Tanrısal misyonunu ortadan kaldırma ihtiyacı duymuştur. Osmanlının misyonu Tanrı'nın isteğiyle Macarları cezalandırmak; Komutan Zrínyi'ninki ise kendini feda ederek Macarları uyandırmak, işledikleri günahlardan vazgeçirmek ve onları birleştirmektir. Şair, Osmanlının misyonunu elinden alarak Tanrının da Macarların yanında yer almasını sağlamıştır. Artık Macarlar Osmanlıdan az olmasına rağmen onlardan çok daha üstün duruma gelmiştir.

Komutan, elçi Halil beyin “Tanrının emrini getirdim” sözlerine karşı komutan şu cevabı vermiştir:

De ha büneinkért az Isten bennünek

Megvér, s kezetekben adja életünek:

Meghalunk örömest, de ti elvesztünek

Nem fogjátok nevetni, s keresztyéneket (Szörényi, 1993, VI, 46: 99).

“Ama eğer Tanrı günahlarımız için bizi

Cezalandırır ve hayatımızı size verirse:

Memnuniyetle ölürüz, ama siz kaybetmemize,

Hıristiyanlara gülmeyeceksiniz(sevinemeyeceksiniz)”.

Destanda Tanrı'nın kararları arasında ilk başta çelişki görülebilir. Ancak gerçekte Tanrı, Osmanlıları günahkar ve sapkın Macarları cezalandırmaları için göndermiştir. Osmanlılara gücünü sadece bu sapkın Macarlara karşı kullanma izni verir. Ancak kader onları günahkar olmayan, Tanrı'nın sadık kullarının yaşadığı Sigetvar'a getirir. Bu sebeple de Osmanlıların kurgu gereği onlara karşı gücü olamaz. Tanrı da öfkesininyatıştığını ve Osmanlıların tarafını tutmadığını Komutan Zrínyi'ye dua esnasında haçın üstündeki Hz. İsa suretiyle bildirir (Szörényi, 1993, II, 79- 86: 46- 47); ancak bunu Halil Bey henüz bilmemektedir. Bu nedenle de Komutan Osmanlıların muzaffer hayatını kıskanmadığını söyler. Kuşatmanın hazırlık safhası da böylelikle bitmiş olur ve kuşatma başlar (Szörényi, 1993:110).

Destanın esas teması olan Sigetvar kuşatması VII bölümde anlatılmaya başlanır. Osmanlı ordusunun o zamana kadar kimsenin yenemediği Kanunî komutasında Sigetvar'a varması ve iki düşman ordunun gözlerinin içini görebilecek kadar birbirine yaklaşmasıyla kuşatma anlatımına geçilir.

Şair, iki ordunun buluşmasının can alıcı önemini hissederek bunun tasvirini eserin en heyecanlı sahnelerinden biri haline getirmiştir. Tüm dünyayı fethedebilecek güçteki Osmanlı ordusu Sigetvar'a akın ediyordu. Kanunî tüm bu gücü Sigetvar'a ve Komutan Zrínyi'ye yönlendirmişti. Bir tarafta haşmetli Osmanlı ordusu ve muhteşem Süleyman, diğer tarafta sayıca az olmalarına karşın üstün yetenekleri olan ve tüm Hıristiyanlığın kendilerine ümit bağladığı Sigetvarlılar duruyordu. Destanın konusu bu sahneye kadar bir Osmanlılardan bir Sigetvarlılardan bahsederek devam etmişti. Ancak artık konu tek noktadan hareketle aktarılacaktı: İki dünyanın savaşı.

Şair ilk bölümde “*Ah bu kara bulut nereye çökecek?*” (Szörényi, 1993, I, 101: 34) diye sormuştu. Artık destanda bu sorunun cevabı veriliyordu. O kara bulut

Sigetvar'a çökmüştür. Bu nedenle, Komutan ve askerlerinin destanda bu büyük sıkıntı karşısında kaya gibi sağlam durmaları gerekiyordu.

Şair, Osmanlı ordusunun gelişini Tasso'dan esinlenerek kale burçlarından görüyormuş gibi aktarmaktadır. Böylece okuyucuyu kalenin duvarlarına yönlendirerek Komutan Zrínyi'nin önünde gittikçe yaklaşan tehlikeyi ona hissettirmeye çalışmıştır (Klaniczay, 1964: 174). Burçlardan öncelikle yeri göğü kaplayan bir toz yığını; ardından da Osmanlı askerleri görülmektedir. Ordunun gelişi;

*Az seregek fölött magas por csavarog,
Alattok rettenetességel föld robog,
Sok ezer vörös zászló az széllel lobog,
Gondolnád, tenger is hogy most reád forog* (Szörényi, 1993, VII, 16: 112).
“Orduların ardından büyük bir toz yığını kalkıyor,
Dehşetiyle altlarındaki yer sarsılıyor
Binlercere kırmızı bayrak rüzgarda dalgalanıyor,
Deniz şimdi üstüne çökecek sanırsın” sözleriyle anlatılmaktadır.

Ordu, tıpkı bir deniz gibi kaleyi sarar. Kale kuşatmasını çok akıllıca ve disiplinli bir şekilde yöneten Kanunî, kale yakınında durarak “Allah Allah” nidaları arasında orduyu üç kere selamlar. Her yeri kaplayan kalabalığın ürkütücü gürültüsünden sonra gücünün farkına varan ve zaferin yaklaştığına inanan Osmanlı ordusunun savaş naraları yeri göğü inletir. Bunun hemen ardından yeniçerilerin savaş marşları duyulur ve kale savunucularını korkutmak için tüm toplar ateşlenir:

*De az ágyukat is egyszersmind kilivék:
Azt tudnád leszakad reád az magas ég;
Alol a föld robog, repedez mint egy jég,
Sziget bástyája is féltébül mozdul meg* (Szörényi, 1993, VII, 20: 112).

“Topların hepsi aynı anda ateşlenir:
Sanırsın ki gökyüzü üzerine yıkılıyor;
Altından toprak gidiyor buz gibi çatırdıyor,
Szigetvar’ın burcu da korkusundan titriyor”.

Şair bu sözlerle Osmanlıların gücünü oldukça korkutucu bir şekilde sokmaktadır. Bu ordu Siklós’daki, Palota’daki, Almás çayı kenarındaki gibi deneyimsiz küçük rütbeli komutanların yönettiği küçük bir grup değil, başında çok deneyimli ve gözü kara bir komutan bulunan, birçok zafer kazanmış ana ordudur.

Komutan Zrínyi kale burcunda durmaktadır. Destadaki görkemli geçit töreni, Kanunî’nin teftişi, Sigetvarlıları korkutmak ve sindirmek için atılan savaş nidaları, silah ve top atışları âdeta o zamana kadar methedilen kale savunucularının böyle bir ordu karşısında telaşa düşmesi için yazılmıştır.

Şair, Osmanlı ordusunun gelişini anlatırken bu görüntünün Komutan Zrínyi üzerindeki etkisinden bahsetmemektedir. Sadece topların kale duvarlarını dövmeye başladığı anda komutandan bahsetmekte ve onun bu yeri göğü inleyen, titreten top atışları karşısında soğuk kanlı olduğundan söz etmektedir:

Meghagyá Zrini Miklós pattantyusoknak,
Ágyubul köszöntést töröknek adjanak (Szörényi, 1993, VII, 21: 113).
“Miklós Zrínyi topçularına izin verir,
Top atışlarıyla Osmanlı’yı selamlasın diye”.

Komutan, Osmanlıların tavrına tamamen kayıtsız kalır. Macarların Osmanlıları iki top atışıyla selamlamaları sırasında bir dizi Osmanlı askeri yere serilir. Bunun üzerine kaleyi topa tutan yeniçeriler kale duvarının altından derhal geriye kaçarlar:

*De harmadik lövést nem merék megvárni,
Sietnek szállásra kiki eloszlani,
Némellyik nem tudja magáét találni
Nagy ijedésében, s nem mér megállani* (Szörényi, 1993, VII, 27: 113).
“Ama üçüncü top atışını beklemeye cesaret edemediler,
Her biri bir tarafa kaçıştı,
Bazıları büyük korkuyla kendilerini kaybettiler
Ve orada kalmaya cesaret edemediler”.

Şair bu dörtlükte iki ordu arasındaki farkı göstermeye çalışır. Bu bölümde kale savunucularının üstün vasfı ortaya çıkarken, Osmanlıların sayıca olan üstünlüğü hiçbir şey ifade etmemektedir. Hatta burada Komutan Zrínyi bile Kanunî Sultan Süleyman’dan üstün gösterilir. Daha ilk buluşmada kayıp vermeleri ve Komutan’ın karşı koyuşu, Miklós Zrínyi’nin Kanunî’yi tedirgin etmesine neden olur:

Bán merész szüvéjért nagy félelemben hül (Szörényi, 1993, VII, 50: 117)
“Ban’ın cesur kalbi yüzünden büyük bir korkuyla afallıyor”.

Sigetvar komutanı da daha ilk çarpışmada üstün çıkmanın Osmanlı ordusunda yarattığı manevi çöküşün farkındadır. Bu nedenle hemen saldırıya hazırlanan askerlerine eylemin amacını açıklar:

*Ma török császárral mi megesmértetjük
Mi szüvünk, mi kezünk, micsodás fegyverünk.
Ma rettenetessé kell magunkat tennünk,
Azért, vitéz szolgáim, emberek legyünk* (Szörényi, 1993, VII, 54: 118).
“Bugün Türk imparatoruna tanıtmalıyız
Cesaretimizi, bileğimizin gücünü, silahımızın nasıl olduğunu.
Bugün kendimizi korkunç göstermeliyiz,
Bu yüzden yiğit askerlerim cesur olmalıyız”.

VII. bölümde bu gerçekleşir Sigetvarlılar tüm Osmanlı ordusunu ve hatta Kanunî'ye bile korkunç görünürler. Bu andan itibaren Osmanlı ordusu yenilgiye doğru gider ve Kanunî bu konuda ne yapacağını bilemez hale gelir.

Bu sürecin sanatsal açıdan tasvirinin şairi zorladığı muhakkaktır. Olayları anlatırken daima Sigetvar üstünlüğünü göstermesi ve bunu inandırıcı kılması gereklidir. Şair kale savunucularının başarılı olduğu olaylar ve durumlar yaratmalı ve bu tarihî olayları destansı kimliğe büründürmelidir. Destanın ilk ana bölümünde tamamıyla Istvánffy'nin eserini takip etmiştir. Ancak aynı şeyi kale kuşatmasını anlatırken de uygularsa yani bu olayı tarihî kaynaklara dayanarak anlatırsa, destanın yaratacağı etkinin yıkılmasına neden olacaktır (Klaniczay, 1964: 176).

Gerçekte Osmanlı kuşatma esnasında birçok saldırı düzenlemiş; önce Yeni Sigetvar'ı ardından Eski Sigetvar'ı alarak kaleye yaklaşmış ve almak için 10 genel saldırı düzenlemiştir. Şair ise destanda bu saldırıları, Eski ve yeni Sigetvar'ın alınışını anlatmamıştır. Sadece X. bölümün 9. dördlüğünde geçmişte olmuş bir olayı aktarır gibi kalenin Osmanlılar tarafından alındığını söylemektedir:

*Külső és belső város már töröknél vala,
Mellyet Zrini jó esszel maga elhagya,
Mert minden erejét az várban behozza;
Az feje álltáig tartani akará* (Szörényi, 1993, X, 9: 156).
“Dış ve İç Sigetvar artık Osmanlıların eline geçmişti,
Zrínyi onları bırakmakla akıllılık etmişti,
Çünkü tüm gücünü kaleye çekerek;
Toplu olarak bir yerde emrinde tutmak istemişti”.

X. bölümde kaleye düzenlenen saldırıların sadece birisinden bahsedilir. Bu da X. bölümdedir yeniçerilerin yakaladığı güvercinin üstündeki nottan Macarların Osmanlıların düzenlediği 10 saldırıyı geri püskürttüğünü öğrenmekteyiz.

Huszonötezer török eb fekszik itten,

Mellyek tiz ostrommal jüttek ránk féltekben (Szörényi, 1993, XIII, 96: 214).

“25 bin Türk iti burada (ölü) yatıyor,

Bunlar bize yaptıkları 10 saldırıda ölenler”.

Şair, tarihî gerçeklerden kısaca bahsetmiş, ancak kuşatmanın tüm olayları üstünde durmamıştır.

Şair Miklós Zrínyi, eserinde olayları bu şekilde kısa ve net anlatarak Osmanlı'nın pasif görünmesini sağlamıştır. Osmanlı saldırılarının büyük bölümünü anlatmazken, Sigetvarlıların bu saldırıları geri püskürtmelerini en ince ayrıntısına kadar tasvir etmektedir.

Şair, Osmanlı ordusunun Sigetvar'a varmasından sonra tarafını belirlemiş ve tıpkı Siklós ve Almás'ta olduğu gibi inisiyatifini Sigetvarlılardan yana kullanmıştır. Tüm kontrol ve hareket mekanizması onlarmış ve tüm akınları onlar başlatıyormuş gibi bir hava yaratmıştır.

Macarların Osmanlılara karşı yaptığı ani saldırılar sonucu olayların sahası kaleden Osmanlı karargahına taşınır. VII. bölümden XIII. bölüme kadar olan tüm bölümlerde (X. bölüm hariç), olayların büyük kısmı kale dışında cereyan etmektedir. Kuşatanlar böylece kuşatılanlara dönüşür. Bu nedenle şair kurguyu Osmanlı ordusunun dağılması olayına yönlendirmektedir.

Şair, çarpışmaları anlatırken Osmanlıların Macarlardan daha çok kayıp verdiğine dikkati çeker, kale savunucularının kayıplarına fazla değinmez. Örneğin, Demirhám ile Deli Vid'in ikinci düellosunu anlatırken 700 Macar'ın 4 bin kişilik

Osmanlı gurubunun çoğunu öldürdüğünü, kalanlarının da kaçtığını yazmaktadır (Szörényi, 1993, XI, 81- 100: 182- 185). Rodivoj ve Juranics ise krallarına haber götürmek için gece yarısı Osmanlı ordusunun içinden geçerken fark edilmeleri üzerine girdikleri çatışmada ikisi birlikte Osmanlı ordusunda büyük bir katliam yaparlar. Öldürdükleri arasında Kanunî'nin en akıllı adamı Kadılıasker de vardır (Szörényi, 1993, IX, 45- 77: 146- 150). Deli Vid'in Osmanlı ordusundan firarı sırasında neredeyse bir tabur asker öldürülür (Szörényi, 1993, XIII, 24- 28: 204- 205). Şair, Osmanlı askerine bu kadar kayıp verdirirken birkaç Macar da öldürmektedir. Örneğin Rodivoj ve Juranics sayısız Osmanlı askerini öldürdükten sonra ölmektedirler.

Sigetvarlılar, Osmanlı ordusuna indirdikleri darbelerin bedelini hayatlarıyla öderler. Osmanlı'nın gücünü ancak hayatlarını feda ederek kırabilirler. Şair II. bölümden itibaren Sigetvarlıların kahramanca ölmelerine dikkat çekmiş ve Komutan Zrínyi'nin askerlerinin üstünlüğünü ön plana çıkarmıştır. Onlar Osmanlılara muazzam kayıplar verdirerek ölmektedirler. Sigetvarlıların ağır kayıplarına ise ancak XIII. bölümün sonunda şahit oluyoruz:

*Ha kéréd, mint vagyunk, mint közel halálhoz,
Kiknek reménséget már segítéség nem hoz,
Ótszázan maradtunk, de mind koporsóhoz
Sebek miát közelb vagyunk, sem világhoz* (Szörényi, 1993, XIII, 90: 213).
“Eğer sorarsanız artık ölüme çok yakınız,
Artık yardımda gelse durumumuz ümitsiz,
500 kişi kaldık, ve yaralarımızdan dolayı,
Hepimiz dünyadan çok tabutta sayılırız”.

Çarpışma tasvirlerinin hemen hemen hepsinde Sigetvarlıların üstünlüğünü görmekteyiz. Ancak çok sayıdaki Osmanlı ordusunu bitirmek mümkün

olmadığından, ne kadar Osmanlı askeri öldürülürse öldürsünler Sigetvarlıların da ölmesi gerekmektedir. Bu nedenle şair özellikle Osmanlıların en güçlü ve becerikli askerlerini öldürmeye yahut bunları çatışmaya sokmamaya özen göstermiştir. Örneğin askerî yönden çok bilgili ve temkinli olan Rüstem Bey'i kendi yandaşına öldürtür:

Heában hány ellent Rustán bék kardjával,

Mert vitéz tatár hám három csapásával

Földre havla nyujtá, s főlötte igy szóllal:

“Holt eb, ihon Krim bék, az kivel játszottál (Szörényi, 1993, XI, 12: 173).”

“Rüstem Bey boşuna kılıcına davrandı,

Çünkü yiğit Tatar Han'ı üç darbeyle,

Onu ölü ülarak yere serdi, ve başının ucunda şöyle dedi:

“Ölü it, işte dalga geçtiğin Kırım Bey'i burada işte”.

Şahsi çekişmeler yüzünden Rüstem Bey'i öldüren Delimán ordudan kaçarak bir süre gizlenir. Delimán gizlendiği için, Demirham ile Deli Vid arasındaki ikinci duello sırasında çıkan ve Sigetvarlıların Osmanlıya büyük kayıplar verdirdiği çarpışmaya da katılamaz. Rodivoj ve Juranics'in Osmanlı ordusunu yarma girişiminde öldürdükleri arasında Kanunî'den sonra orduda en akıllı kişi olan Kadılıaskeri ve en cesur Osmanlı komutanlarından Zagatár (Çağatay) İdriz de bulunmaktadır. Ayrıca şair Osmanlı liderlerinin ani saldırılarla öldürülmesi sahnelerini de eserde işlemiştir. VI. bölümün sonundaki Almas çayı kenarında meydana gelen çatışmada Osmanlıların kaybı şu şekilde verilmektedir:

Háromezer lovas veszett ebben harcban,

Ötszáz jancsár hever az Almás patakban;

De mindnyájok fölött nagyobb kár Hamviván (Szörényi, 1993, VI, 115: 109)

“3 bin atlı öldü bu savaşta

5 yüz yeniçeri yatıyor Almás deresinde

Ama hepsinden önemlisi Hamviván büyük kayıp”.

XII. bölümde Osmanlı askerlerinin savaşamamasının en önemli sebebi olarak ordu liderlerinin Macarlar tarafından öldürölmesi gösterilmektedir:

Mert sok ezer török kapitán nélkül van (Szörényi, 1993, XII, 52: 192);

Sok láb és a kéz, de mind fejetlen,

Elveszett vezérek s basájok mind épen (Szörényi, 1993, XII, 53: 193).

“Çünkü binlerce Osmanlı komutansız;

Birçok el ayak var, ama başsız hepsi,

Komutanları ve paşaları ölmüş hepsi”.

XIII. bölümde güvercinle gönderilen mektupta Osmanlılar hakkında şöyle söylenmektedir:

Mert félnek, mert nincsen sem generálisok,

Elveszett, ki mit tudott, itt kapitányjok (Szörényi, 1993, XIII, 95: 214);

“Korkuyorlar çünkü hiç generalleri kalmadı,

Burada tüm bilgili komutanları öldüler”.

XIII. bölümün sonuna doğru şairin Osmanlı ordusunu tasvir ederken bahsettiğı komutanların hepsi ölmüştür: Amirassen, yakışıklı Hamviván, zeki Ajgás Paşa, kuşatma malzemeleri ve top uzmanı, Kanunî'nin son güvencesi Ali Kurt. Çatışmalara direkt olarak katılmayan Sokullu Mehmet Paşa'nın dışında askerî yönden kayda değer komutan olarak Delimán ve Demirhám kalır. Ancak Sigetvarlıların güvercinle gönderdiği mektuba göre her ikisinin de savaşta ordu komuta edecek vasfı yoktur; bunlar sadece iyi savaşçılardır. Eserde, Osmanlı'nın en yetenekli komutanlarının öldürölmesiyle, Sigetvarlıların savaştaki başarılarının inandırıcı olmasına çalışılmaktadır.

Destanın bu ikinci ana bölümünde birçok epizot bulunmaktadır. Şair burada Osmanlı saldırılarının kesilmesiyle meydana gelen boşluğu Sigetvarlıların yaptıkları

ataklarla doldurur. Epizotların tümü kale dışında Osmanlı ordusunda geçmektedir. Epizotların Osmanlı ordusuna çekilmesiyle Osmanlı gücünün kırıldığı gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu şekilde epizot karakterlerinin daha iyi tanınması hedeflenmiştir. Rodivoj ve Juranics; Deli Vid ve Borbála epizodu bunun en iyi örneklerindedir.

Deli Vid ve Demirhám'ın ikinci düellosu şaire birçok Osmanlı komutanını öldürme fırsatı vermiştir. Delimán ve Kumilla'nın aşkı epizodundaki Rüstem–Delimán çekişmesi Osmanlı ordusundaki çöküşün önemli bir nedenidir. Bu epizotlar güç dengesinin Sigetvarlılar lehine işlenmesine katkı sağlamışlardır. Ancak olayların Osmanlı ordusuna kayması kalenin onlar tarafından kuşatıldığı temasının işlenmesini engelleyememiştir. Destanda Sigetvarlıların Osmanlı ordusuna defalarca saldırması yerine başka olayların devreye girmesi ve bu şekilde başarı sağlanması çok zekice ve inandırıcı bir fikirdir. Şair, inisiyatif Osmanlıların elindeyken bile değişik kurgularla olayı Sigetvarlılar lehine çekmeyi başarmıştır. Bu kuşatma tasviri, Sigetvarlıların sadece saldırılara ve düellolara değil, büyük sayısal üstünlüğe karşı da başarılı oldukları ve düşmandan üstün olduklarını gösteriyordu.

Şair, X. bölümde tek büyük saldırının tasvirini bu kadar güzel yapmasaydı, gerçekte yapılmış Osmanlı saldırılarından bahsetmediği için eseri önemli yara almış olacaktı. Çünkü gerçekte kaybedilen bu kuşatma, destanda daha önceki saldırıların da Macarlar lehine sonuçlandığı hissini uyandırıyor.

X. bölüm bu bakımdan ikinci ana bölümün temelini oluşturmaktadır. Artık bu bölümde Sigetvar'da cereyan eden bu muazzam mücadelenin hangi tarafın lehine sonuçlanacağı ortaya çıkacaktır. Çoğu araştırmancın X. bölümün destandaki önemini

fark etmemesi ve şairin “galip kim olacak” sorusunu dâhiyane bir şekilde çözdüğünü anlayamayışı gerçekten çok ilginçtir (Klaniczay, 1964: 179).

Güç dengelerinin Sigetvarlılar lehine değiştiğini gösteren ayrıntılar çok önemlidir. Ancak, bu bölümde vurgu Osmanlıların çöküşüne verilmiştir. Osmanlı ordusunun dağılma süresi Sigetvar’a varmalarından sonra başlamıştır. VII. bölümün ortalarında Kanunî kederlenmeye başlar:

Csak maga Szulimán nagy gondokban ószül (Szörényi, 1993, VII, 50: 117),
“Sadece Kanunî’nin büyük dertlerden saçları ağarıyor”,

Yine VII. Bölümde, Komutan Zrínyi’nin Osmanlı saldırısını geri püskürtmesi Kanunî’nin kederini bir kat daha arttırmıştır. VIII. bölümün sonunda kendine çok güvenen Kanunî, artık dertle doludur ve yenilgiyi kabullenmiş görünür:

Világbiró császár Zrintül győzttettem,
Ihon minden erőmet rá vesztegettem,
Ihon az jancsárság, rettentő seregem,
Elvész keze miat egyszersmind előttem (Szörényi, 1993, VIII, 16: 128).
“Dünya fatihi İmparator Zrínyi’ye yenildim,
Burada bütün gücümü ona devrettim,
Burada yeniçeriler, müthiş ordum
Onun yüzünden aynı anda önümde mahvoldu”.

Şimdiye kadar kimseden öğüt almayan ve buna ihtiyaç duymayan Kanunî, komutanlarını kendisine fikir versinler diye yanına çağırır. Divanı zeki Sokullu Mehmet Paşa yönetir ve Sigetvarlıları “en yiğit gavurlar” şeklinde anar. Ardından şöyle devam eder:

Ezt hatalmas császár méltónak itélte,
Maga személyével légyen ellensége (Szörényi, 1993, VIII, 27: 130),
“Haşmetli padişah onları,
Kendisine lâayık düşman olarak gördü”.

Bu sözlerle “Sigetvar kalesi” Osmanlıların en yiğit düşmanı olarak gösterilmektedir. Önceki bölümlerde de şair, Komutan Zrínyi’nin askerlerinin Kanunî’nin ihtişamına lâyık düşmanlar olduğunu hissettirmiş; bu bölümde ise bunu Osmanlı da kabul etmiştir.

Kanunî ve veziriazam divanda umduklarını bulamazlar. Toplantı sırasında Kanunî’nin çadırı uygun öneriler sunma yerine büyük bir çekişmeye sahne olur. Divan toplantısında temkinli Rüstem ile gözü pek Delimán arasındaki gizli nifak patlak verir ve bu da Osmanlı komutanlarını ikiye böler. Rüstem Bey kaleyi uzun kuşatma süresince aç bırakmayı ve serüven peşinde koşmamayı önerir. Delimán ise bu fikri utanç verici bulduğunu ve sonuca silahla gidilmesi gerektiğini söyler (Szörényi, 1993, VIII, 30- 56: 130- 133). Şair burada iyi bir komutanda olması gereken iki önemli özelliği iki ayrı komutana yüklemiştir. Bu erdemler, yüksek askerî bilgi ve yiğitliktir. Sigetvar’da ise bu iki erdemi tek bir kişi yani Komutan Zrínyi göstermiştir. Divan iki komutanın birbirlerinin fikirlerini çürütecek beyanlar vermesiyle ve tartışmalarla devam eder. Aslında iki komutan da haklıdır. Rüstem’in önerisi mantıklı, Delimánın’ki ise yiğitçedir. Bu yönden bakıldığında askerî zeka ve yiğitlik Osmanlı ordusunda iki zıt kavrama dönüşmüştür. Bu nedenle de destanda Osmanlı ordusunun galip gelmesi neredeyse imkansızdır.

Şair, I. ve II. bölümün birçok yerinde Osmanlı ordusunun birliğinden, iyi organize oluşundan ve iyi yönetilmesinden bahsetmiş; gücünün de buradan geldiğini vurgulamıştır. Ancak şimdi her şey tersine dönmüştür. Divan toplantısında birlikten eser kalmadığından ötürü Petráf Paşa bu anlaşmazlığın doğuracağı feci sonuçlar hakkında komutanları sert bir şekilde uyarmak zorunda kalır. O, yine düzenli hatlar halinde Macarlara saldırmayı itiraz kabul edilemeyecek bir sesle önerir (Szörényi,

1993, VIII, 64- 79: 134- 136). Ancak artık bu I. bölümde olduğu gibi kolay gerçekleştirilir bir iş değildir. X. bölümde Sigetvar komutanı Zrínyi'nin Delimán'ın grubuna saldırdığı sahnede tüm vurgu Osmanlı ordusunun düzensizliğindedir. Askerler sağa sola kaçarak burçlardan aşağı atlarlar ve boyunları kırılır; ayrıca kaçarlarken Demirham'ı da kendileriyle sürüklerler (Szörényi, 1993, X, 99- 100: 170).

Düzenin çökmesi artık önlenemez bir hal almıştır. Delimán aralarındaki ihtilaf nedeniyle Rüstem'ı öldürür. Rüstem taraftarları da Kanunî'yi Delimán'ı cezalandırması konusunda tahrik etmektedirler. Bunu duyan Delimán, Kanunî'ye baş kaldırmaya hazırlanır; ancak daha sonra arkadaşlarını öğüdünü dinleyerek ordudan kaçıp gizlenmeyi tercih eder (Szörényi, 1993, XI, 9- 37: 172- 176).

Zaten çok az olan komutanlar arasındaki bu belirgin ihtilafı XII. bölümde tüm ordunun isyanı takip eder. Osmanlı, Tatar ve Zenci askerleri düzene sokacak komutan kalmamış; ünlü Delimán ise kaçıp gizlenmiştir. Osmanlı ordusunu büyük bir ustalıkla yöneten Kanunî de artık düzeni sağlayamamaktadır. Kanunî'nin otoritesi orduda işleyemez hale gelmiştir. O, artık II. bölümde bahsedildiği gibi güçlü ve kudretli biri değildir. Bu nedenle divana da katılmamıştır. Çadırına çekilmiş Rodivoj ve Juranics tarafından öldürülen Kadılıaskerin yasını tutmaktadır (Szörényi, 1993, IX, 99: 154).

Komutanlar ve askerler de Kanunî'nin otoritesinin yok olduğunun farkındadırlar. Delimán ve aylaklık eden başıboş askerler ona açıkça karşı çıkmaktan çekinmezler; hatta ona “akılsız” diyebilecek cesareti kendilerinde bulurlar. Örneğin başıboş askerlerden Deriel “*İmparator delirdi*”(Szörényi, 1993, XII, 57: 193) diyebilmektedir.

Kanunî, birliği sağlamanın en büyük anahtarının disiplin olduğunu bilmektedir. Nitekim I. bölümde Macarların anarşiye sürüklenmelerini eleştiriyor ve bunun disiplinsizlikten ileri geldiğini düşünüyordu. Mutlak otoriteyi korumak gerektiğini biliyordu. Bu nedenle de Rüstem Bey'i öldüren Delimán'ın kesinlikle cezalandırılmasını ister. Kendisini yatıştırmaya çalışan Demirhám'a ise şöyle cevap verir:

Hát énnékem császárság, mondd meg mit használ,

Ha csak nyomorultakra száll én büntetésem?

Hát azokon hatalmam csak vagyon nékem (Szörényi, 1993, XI, 22-23: 174)?

“Benim imparatorluğum ne işe yarar söyle,

Sadece sefilleri cezalandırmama mı?

Benim kudretim sadece onlara mı”?

Ancak Kanunî'nin Delimán'ı cezalandırmaya ne gücü ne de kudreti kalmıştır. Şair, XII. bölümde Kanunî'nin otoritesini tamamen ortadan kaldırmıştır. Artık o, sefillerin üstünde bile otorite kuramamaktadır. Aylak ve başıboş askerleri durduramayarak onların isteklerini yerine getirmeye mecbur kalır. Kanunî düzeni sağlamanın tek yolunu Delimán'ı geri çağırmakta bulur. Eserde Delimán'ı çağırma fikri de başıboş askerlerin isteği şeklinde gösterilmektedir (Szörényi, 1993, XII, 61-62: 194).

Aylaklık eden askerlerin sözcüsü dağılımıslığın sorumluluğunu Kanunî'ye yükler. Çünkü sözcüye göre Kanunî birçok askerinin ölmesine, onların kanının akmasına aldırış etmemiştir:

Mindezekén vallyon szüve megmozdult-é?

Ily vitézekért egy könyvet hullatott-é?

Nem! nem! hanem még inkább lett kegyetlenné,

Mindnyájunkat örömet egyszer vesztene (Szörényi, 1993, XIII, 60: 194).

“Tüm bunlara yüreği hiç sızlamadı mı?
Böyle yiğitler için bir damla gözyaşı döktü mü?
Hayır! Hayır! Hatta daha da insafsızlaştı,
Hepimizi birden seve seve ölüme gönderdi”.

Şair, artık “gerçek dava” yurt için savunma bilincinin ne kadar önemli olduğunu ve bunun üstünlük sağladığını kanıtlamış bulunuyordu. Destanda Sigetvarlılar yurdu, ulusu ve ailesi için savaşırken Osmanlılar Kanunî'nin gücünün artması, hazinesine daha çok para girmesi ve daha çok kale almak için savaşıyorlardı. Kanunî'nin kendi öz kızı Kumilla da babasının Delimán'ı öldüreceğini sezdiğinden Delimán'ı orduya katılmaması konusunda uyarmıştır.

XIII. bölümde Osmanlı ordusunun çöküşü yani yenilgisi anlatılmıştır. Bu bölümün kuruluşu VIII. bölümüne benzemektedir. VIII. bölümdeki, kuşatmanın başında yaşanan, olaylar XIII bölümün sonunda yaşanan olaylardır. Bu bölümler birbirleriyle bağlantılıdır. Örneğin VIII. bölümde Kanunî'nin yenileceğini seziyoruz ancak bunun kesin kanıtını XIII. bölümde görüyoruz. Bu bölümde onun gücünün ve otoritesinin zayıfladığı çok kesin ve net bir şekilde karşımıza çıkıyor:

*...mert Szulimánnal vítézség vész el,
Török hold és jó hir véle aluszik el (Szörényi, 1993, XIII, 35: 205).*
“...çünkü Süleyman ile beraber yiğitlik kaybediyor,
Osmanlı hilali ve şanı onunla bitiyor”.

Şair bu dizelerle destanın en önemli fikirlerinden birini dile getirmektedir. Kanunî'nin kaybetmesi beraberinde Osmanlı'nın çöküşünü getirmektedir. İşte burada da şairin eserinin tamamında tam olarak vurgulamaya çalıştığı düşünce de budur.

VIII. bölümdeki divan toplantısında komutanlar arasında zıt görüşler hâkimken, XIII. bölümde bu, komutanların tamamına yayılmıştır. Başiboş Deriel haklı olarak şöyle bir soru soruyor:

Mi fejetlenül mit teszünk kézzel, lábbal (Szörényi, 1993, XII, 61: 194)?

“Biz başsız ne yapabiliriz ki”?

Sigetvarlılar da posta güverciniyle gönderdikleri mektupta şöyle derler:

Már csak fejetlen láb az mi ellenségünk (Szörényi, 1993, XIII, 91: 213).

“Düşmanımız artık sadece başsız bir ayak”.

XIII. bölümde Osmanlı ordusunun dağılışı gerçekleşir ve artık geri çekilmeye dair fikirler ortaya atılmaya başlanır. Kanunî tüm bunlar için Hz. Muhammed’i suçlar:

Azt mondja magában: “Ihon száz népeket

Lábam alá nyomtam, és nagy világ rész t (Szörényi, 1993, XIII, 32: 205)

Talán engem Mahomet hizlalt szerencsével

Azért, hogy Zrininek adjon mindezekkel,

És óráragadjon hirem én tétemmel?

Én birtam világot, s ő birjon engem el?

De megcsalja magát, ha csak romlásomat

Az égbül neveti, ő is vall károkát:

Magammal romlársa alhuzom muszurmánnt,

Kitül tisztességet vesz azután tahát?

Ha ugyan veszni kell, épen mind vesszen el,

Az egész török hir ugyis tisztességgel

Lesz, mert az Szulimánnal vitézség vész el,

Török hold és jó hir véle aluszik el (Szörényi, 1993, XIII, 33- 35:205).

“İçinden şöyle der (Kanunî): 100 ulusu

Boyunduruğum altına aldım, ve dünyanın büyük kısmını.

Belki de Muhammed bana (bile bile)

Tüm bunları ve tüm kudretimi

Zrínyi’ye vereyim diye mi şans vererek yüceltti?

Ben dünyaya hükmedeyim O (Zrínyi) da bana hükmetsin diye mi?

Ama kendini kandırıyor, eğer gökyüzünden
Mahvoluşuma gülüyorsa, O (Hz. Muhammed) da zarar görecektir:
Kendimle birlikte Müslümanlığı da yıkıyorum,
Artık kimden saygı görecektir acaba?

Eğer böyle olması gerekiyorsa böyle olsun,
Tüm Türklüğün şanı yine de kalacak,
Çünkü Süleyman'la birlikte yiğitlik de kaybolacak,
Türk hilâli ve şanı onunla birlikte yok olacak”

Bu sözlerden sonra Kanunî yine divanın toplanmasını ister. Divanda kuşatmanın kaldırılmasının Osmanlının yararına olacağı konuşulur. Çoğunluk, yenilgiyi kabullenip kuşatmayı kaldırmayı ve İstanbul'a geri dönmeyi önerir. Kanunî, toplarına güvendiğinden bu öneriyi kabul etmemektedir. Ancak topçu ustası Ali Kurt'un ölümü ve Golemi Stipán'ın kaleden çıkarak topları yok ettiğini öğrendiğinde pes etmek zorunda kalır ve geri çekilmeye karar verir. Böylece şair, Sigetvarlıları zafere götürecek olayları zorlamadan ve kopukluk yaratmadan buraya kadar getirmiş; bu zaferle destanın ikinci ana bölümünü bitirmiştir (Klaniczay, 1964: 185).

XIII. bölüm destanın Sigetvarlıların zaferiyle biteceği hissini uyandırmaktadır. Ancak bu imkansızdır. Çünkü önceden aktarıldığı gibi kuşatma Sigetvarlıların ölümüyle bitecekti. Ayrıca şairin somut kuşatma gerçeklerini bu derece değiştirmeye niyeti de yoktur. Şair Zrínyi'nin amacı sanatsal gerçekliğin gücüyle ulusuna mücadele eden halkın en güçlü otoritenin bile gücünü kırabileceğini göstermektir. Zrínyi'ye göre, bu halk birlik içinde ve yurduna sadık olursa bunu kolaylıkla gerçekleştirebilir. Bu özelliklere sahip bir ulusa hiçbir güç tesir edemez, onları dize getiremez. Çünkü yurtseverlik, birlik, sadakat ve disiplin içinde olan her

ulus girdiği her m¼cadeleden galip çıkar. İŖte t¼m destanın ¼z¼ budur (Klaniczay, 1964: 185).

Ŗairin artık bir Ŗekilde tarih¼ gerçeklere d¼nmesi ve bunu ¼nemli bir olaya dayandırması gerekir. Bu olayı da Osmanlı'nın asker¼ g¼c¼yle değil, posta g¼verciniyle gerekleŖtirir. Posta g¼verciniyle krala g¼nderilen mesajda Sigetvarlıların yaklaşık 500 kiŖi kaldığı, onların da çoğunun yaralı olduğu, kale yıkılmak ¼zere olduğundan artık saldırılara dayanılamayacağı belirtilmiŖtir. Ancak bu g¼vercin bir talihsizlikle Sultan'ın çadırına konar ve Osmanlıların eline geçer. B¼ylece destadaki içerik bu olayla gerçeğe bağlanmış olur.

Sigetvarlıların durumunu Ŗans eseri ¼ğrenen Kanun¼ son bir saldırı daha yapmaya karar verir. Bu saldırı, Osmanlıların ve Sigetvarlıların kaderini belirleyecektir. Bu nedenle Osmanlıların çok b¼y¼k bir darbe indirmesi gereklidir. Eğer XIII. b¼l¼mde Osmanlı Sigetvar'dan çekilmiş olsaydı, Sigetvarlılar g¼r¼n¼Ŗte basit bir zafer kazanmıŖ olacaklar, ancak ¼z¼nde hiçbir Ŗey kazanamayacaklardı. ¼nk¼ Osmanlı ekilseydi g¼c¼n¼n b¼y¼k b¼l¼m¼n¼ ve Kanun¼'yi kurtarmıŖ olacaktı. Bu nedenle bu b¼l¼mde Osmanlıların saldırıya devam etmesi Ŗairin onlara b¼y¼k kayıplar verdirerek Kanun¼'yi almasını sağlayacaktır (Klaniczay, 1964: 185).

XIII. b¼l¼mdeki divan toplantısında, ¼ld¼r¼len R¼stem Bey'in arkadaŖı Ali Bey akıllı ve yiğit olmasına karŖın y¼reksizlik g¼stererek geri çekilmeyi teklif etmiŖtir. Geri çekilmenin gerekleŖmemesiyle gerçekte Osmanlı'nın baŖarısı Sigetvarlıların trajik sonu eserde Sigetvarlıların zaferi ve Osmanlıların trajik sonu Ŗeklinde yansıtılmıŖtır (Klaniczay, 1964: 186).

Delimán XI. B¼l¼mde, Kanun¼'yi b¼y¼k bir trajedinin beklediğini s¼yler. Kumilla ise XII. B¼l¼mde, Kanun¼'nin Sigetvar'a karŖı kaybettiğini, Delimán'ın

ölümüyle bu trajedinin sonlandırılmayacağını söyler ve bu konuda Delimán'ı uyarır. Artık Kanunî'nin hem kendi hayatını hem de ordusunu tehlikeye atmasının ve beklenen trajedinin gerçekleşmesinin zamanı gelmiştir.

Şairin destandaki adaleti, Sultan'ın çadırına sığınan; şairin deyimiyile *hain* posta güvercinini bir kartala parçalatmasıyla yerini bulur (Szörényi, 1993, XIII, 98-99: 214). Bu kuş yalnız Sigetvarlıların ölmesine değil, Osmanlıların da büyük kayıplara uğramasına neden olmuştur. Güvercinin mesajı Sigetvarlıların sonunu hazırlamış; aynı zamanda bu sonun nasıl olacağı hakkında da bilgi vermiştir. Sigetvarlılar şöyle yazıyorlar:

*Tüzzel emésztenek leginkább bennünet,
Mely miát nem találjuk sohul helyünet;
Gondoljuk végezni ott kinn életünet,
Károljuk tüz miát vesztenünk éltünet* (Szörényi, 1993, XIII, 93: 213).
“Özellikle ateşle içimizi kemiriyorlar,
(Ateş) yüzünden hiçbir yere giremiyoruz;
Yaşamımızı dışarıda sonlandırmak istiyoruz,
Ateş yüzünden öleceğimize çok yanıyoruz”.

Artık son saldırının gerçekleşeceği açıkça söylenmektedir. Güvercin sorununun çözülmesi ile görevini tamamlayan şair, XIII. bölümün son dörtlüğünde Kanunî'nin son saldırıya hazırlanışıyla destanın bitişini hazırlamıştır.

XIV. bölümün başında eseri hakkında şöyle demektedir:

*Már én mágnesküvem porushoz hoz engem,
Szerencsészen jüttem által ez tengeren* (Szörényi, 1993, XIV, 3: 215).
“Pusulam beni limana götürüyor artık,
Denizi sağ salim geçtim”.

Son iki bölümde şair artık limana girmekte yani destanını başarıyla bitirmektedir. Kolay olmayan bu işin iyi bir şekilde sonlandırılması da çok önemlidir. Tanrı'nın Macarları affetmek için öne sürdüğü şart yerine getirilmiştir. Sigetvarlılar birlik, beraberlik ve düzen içindedirler. Bu nedenle destanda Macaristan'daki Osmanlı devri kapanmıştır. Artık Sigetvar'da cereyan eden iki ulusun bu mücadelesinin doruk noktaya çıkarılması gereklidir. Bunun için de iki ordu güçlerinin insanüstü gösterilmesi yetmemekte, bununla birlikte tüm doğaüstü varlıkların ve evrenin kuşatmaya dahil edilmesi gerekmektedir.

Şair, XIV. bölümde büyücü Alderan tarafından çağırılan cehennem ruhlarını mücadeleye dahil eder: Alderan Kanunî'den izin alarak siyah atına binerek ormanın içlerinde kuytu bir yer arar. 12 tane zincire vurulmuş Hıristiyan gencini gizlice yanına getirtir. Bunların boğazını büyük bir bıçakla keserek kanlarını bir leğene boşaltır. Sonra yanındakileri göndererek tek başına kalır. Eline bakır bir değnek alarak bununla kendi etrafına bir daire çizer. Geçlerin kanıyla dairenin etrafına garip harfler yazar. Ölü gençleri dört kıta yönünde yerleştirir (Szörényi, 1993, XIV, 20-25), ve şu sözleri söylemeye başlar:

*“Halljátok, siralmas pokolbéli lelkek,
Kik égben társokat el nem szenvedtétek!
Halljátok rettentő Acheron- istennek,
Pluton és Sterapon, és fő fejedelmek!
Belbuzel és Hárpád és Flegeton ura,
Styx, Lete folyásnak iszonyu gondossa,
Egés Cocitusnak kegyelmetlen hada,
Az ki leestetek égbül az föld alá!
Halljátok, és jertek az földbül ki gyorsan,
Egyik se maradjon az pokol gyomróban;
Most kit ti kedveltek, az az óra itt van,
Az kiben kaurnak kell meni romlásban.*

*Harcot és viadalt rájok parancsolok,
Nagy kegyetlenségégettületek hívok;
Jüjjenek hát elő Sytx lobogós lángok,
Furiák, Hárpiák,száz Briareuso*”(Szörényi,1993,XIV,26-29:218-219).

“Dinleyin cehennemdeki kötü ruhlar,
Cennettekilere ters düşen kütü ruhlar!
Duyun dehşetli Acheron⁴⁰Tanrıları,
Pluton, Sterapon ve baş yöneticiler!
Belbuzel, Hápád⁴¹ ve Flegeton kralı,
Styx, Lete nehrinin dehşetli bekçisi,
Cocitus’un tüm acımasız ordusu,
Cennetten cehenneme gönderilen herkes!

Duyun ve yerin altından çabuk çıkın,
Cehennemde kimse kalmasın;
Sizin zevk aldığınız şeylerin tam sırası,
Gavurları mahvetmenin tam zamanı.

Size savaşmayı ve mücadeleyi emrediyorum,
Sizi acımasız olmaya davet ediyorum;
Çıkın öne Styx ateşli atlıları,
Zebaniler, Harpy’ler, yüz Briareoslar”.

Aldera’nın bu sözlerinden sonra hiçbir şey olmaz. Bunun üzerine **Alderan** hiddetlenerek ayağını sertçe yere vurur ve emrini tekrarlar. Bu bağırışın ardından cehennemın baş zebanisi Luciper yerküreyi üç defa sallar ve yıldızların ışığını karartır, karanlık çöker. Cehennem ruhları, devler, zebaniler garip sesler ve haykırışlarla gökyüzünü kaplamaya başlarlar. Büyücü Alderan onlara Sigetvar’ı ve içindekileri yakıp yıkması için emir verir. Daha sonra Alderan hiddetli bir sesle Hz. Ali’ye şöyle seslenir (emir vererek):

---

⁴⁰ Cehennemdeki nehir.

⁴¹ Belbuzel: Zebani Belzebub; Hápád: Fars büyücüsü.

*“Jüj ki, Hazret Ali, jüj ki föld gyomrábul!
Hozd ki nagy zöldfíkárt te mély koporsódbul;
Ismét kell itatni lovadat vértóbul,
Már elfeletkeztek kaurok voltodrul.”* (Szörényi, 1993, XIV, 56: 222)
*“Çık dışarı Hz. Ali, çık dışarı yerin altından⁴²,
Derin tabutundan büyük Zülfükar’ını getir,
Atını yine kan gölünde sulaman gerekiyor,
Zira gavurlar artık senin varlığını unutmuşlar”.*

Yer büyük bir gürültüyle yarılr Hz. Ali kafasında beyaz sarığı ile kahverengi bir atın üstünde görünür. Alderan’a şöyle seslenir:

*59- Kicsoda engemet kinombul fölzörget,
És nagyobb kinra hijátkozott fejemet?
Igy szól Ali: Kiscoda fekvó helyemet
Keresté meg, s nyugvásbul fölráz engemet?*

*60- Ah! Nagyobb kint tudnak emberek találni,
Hogysem kinzó ördögök meg is gondolni;
Nagyobb kin énnékem világot most látni,
Hogysem azok, kiket szoktam elszenvedni.*

*61- Mit akarsz énvelem, kegyetlen Alderán,
Hogy általam örülj Szigetvár-romlásban?
De te, eszés lévén, czalatkozol aban,
Hiszem vég szakadott az én hatalmamban.*

*62- Szigetben nem laknak olyan körösztények,
Kiknek árthassanak Alkorán-levelek,
Sem az pokolbéli és koporsós lelkek;
Nagyobb Mahometnél Istene ezeknek.*

*63- Mert ó fog énvelem égni örök tüzben,
Miért gyönyörködtünk az keresztény vérben?
Nem örül az Isten büntetés-vesszóban;
Mi volktunk, ám küldött minket örök tüzben.*

---

⁴² Burada Hz. Ali cehennemde gösterilmektedir.

64- *De ezek már más üdök és más emberek,
Látom, az Istennél igen kedvesebbek,
Hogysen előbb kik voltak egyenetlenek;
És úk is elensek; de jaj véreteknek!*

66- *Ám én is ott lézsek, s nézem mesterséged,
Ördögökkel együtt mit használnak néked,
De zöldfikáromat kivonjam, ne véljed,*

Mert Isten kedvébül az mind csak porrá lett (Szörényi, 1993, XIV,59-66:223- 224).

59- “Beni rahatsız eden, ve benim başımı,
Daha büyük bir derde sokmak isteyen kim?
Ben burada dinleniyordum
Beni neden rahatsız ediyorsun?

60- İnsanlar o kadar zalimlik yapıyor ki,
Bu şeytanın bile aklına gelmez;
Dünyada gördüğüm zulüm benim,
Burada hissettiğimden çok daha fazla.

61- Merhametsiz Alderan benden ne istiyorsun,
Sigetvar’ı yıkmamla sevinmek mi istiyorsun?
Sen akıllı olmana rağmen burada yanıldın,
Sanırım benim kudretim artık son buldu.

62- Sigetvar’da öyle insanlar yaşamıyor,
Ki, onlara Kuran zarar verebilsin,
Hatta cehennemdeki ve tabuttaki kötü ruhlar da;
Onların tanrıları Muhammed’den daha kudretli

63- Çünkü O (Hz. Muhammed) sonsuza kadar benimle birlikte yanacak,
Neden Hıristiyan kanı dökmekten zevk aldık ki?
Tanrı cezalandırma araçlarını sevmiyor;
Biz öyleydik, lâkin bizleri sonsuza kadar ateşe attı(cehenneme koydu).

64- Ama artık bunlar çok daha farklı insanlar,
Tanrı katında çok daha iyiler, görüyorum,
Ki bunlar daha önce aralarında anlaşmazlık vardı,
Ve onlar da ölecek, ama vay sizin halinize.

66- Lâkin ben de orada olacağım,
Senin zebanilerle ne yapacağımı seyredeceğim,
Ama Zülfikar'ımı çıkaracağımı sakın zannetme,
Çünkü O, Tanrı'nın istemesiyle hemen tuz buz olur”.

Cehennem ruhlarının kuşatmaya katılmasıyla Sigetvarlılar daha da büyütülmeye başlanır. Çünkü bu durumda onlar kötülüğe karşı mücadele ediyorlardır:

*Sok ezer lélektül Zrini késértetik,
Ő penig mint egy kü, semmit nem rettenik* (Szörényi, 1993, XIV, 75: 225)
“Binlerce ruh Zrínyi'ye musallat oluyor,
O ise bir taş gibi, hiçbir şeyden ürkmüyor”.

Olayların sonu giderek hayret verici ve etkileyici bir hal almaya başlar. Atmosfer kasvetli, ortam korkutucudur. Zifiri karanlığı sadece zebanilerin meşaleleri ve yanan kalenin alevleri aydınlatmaktadır (Szörényi, 1993, XIV, 68- 73: 224- 225). Bu gece karanlığında yanan kalenin uzağında Deli Vid ve Demirhám birbirlerine son hamlelerini yapmaktadırlar. Her ikisi de birbirine ağır yaralar açar. İki savaşçı, birbirine üstünlük sağlayamaz ama aldıkları ağır yaralardan dolayı iki ordunun en yiğit savaşçısı ölür (Szörényi, 1993, XIV, 105- 114: 229- 230). Bu bölümde Deli Vid'in ölmesi gerekmektedir. Çünkü eğer Deli Vid son bölüme taşınırsa bu bölümde Komutan Zrínyi'nin alacağı rol azalacaktır. Deli Vid'in ölümü Macarlar açısından geceyi daha da kasvetli yapar.

XIV. bölümdeki karanlık gece, Alderán'ın korkunç büyü, cehennem ruhlarının akın akın gelmesi kurguları çok etkileyicidir (Szörényi, 1993, XIV, 20- 50: 217- 221).

XV. yani son bölümdeyse cehennemın karanlığını cennetin ışığı aydınlatır. Tisifone'nin ürkütücü borazanının yerini "semavi müziğin notaları" alır. Şair bu bölümde ilk bölümdeki motifi kullanır. Tanrı dünyaya bakar ve gördükleri O'nu harekete geçirir. Tanrı bu bölümde Macarları günahlarından ve sapkınlıklarından dolayı cezalandırmaktan vazgeçer. O, Sigetvarlıların sarsılmaz inancını görmüş ve ilk bölümde verdiği sözü tutarak onlara yardım gönderilmesi için emir vermiştir. Bir melek alayı cehennem ruhlarını tekrar cehenneme kovmak için yeryüzüne indirilir. Cebrail'in yönettiği melek alayı ışık saçarak gökyüzünü geçtikten sonra cehennem ruhlarının kara ordusuna darbe vurur. Şair XIV. bölümde cehennem ruhlarının savaş düzenini, XV. bölümdeyse onların sağa sola bağrışarak kaçışmalarını çok güzel betimlemiştir. Destanda cehennem ruhlarının uzaklaşmasıyla karanlık gider ve tan ağarmaya başlar (Szörényi, 1993, XV, 18- 53: 233- 240).

Şair, XV. bölümdeki savaşla I. bölümdeki kötümser havayı dağıtmıştır. Işıldayan gökyüzü, yenilmez melek alayı ve ağaran tan güven aşılmakta ve zaferi müjdelemektedir. Deli Vid XIV. bölümde ölmeden önce Zrínyi'nin ertesi gün öleceği için gözyaşı dökmüştür. Komutan Zrínyi'nin ölüm sahnesi XV. bölümde parlak cennet ışığı altında gerçekleşir. Cennetin kapısı ona ve askerlerine açık; yerleri hazırdır. Destanda ölüm hakkında Tanrı, Cebrail'e; Cebrail, Zrínyi'ye; Zrínyi de askerlerine bilgi vermekte ve ölümün sonsuz mutluluğun basamağı olduğunu açıklamaktadır. Zrínyi bunu askerlerine şöyle açıklar:

Ma, vitézek, éltünet el kell veszteni,

És ma, minden próbánkat lepecsétölni

Mi vitézül éltünk, vitéztül meghaljunk,

Egész ez világnak evel példát hagyjunk.

Ma mi tisztességet nevünkre szállitunk,

Mai nap szépéti minden elmúlt dolgunk (Szörényi, 1993, XV, 5- 6: 231).

“Yiğitler, bugün hayatlarımızı feda etmemiz,
Ve bu dünyadaki mücadelemizi sonlandırmamız gerek.
Yiğitçe savaştık, yiğitçe öleceğiz,
Bütün dünyaya örnek olacağız,
Bugün isimlerimizi onurlandıracamız,
Bugün, geçmişte yaptığımız kötülükleri güzelleştirecek .”

Kale savunucuların son görevi ölmeden önce beraberlerinde birkaç düşman götürmek; Zrínyi'ninki ise baş düşman Kanunî'yi öldürmektir. Komutan Zrínyi'nin bu görevi zaten II. bölümde haçın üstündeki Hz. İsa sureti aracılığıyla da bildirilmiştir. Şimdi de bu görevi son bölümde Cebrail Zrínyi'ye hatırlatmaktadır (Szörényi, 1993, XV, 44: 237). Kanunî'nin ölümü Fatih Osmanlı'ya vurulacak son darbe olacaktır. Nitekim destanda Kanunî, Osmanlı hilalinin ve gücünün kendisiyle birlikte yıkılacağını söylemişti (Szörényi, 1993, XIII, 32- 35: 205).

Destanda Komutan Zrínyi son ana kadarki çarpışmalarda fazla rol almamış ve genelde diğer askerler yüceltilmişti. Bu nedenle bu en önemli görev Zrínyi'ye veriliyordu. Bunu yerine getirmek için Komutan bayram elbiselerini giyer ve mücevherlerini yanına alır. Yavaş ve görkemli bir şekilde iç kaleden çıkar. Bunu gören Osmanlı askerleri ondan uzağa kaçar ve Zrínyi'nin gelişini korkuyla izlerler. En büyük Osmanlı kahramanı Delimán dahi ondan ürker; Kanunî ise olayları uzak bir tepeden izlemektedir (Szörényi, 1993, XV, 55- 61: 240- 241).

Son saldırıda Komutan Zrínyi Delimán ile karşılaşır. Delimán da önemli bir asker olduğundan ölümü Zrínyi'nin elinden olmalıdır. Onu yenmesiyle askerî yönden büyük bir kahramanlık yapmış olacaktır. Kanunî'yi öldürmesiyle de siyasî bir hamlede bulunacaktır. Zrínyi destandaki şahsi gücünü Osmanlıların en güçlü

askeri Delimán'ı öldürerek ispatlamıştır (Szörényi, 1993, XV, 89: 245; Klaniczay, 1964: 191).

Delimán'ın ölümünü gören Osmanlı askerleri korkudan kaçmaya başlarlar. Bunların peşinden giden Zrínyi her bir kılıç darbesiyle 100'ünü birden öldürür (Szörényi, 1993, XV, 89- 92: 245). Kanunî'ye ulaşana kadar masalsi, insanüstü bir şahsiyet olarak tüm askerleri keser. Kanunî'nin uzakta durması ve bin asker tarafından korunması boşunadır. Çünkü artık Zrínyi onun yanına ulaşmıştır. Destanda Komutan Zrínyi, Kanunî Sultam Süleyman'ın atına binmesine fırsat vermeden yanında belirmiş ve kılıcıyla Kanunî'yi belinden ikiye bölmüştür (Szörényi, 1993, XV, 99: 246). Böylece Komutan Zrínyi'nin bu dünyadaki görevi bitmiş; Osmanlı ordusu dağılmış ve komutanların hepsi ölmüştür.

Artık Zrínyi'nin ölüm anı gelmiştir. Zrínyi ve askerlerinin ölüm anı basit sözlerle aktarılmaktadır. Yanına yaklaşmaya cesaret edemediklerinden Osmanlılar onu uzaktan tüfekle öldürürler. Sigetvarlılar görevlerini yapmanın bilincinde olduklarından zafer hissiyle ölürler. Bir melek alayı yeryüzüne iner ve ilahi müzik eşliğinde onların ruhlarını cennete götürür (Szörényi, 1993, XV, 104- 108: 246- 247).

SONUÇ

Şair Miklós Zrínyi *Szigeti Veszedelem* adlı destanıyla Macar edebiyatındaki o zaman için büyük bir boşluğu doldurmuş ve bu eseriyle Macar edebiyatına damgasını vurmuştur. Destanında, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, büyük büyükbabası kale komutanı Miklós Zrínyi'nin Osmanlılara karşı yaptığı Sigetvar kalesi savunmasını anlatmaktadır. Şair, büyük büyükbabası Miklós Zrínyi'nin yaptıklarını anlatırken, kan bağıının verdiği hisle, onu yücelterek Macar ulusunun en büyük kahramanlarından biri haline getirmiştir.

Szigeti Veszedelem'de son derece etkileyici barok süslemeleri de göze çarpmaktadır. Yine de esere, öz itibarıyla, derin bir sadelik ve destansı gerçekçilik hâkimdir. Bu gerçekçilik, *Szigeti Veszedelem*'in Avrupa destan edebiyatına temel olan klasiklerden ve onlardan etkilenerek yazılan destanlardan farklı bir çizgide olmasını sağlamıştır.

Avrupa destan geleneğinde destan yazarları genellikle destanın dışında kalmışlar ve savaş dönemlerinde orduyla gitseler dahi, savaşa katılmamışlardır. Bu nedenle genellikle Homeros'tan etkilenerek, özellikle savaş sahnelerini özgün ve gerçekçi bir şekilde değil, eskiden anlatıldığı gibi aktarmışlardır. Modern çağlara yaklaşıldıkça, kahraman ve onu anlatan şair arasındaki bu uzaklık daha da büyümüş, savaş sahneleri eskisi gibi yazılmaya devam edilmiştir. Bu durum, temel alınan destanlardaki olağanüstü güçlerin abartılı bir biçimde eserlere girmesine ve senaryoların gerçekdışı kalarak konudaki gerçekliğin dikkate alınmamasına neden olmuştur.

Şair Miklós Zrínyi, asker olması nedeniyle, savaşı yakından görmüş ve böylece *Szigeti Veszedelem*'de destan yazarı ile kahramanı arasındaki uzaklığı

ortadan kaldırmıştır. Özellikle savaş sahnelerinde, savaş alanlarında gördüğü olayları dikkate alarak kuşatmayı tasvir ettiğinden, anlatımı gerçekçi ve etkileyicidir. Bu durum da eserin bir destanda yer alan gerçekdışılıkla değil, tarihî bir romanda yer alan gerçeklikle okunmasını sağlamaktadır. Özellikle savaş tasvirleri, âdeta resimli bir ansiklopedi niteliğinde olup, okuyucuyu heyecanlandırmaktadır.

Genel hatlarıyla baktığımızda eser, 1566'daki Sigetvar kuşatmasını anlatmaktadır. Kale kuşatmasının nedenleri, sefere hazırlık, kuşatma ve kalenin alınması, destan kurgusuyla anlatılmıştır. Ancak bu kuşatma kurgusunun içinde yer alan ayrıntılar, eserin vermek istediği mesajın yapı taşlarıdır, diyebiliriz. Zira Sigetvar kuşatmasının konu alınması, o dönem Macaristan'ının durumunu göstermek için sadece bir araç, ulusa ivme kazandıracak, güç verecek bir hareket noktası olmuştur. Yaşanan savaşlar, siyasî oyunlar ve kargaşanın içyüzü, bu eserle kitlelere ulaştırılmaya çalışılmış; ancak destan o dönemde değil, ilerleyen yüzyıllarda hak ettiği ilgiyi bulabilmiştir. Destan, bir Macar'ın gözüyle Macaristan tarihine bakış ve o dönem özlemi duyulan bağımsız ve güçlü Macaristan arzusunun Zrínyi'nin dizelerinde hayat bulmasıdır.

Eserde en dikkat çekici nokta, Osmanlı'nın askerî gücünün yüceltilmesidir. Osmanlı dünyaya hükmeden bir güç, Sultan; yani Kanunî Sultan Süleyman ise, bu gücün başında bulunan ve askerî erdemlere sahip dirayetli bir komutandır. Orduların disiplini, askerî sistem, nizam, mükemmeldir. Bu noktanın vurgulanmış olması, okuyucunun kafasına Osmanlı'nın büyük gücünün kazınmasını sağlamakta ve ilk başta düşman kuvvetlerine yapılan övgü, şaşırtıcı görülmektedir. Ancak temelde, Sigetvar savunucularının yüceltilmesi yatmaktadır. Böylesi büyük, dünya hâkimi bir güce karşı bir avuç Macar'ın neler yapabileceği, gösterilmeye çalışılmıştır. Yani,

destanda Osmanlı'nın yüceltilmesi, özünde Macar güçlerinin yüceltilmesidir. Çünkü ne kadar büyük bir güç yenilirse, yenen o derece büyüyecektir.

Destanda işlenen yenen ve yenilen taraf kavramları son derece ilginçtir. Tarihî açıdan baktığımızda bu sefer, Osmanlı'nın zaferi ile sonuçlanmıştır. Ancak eserde bu zafer, görünüş itibarıyla Osmanlı'nın olmasına karşın, esasında Macarlarındır. Destan, Sigetvar kalesinin alınışını Osmanlı'nın sönük zaferi, Macarların mert ve şanlı zaferi haline getirmiştir.

Eserde adı geçen ana yerler başka destanlarda olduğu gibi kutsal veya antik yerler değil, Macaristan'ın Tunaötesi bölgesi ve Hırvatistan'dır. Yine mitolojik Tanrılar, büyücüler, periler ve doğüstü diğer güçlere, diğer destanlarda olduğu gibi, sıklıkla yer verilmemiştir. Kurgularda yer alan barok süslemeler de sadelikle yoğrularak esere katılmış, destansı gerçekçilik korunmaya çalışılmıştır. Genel destan edebiyatı geleneklerinin yerine, sadelik temel alınarak, Macar tarihi anlatılmıştır. Zrínyi'nin destanında yer alan ince barok işlemlerinde mitolojik unsurlar ve aşk vardır, ancak buna rağmen eser, okuyucuyu okuduğuna inandırmaktadır. Bu gerçekliğin belki de en önemli nedeni, şairin yazdığı hikâyenin doğruluğuna öncelikle kendisinin inanması ve bunu gerçek gibi göstermeye çalışmasıdır.

Destan ilk okunduğunda, dil ve anlatımın ince olmadığı düşünülebilir, oysa bu ilk izlenimden ibarettir. İfade ve dil incelendiğinde eserin, stil olarak, eski çağlardaki destanlardan daha iyi olduğu görülür. Çünkü Avrupa destan edebiyatının temellerini oluşturan destanların ortak bir hatası vardır: olayları çok abartarak, oldukça uzun ve ayrıntılı bir biçimde anlatırlar; bu da yer yer okuyucunun heyecanının azalmasına ve eserin destansı gerçek dışılığının salt bir şekilde görünmesine yol açar.

Şair Miklós Zrínyi'nin *Szigeti Veszedelem*'de kısa ve öz bir anlatım seçmesi, basit üslûbunun değil, güçlü dilinin göstergesidir. Çünkü o, bu sadeliği barok tarzının süslemeleriyle birleştirmeyi ve bunu güzel kılmayı başarmıştır. Kurgularda destansı gerçekliği hedef alırken, edebî güzellikten taviz vermemiştir. İnanırcılıkla gerçeküstülük; sadelikle süs destanında büyük bir uyum, bütünlük ve estetikle birbirine karışmıştır. Etkileyici ve akıcı anlatım özellikleri, *Szigeti Veszedelem*'in her mısrasında kendisini gösterir ve okuyucuyu etkiler. Şair, bu bakımdan, Macar edebiyatın büyük ve unutulmaz ustaları arasına girmiştir. Kendisi, János Arany'a kadar, Macar edebiyatının en büyük şairi olarak gösterilmektedir. Yazdığı bu destan, onlarca Macar edebiyat tarihçisi tarafından her yönüyle en ince ayrıntısına kadar incelenmiş ve hâlâ da incelenmektedir.

Sigetvar kuşatması, üç kıtaya birden hükmetmiş büyük bir hükümdar olarak tarihe adını yazdıran ve 16. yüzyılda fethettiği topraklarla Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını doruk noktaya çıkaran Kanunî Sultan Süleyman'ın katıldığı son seferdir. Hem Kanunî, hem de kale komutanı IV. Miklós Zrínyi bu kuşatmada hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu gün hayata gözlerini yumdukları yerde; iki ulusun arasındaki tarihsel bağlara örnek oluştursun, anlam kazandırsın diye, Sigetvar'daki Dostluk Parkı'nda heykelleri yan yana durmaktadır. Bu heykellerin aynı boyutlardaki bir örneği de Trabzon'da bulunmaktadır. Her iki ulusun bu davranışı, sanırım bize ve ileriki nesillere örnek teşkil eder.

KAYNAKÇA

- Ana Britannica, c. 14, s: 308, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- Ana Britannica, c. 15, s: 436, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- Ana Britannica, c. 18, s: 278, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- Ana Britannica, c. 20, s: 612, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- Ana Britannica, c. 22, s: 138- 139, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1990.
- Ana Britannica, c. 4, s: 356, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- Ana Britannica, c. 4, s: 75, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987.
- Benczédi, László, **Zrínyi Miklós hadtudományi munkái**, Zrínyi kiadó, Budapest, 1957.
- Benda, Kálmán, **Magyarország történeti kronológiája**, c: 2, 1626- 1848, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
- Benda, Kálmán, **ZRÍNYI MIKLÓS a szigetvári hős**, Várbaráti Kör, Szigetvár, 1993.
- Benedek, Marcell, **Magyar Irodalmi Lexikon**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
- Csánki, Dezső, **Magyarország vármegyéi és városai enciklopédiája**, Somogy Vármegye, Országos monografia Társaság, Budapest, 1896.
- Gökbilgin, M. Tayyib, “Kanunî Sultan Süleyma’nın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları”, **Tarih Dergisi**, XVI/ 21, 1966.
- Güngörmüş, Naciye, Bálint Balassi’nin Yapıtlarında Türk Edebiyatının İzleri, **Osmangazi Üniversitesi I. Ulusal Karşılaştırmalı Edebiyat Sempozyumu**, 2001, Sempozyum Bildirileri, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2002.
- Hajnal, Márton, **Karnarutics és Zrínyiász**, EPHK’den ayrı baskı, Budapest, 1905.
- Hóman- Szekfű, **Magyar történet**, , c:II, Králya Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1936.
- Hóman- Szekfű, **Magyar történet**, , c:III, Králya Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935.
- Hóman- Szekfű, **Magyar történet**, , c:IV, Králya Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1935.
- Illés, Endre ve diğeri, **Humanista történetírók**, Budapest, 1997.

Imre, Sándor, **A széltől fogant ló zrínyinál, vörösmartynál és régiebb költőknél**, Figyelő, c. 2, 1897.

İslam Ansiklopedisi, c. 11, s: 147- 148, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.

Kempelen, Béla, **Magyar nemes családok**, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, c:IV, Budapest, 1932.

Klaniczay, Tibor, **Zrínyi Miklós**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

Kurt, Günay, “16. ve 17. yüzyıl Türk Edebiyatına Toplu Bakış”, **16. yüzyıldan 18. yüzyıl çağdaş kültürün oluşumu**, Metiş Yayınları, İstanbul, 1986.

M., Derényi, **A Zrínyiász alderanja**, EPHK (Egyetemes Philologiai Közlöny), 1940.

Négyesy, László, **Gróf Zrínyi Miklós művei**, Franklin- Társulat, Budapest, 1914.

Négyesy, László, **Gróf Zrínyi Miklós válogatott munkai**, Lampel Róbert Könyvkereskedése, Budapest, 1904.

Oğuz, M. Öcal, “Destandan Hikâyeye Bozkır Medeniyetinden Yerleşik Medeniyete Geçiş Açısından Manas”, **Manas Destanı ve Etkinlikleri Uluslararası Bilgi Şöleni**, 21- 23 Haziran 1995, Atatürk Kültür Merkezi. Sayı, 97, Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi, sayı: 14, Ankara, 1995.

Orlovsky, Géza, “Zrínyi Miklós Török Targyú Olvasmányai”, **Keletkutatás**, s:114- 121, Körösi Csoma Társág, Budapest, 1987 Tavasz.

Peçevi, İbrahim Efendi, **Peçevi Tarihi**, çev: Baykal, Bekir Sıtkı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992

Perjés, Géza, “Eszéki Hadjarat”, **Rubicon**: 28- 30, Budapest, 2002.

Perjés, Géza, **Zrínyi Miklós és kora**, Gondolat, Budapest, 1965.

Péter, László, **Új Magyar Irodalmi Lexikon**, c. 3, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.

Ravazdi, László, **A Szigeti Veszedelem és Költje**, A Szigetvári Várbaráti Kör Kiadása, Szigetvár, 1997.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 11, s: 362, Budapest, 1914.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 12, s: 514- 515, Budapest, 1915.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 13, s: 495- 497, Budapest, 1915.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 16, s: 52, Budapest, 1924.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 16, s: 53- 54, Budapest, 1924.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 18, s: 250- 251, Budapest, 1925.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 19, s: 539, Budapest, 1926.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 19, s: 539, Budapest, 1926.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 3, s: 243- 244, Budapest, 1911.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 3, s: 429- 430, Budapest, 1911.

Révai Nagy Lexikona, Révai Testvérek Részvénytársaság, c. 6, s: 732, Budapest, 1912.

Stoll, Béla, **Régi Magyar költök tára(RMKT)**, XVI. Század,c.I, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.

Sőtér, István, **A Magyar irodalom története (1600- tól 1772- ig)**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

Szauder, József, **A Magyar irodalom története**, Gondolat, Budapest, 1968.

Szerb, Antal, **Magyar irodalom történet**, Szerb, Antal Örököse, Magvető, 1934.

Szilágyi, Sándor, **Magyar Nemzet Története**, c, 5, s: 374- 379, Az Athenaeum Irodalmi És Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1897.

Szőrényi, László, **Zrínyi Miklós Szigeti Veszedelem Hősköltemény**, Ikon, Budapest, 1993.

- Takáts, Sándor, **A budai basák Magyar nyelvü levelezése**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1915
- Takáts, Sándor, **A Török hódoltság korából I**, Budapest, 1928.
- Takáts, Sándor, **Rajzok a Török világból**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1915, çev: Sadrettin Karatay, Millieğitim yayınevi, İstanbul, 1970
- Takáts, Sándor, **Zrínyi Miklós Nevelőanyja**, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1917.
- Toldy, Ferenc, **Irodalmi arcképek**, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1985
- Türk Ansiklopedisi, c: 29, s: 10- 12, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1980.
- Valgyi, Nagy Géza, **Gróf Zrínyi Miklós a költő és hadvezér**, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1938.
- Veress, Zsuzsa; Korsás Bálint, **Irodalom II**, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001.
- Yoldaşoğlu, Fazıl, **Alpamiş Destanı**, çev: Şimşek- Canpolat Aysu, Öz Aynur, Ankara, 2000.

ÖZET

Tez çalışmamızın ana konusu Osmanlı-Macar tarihî ilişkileri açısından büyük bir önem taşıyan Sigetvar kuşatmasının Macar edebiyatına yansımış en büyük eseri olan *Szigeti Veszedelem*'in edebi açıdan incelenmesidir. Miklós Zrínyi'nin (1620-1664) yazdığı bu destan, şairin büyük büyükbabası, kale komutanı Miklós Zrínyi'nin (1508-1566) ve askerlerinin Sigetvar kuşatmasında Osmanlılarla yaptığı mücadeleyi anlatmaktadır. Bu eser, Sigetvar kuşatmasının Macar edebiyatında ele alındığı en büyük ve en önemli yapıttır.

Çalışmamızda, tarihî açıdan da son derece önemli olan Sigetvar kuşatmasının işlendiği *Szigeti Veszedelem* edebi açıdan ele alınmış; sadece gerekli görülen yerlerde araştırmaya katkıda bulunmak düşüncesiyle, tarihî konulara değinilmiştir. Çalışmada ayrıca destanın yazarı Miklós Zrínyi'nin hayatı, çalışmaları, eserinde kullandığı tarz, üslûp ve yararlandığı kaynaklar incelenmiştir.

Şimdiye kadar ülkemizde tarihî yönden araştırılmış olan Sigetvar kuşatmasının bir Macar'ın gözüyle ne şekilde görüldüğünü, edebi açıdan nasıl yansıtıldığını ve dönemin şartlarının esere etkisini inceledik. Bu tezle her iki ulus için büyük bir öneme sahip olan Sigetvar kuşatmasına Türkiye'de farklı bir boyuttan yaklaşılmaya çalıştık

SUMMARY

Our thesis subject is based on the literary analysis of one of the most famous epics in Hungarian literature, “Szigeti Veszedelem”, of which the story was inspired by “Siege of Szigetvár”, a significant event in Ottoman-Hungarian history.

The epic written by Miklos Zrinyi (1620-1664) presents the story of the struggle of the “Szigetvár Castle” commander, the poet’s grand father, Miklos Zrinyi (1508-1566) and his soldiers against Ottoman siege. This is the most comprehensive and important epic ever written in Hungarian literature.

In our paper, an extremely important and well known historical event is studied and presented literally. Although this is the case, we also point out several important historical issues to improve the efficiency of our research. The study also covers the analysis of the author’s life, his studies, his writing and story telling forms and styles in this written legend and the sources that were supportive for this epic.

By studying, “Szigeti Veszedelem” which has always been a research subject of history till today, we also analyse how this particular event is seen in the point of view of a Hungarian and how it was presented literally in Hungary. We also try to point out the impacts of the conditions relevant to the siege’s occurrence period. To conclude, we approach “Siege of Szigetvár”, a significant event in the history of both nations, with a different perspective.